

ANALELE SIGHET 1

MEMORIA
CA FORMĂ
DE JUSTIȚIE

FUNDAȚIA ACADEMIA CIVICĂ
1995

Colecția: ANALELE SIGHET

MEMORIA CA FORMĂ DE JUSTIȚIE
Analele Sighet 1

Comunicări prezentate la simpozionul de la Sighetu Marmăției
(10 - 12 iunie 1994)

EDITOR: ROMULUS RUSAN

Colaboratori: Georgeta Pop, Mihaela Udrescu, Gheorghe Arvunescu, Nicolae Manda, Ion Andrei, Departamentul de istorie orală al Alianței Civice

Coperta: Dominic Cernea

Lucrarea pe hârtie a fost tipărită cu generosul sprijin al *Centrului de Informații și Documentare al Consiliului Europei* din București și al *Fundației „Hanns Seidel”*.

Tehnoredactare ebook, format PDF: Ana Damian

Text: *Fundația Academia Civică* © 2016

Toate drepturile rezervate *Fundației Academia Civică*

© 2016 *Fundația Academia Civică* pentru versiunea.pdf Acrobat Reader

Este permisă descărcarea liberă, cu titlu personal, a volumului în acest format. Distribuirea gratuită a cărții prin intermediul altor situri, modificarea sau comercializarea acestei versiuni fără acordul prealabil, în scris, al *Fundației Academia Civică* sunt interzise și se pedepsesc conform legii privind drepturile de autor și drepturile conexe, în vigoare.

Fundația Academia Civică: www.memorialsighet.ro

Colecția „Analele Sighet”

(comunicări la simpozioanele de la Memorialul Sighet)

Ediții pe hârtie:

Editor Romulus Rusan

Nr.1: „Memoria ca formă de justiție”, 1994, 360 p, ISBN 973-0-00192-8

Nr.2: „Instaurarea comunismului – între rezistență și represiune”, 1995, 530 p.

Nr.3: „Anul 1946 – începutul sfârșitului”, 1996, 588 p.

Nr.4: "Anul 1946 – scrisori și alte texte", 1997, 292 p.

Nr.5: „Anul 1947 – căderea cortinei”, , 1997, 832 p.

Nr.6: „Anul 1948 – instituționalizarea comunismului”, 1998, 924 p.

Nr.7: „1949–1953 – Mecanismele terorii”, 1999, 942 p.

Nr.8: „1954–1960. Fluxurile și refluxurile stalinismului”, 2000, 1006 p.

Nr. 9: „1961–1972. Țările Europei de Est între speranțele reformei și realitatea stagnării”, 2001, 870 p.

Nr.10: „Anii 1973–1989 – Cronica unui sfârșit de sistem”, 1040 pag, 2003

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	11
SECȚIUNEA I-a STUDII.....	13
Gheorghe Boldur-Lățescu (București).....	14
GULAGUL ROMÂNESC ÎN CIFRE.....	14
Banu Rădulescu (București).....	18
CINE POARTĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ ȘI MORALĂ A GULAGULUI ROMÂNESC	18
Doina Cornea (Cluj-Napoca).....	21
MECANISMELE TERORII ÎN VEDEREA DISTRUGERII SISTEMULUI INSTITUȚIONAL DEMOCRAT.....	21
Livia Dandara (București).....	24
PARTIDUL COMUNIST DIN ROMÂNIA CA SECȚIUNE A KOMINTERNULUI – Instrument de prelungire a politicii externe a U.R.S.S.....	24
Dennis Deletant (Londra).....	27
INFLUENȚA SOVIETICĂ ASUPRA SECURITĂȚII ROMÂNE 1944-1953	27
Mircea Dumitrescu (București).....	35
ASPECTE ECONOMICE ALE GENOCIDULUI COMUNIST.....	35
Șerban Rădulescu-Zoner (București).....	39
ROLUL PRESEI COMUNISTE(1944-1948) ÎN PREGĂTIREA GENOCIDULUI	39
Dumitru Șandru (Iași).....	45
COMISIA ALIATĂ (SOVIETICĂ) DE CONTROL ȘI REGIMUL DE DETENȚIE DIN ROMÂNIA.....	45
Katia Ceamurliska (Sofia).....	62
REPRESIUNEA COMUNISTĂ ÎN BULGARIA	62

Ion Gavrilă-Ogoranu (Sântimbru-Alba)	65
REZISTENȚA ARMATĂ ANTICOMUNISTĂ DIN MUNȚII ROMÂNIEI.....	65
Victor Babiuc (București)	71
UN PROCES ABANDONAT – O REPARAȚIE REFUZATĂ.....	71
Constantin Ticu Dumitrescu (București)	75
SIMILITUDINI ȘI DEOSEBIRI ÎN ACTIVITATEA SECURITĂȚII DIN ROMÂNIA ȘI ALTE ȚĂRI DIN CENTRUL ȘI ESTUL EUROPEI.....	75
SECȚIUNEA a II-a STUDII DE CAZ	83
Ioan Țiplea (Baia Mare).....	84
IEUDUL SAU OBȘTEA ȚĂRĂNEASCĂ MARTIRIZATĂ	84
Petre Guran (București)	87
COLECTIVIZAREA, PUNCTUL NEVRALGIC AL COMUNISMULUI.....	87
Eugen Șahan (București)	89
„TRANSPORTURILE MORȚII” ÎN CONTEXTUL REZISTENȚEI NAȚIONALE (Unele aspecte ale crimei politice în comunism, 1945 – 1964)	89
Cicerone Ionițoiu (Paris)	106
AM FOST PRINTRE MARTORII ÎNSCENĂRII DE LA TĂMĂDĂU (14 IULIE 1947).....	106
Petre Chivu (București)	118
DEPORTĂRILE DIN ANUL 1949.....	118
Maria Ioniță (București)	121
ÎNCHISOAREA POLITICĂ – MIJLOC STRATEGIC ESENȚIAL AL REGIMULUI COMUNIST PENTRU LICHIDAREA SOCIETĂȚII CIVILE	121
Georgeta Pop (București)	125
DEȚINUȚII FĂRĂ CONDAMNARE, O CATEGORIE A VICTIMELOR PUTERII COMUNISTE.....	125

Dorana Coșoveanu (București)	127
ÎNCHISOAREA DIN AFARA ZIDURILOR	127
Petre Diaconu (București).....	129
DESPRE ADEVĂR ȘI MEMORIA ADEVĂRULUI.....	129
Constantin Voicescu (București)	133
VIAȚA RELIGIOASĂ ÎN ÎNCHISOAREA TÂRG OCNA (1950-1954)	133
Liliana-Maria Bocu și Ioan Cupșa (Cluj-Napoca)	138
FABRICA ÎNCHISORII DIN AIUD - EXPERIMENT ȘI STRATAGEMĂ.....	138
Ioan Cupșa	142
MEMORII	142
Ioana-Raluca Voicu (București).....	162
18 IULIE 1959.....	162
Ileana Samoilă (București)	168
AM NĂSCUT ÎN ÎNCHISOAREA VĂCĂREȘTI	168
Ioan Ghiurco și Cornel Grad (Zalău).....	171
O SCRISOARE DESPRE IOAN OSSIAN.....	171
Gheorghe Poenaru (Oradea)	173
O ORGANIZAȚIE DE REZISTENȚĂ ANTICOMUNISTĂ DIN JUDEȚUL ARAD, ÎN PERIOADA 1948-1956	173
Gheorghe Rață (Iași)	177
„PE CINE NU LAȘI SĂ MOARĂ, NU TE LASĂ SĂ TRĂIEȘTI!”	177
Petre Mihai Băcanu (București)	181

RAHOVA 37-39.....	181
Florea Ionicioaia (Iași).....	184
O REVOLTĂ EȘUATĂ: IAȘI, 14 DECEMBRIE 1989.....	184
SECȚIUNEA a III-a MĂRTURII, IMPRESII, DESTINE.....	197
Pascal Bentoiu (București)	198
MEMORIA VICTIMELOR	198
Eugen Popa (Cluj-Napoca)	199
GÂNDURI DESPRE SUFERINȚĂ ȘI IERTARE	199
Henri Wilhelm (Versailles)	202
UN TESTAMENT SPIRITUAL.....	202
Horia Cosmovici (București).....	203
RUGAȚI-VĂ PENTRU TORȚIONARI	203
Nuțu Roșca (Sighetu Marmăției).....	205
CUM PUTEM SĂ-I CINSTIM PE EROI	205
Măriuca Vulcănescu (București)	208
UN GÂND DE ADÂNCĂ SOLIDARITATE.....	208
Lia Lazăr-Gherasim (Cluj-Napoca).....	209
SUFERINȚA DIN TRECUT, CARE UNEȘTE ȘI ÎNALȚĂ.....	209
Sorina Ion (Constanța)	212
MARTORII N-AU DREPTUL SĂ TACĂ	212
Gheorghe Ciugureanu (București)	216

UN MORMÂNT – SIMBOL.....	216
Grigore-Anton Teodorescu (București).....	217
O FIGURĂ MAI PUȚIN CUNOSCUTĂ.....	217
Emil Marinescu (București).....	221
GEOGRAFIA NĂDEJDII – POETUL ȘI DIPLOMATUL ȘTEFAN NENIȚESCU	221
Victor Clonaru (București).....	226
FEMEIA ÎN REZISTENȚA ANTICOMUNISTĂ	226
Constandina Brezu (București)	228
ALICE VOINESCU, LA CAPĂT DE DRUM – FILE DINTR-UN JURNAL EPISTOLAR	228
Alicja Wancerz-Gluza și Piotr Jakubowski (Varșovia).....	232
O CRONOLOGIE A KARTEI POLONEZE.....	232
Marius Oprea (București).....	234
DOCUMENTE EDIFICATOARE.....	234
Emil Constantinescu (București)	236
O CATEDRALĂ A SUFERINȚELOR POPORULUI ROMÂN.....	236
Moțiunea adoptată la simpozion	237

Motto:

*Atunci când justiția nu reușește să fie
o formă de memorie, memoria singură
poate fi o formă de justiție.*

Ana Blandiana

Cuvânt înainte

La Sighetu Marmăției s-a desfășurat între 10 și 12 iulie 1994 a doua ediție a simpozionului anual „De la adevărul istoric la judecata istoriei” (prima ediție a avut loc între 21 și 22 mai 1993). Simpozionul apare ca o etapă de acumulare, el fiind acum integrat proiectului de anvergură al creării „Memorialului de la Sighet”.

Rolul de organizator principal a revenit *Alianței Civice*, inițiatore a proiectului prezentat în ianuarie 1993, de către doamna Ana Blandiana, Consiliului European. Organizatorii locali au fost Primăria și Consiliul Local Sighet – în frunte cu primarul Gheorghe Filipciuc –, Muzeul Maramureșan – director Mihai Dăncuș – și Inspectoratul pentru Cultură – consilier Gheorghe Mihai Bârlea. A fost un exemplu de colaborare între societatea civilă și reprezentanții puterii locale.

Simpozionul a fost sponsorizat în proporție de 80% de Fundația „Hans Seidel”, la solicitarea Alianței Civice.

Au fost prezente peste 150 de persoane sosite din toată țara, precum și din Franța, Anglia, Germania, Polonia, Bulgaria, Ungaria: cercetători din departamentul de istorie orală al Alianței Civice, membri ai grupului de studii din cadrul Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, sociologi, politologi, ziariști. Marele număr de lucrări – peste 70 – a obligat pe organizatori să le programeze simultan în două săli separate.

Cele patru teme oferite discuției:

1. „Memoria ca formă de justiție”

2. „Formele și mecanismele totalitarismului”
3. „Țăranul român, victimă a represiunii comuniste”
4. „Istoria orală, o șansă de salvare a adevărului”

au fost acoperite, prin comunicări și mărturii complementare, atât de profesioniștii ai istoriei, cât și de cei care au trăit-o ca luptători sau ca victime. Dinamica faptului trăit s-a întâlnit în numeroase cazuri cu rigoarea sintezei arhivistice și istoriografice.

Mărturia sobră a comandantului de partizani (Ion Gavrilă), a fiicei unui partizan, născută în munți (Ioana Raluca Voicu), a mamei care a născut și și-a crescut fiica în închisoare (Ileana Samoilă), a urmașilor și rudelor unor personalități care au trecut prin închisori ori au murit acolo (Măriuca Vulcănescu, Lia Lazăr-Gherasim, Liliana Bocu, Dorana Coșoveanu, Sanada Stolojan, Pascal Bentoiu, Gheorghe Ciugureanu, Grigore-Anton Teodorescu), a supraviețuitorilor închisorilor și lagărelor (Ion Gherasim, Aurel Vișovan, preoții Eugen Popa, Horia Cosmovici, Constantin Voicescu), sau a foștilor opozanți ai regimului ceaușist (Doina Cornea și Mihai Petre Băcanu), s-a întâlnit cu studiile de sinteză sau de caz ale cercetătorilor – Dennis Deletant (Londra), Cicerone Ionițoiu (Paris), Katia Ceamurliska (Sofia), Eugen Șahan, Mircea Dumitrescu, Victor Babiuc, Livia Dandara, Dumitru Șandru, Mihai Dorin, Petre Guran, Marius Oprea, Emil Marinescu, Ion Țiplea, Petre Dunca, Vasile Căpâlneanu –, ale cercetătorilor de istorie orală (Georgeta Pop, Sorina

Ion, Maria Movilă, Steliana Breazu, Petre Chivu, Romulus Rusan).

Constantin Ticu Dumitrescu a prezentat raportul, expus deja la Senat, asupra activității Securității în fostele țări comuniste, iar cercetătorii de la „Osrodek Karta” din Varșovia (Alicjia Wancerz–Gluza și Piotr Jakubovski) au vorbit despre activitatea acestei organizații care a început în condiții clandestine, în 1987, recenzarea deportaților și deținuților polonezi, pentru ca acum să posede, în computer, inventarul a 170.000 de cazuri, fiind solicitată pentru lămurirea unor situații chiar de Crucea Roșie și de Procuratură.

De altfel, simpozionul a fost onorat cu prezența ambasadorului Poloniei la București, Bohumil Luft, și a primului consilier, Roman Wiborski, ca și de prezența profesorului Emil Constantinescu, președintele Convenției Democratice, care, în cuvântul lor, s-au declarat impresionați de îmbinarea de patos și ținută științifică a simpozionului.

În încheiere, au fost urmărite două mesaje înregistrate pe video–casete: al Elisabetei Rizea, țărâncă luptătoare din Nucșoara, și al ziaristului nonagenar Nicolae Carandino, unul din puținii supraviețuitori ai închisorii de la Sighet.

Primarul Sighetului, Gheorghe Filipciuc, organizatorul simpozionului – Ana Blandiana, Romulus Rusan, Gheorghe Bârlea, Mihai Dăncuș – au făcut, într-o conferință de presă, bilanțul manifestărilor simpozionului, în cadrul proiectului „Memorialul de la Sighet”. În paralel cu acumularea băncii de date și cu cercetarea de sinteză, se va interveni de urgență – o

urgență care depinde de obținerea fondurilor necesare – pentru repararea acoperișului și consolidarea fundației fostei închisori. Este așteptată echipa de experți financiari ai Consiliului Europei care va verifica proiectul și, printr-o operație de inginerie financiară, va căuta noi sponsori pentru acoperirea diferitelor capitole ale investiției: amenajarea interioară, dotarea muzeografică și tehnică, organizarea atelierelor de lucru.

SECȚIUNEA I-a

STUDII

Gheorghe Boldur-Lătescu (București)

GULAGUL ROMÂNESC ÎN CIFRE

Despre tragedia fenomenului concentraționar din România anilor regimului comunist s-ar putea scrie la fel de mult cât a scris Alexandr Soljenițin în monumentală lucrare „Arhipelagul Gulag”, consacrată ororilor din închisorile și lagărele de exterminare din Uniunea Sovietică.

În cele ce urmează, ne vom limita, deocamdată, la examinarea unor probleme care ni se par esențiale pentru cunoașterea adevărului despre tragedia genocidului comunist din România, și anume:

1. Câți deținuți politici au fost în țara noastră după 23 august 1944?
2. Câți dintre deținuții politici au murit în condiții de detenție sau din cauza detenției?

În ceea ce privește numărul deținuților politici, se poate considera că în perioada 1944–1989 aproape n-a existat familie ai cărei membri să nu fi suferit privațiuni de libertate sau să fi fost victima terorii politice. Șocul contactului cu organele comuniste de represiune era de obicei extrem de dur, lăsând urme adânci, uneori ireparabile, în sufletul și trupul victimelor, fie că privațiunea de libertate reprezenta o anchetă de numai câteva zile, fie că însemna ani grei de temniță. În această perspectivă, se poate aprecia că numărul deținuților politici din România guvernată de comuniști a fost de

ordinul multor milioane de oameni. Datorită imposibilității de a face estimări asupra unor eșantioane reprezentative la nivelul întregii populații pe o perioadă de 45 de ani, în cele ce urmează vom circumscrie calculele noastre numai la cei care au fost privați de libertate din motive politice pentru o perioadă de minimum două luni, fiind închiși în penitenciare, aresturi ale Securității, locuințe conspirative, lagăre de muncă, zone de deportare sau spitale psihiatrice. Calitatea de deținut politic nu trebuie atribuită numai celor care au fost judecați și condamnați conform unui articol din codul penal care desemnează un delict politic. Au existat, după cum se știe, mulți cetățeni care au fost care au fost închiși din motive politice timp de mai multe luni sau chiar ani de zile fără a fi fost judecați niciodată, iar în anii dictaturii lui Ceaușescu era un lucru obișnuit să se ascundă motivul real al detenției prin învinuiri având caracter de drept comun sau să se declare arestații drept bolnavi psihic. Trebuie să avem în vedere și pe deportații, tot din motive politice, în zone „speciale” din interiorul țării sau în U.R.S.S., precum și pe ostașii și civilii, cetățeni români, ridicați de trupele sovietice după încheierea armistițiului la 23 august 1944.

Nu există evidențe ale categoriilor enumerate mai sus sau, dacă există, ele sunt bine ascunse pentru ca opinia publică să nu cunoască amploarea gulagului românesc și să nu se poată stabili responsabilități. Va trebui deci să reconstituim numărul deținuților politici prin estimări și deducții științifice, pornind de la puținele date corecte pe care le cunoaștem. Făcând aceste

estimări și deducții, avem sentimentul comiterii unei impietăți: vom opera cu numere sub răceala cărora se ascund suferință omenească și moarte, curaj, demnitate, credință în Dumnezeu, patriotism și sete de libertate. Să fim iertați pentru această ingrată formă de restabilire a adevărului despre ce a însemnat gulagul românesc, ea este însă imperios necesară, mai ales acum când foștii asasini și complicii lor contestă pur și simplu existența deținuților politici în perioada guvernării comuniste.

O sursă, pentru stimarea ordinului de mărime al numărului de deținuți politici și al celor decedați, poate fi cifra publicată în ziarele din vara anului 1964, privind grațierea a peste 35.000 de deținuți politici, în urma unor tratative purtate între guvernul comunist și U Thant – Secretarul General al Națiunilor Unite din acea vreme (se pare că autoritățile române au fost reprezentate de Alexandru Bârlădeanu).

Cifrele oficiale publicate de guvernul comunist erau grosolan falsificate, de aceea, luând în considerare și estimările a numeroși deținuți politici care au beneficiat de decretul din 1964, vom considera că numărul real al celor eliberați a fost de cel puțin 50 de mii.

O cifră de plecare în estimarea numărului total al deținuților politici, precum și al celor decedați în închisori, va fi numărul supraviețuitorilor la 1 ianuarie 1990. Cu o eroare posibilă de $\pm 3\%$, acest număr este de 20 de mii, cuprinzând peste 13 mii de membri actuali ai Asociației Foștilor Deținuți Politici (A.F.D.P.R.) și încă 7 mii de foști deținuți politici în viață care nu sunt membri ai A.F.D.P.R., unii în țară, alții în emigrație.

La elementele de mai sus trebuie adăugate următoarele estimări:

– Perioada în care numărul deținuților politici a fost foarte mare se întinde pe 16 ani, din primăvara anului 1948 până în vara anului 1964; și înainte de 1948, precum și după 1964, au existat deținuți politici, dar numărul lor a fost mult mai mic și îl vom estima separat;

– Numărul închisorilor și al altor locuri de detenție pentru deținuți politici a fost de peste 120, după cum rezultă din „harta gulagului românesc” publicată în revista „Rezistența” nr.2. Întrucât au existat închisori sau lagăre de muncă cu mai mult de 5 mii de deținuți, în anumite perioade (Gherla, Aiud, Poarta Albă etc), numărul celor cu 2–3 mii de deținuți a fost destul de mare (Jilava, Pitești, Galați, Peninsula – Valea Neagră, Suceava, Capul Midia și multe altele), dar au existat și penitenciare sau lagăre cu 400–500 de deținuți sau chiar mai puțin, putem estima capacitatea totală a gulagului din țara noastră la $120 \times 8.000 = 96.000$ de locuri: dacă admitem că ele n-au fost în permanență „pline”, vom considera că numărul mediu de deținuți politici din perioada „de vârf” (1948–1964) a fost de aproximativ 75 de mii.

Durata medie de detenție politică trebuie estimată ținând seama că, pe de o parte, mulți din cei condamnați primeau pedepse mari (3–8 ani) sau foarte mari (9–25 ani), dar că, pe de altă parte, foarte mulți erau cei reținuți pentru anchetă sau închiși administrativ, câteva luni sau 1–2 ani; din cunoașterea a sute de cazuri concrete, am putut estima durata medie de detenție politică, în perioada 1948–1964, la 2 ani.

Din cele de mai sus, printr-un calcul simplu, se poate face o primă estimare, deocamdată parțială, a numărului deținuților politici din perioada amintită: $16/2 \times 7.500 = 600.000$.

La numărul de mai sus vor trebui adăugați:

– „prizonierii” militari și civili ridicați și deportați de sovietici imediat după încetarea ostilităților la 23 august 1944, al căror număr, din informațiile provenind de la Comisia Română de Armistițiu, a fost de aproximativ 100 de mii. (Tatăl meu, colonelul Ioan Boldur Lătescu, veteran al celor două războaie mondiale, a lucrat la Comisia Română de Armistițiu în anii 1944–1945. Mult după aceea, mi-a dezvăluit tragica cifră a „prizonierilor” făcuți de ruși după 23 august 1944, deci după încetarea ostilităților, pe frontul de la Iași precum și în alte locuri din țară, în primele luni de ocupație.);

– etnici germani deportați tot de sovietici în anii 1944–1946: aproximativ 150 de mii (aceeași sursă ca mai sus);

– deportați în Bărăgan și Dobrogea în perioada 1949–1960, în timpul colectivizării și al războiului ideologic cu Iugoslavia lui Tito: alți 200 de mii.

În ceea ce privește deținuții politici din intervalele 1945–1948 și 1965–1989, deci într-un interval de 27 de ani, considerăm că trebuie estimat un număr mediu de 3

mii de deținuți cu o durată de detenție de un an. Vom avea, deci, pentru cei 27 de ani: $27/1 \times 3.000 = 81.000$ de deținuți politici.

Așadar, pe baza unor estimări prudente, rezultă totalul deținuților politici din perioada 1945–1989: $600.000 + 100.000 + 150.000 + 200.000 + 81.000 = 1.131.000$ de oameni!

Estimarea numărului celor care au decedat în condiții de detenție politică este foarte dificilă. Dacă luăm în considerare numărul celor în viață în anul 1964, precum și cel al supraviețuitorilor în 1990, observăm că în intervalul 1964–1990 au decedat $520^1 - 20 = 500$ de mii de foști deținuți politici, ceea ce înseamnă că rata medie anuală de deces după eliberare a fost: $1/26 \times 500/50 \times 1.000 = 39,5\%$.

Această rată, în condiții normale pentru populația din țara noastră, corespunde grupei de vârstă de peste 95 de ani.

Pe de altă parte, se poate estima că vârsta medie a celor eliberați în 1964 nu depășea 50 de ani, în timp ce vârsta medie a supraviețuitorilor la 1 ianuarie 1990 depășea 70 de ani. Rata medie a mortalității calculată mai sus (39,5%) se apropie deci de normal numai în ultimii câțiva ani înainte de 1990, în timp ce, pentru mai bine de 20 de ani după 1964 ea este mult mai mare decât cea normală (de 15 ori mai mare în primii ani imediat după

¹ Numărul de 520 de mii considerați în viață în anul 1964 este format din cei eliberați în acel an, la care am adăugat pe supraviețuitorii celor închiși și eliberați în perioada 1948–1964.

1964). Rezultă că starea sănătății celor eliberați din detenție în 1964 era atât de deteriorată încât în primii ani mortalitatea în rândurile lor era de 15 ori mai mare decât normalul! De aici putem deduce că în timpul detenției rata mortalității era desigur cu mult mai mare, probabil de 20–30 de ori mai mare decât cea normală.

Ce înseamnă o rată medie a mortalității să zicem de 20 de ori mai mare decât cea normală, pentru o populație de deținuți între 20 și 70 de ani?

Foarte greu de estimat dar, dacă din tabelele de mortalitate considerăm ca medie reprezentativă pentru perioada 1948–1964 grupa de vârstă 40–44 de ani, pentru care rata normală a mortalității în țara noastră este de aproximativ 3 la mie, deducem că în condițiile de detenție politică rata mortalității a fost de $3 \times 20 = 60$ la mie. Operând cu acest procent asupra numărului de 520.000 de supraviețuitori din perioada 1948–1964, găsim $520.000 \times 0,060 \times 16$ ani = 500 de mii de oameni morți în închisoare¹.

Dacă adăugăm pe cei care au decedat în închisori în anii 1944–1947 și 1964–1989, precum și pe cei care au murit după eliberarea din închisoare ca urmare a bolilor contractate în timpul detenției, cu siguranță că numărul cetățenilor români asasinați în închisorile comuniste depășește această cifră.

În calculele noastre nu am ținut seama de deținuții politici executați cu sau fără judecată. Că au existat astfel

de asasinate politice, o atestă sinistrele gropi comune găsite în diferite locuri din țară.

Bilanțul tragic al suferințelor din gulagul românesc ar trebui apoi completat cu numărul, fără îndoială foarte mare, al celor rămași invalizi sau bolnavi incurabil ca urmare a regimului de exterminare din închisori și lagăre. De asemenea, cu viețile distruse, carierele ratate, familiile dezmembrate.

¹ În estimarea acestei cifre trebuie să ținem seama de mortalitatea înspăimântătoare din închisorile cu regim de exterminare (Aiud, Gherla, Sighet,

Râmnicu Sărat etc.) precum și din lagărele de muncă silnică de la Canal, din Balta Brăilei și din Delta.

Banu Rădulescu (București)

CINE POARTĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ ȘI MORALĂ A GULAGULUI ROMÂNESC

Așadar, *cine* poartă răspunderea gulagului românesc?

Când întrebăm cine, te așteptăm la nominalizare, adică persoane, lista lor fiind enormă. Mai simplu deci, mai la obiect, ar fi gruparea lor pe categorii, ceea ce implică o definire a factorilor care, ostili nouă, i-au germinat pe toți acești „*cine*”, responsabili penal și moral. Să vedem, deci, ce factori au determinat gulagul românesc, și apoi *cine*.

1. Vecinătatea cu poporul rus care, organizat într-un mare imperiu – Rusia țaristă – s-a arătat întotdeauna față de noi de o mare agresivitate. Nu e cazul să analizăm aici tendințele expansioniste ale imperialismului rusesc; să amintim doar că, în secolul trecut, pământurile românești au suferit vreo 12 invazii rusești, care mai de care mai pustiitoare. Jafuri, violuri, omoruri care au rămas în memoria poporului român. Acesta e un adevăr istoric de necontestat. Din păcate, îl contestă unii străini, istorici sau nu, rău intenționați. Oricum, răpirea Basarabiei în 1812 e un adevăr istoric cert, cum tot certă e politica țaristă dusă acolo pentru totala ei rusificare, fiind lovite nu numai instituțiile de bază ale poporului român – școala, biserica, sistemul administrativ ș. a. – ci și elementul primordial al oricărei culturi naționale, adică limba.

2. dar iată că vechea Rusie devine U.R.S.S., primul stat comunist din lume. Vecinii noștri și-au schimbat părul, nu însă și năravul, căci ideologia comunistă marxist-leninistă, feroce în esența ei, dar ademenitoare în aparență, le-a ușurat sarcina de acaparare. În efortul de a cuprinde întreaga planetă, comunismul sovietic nu putea începe decât prin a se întinde spre țările limitrofe, și situația României s-a agravat. Europa statelor rezultate după primul război mondial – care abia deprindeau regula democratică de a se menaja între ele, de a se tolera și înțelege – murea. În locul ei apărut o altă Europă, sfârtecă de ideologii care mai de care mai aberante. Pentru români, de care nu s-a prins nici fascismul, nici rasismul hitlerist, cea mai funestă – a dovedit ideologia comunistă.

La 23 august s-a abătut peste noi cea mai pustiitoare invazie din toate timpurile, invazia comunistă, legiferată la 6 martie 1945, odată cu primul guvern comunist al lui Petru Groza și consolidată pe parcurs, timp de decenii, până în zilele noastre. Culmea insolenței, *invadatorii au numit-o eliberare!* Dezastrul produs de regimul comunist poporului român este greu de evaluat, atât de uriașe sunt pagubele pe multiple planuri. Crimele, sub aspect penal sau moral, n-au cunoscut limite. E suficient să punem că tot ce servea comunismul era socotit justițiar și moral, iar tot ce i se opunea, devenea *culpă penală* sau *morală*.

La factorii de mai sus, mai trebuie adăugat unul: abandonare a țării noastre de către marile democrații occidentale. Democrațiile occidentale, pe care contăm, au privit cu nepăsare cum ni se răpesc Basarabia, Bucovina

și ținutul Herța, au privit cu ochi critici războiul nostru din Est, care, pentru noi, a fost un război legitim, până în momentul când ne-am luat înapoi partea de pământ răpită, după cum, tot cu indiferență, au privit zbaterea noastră de a ne rupe de alianța cu Hitler. Ele ne-au refuzat cobeligeranța la războiul care i-a dus pe aliați la victorie, după cum au refuzat orice ajutor când comunismul a început să strivească pe pământul nostru orice urma de democrație, și n-au întârziat să recunoască drept legitim acest regim, să-i facă loc în forurile internaționale, să facă afaceri și schimburi de vizite etc, etc.

Iată, pe scurt, factorii care au stat la baza gulagului românesc. Analizându-i, vom da și peste cei care, servindu-și propriile interese, au edificat acest teribil gulag. Și nu mă gândesc numai la canal, Pitești, Sighet sau Aiud, ci și la apartamentele-coteț construite de comuniști, devenite mici și teribile pușcării, unde se murea de foame și frig, se nășteau copii handicapați și totul era supravegheat de Securitate.

Cine au fost cei interesați ca un asemenea iad să apară și să dăinuiască?

- I. Mai întâi sovieticii, începând cu conducătorii lor din Kremlin și până la ultimul politruc trimis în România pe cel dintâi tanc comunist.
- II. Partidul Comunist Român, mai exact *din* România, căci românesc n-a fost niciodată.

Acestea au fost cele două grupări de lucru efectiv care au clădit gulagul nostru. Dar cine au fost totuși oamenii care au făcut jocul comuniștilor?

- agenții N.K.V.D., trimișii Moscovei, instruiți în mod special în acest scop;
- cetățenii sovietici, naturalizați ca cetățeni români, în ideea de a induce îneroare și care și-au servit patronul sovietic;

1. cetățenii români doar cu numele, pentru care România n-a însemnat niciodată o patrie, ci doar un loc de viațuire;
2. români care, în idealismul lor necontrolat, au crezut la un moment dat că ideile comuniste sunt benefice și pentru țara lor, cum a fost cazul lui Pătrășcanu;
3. români care, dibuind că pălăvrăgeala comunistă e o mare escrocherie, n-au ezitat să intre în joc, cu gândul de a-și lua și ei partea;
4. mare categorie de români, inițial inocenți, străini de jocul politic, care, atrași de balivernele guvernului, au mizat pe bunul cuvânt al acestuia și, căzând în capcana propagandei comuniste, n-au mai putut ieși din ea;
5. și ar mai fi de adăugat grupul celor care, lipsiți de orice urmă de coloană vertebrală, s-au închinat mereu, slugarnici, celui mai tare.

Din rândul celor de mai sus s-au recrutat oamenii nomenclaturii, ai Securității, Justiției (care numai Justiție nu era!), Miliției, militari trădători de țară, preoți delatori etc. Toți aceștia știau că partidul le pretinde devotament

necon condiționat. Orice crimă servind partidul era binevenită și scuzată. Sub această hlamidă ei își satisfăceau de fapt propriile interese, egoismele atingând paroxismul, duse uneori până la ferocitate.

Aceștia sunt „făcătorii de gulag” care au acționat direct, în țară. Dar nu-i putem omite pe cei care au acționat în afara granițelor. Căci și diaspora românească și-a avut impuritățile ei, cum e cazul celor trimiși în Occident ca unelte ale tiranilor din țară, sau alții, neutri la început, care au încăput ulterior pe mâna P.C.R., servindu-i interesele și pe sine, rolul lor fiind să macine diaspora noastră.

La categoriile de mai sus, să-i zicem „marfă indigenă”, trebuie adăugați unii oameni din exterior, neromâni, dar extrem de importanți pentru destinul țării noastre, căci ei se aflau acolo de unde se dirija politica lumii întregi și care au avut un cuvânt hotărâtor în momentele de răscruce ale istoriei noastre contemporane, cum au fost Roosevelt sau Churchill. Mari personalități pentru propriile popoare, pentru noi ei au fost personalități catastrofale, dar tot atât de catastrofale și pentru restul lumii, inclusiv popoarele lor, fiindcă, acordând credit moral și de alt ordin lui Stalin, n-au făcut decât să complice viața Occidentului, antrenându-l într-o cursă disperată a înarmărilor care a măcinat forțe care ar fi putut fi benefice întregii omeniri.

La acești conducători orbi, să adăugăm o parte din intelectualitatea Occidentului care, ani și ani – în timp ce pe meleagurile noastre sporeau victimele comunismului – teoretiza despre binefacerile marxismului, marxism-leninismului și, mai recent, ale socialismului; acești falși apostoli au existat ieri, dar acționează și azi, asasinând

spiritul multora. Și nu trebuie să-i omitem nici pe oamenii de afaceri occidentali care, robi ai banului, nici nu-și pun problema dacă fac târgul cu un partener criminal.

Iată, doamnelor și domnilor, unde trebuie să-i căutăm pe cei responsabili – penal sau moral – de gulagul românesc. Și se pare că i-am găsit. Dar la ce folosește?! Căci atunci când spui „penal” te aștepți să bați la ușa tribunalului, unde să-i chemi în judecată. Or, un asemenea tribunal nu există!

A existat un tribunal, cel de la Nürnberg, care a înfierat nazismul și care ne-ar putea servi *ca model* pentru un alt tribunal internațional, care să judece comunismul.

Noi, care am trăit în regimul comunist și am suportat „binefacerile” sinistrului gulag, simțim necesitatea unui asemenea tribunal. Nu în ideea răzbunării, care nu mai poate aduce vreo reparație, ci în ideea dreptății, cu gândul la copiii noștri, care trebuie feriți de ororile îndurate de noi.

Asta, sub aspect penal. Există așadar culpele, există și vina – vii sau morți –, cum există și victimele – vii sau morți –, dar nu există tribunal în fața căruia să compară. Posibil ca, în lumea în care trăim astăzi, el nici să nu apară. În fața lui Dumnezeu însă, el s-a și constituit. Și dacă mulți pot ocoli, prin diverse subterfugii, imperfecta noastră justiție umană, n-o pot evita pe cea divină, care e iminentă.

Și acum să privim aspectul moral. Aici lucrurile apar și mai complicate. Nu numai pentru că sfera noțiunii de „moral” e mult mai largă decât sfera conceptului „penal”, ci și pentru că, în materie de morală, lumea contemporană a încetat să mai aibă vreun cod. I-a reușit

comunismului și această criminală performanță, de a postula drept supremă normă morală nu iubirea, ci ura.

Dar să ne punem întrebarea: cu ce am putea începe?

Credem că primul pas ar fi ieșirea din indiferență. Atâta timp cât, undeva pe fața pământului, un om este ucis *pentru gândirea lui* iar eu stau indiferent, mulțumindu-mă să iau act de asta, trebuie să fiu socotit complicele ucigașului, dacă nu chiar coautor la crimă. De instituirea unei asemenea norme, *morală dar și penală*, duce lipsă societatea noastră. Credem că merită efortul de a lupta ca măcar această elementară normă să pătrundă în conștiința fiecărui om. Din ea, în continuare, ar putea decurge și alte norme benefice pentru întreaga omenire.

Doina Cornea (Cluj-Napoca)

MECANISMELE TERORII ÎN VEDEREA DISTRUGERII SISTEMULUI INSTITUȚIONAL DEMOCRAT

Aceste mecanisme au fost organizate conform directivelor venite din partea Moscovei, prin oameni desemnați de N.K.V.D., pentru fiecare țară din Est. Citind în revista *Memoria* diferitele mărturii ale unor oameni care au avut funcții importante în România înainte și după ce a fost ocupată de hoardele sovietice (după 23 august '44) și care s-au opus comunizării, am înțeles mai bine cum a fost posibilă sovietizarea țării în numai câțiva ani, cu ajutorul doar al unui pumn de trădători autohtoni.

Mai întâi a fost pregătit terenul prin stoparea informației corecte. Controlul asupra mediilor de informare era inclus chiar într-una din clauzele tratatului de armistițiu. Ziarele libere, ca *Universul*, dispar. Din acel moment calomniile împotriva persoanelor indezirabile, false interpretări, zvonuri diversioniste, provocatoare, erau lansate fără drept de apel. Scopul era răsturnarea guvernului democratic Rădescu, discreditarea personalităților care s-ar fi opus, comunizarea instituțiilor fundamentale în vederea falsificării alegerilor în perspectivă.

Concomitent, comandamentele sovietice au patronat formarea, înarmarea, instruirea unor rețele de comuniști, intitulate unități de „Apărare Patriotică”, în timp ce ordonau dezarmarea unităților militare și de jandarmi din țară, în timp ce grosul armatei se afla pe

frontul de Vest. Aceste unități civile înarmate organizau raiduri asupra *administrației publice* (prefecturi, primării) și asupra *guvernului*. Subsecretari de sta comuniști și ariviști plătiți au pus la cale o adevărată rebeliune împotriva guvernului Rădescu. Acesta se vede nevoit să demisioneze din cauza presiunilor lui Vișinski care, în final, impune Regelui guvernul Petru Groza, majoritar comunist. În semn de protest, Regele declară „greva regală”.

Siluirea instituțiilor fundamentale va figura, de acum, pe ordinea de zi, mai ales în condițiile absenței armatei. Prima vizată va fi *Justiția* prin instituirea celei mai monstruoase instanțe, numită *Tribunalul Poporului*. Ea va judeca, condamna și trimite la moarte elita țării. De acum totul devenea posibil. Urmează *Armata*. Războiul nu se terminase când cei mai destoinici generali au fost rechemați de pe frontul de Vest, supuși judecării acestui abject tribunal, condamnați la ani lungi de temniță grea, exterminați prin închisori. Majoritatea se distinseseră ca tineri ofițeri deja în Primul Război Mondial, în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz (Macici, Avramescu), pentru întregirea țării. Paralel, se produce *purificarea Universităților*, urmată de desființarea ziarelor libere. Decani, rectori, șefi de catedre, profesori celebri cad victime calomniilor lansate de presa comunistă. Nume mari ale învățământului românesc din București, Iași și Cluj (Gh. Brătianu, P. P. Panaitescu, C. Rădulescu-Motru, D. Caracostea, Sextil Pușcariu, C. C. Giurescu, Lucian Blaga, Iuliu și Emil Hațieganu etc.) sunt tratați ca hitleriști, bandiți, trădători, vânduți. Urmează distrugerea *elitei politice*, falsificarea alegerilor, suprimarea pluralismului

politic, înscenări josnice, arestări, condamnări pe viață. *Distrugerea Bisericii*, în general, este un alt obiectiv programat. Ierarhilor ortodocși rezistenți ateismului și comunizării țării, li se înscenează procese politice. Biserica greco-catolică, cea mai lovită, este desființată și toți episcopii ei sunt târați în închisori. Rezistența acestei Biserici a fost exemplară. În sfârșit, desființarea samavolnică a ultimei instituții legate de tradiția noastră democratică: *Monarhia constituțională*. Surghiunirea Regelui din țară a însemnat căderea ultimei speranțe.

După 30 decembrie 1947, nu mai exista nici o stavilă în fața aberantelor măsuri de organizare a societății comuniste care va introduce teroarea în locul democrației și cea mai cumplită exploatare a „omului de către om”, sub pavăza statului și în numele unei ipocrite ideologii egalitariste.

Au fost suprimate principiile de bază ale unei societăți deschise: proprietatea privată, separarea puterilor, pluralismul politic, libera exprimare. Desființarea proprietății private și etatizările vor distruge sistemul bancar, financiar, economic al țării. Odată cu aceste sisteme, și elita – bancară, industrială, meșteșugărească, agrară – va fi distrusă. Teroarea va pulveriza treptat societatea și, cu timpul, va distruge valorile ei morale și culturale – care sunt fibra vitală a unui neam.

În continuare voi prezenta o dovadă grăitoare a ceea ce s-a petrecut cu noi, trăgând niște concluzii pentru prezent și viitor. Dacă teroarea anilor '50 a fost ineluctabilă, în chip paradoxal putem constata că și rezistența cea mai mare din partea societății românești

s-a manifestat tot în acești ani. A fost *rezistența armată în munți*, *rezistența în închisori* a generalilor, a universitarilor, a clerului (a episcopilor greco-catolici în mod special), a oamenilor politici și de cultură, rezistența unor nume de mai mică rezonanță dar mari la suflet (după cum relatează Ion Ioanid, Ioan Ploscariu, Ion Pantazi în memoriile lor); mulți au acceptat tortura, moartea pentru un crez, o idee; a fost rezistența țărănimii în aproape toate regiunile agricole ale țării; au fost protestele studențești. Explicația e simplă: *toți acești oameni aparțineau unei spiritualități încă nevătămate.*

După anii '70, la capătul unei perioade de relativă destindere, o rezistență mai organizată și mai amplă ar fi fost, cu siguranță, posibilă dacă poporul român ar fi rămas nealterat în conștiința sa, urmând exemplaritatea modelelor sale spirituale din anii '45-'50. Dar poporul român *nu mai avea curaj*. Pentru a măsura această pierdere pustiitoare, cu toate consecințele ei prezente, răsfrânte până și asupra fizionomiei noastre, se impune o analiză mai atentă a stării de curaj. Ca manifestare psihologică, curajul - vorbesc de curajul înțeles ca virtute, pe care l-aș numi ascendent - este *efortul de a depăși o barieră interioară în numele unei valori*. El este deci o cucerire, o contopire înnoitoare cu acea valoare, dar, în același timp, este și un sacrificiu, o pierdere, o smulgere dureroasă dintr-o habitudine interioară, este o moarte pentru ceva. Atunci când are loc, actul de curaj se definește în primul rând și indiferent de rezultatele exterioare, ca o victorie asupra noastră înșine. Este o victorie nu numai asupra fricii sau a lașității mele, ci uneori asupra orgoliului meu, a vanității mele, asupra

egoismului, a dragostei de confort, de tihnă, de îmbelșugare, asupra indiferenței, a inerției, a relei credințe, a ipocriziei și asupra multor alte interese meschine. Aceste mici acte de curaj cotidian, deloc spectaculare, dar foarte importante, reprezintă indicii de sănătate a unei națiuni.

În anii '70, '80, am devenit o societate bolnavă, paralizată, fără reacții, tocmai pentru că am refuzat asumarea laturii sacrificiale a curajului. Alta ar fi fost istoria noastră, chiar a acestor ultimi cinci ani, dacă în jurul unor nume ca Paul Goma, Vasile Paraschiv, Dorin Tudoran, Radu Filipescu, pentru a nu aminti decât câteva, am fi creat structuri de rezistență, am fi avut curajul, disponibilitatea să le creăm. În scrisorile mele din anii '80 încercam să explic că nu puteam ieși din istorie. *Istoria noastră suntem noi*, cu toate atitudinile noastre spirituale: implicare, neimplicare, lașități.

Azi, deși mult mai ușoară ca înainte, situația politică rămâne încă îngrijorătoare. Un proces de restaurație cripto-comunistă are loc sub ochii noștri după tipicul vechilor tactici de inspirație N.K.V.D.-istă pe care le-am analizat. Ele vizează principalele medii de informare (TV, radio), instituțiile fundamentale ale țării (justiție, armată, administrație), principiile statului de drept (garantarea proprietății, a pluralismului, a separării puterilor), organizează violența (raiduri minerești), minciuna, dezinformarea, calomnia.

Pentru demontarea acestor mecanisme comuniste de exercitare a puterii și pentru a clădi o societate civilizată și prosperă, așa cum o visau tinerii în '89, avem

nevoie de acel curaj pe care l-au avut înaintașii noștri, gata să-și sacrifice bunăstarea, libertatea, chiar și viața pentru realizarea unor proiecte, idei și valori. Cu alte cuvinte, avem nevoie de *curajul de a deveni alți oameni...* redevinând, de fapt, ceea ce fuseserăm odinioară, înainte ca tăvălugul comunist să fi trecut peste noi. Nu cred că România își va regăsi liniștea, dacă nu vom avea curajul să ne smulgem din rutina mediocrității în care ne-am lăsat târâți.

De la cea mai neînsemnată acțiune, ca de pildă abonarea la un ziar pentru a nu-l lăsa să moară, de la contribuții bănești sau de la înscrierea într-un partid democratic sau într-o organizație pentru a putea participa ca observatori la supravegherea alegerilor, până la efortul de a ne învinge inerția, oboseala, lehamitea, vanitatea, totul e important. Și toate aceste mici acțiuni cer un sacrificiu, o renunțare la ceva, un act de umilință... Dar cel puțin vom avea sentimentul că nu vom fi trăit degeaba, că vom fi încercat să ducem mai departe această grea zestre dintotdeauna, pe care ne-a dat-o Dumnezeu și care este România, fără să ne lepădăm de ea.

În al doilea rând, nu cred că România își va putea regăsi liniștea atâta timp cât nu-l vom recunoaște pe cel ce reprezintă identitatea noastră istorică și instituția pe care o reprezintă: monarhia, fiind garantul regăsirii noastre și al dăinuirii noastre în lume.

Livia Dandara (București)

PARTIDUL COMUNIST DIN ROMÂNIA CA SECȚIUNE A KOMINTERNULUI - Instrument de prelungire a politicii externe a U.R.S.S.

1. De la înființarea Internaționalei Comuniste (a III-a) în 1919 și până în prezent, o copleșitoare istoriografie (documente și interpretare) dovedește afirmația din titlul comunicării, nu numai în ce privește Partidul Comunist din România, ci toate partidele comuniste aflate sub conducerea și controlul bolșevismului leninist, apoi cel stalinist ș. a. din U.R.S.S. Dacă pentru majoritatea partidelor comuniste din Europa și din alte continente, această aservire a cunoscut fluctuații în ce privește gradul și nocivitatea acțiunilor comuniste în detrimentul respectivelor state, o situație cu totul agravată o reprezintă activitatea lor în statele limitrofe U.R.S.S., state asupra cărora Rusia Sovietică ridica pretenții teritoriale. În Europa, în acest grup de țări, alături de Polonia, țările baltice și Finlanda, s-a aflat și România, careia i se contesta dreptul asupra Basarabiei și celorlalte provincii românești unite cu țara în 1918. Perseverentă, Rusia Sovietică își va îndeplini Rapturile imperialiste prin parafarea pactului „Hitler-Stalin” în 1939 și aplicarea sa, chiar cu extindere (în cazul nordului Bucovinei și Ținutului Herței) în 1940, iar după încheierea celui de-al doilea război mondial și le va păstra prin Tratatul de Pace de la Paris (1947).

2. Prin afilierea și acceptarea necondiționată a celor 21 de puncte impuse de Lenin la crearea Kominternului (1919), debutând în viața internă a României Întregite ca un partid internaționalist antinațional, partidul Comunist din România și-a asumat și desfășurat acțiunea ilegală, ocultă, conspirativă, distructivă, aservită Kremlinului, pe toată perioada interbelică, fiind răsplătit după 1944 cu impunerea la putere (în condițiile și cu metodele totalitare cunoscute) și transformarea României în satelit al U.R.S.S.

3. Cine studiază documentele congreselor (I–V) ale Plenarelor, ale Conferințelor, organele de presă „Scânteia” și „Lupta de clasă”, sau manifestele lansate cu diverse prilejuri de Partidul Comunist din România în perioada 1921–1944 va constata o deplină identitate între evoluțiile politicii externe a U.R.S.S. și susținerea lor de către secțiunea sa din România:

- negarea legitimității desăvârșirii unității naționale de stat din 1918, considerând provinciile românești ca „anexate” de România „Imperialistă”;

- nrecunoașterea tratatelor de Pace care consfințiseră pe plan internațional actele Unirii Mari;

- lansarea teoriilor revizioniste, în varianta falsă a sovieticilor, privind dreptul la autodeterminare, până la despărțirea de statul român, a „popoarelor asuprite” (în care figurau moldovenii și bucovinenii);

- sprijinirea propagandistică a tuturor demersurilor diplomatice ale Uniunii Sovietice, considerate drept autentice și unice căi de salvare a păcii, a dreptății, a „eliberării” de sub diverse „juguri”;

- aprobarea, proslăvirea și justificarea pactului de „neagresiune” germano-sovietic în 1939; atacării și suprimării statului polonez; anexării Lituaniei, Letoniei, Estoniei și... ca un corolar al trădării naționale, legitimitatea anexării Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța, în 1940.

Este ușor de relevat această acțiune patricidă dacă se întreprinde studierea comparativă a istoriei diplomației U.R.S.S. și acelei a Partidului Comunist din România. „Linia justă” susținută de el era prezentată fie cu argumente direct inspirate direct din spusele lui Lenin, Stalin, Molotov, Voroșilov, Jdanov, Rakovski, Manuilski, Dimitrov etc., fie „explicate” și „aplicate” la condițiile României de către activiștii comuniști kominterniști, cu sarcini speciale.

4. Un singur exemplu îmi îngădui să dau. Documente cu același conținut sunt de ordinul miilor.

Citez din „directivele” Kominternului transmise Partidului Comunist din România la 8 mai 1940: „În fața Partidului Comunist, a clasei muncitoare și a popoarelor din România stă sarcina de a atrage România în război. Să nu se admită transformarea României într-un cap de pod al imperialiștilor englezi și francezi împotriva U.R.S.S. (...) *Rezolvarea pe cale pașnică a chestiunii Basarabiei și a problemelor litigioase cu țările balcanice vecine* pe baza *autonomiei teritoriale* pentru toate regiunile ocupate (erau considerate „ocupate” Basarabia, Bucovina, Transilvania și Cadrilaterul) și recunoașterea *dreptului la autodeterminare* până la *despărțirea de stat a naționalităților asuprite*, constituie o *condiție* necesară pentru apropierea de U.R.S.S. și de țările balcanice, în

vederea unei lupte comune împotriva atragerii în război, pentru preîntâmpinarea unui război, pentru pace.” Această condiție era argumentată cu citate din cuvântările lui Molotov privind relațiile româno-sovietice din 1918 până în 1940.

Aceste directive au fost transmise și lui Ștefan Foriș și Teohari Georgescu (secretari ai C.C. ai P.C.R.) în cadrul discuțiilor avute la Moscova în luna mai-iunie cu Boris Stefanov (secretarul P.C. Bulgar), Wilhelm Pieck, Gheorghe Dimitrov, Palmiro Togliati și Manuilski. Cei doi se vor întoarce în România la sfârșitul anului '40. calendaristic a urmat însă ultimatumul și anexarea Basarabiei de către U.R.S.S. în iunie 1940. Iată cum era surprinsă tragedia în „Raportul” secretariatului C.C. al P.C.R., întocmit de Iosif Chișinevski la sfârșitul anului 1940: „Marșul triumfal al eroicei Armate Roșii în Basarabia și Bucovina de Nord, eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord de sub jugul capitaliștilor și moșierilor români, întâmpinarea cu un adevărat delir de către popoarele Basarabiei și Bucovinei de nord a Armatei Roșii glorioase, manifestarea iubirii lor adânci față de poporul sovietic, partidul bolșevic, fața de conducătorul și eliberatorul popoarelor, tovarășul Stalin, au avut un răsunet și o influență deosebit de mare în masele de la orașe și sate din România. În ziua când guvernul țării socialismului a anunțat guvernului dictaturii regale să evacueze Basarabia și Bucovina de Nord, muncitorii C.F.R.-iști din București și Iași și din alte întreprinderi scăpau (pierdeau) literalmente sculele din mână. Eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord sporise foarte mult dorința de luptă a maselor, de eliberare. În Moldova, Ardeal, Dobrogea, Galați, a apărut

material de partid, Popularizând importanța eliberării Basarabiei și a Bucovinei de Nord pentru proletariatul și țărănimea română. *Partidul a chemat* proletariatul și țărănimea la luptă pentru *dreptul naționalităților asupra* la autodeterminare până la despărțirea de stat, la amicitie strânsă (...) cu marea și puternica țară a socialismului, amicitie ce a devenit mult mai posibilă după repararea marii nedreptăți de după războiul mondial, când armatele burgheziei și în primul rând naționalitățile asupraire regretă tocmai de ce n-au mers și mai încoace rușii? Scriem aceasta cu toată răspunderea, în urma unei serioase analize și cercetări (...). Vizita tov. Molotov la Berlin (dec. '40), a creat mari speranțe în popor (...), se manifestă intens dorința ca U.R.S.S. să ia sub ocrotirea ei poporul Moldovei și pe cel român...”

5. Dacă numai atât ar fi făcut și susținut Partidul Comunist din România, era suficient pentru a fi considerat vinovat de trădare de țară.

Dennis Deletant (Londra)

INFLUENȚA SOVIETICĂ ASUPRA SECURITĂȚII ROMÂNE 1944–1953

România, ca și toate regimurile comuniste din Europa de est, s-a bazat în totalitate pe teroare ca instrument al puterii politice. Această teroare s-a manifestat în două etape: prima, în care s-a făcut eliminarea oponentilor în scopul de a-și consolida puterea, și a doua, în care și-a asigurat obediența, după ce a avut loc revoluția comunistă. În cazul României, prima etapă, în linii mari, a avut loc între 1945 și 1964, anul în care majoritatea deținuților politici au fost amnistiați, iar a doua etapă între 1964 și 1989. A fost o schimbare evidentă în gradul de represiune exercitată de regim după 1964. Până în ultimul an al regimului Dej, teroarea cuprinsese întreaga societate românească în căutarea unor oponenti veritabili sau potențiali ai totalitarismului, creând senzația multor cetățeni că sunt vânați de Securitate. După 1964, românii au fost mai degrabă marcați de teama regimului Ceaușescu decât de teroare, din cauza îngrozitoarelor încălcări ale demnității umane și a totalei lipse de respect pentru drepturile omului. Nu s-a mai repetat niciodată tactica arestărilor în masă și a domiciliului forțat din vremea lui Dej.

Menținerea regimului comunist de tip sovietic depindea de prezența armatei sovietice și de acapararea

forțelor de ordine internă și anume: armata, poliția și aparatul judiciar. Deci Ministerul de Interne, Ministerul Apărării și Ministerul Justiției au devenit primele obiective ale Partidului Comunist. Din guvernul generalului Sănătescu instaurat la 23 august 1944, comuniștii reușiseră să pună mâna numai pe Ministerul Justiției prin persoana lui Lucrețiu Pătrășcanu. Din cadrul Serviciului Special de Informații (S.S.I.) au fost înlăturați majoritatea ofițerilor mai în vârstă. S-au făcut schimbări, mai puțin semnificative, și în cadrul Ministerului de Interne și al Siguranței, în vreme ce poliția și mai ales armata au fost drastic epurate. În aceste condiții au apărut Gărzile de Apărare Patriotică, organizații paramilitare de stânga supervizate de N.K.G.B. Gărzile, înființate în septembrie 1944 și conduse de agentul sovietic Emil Bodnăraș, au servit ca o acoperire ideală pentru instruirea în secret a noilor agenți ce urmau să fie infiltrați în poliție și Siguranță în momentul preluării puterii de către comuniști.

Bodnăraș¹, de origine ucraineano-germană, s-a născut la Colomeea (Rusia – azi Ucraina). Se crede că sovieticii l-au recrutat la sfârșitul anilor douăzeci, pe când era cadet la Școala de Artilerie din Timișoara. Transferul său la cazarma Sadagura, aflată la 30 de kilometri de râul Nistru, granița cu U.R.S.S., a constituit pentru Bodnăraș aproape o invitație. După cele publicate până acum, Bodnăraș a lipsit din țară între anii 1932 și 1934. El vorbea în mod fluent limba germană, ceea ce l-a recomandat pentru misiuni de spionaj în Polonia și

¹ Detalii comunicate de Claudiu Secașiu, căruia îi exprim mulțumirile mele.

țările baltice. În 1934 a fost trimis în Bulgaria dar, fiind recunoscut în Gara de Nord, a fost arestat și condamnat în anul următor la 10 ani de închisoare corecțională pentru dezertare și delict contra apărării țării. A stat în închisoare până în noiembrie 1942. Se crede că Mareșalul Antonescu l-a folosit pentru a-i facilita unele contacte militare cu sovieticii după înfrângerea de la Stalingrad. La 23 august 1944, „inginerul Ceaușu”, numele conspirativ al lui Bodnăraș, i-a preluat de la Palat pe Antonescu și colaboratorii săi, ținându-i închiși până la 31 august când i-a predat rușilor.

După demisia lui Sănătescu, rușii au sprijinit înlocuirea acestuia cu generalul Rădescu, în speranța că vor obține comuniștii Ministerul de Interne. Acest lucru nu s-a întâmplat. Totuși, ei au primit postul de subsecretar de stat la Interne, unde a fost numit Teohari Georgescu. Numirea acestuia a însemnat pentru Bodnăraș și colaboratorii săi din N.K.G.B. ocazia pe care o așteptau. Cu autoritatea lui Georgescu, ei au reușit să infiltreze în Siguranță și în Serviciul Special de Informații numeroși agenți pregătiți în gărzile patriotice. În teritoriu, Georgescu a instalat prefecți anume pregătiți pentru a asculta ordinele lui directe, ignorând autoritatea guvernului. După instalarea guvernului Groza, controlul asupra securității din România a trecut în mâna N.K.V.D. – ului sovietic, chiar dacă majoritatea personalului era în continuare român. Noul guvern era dominat de Frontul Național Democrat (14 cabinete din 18). Georgescu a fost promovat ministru de Interne, iar tovarășul lui de

activități subversive, Bodnăraș, a fost promovat în funcția de secretar general al primului ministru. La data de 27 aprilie, Groza semnează ordinul de punere a Serviciului Special de Informații sub controlul secretarului general Bodnăraș. Conform ordinului, S.S.I. fusese constituit din personal civil propriu și personal militar detașat de la Ministerul de Război... cu avizul secretarului general al Președinției Consiliului de Miniștri. Director al S.S.I., aflat sub ordinele lui Bodnăraș, a fost numit în decembrie 1946 un alt agent sovietic, Serghei Nikonov.

Carierea lui Nikonov ilustrează foarte bine tactica utilizată de N.K.V.D. pentru infiltrarea agenților proprii în România. Nikonov s-a născut în Basarabia, din părinți ruși. A fost dat afară de la Universitatea din Iași, unde studia chimia, pentru că participase la întrunirile comuniștilor. Pentru „continuarea studiilor” a fost trimis la Bruxelles, de unde a fost mutat la Marsilia, unde a fost cooptat în organizația locală a Partidului Comunist Francez. După un timp, a primit misiunea de a intra în rețeaua de spionaj din România, dar a fost arestat. Închis inițial la Doftana, a fost mutat după distrugerea închisorii în urma cutremurului din noiembrie 1940, la Caransebeș. Aici i-a întâlnit pe Bodnăraș și Pantelimon (Pintilie) Bodnarenko. Eliberat în urma loviturii de la 23 august 1944, Direcția Informațiilor Externe (I.N.U.) a N.K.V.D. – ului i-a dat o altă misiune, instituționalizată prin numirea în fruntea S.S.I. În vara 1954, Nikonov a fost mutat cu gradul de general-locotenent ca șef al Direcției Informații din Marele Stat Major¹.

¹ E. Mezincescu, „Ecouri la cazul Pătrășcanu”, *Magazin Istoric*, 7 (iulie 1992), p.37.

S.S.I. era organizat în patru secții, denumite ulterior direcții, și un secretariat. Prima secție avea rolul de „a culege din străinătate informațiuni cu caracter politic, economic, social și militar” și „a controla toate oficiile diplomatice din străinătate”. Alte secții se ocupau de culegerea informațiilor interne și de activitățile de contraspionaj, civile și militare. La conducerea secției de contraspionaj a fost numit un alt basarabean de origine rusă, Piotr Gonciaruc, născut la Chișinău în 1911. Intrat în mișcarea tineretului comunist din Basarabia, Gonciaruc a fost trimis la Moscova în 1932 pentru a fi pregătit în spionaj militar. Trei ani mai târziu, el s-a întors în România, dar a fost repede descoperit în zona Nistrului, arestat și condamnat la zece ani de închisoare. După ce a fost eliberat din închisoarea Caransebeș în august 1944, îl găsim într-un post în secția politico-administrativă a partidului comunist până în aprilie 1945, după care a urmat funcția din S.S.I.¹

Trasul cu urechea și urmărirea țintei intrau în atribuțiile secției a patra a S.S.I.-ului, care colabora cu un departament paralel din Siguranță. Serviciile secrete militare au rămas o sarcină a Biroului Doi al Marelui Stat Major, subordonat în același timp și stăpânului sovietic G.R.U. Subordonarea securității și a serviciilor secrete române de către interesele U.R.S.S. a fost completată prin numirea la conducerea secției politico-administrative a P.C.R. a lui Pantelimon Bodnarenko, agent N.K.V.D.

ucrainean. Această secție a partidului se ocupa de contraspionaj printre membrii partidului comunist.

Bodnarenko, cunoscut și sub numele de Pantiușa, a locuit în București din 1924. A fost arestat pentru activități de spionaj în 1936 și trimis la Doftana, unde l-a întâlnit pe Dej. Bodnarenko și-a luat un nume românesc, Gheorghe Pintilie, așa cum a făcut Serghei Nikonov de la S.S.I. (Sergiu Nicolau) și mulți alți agenți pregătiți de sovietici, printre care și Boris Grunberg (Alexandru Nicolski) care apoi a penetrat în vârful ierarhiei Siguranței.

După instalarea guvernului Groza, ministerele comuniste au acționat ca niște marionete dirijate de la Moscova. În domeniul securității și al informațiilor, Dimitrie Georgievici Fedicikin, principalul reprezentant la București de la 1944 până la 1947 al Diviziei Informațiilor Externe (I.N.U.) al N.K.G.B.-ului, dădea instrucțiuni lui Bodnăraș și Pintilie. La nivelul amestecului politic direct, personajul cu cea mai mare influență a fost Andrei Vișinski, subcomisar al afacerilor externe al U.R.S.S. Primul pas îl făcuseră Georgescu, Bodnăraș și Pintilie, curățind, la ordinele lui Vișinski, instituțiile pe care le conduceau. Astfel, la 2 aprilie 1945 „Scânteia” anunța că au fost arestați câteva sute de ofițeri de poliție și contraspionaj care se făceau vinovați de „dezastrul țării”.

Dar, ca și în toate țările-satelit, autoritățile comuniste aveau mare nevoie în România de personal bine antrenat și oameni cu experiență pentru serviciile secrete. Eugen Cristescu, șeful S.S.I.-ului în timpul

¹Ibidem, p.34.

războiului, era tocmai o astfel de persoană. El a fost dus în U.R.S.S. la 12 octombrie 1944 și reținut acolo până în primăvara lui 1946¹. La 17 aprilie 1945, Cristescu a fost judecat în absență și condamnat la trei ani închisoare pentru „abuz de putere”. La 6 mai 1946, a început la București „Procesul Marii Trădări Naționale”, în care Mareșalul Antonescu și colaboratorii săi, inclusiv Cristescu, au fost acuzați de „crime de război”. Toți au fost găsiți vinovați și condamnați la moarte. În cazul lui Cristescu și al altora, sentința a fost comutată în muncă silnică pe viață. După toate probabilitățile, Cristescu a fost grațiat pentru că reprezenta o valoare pentru N.K.V.D. O notă întocmită de un agent român la 1 aprilie 1946 scria că:

„Serviciul de informații din misiunea americană a dat dispozițiuni agenților săi să caute în jurul bulevardului Carol unul din sediile N.K.V.D.-ului. Se arăta că la acest sediu se afla fostul șef al S.S.I., Eugen Cristescu. Acesta a acceptat să lucreze pentru N.K.V.D. Actualmente el lucrează la sediul numitului comandament cu colonelul Borisov și lt. col. Leontiev². Eugen Cristescu coordonează acțiunea N.K.V.D.-ului din România. Împreună cu colonelul Borisov s-a deplasat la Moscova și în urmă la Paris. Eugen Cristescu a acceptat să lucreze pentru a-și salva viața. El este prizonier, nu poate vedea pe nimeni și nu iese decât însoțit de cei doi

șefi ai N.K.V.D.-ului. Agenții americani au dispoziții de a raporta despre posibilitățile de a lua contact cu Eugen Cristescu”³.

În orice caz, Cristescu a colaborat cu autoritățile comuniste ca prizonier, deoarece condamnarea sa pe viață nu a fost niciodată suspendată. Ba chiar, în aprilie 1949, el a fost subiectul unor alte anchete făcute de către noua securitate, Direcția generală a Securității poporului. Un an mai târziu, Cristescu moare în închisoarea Văcărești de atac de cord, dacă este să ne luăm după certificatul de deces, întocmit la 13 iunie 1950⁴.

În februarie 1948, Gheorghe Pintilie a fost promovat în C.C al P.M.R. În același timp, soția sa, Ana Toma, ea însăși agent I.N.U., ocupa un post important în Ministerul de Externe ca secretara Anei Pauker.

Practic, serviciile secrete sovietice acaparaseră întregul partid comunist român. Cariera Anei Toma (Grossman) ilustrează rolul desemnat de N.K.V.D./I.N.U. femeilor-agent, poreclite „amazoane” în cercurile comuniste. Infiltrată în partid în anii '30, Toma a avut de-a lungul activității un bine determinat rol de custode al partenerului de viață, oricare ar fi fost acesta. Astfel, ea a fost căsătorită cu Sorin Toma, vechi comunist, de care a divorțat după ultimul exil în U.R.S.S. În 1942 s-a căsătorit cu Constantin Pârvulescu pe care l-a lăsat, patru ani mai târziu, pentru a se mărita cu Pintilie, bețiv notoriu care

¹ C. Troncotă, „Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu (IV)”, *Magazin Istoric*, 9 (septembrie 1992), p.58.

² Borisov este printre coloneii trecuți în august 1945 ca membri ai Misiunii Militare Sovietice din România. Ceilelți erau Malasciuk, Erenin, Listrov, Hajkin, Turov, Blan, Timofeiev, Muhin, Prstailo, și Erbakov (*România liberă*, 23 august 1945, p.9).

³ C. Troncotă, *op. Cit.*, p. 58.

⁴*Ibidem*.

trebuia supravegheat încontinuu. Și controlul sovietic a mers mai departe. Nina Nikonovna, soția șefului S.S.I. Serghei Nikonov, a intrat în anturajul intim al lui Dej în 1948, când a devenit secretara particulară a acestuia. Șeful de cabinet al lui Dej era un alt agent N.K.V.D./N.K.G.B., Mihail Gavrilovici, iar șeful gărzilor de corp Valerian Bucicov.

În vara anului 1948, Pintilie a fost transferat la secția politico-administrativă a C.C al P.M.R. pentru a conduce Direcția Generală a Securității Poporului, noul aparat de Securitate care a înlocuit Siguranța. Noul nume sugerează noua misiune, definită în decretul de înființare (221/30 august 1948), ca „apărarea cuceririlor democratice și asigurarea securității R.P.R. împotriva comploturilor dușmanilor externi și interni”¹. Cu două săptămâni mai devreme, la 15 august, generalul-locotenent Gheorghe Pintilie a fost numit directorul Securității. El avea doi adjuncți cu gradul de general-maior, numiți la 1 septembrie: Alexandru Nicolski, evreu basarabean de limbă rusă, și Vladimir Mazuru, ucrainean din Bucovina de nord. Toți trei erau agenți N.K.G.B. (Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului), devenit în 1946 M.G.B. (Minister al Securității Statului)².

Noul aparat de securitate din România a fost structurat după modelul sovietic și activitatea lui a fost

supravegheată de un corp de consilieri sovietici ai M.G.B.-ului. Consilierii sovietici au ocupat toate posturile importante din direcțiile centrale și regionale, lucrând la toate nivelurile, inclusiv în birourile de Securitate din orașele mici. Nu se cunoaște încă numărul lor total. Rușii din Basarabia au fost preferați pentru aceste posturi. Deși erau ruși, au fost înregistrați ca ofițeri ai Securității române; într-un caz, un ofițer ceh cu școală N.K.V.D. a fost numit ca șef al Direcției regionale de Securitate din Brașov. Consilierul-șef al M.G.B.-ului cu baza la București între 1949 și 1953 a fost Alexandru Mihailovici Saharovski care, în 1956, a devenit șeful primei direcții a K.G.B.-ului.

După toate probabilitățile, Beria a fost cel care a supravegheat înființarea Securității în statele-satelit. Stalin încercase să-i limiteze puterea, care crescuse enorm ca rezultat al expansiunii rețelei sovietice de securitate în timpul războiului. L-a înlocuit pe Beria din funcția de șef al N.K.V.D.-ului în 1946 și, totuși, Beria a rămas puternic atât prin poziția pe care o ocupa ca vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, cât și datorită lingușirii manifestată de noul șef al Ministerului Securității, Viktor Semionovici Abakumov. Stilul de conducere al lui Abakumov era la fel de brutal ca al lui Beria³. Această brutalitate i-a caracterizat pe șefii Securității române aleși de N.K.V.D. și de M.G.B. Purtarea lui Pintilie și Nicolski vorbește de la sine.

¹ *Organizarea și funcționarea organelor Ministerului de Internede la înființare până în prezent*, p. 106.

² În același timp N.K.V.D.-ul (Comisariatul pentru Afaceri Interne) a devenit M.V.D. (Ministerul Sovietic de Interne).

³ C. Andrew și O. Gordievski, *KGB. The Inside Story of its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev*, Londra, 1991, p.349.

Primul a executat în 1946 sentința de condamnare la moarte a fostului secretar general al P.C.R., Ștefan Foriș. Pintilie l-a luat pe Foriș cu mașina de la casa conspirativă în care fusese deținut de la arestarea lui în aprilie 1944, și pe o stradă pustie a Bucureștiului, împreună cu șoferul rus, l-a bătut cu o rangă de fier până când l-a omorât. Apoi Pintilie a ordonat ca mama lui Foriș să fie omorâtă. A fost aruncată în râul Criș din Transilvania cu o piatră de moară legată de gât. Atât Foriș cât și mama lui au fost executați, se crede, la ordinul conducerii de partid.

Pe numele adevărat Boris Grunberg, Alexandru Nicolski s-a născut la Chișinău la 2 iunie 1915. În 1932 el a intrat în Uniunea Tineretului Comunist. În același an a fost arestat timp de două săptămâni de către Siguranță. Nicolski a lucrat un timp la centrala telefonică din Chișinău. În decembrie 1940, la șase luni după anexarea Basarabiei de către U.R.S.S., a fost recrutat de N.K.V.D. și pregătit la Cernăuți ca agent al I.N.U. La prima misiune pe teritoriul României (26 mai 1941) a fost arestat după două ore. Trebuia să circule de-a lungul frontierei sub numele de Vasile Ștefănescu, pentru a culege informații despre mișcările de trupe ale armatei române. Procesul-verbal al interogatoriului ce a urmat anchetării arăta că individul ce purta nume românesc o rupea foarte prost pe românește, motiv pentru care a și fost luat la întrebări de grăniceri¹. Acuzat de spionaj, a fost condamnat în iulie 1941 la muncă silnică pe viață. Inițial a fost închis la

Ploiești. Mutat apoi la Aiud, i-a întâlnit pe alți spioni sovietici, între care Vladimir Gribici, Simion Zeigner și Atanasie Sisman. Toți au rămas în România după eliberarea lor în august 1944.

Nicolski a intrat în Direcția Generală a Poliției în octombrie 1944, fiind numit un an mai târziu șef al Corpului Detectivilor. La 17 aprilie 1947 devine Inspector General al Poliției de Siguranță, iar la înființarea Securității, adjunct al lui Pintilie². În ciuda anonimatului caracteristic personalului Securității, brutalitatea lui Nicolski i-a adus o notorietate așa de mare încât a fost primul ofițer al Securității române al cărui nume a depășit granițele țării. Într-o declarație făcută la Paris în ianuarie 1949, Adriana Georgescu Cosmovici, fosta secretară a premierului Rădescu, arestată la București în iulie 1945, reconstitua felul în care era bătută de anchetatorii comuniști:

„Mă băteau cu un furtun de cauciuc umplut cu nisip și mă loveau cu capul de pereți. M-au pocnit în plină figură de rămăsesem numai cu șase dinți în gură.”

Ea i-a numit pe cei trei anchetatori care aveau pistoale: Stroescu, Bulz și Nicolski³. Documentele publicate după moartea lui Nicolski, survenită la 16 aprilie 1992, arată că acesta a ordonat în iulie 1949 uciderea a șapte lideri ai mișcării de rezistență anticomunistă în timp ce erau transportați de la Gherla⁴.

¹ V. Tismăneanu, „The Tragicomedy of Romanian Communism”, *East European Politics and Societies*, vol.3, nr.2 (Spring 1989), p.350, nota 47.

² *Cuvântul*, numerele 112-115 (martie-aprilie 1992).

³ *Suppression of Human Rights in Romania*, Washington DC, 1949, p.65.

⁴ *Cuvântul*, nr. 119 (mai 1992), p.6.

Este greu de stabilit numărul de ofițeri ai Securității, deoarece o bună parte din arhive a fost luată de autoritățile sovietice când consilierii lor au fost retrași la începutul anilor șaiszeci (ultimul consilier a părăsit Ministerul de Interne în 1964). Ceea ce a mai rămas din arhivele referitoare la numărul angajaților Securității arăta că numărul ofițerilor din cele zece Direcții centrale și cele treisprezece regionale, la puțin timp după constituirea lor în 1948, era de 3.973, din care cam două treimi erau pe posturi de secretari și de personal auxiliar. Toți aveau un grad militar, ca sergent-major, chiar dacă erau dactilografe, chelneri sau instalatori. Această cifră poate să pară anormal de mică dată fiind concepția generală despre Securitate ca un instrument atotputernic de represiune. Cifra nu include rețeaua de informatori care se ridica la 42.187 în 1951, cifră care a dat Securității posibilitatea să funcționeze atât de eficient¹.

Consilierii sovietici au fost numiți pe lângă toate direcțiile naționale că să supravegheze antrenarea personalului român. Se comunica prin interpreți, aceștia fiind în mare parte ruși din Basarabia. În ochii sovieticilor, majoritatea românilor cu studii superioare erau compromiși din cauza alianței româno-germane și nu ofereau o sursă de încredere pentru recrutare în rândurile Securității. În plus, foarte puțini români manifestaseră entuziasm față de comuniști înainte de propulsarea lor la putere, spre deosebire de membrii unor minorități

naționale. De aceea, nu ar trebui să ne mire faptul că multe persoane recrutate pentru pozițiile de conducere din Securitate erau din două categorii: evrei și unguri, și muncitori români necalificați.

Pentru a ascunde faptul că U.R.S.S. stătea în spatele serviciilor secrete din România, numele câtorva ofițeri ai Securității au fost românizate, începând de la Pintilie și Nicolski. Dintr-un total de 60 de ofițeri, de la gradul de maior în sus, 38 erau români, 15 evrei (inclusiv Nicolski), 3 maghiari, 2 ucraineni (Pintilie și Mazuru), un ceh și un armean. Este interesantă și structura personalului tehnic și de secretariat. Proveniența unui număr de 25 de ofițeri superiori era următoarea: doi electricieni, doi tâmplari, un fierar, un lăcătuș, un strungar, un maistru, un croitor, un farmacist, un învățător, un medic, un avocat, un contabil, o persoană fără studii superioare, cinci cu o licență și cinci cărora nu li se cunoștea pregătirea.

Alte două organe de securitate internă în România au fost înființate în 1949. La 23 ianuarie a fost creată Direcția Generală a Miliției, înlocuind Poliția și Jandarmeria, iar la data de 7 februarie au fost create Trupele de Securitate, ambele sub autoritatea Ministerului de Interne. Comandant al miliției a fost numit un rus, Pavel Cristescu. Ofițeri sovietici au fost numiți pe lângă câteva secții cheie din cadrul Miliției și al trupelor de Securitate, cu precădere în sectoarele transmisiuni, transporturi și armament.

¹*Cuvântul*, (18-24 august 1992). Chiar și așa, aceste cifre sunt mici în comparație cu numărul forțelor de Securitate în Polonia în 1953 (33.200) și cu o rețea de informatori de 75.000.

În timpul primei perioade de existență a Securității, consilierii sovietici au jucat un rol fundamental ca organizatori și ca instructori, deși semnificația lor a depășit nivelul administrativ. Un material aparținând arhivei Ministerului de Interne din România, publicat recent, arată că Pătrășcanu, Pauker și Luca au fost arestați la ordinul Moscovei și că acest ordin a fost transmis prin consilierii sovietici de la București. Interogatoriul la care a fost supus Pătrășcanu între februarie 1951 și noiembrie 1952 a fost supravegheat de colonelul Mișu Dulgheru, evreu român, șef al Direcției G pentru anchete penale din Securitate, care primise ordine de la Saharovski și de la Pavel Tiganov, consilierul sovietic al acestei direcții. Dulgheru însuși a căzut victimă. Nereușind să stabilească vina lui Pătrășcanu ca trădător, a fost arestat, după cum a declarat mai târziu, la ordinele lui Saharovski.

Interogatoriile la care a fost supus Pătrășcanu între 1948 și 1952 confirmă în mod clar rolul secundar impus lui Dej și conducătorilor partidului comunist de stăpânii lor sovietici, în treburile interne ale României. Interogatoriul lui Pătrășcanu și al asociaților lui era clar în mâinile lui Saharovski până în 1953, iar diversele acuzații aduse lui Pătrășcanu urmăreau un scenariu stabilit la Moscova, probabil de Beria și Vișinski. Comportarea lui Dej și a conducerii de partid în timpul interogatoriilor arată că erau îngrijorați pe bună dreptate și voiau să se protejeze de capriciile lui Stalin și să acționeze ca atare.

¹ Interviu cu E. Mezincescu, 30 decembrie 1992. După declarația făcută de Dumitru Petrescu la 2 noiembrie 1967 în fața Comisiei de Anchetă a Partidului, Constantinescu i-a arătat lui Petrescu dosarul în timpul vizitei lor la Moscova și i-a spus că urma să-l arate lui Malenkov. La întoarcerea sa de la ședința cu Malenkov,

Aceasta explică îngrijorarea lui Dej în cazul Pătrășcanu și faptul că atât el cât și Pauker voiau să fie ținuți la curent cu evoluția interogatoriilor. Ambii puteau fi implicați ca dușmani imaginari în absurdul joc de ruletă care se juca în mintea lui Stalin.

După moartea lui Stalin și a lui Beria, perioada de teroare arbitrară s-a terminat și Dej a fost, încetul cu încetul, capabil să afirme întâietatea P.C.R.-ului în probleme de securitate. Ca dovadă, admiterea în decembrie 1955 în Biroul Politic a lui Alexandru Drăghici, ministru de Interne din mai 1952. O schimbare în relația stăpân–slugă între Moscova și București a fost marcată de răspunsul lui Malenkov la cererea lui Dej de a i se aproba de către Kremlin aducerea lui Pătrășcanu în fața instanței. În ianuarie 1954, în timpul unei vizite la Moscova a unei delegații condusă de Dej și compusă din Miron Constantinescu, Alexandru Bârlădeanu și Dumitru Petrescu, Constantinescu a prezentat lui Malenkov dosarul lui Pătrășcanu și i-a cerut părerea. Se afirmă că Malenkov i-ar fi răspuns lui Constantinescu că aceasta este o problemă internă a României¹. Probabil că Dej a interpretat acest răspuns ca un semn că frâiele de la Kremlin începuseră să se destindă, lăsându-i lui însuși o oarecare libertate de acțiune. Cu toate că semnalele de la Moscova erau privite în continuare cu atenție, atât cele transmise în mod public cât și personal, securitatea internă devenise acum un domeniu în care Dej începuse

Constantinescu i-ar fi spus lui Petrescu că „s-a rezolvat” problema Pătrășcanu. Petrescu a înțeles prin aceasta că Malenkov își dăduse asentimentul la aducerea lui Pătrășcanu în fața instanței (C. Popișteanu, „Un epilog neașteptat: Malenkov aproba lichidarea lui Lucrețiu Pătrășcanu”, *Magazin Istoric*, 3, martie 1992, p.39).

să simtă că poate acționa cu încredere. Problemele securității erau discutate în comisia de securitate a partidului în care Dej, Bodnăraș și Drăghici erau membri, iar deciziile erau puse în aplicare de Drăghici. Un consilier sovietic continua să supravegheze acțiunile lui Drăghici, dar rolul lui se schimbase dintr-un rol de decizie într-unul consultativ.

Mircea Dumitrescu (București)

ASPECTE ECONOMICE ALE GENOCIDULUI COMUNIST

Drama neamului românesc a fost caracterizată de Cronicar cu filosofica cugetare „nu sunt vremile sub om, ci bietul om sub vremuri”.

Un șir lung de încercări, veacuri de efort de supraviețuire, fragmente de clipe de lumină, perioade adânci de întuneric. În toată această cumplită existență, o singură forță – sprijin și călăuză – Dumnezeu.

Când au venit anii „raționalismului materialist”, clasa superpusă a pierdut contactul cu Creatorul. Devenită formă fără fond, lipsa aceasta ne-a găsit nepregătiți peste vremurile grele ce ni le destinaseră mai marii lumii.

Anul 1944 a reprezentat un șoc imens asupra societății românești.

Comunismul, adus prin grija și interesul U.R.S.S., trebuia să creeze o masă (P.C.R. nu avea nici o mie de membri și aceștia erau ne semnificativi din punct de vedere al influenței în populația românească).

Această burghezie creată din „voluntari” inițiali în U.R.S.S. și veniți în țară cu diviziile de panduri, din transfugii diferitelor partide și din vechi și cunoscuți gazetari versatili, a constituit prima garnitură de slujbași ai bolșevizării, de altfel simpli tovarăși de drum. Cine n-a întâlnit în închisoare pe un Anton Alexandrescu? Cine nu a auzit răspunsul la întrebarea Regelui „Ce putem face?”, răspuns dat de Gheorghe Tătărescu: „Am trăit

ciclul francez, cel german, acum îl trăim pe cel sovietic!”
 Și cum ciclurile istorice se socotesc în decenii, bietul om sub „vremi” trebuia să se supună. Oare gândirea aceastăse cuvenea să o avem toți? Oare neamurile trăiesc prin cei ce se supun fără crâcnire vicisitudinilor istoriei? Dacă ar fi așa, noi astăzi nu avem ce căuta aici.

Am venit însă pentru a cinsti demnitatea celor ce, reprezentanți ai neamului, au urmat învățătura lui Hristos: Îndrăzniți, eu am biruit lumea.

S Suportul de masă a fost conceput prin atragerea țărănimii împrorietărite (1.000.000 ha pentru 500.000 de familii) și prin crearea Confederației Generalea Muncii, care oferea unele avantaje muncitorilor. Economatele create în epocă aduceau o serie de îmbunătățirivieții muncitorilor (îmbunătățiri față de august 1944, când prezența sovietică ce devasta gospodăriile personale, pentru asigurarea subzistenței din teritoriu, nu mai permitea normala aprovizionare a populației). Atât împrorietăritarea, cât și înființarea sindicatelor au urmărit scopuri propagandistice, aparențe de transformare a unei societăți care se află în criză. Încercările de opoziție ale unor partide nu au avut nici un efect. Presa aservită făcea tot ce putea pentru a denigra, a răstălmăci, a acuza. Lumea românească a fost declarată fascistă de către o mână de străini și simbriași ai răului.

Că rezultatul acestor acțiuni a fost minim în societatea românească au dovedit-o alegerile din 1946: peste 80% din populația românească respingea experimentul comunizant. Cotele obligatorii au deschis ochii țărănimii asupra scopului urmărit de comuniști.

Și totuși efectele economice, perseverența în urmărire scopurilor ascunse au dat roade:

1. Tezaurul depozitat în peștera de la Tismana (40 de vagoane aur) este luat de sovietici.

2. Încercarea de apune la îndemâna populației aurul rămas, prin baterea unor monezi jubiliare, a generat în perioada 1948–1949 procesele așa–zișilor „auriști”, cunoscute în toată țara.

3. Populația de sași și șvabi deportată în U.R.S.S. reprezintă, după armata din Moldova, lăsată prizonieră după 23 august 1944, primul atentat la biologicul țării.

4. Structurile administrative sunt dezorganizate, preluarea funcțiilor de prefect și primar făcându–se în total dispreț al voinței sociale.

5. Despăgubirile de război au fost achitate de multe ori peste sarcinile acceptate inițial.

6. Stabilizarea monetară este începutul jefuirii generale a populației.

7. Procesele politice atât împotriva rezistenței armate cât și a Partidului Național–Țărănesc declanșează teroare: morți, schingiuiți, dispăruți. Aceasta este imaginea anului 1947.

8. Regele este forțat să abdice. Drumul este deschis pentru realizarea societății comuniste.

Acestea s–au realizat în două etape. Prima durează până în 1964 și constă în demolarea ultimelor resturi de libertăți politice și economice. Astfel:

a. Naționalizarea lovește tot ce este viață economică.

b. Prin colectivizare începe o adevărată perioadă sclavagistă. Fuga de la sate a celor mai energici, mai neînfricați dintre țărani goleşte comunele de tineret. Răscoalele țărănești se țin lanț în Moldova, Muntenia, Ardeal. Retragerea în munți și păduri, luptele cu Securitatea, miile de arestări, faptele de eroism creează o atmosferă de legendă, dar și de teamă. Deportările din zonele fierbinți depopulează satele.

c. Introducerea mecanizării, în sine o binefacere, se soldează cu rezultatenesemnificative în creșterea cantitativă a producției. Animalele de muncă (în special caii), declarate inamic al prosperității, sunt ucise. Lucrările simple devin din ce în ce mai costisitoare.

d. Satele rămân domenii exclusive de exploatare ale nomenclaturii mici: primari, directori de I.A.S., președinți de C.A.P., șefi de loturi (și sunt sute de mii) fură pentru ei, pentru șefii de la județe și pentru cei de la ministere. Țăranii rămași în sat învață și ei lecția supraviețuirii: fură cum și cât pot. Respectul față de muncă nu mai există. Populația devine din ce în ce mai amorfă, idealurile se transformă în dorință de a supraviețui zilei, de a rezista biologic.

Și totuși, biologicul este iremediabil afectat. Populația slab hrănită, tineretul subalimentat, lipsa elanului creator diminuează capacitatea de efort a întregii națiuni. Testele fizice din 1970 arată o reducere cu 15% a capacității de efort a tineretului, raportată la 1945.

Armata din Moldova, pierderile din Răsărit ca și cele din Apus, au creat un gol de o generație în populația României.

e. Sovromurile, societăți mixte româno-sovietice, organizează exploatarea bogățiilor și muncii românești: petrolul, gazele, uraniul, cerealele, lemnul etc. iau drumul U.R.S.S. în proporție teoretică de 50%, realitatea fiind mult mai gravă.

f. Hotărârile de guvern se iau cu avizul și în prezența consilierilor sovietici. Pantiușa și alții ca el sunt oamenii forte ai R.P.R.

g. Programele analitice ale învățământului de toate gradele sunt modelate după sovietici. Orice deschidere către Apus este zăvorâtă. Vom putea estima vreodată aspectul economic al întârzierii științifice și culturale?

h. Închisorile gem. Peste 2.000.000 de oameni sunt îngropați de vii, 500.000 dispăruți, nici o familie fără victime.

O nouă etapă în transformarea României în rezervor economic al lagărului socialist și al desăvârșirii cuceririi comuniste a lumii începe în acești ani. Suspiciunea instalată la nivelul întregii țări, teama de represiune, sutele de mii de informatori lasă o țară întregă fără capacitate de răspuns la acțiunile generate de P.C.R.

În această etapă superficialitatea este nota generală a activității, superficialitate însoțită de o slugărnice de tip asiatic; satrapul a hotărât, satrapul să trăiască! Puțini sunt cei ce, în special tehnicienii, își pot face profesiunea așa cum se cuvine.

Abia ieșiți din închisoare constatăm cu uimire că, departe de găsi un suport moral în societatea românească, noi, foștii deținuți, suntem cei ce gândim și avem curajul opiniilor noastre. Evident, nu putem schimba mai nimic în mentalitatea oamenilor. Dar cultura începe să își spună cuvântul. Se multiplică texte necenzurate, apar mici cenacluri, oameni de valoare își reafirmă prezența (Noica, Țuțea etc.). Munca începe să aibă astfel un suport spiritual. Se pare că ne îndreptăm către o viață mai liberă. Și totuși, lipsa de fundamentare economică în investiții, arbitrarul în decizii duc la cheltuieli nejustificate și sărăcirea națiunii continuă. Nu uzinele sau construcțiile mamut reprezintă averea omului sau a comunității, ci capacitatea acestora de a produce valori. La acest capitol bruma de avânt național produsă de scuturarea aparentă a dominației sovietice se topește încet-încet. Noi și grave deteriorări apar în viața socială și economică.

Sistemul ecologic (apariție nouă în vocabularul economic) este grav afectat: pământ scos inutil din circuitul agricol, ape afectate de poluare (din 13.000 cm cursuri de apă, doar 2.500–3.000 cm mai erau apte de a oferi mediu de viață plantelor și animalelor în 1970); păduri care mor datorită poluării atmosferice ce afectează și sănătatea națională, zone întregi (Copșa, Baia Mare, Bacău, București etc.), oriunde industrializarea lipsită de înțelepciune și-a făcut simțită prezența, sunt în pericol de a deveni spații moarte. Economia interdependenței nu ne-a învățat nimic. Vecinii au aceleași probleme ca și noi, trăiesc aceeași „frățescă aberație”, exportă moarte nucleară, generatoare de

cancer. Relațiile economice nu produc salturi de la economia subzistenței la bunăstare: continuăm s-o ducem din ce în ce mai greu, în raport invers cu laudele și ditirambii adresați „celei mai umane dintre orânduiri”. Scăderea gravă a populației determină P.C.R. să ia măsuri drastice în vederea creșterii numerice a forței de muncă. Ce fel de măsuri? Amenințări, arestări, femei lăsate să moară în spitale fără asistență medicală, frig, foame, în timp ce nomenclaturii de diferite grade supraveghează societatea ajunsă la capătul răbdării. Și cercul răului s-a închis.

O nouă societate își face pentru un scurt timp apariția: 22 Decembrie 1989. Peste ea se așterne o nouă noapte. Dar până când? Noi credem într-o lume mai bună și o vom realiza.

Șerban Rădulescu-Zoner (București)

ROLUL PRESEI COMUNISTE(1944–1948) ÎN PREGĂTIREA GENOCIDULUI

În ziua următoare instalării de către sovietici a guvernului Petru Groza (6 martie 1945), deci la 7 martie 1945, avea loc la București o întâlnire secretă între o delegație a P.C. din România, condusă de Ana Pauker, și una a P.C. al U.R.S.S., având în frunte pe Evgheni Suhalov. Tema discuției: comunizarea României, conform unui plan pe trei ani, pregătit de Gheorghi Dimitrov, la ordinul lui Stalin, plan ce avea să fie urmat de alte două cincinale privind crearea și apoi consolidarea structurilor economice și politice comuniste în România. Ce cuprindea primul plan, cel pentru următorii trei ani, adică pentru perioada 1945–1948? Menționez doar acele puncte din program care se referă la tematica acestui colocviu și la conținutul prezentei mele comunicări: „Desființarea armatei în forma ei actuală și crearea unei armate noi din diviziile «Tudor Vladimirescu» și «Avram Iancu»¹”; „Abdicarea regelui și exilul familiei regale”; „Suprimarea partidelor istorice, prin arestarea, uciderea și răpirea membrilor lor”; „Crearea unei organizații de poliție, întemeiată pe o «miliție populară» de tipul N.K.V.D.”; Spolierea micilor gospodării țărănești de utilaj

agricol și vite, încât să fie astfel deschisă „calea spre absorbirea lor în sistemul colectivist”. La această consfătuire secretă au participat, în afară de Ana Pauker, C. Pârvulescu (în acel moment prim-secretar al P.C. din România) și C. Doncea, iar din partea P.C. al U.R.S.S. g-ral Fedov Zurkov, de la Statul Major al mareșalului Malinovski, Ilia Zurkov, de la secția de propagandă a Kominternului, Nicolai Afacev, atașat special pe lângă Ana Pauker, și S. Brezinski, trimis personal al lui Stalin, în calitate de observator. Planul a fost aplicat și îndeplinit punct cu punct de către comuniștii din România, cu sprijinul ocupanților sovietici. Evenimentele din lunile și anii următori stau măturie.

Dar, din cercetarea puținelor documente de arhivă, ce sunt accesibile studiului, cât și din presa vremii, rezultă că și în perioada premergătoare amintitei consfătuiri secrete comuniștii din România au acționat în vederea distrugerii opoziției și a preluării puterii, conform unor directive de la Moscova, bine gândite și puse la punct. De altfel, același scenariu a fost pus în aplicare, cu unele nuanțe schimbate, în toate țările europene ajunse sub ocupație sovietică, chiar dacă unele dintre acestea nu au luptat împotriva U.R.S.S. (cazul Cehoslovaciei, Poloniei, Bulgariei și Iugoslaviei). Dar să revenim la situația din România.

¹ Planul a fost transmis de la București de un agent de informații american Oficiului de Servicii Strategice. De aici provine confuzia, fiind vorba în realitate de divizia „Horia, Cloșca și Crișan”.

Prin Convenția de Armistițiu, impusă la 12 septembrie 1944, guvernul s-a angajat să dizolve nu numai eventualele formațiuni de tip fascist, dar și „orice organizații care duc propagandă ostilă Națiunilor Unite, în special Uniunii Sovietice” și „să colaboreze cu Înaltul Comandament Aliat (sovietic) la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război”. Totodată era prevăzută epurarea aparatului de stat de elementele fasciste.

În acest context, Partidul Comunist, într-o primă etapă, mai precis din septembrie 1944 și până în preajma semnării tratatului de pace dintre România și Națiunile Unite, a dus o violenta campanie de presă, prin „Scânteia” și „România liberă”, împotriva opoziției anticomuniste, etichetând pe toți adversarii politici, într-un limbaj de-a dreptul suburban și incitator la violență, drept fasciști sau susținători ai fascismului. Campania a fost pornită mai întâi împotriva acelei părți a elitei intelectuale care, în trecut, se pronunțase deschis împotriva bolșevismului și a Uniunii Sovietice. „Sunt încă liberi?”, se întreba „Scânteia”, în primul număr, referindu-se la dr. N. Lupu, „convins propagandist antisovietic”, și la Ion Mihalache, acuzat „de a se fi înrolat în armata română participând activ la un război dus împotriva idealului național”. Două zile mai târziu, același ziar a început campania contra celui mai ilustru istoric pe care România îl avea în acea perioadă: profesorul Gh. Brătianu, membru al Academiei Române și fruntaș al P.N.L. „Când, prin repetate declarații, d. Molotov și Comandamentul Sovietic au arătat că U.R.S.S. nu urmărește nici o cucerire teritorială, când mersul războiului a dovedit prin fapte de arme unice

în istoria lumii că Armata Roșie vine ca armată eliberatoare și aliată a popoarelor subjugate de Hitler și imperialismul german, când armistițiul cu România și Finlanda a arătat generozitatea rară a Uniunii Sovietice, d. Gheorghe Brătianu își permite să calomnieze și să provoace pe aliatul și eliberatorul nostru. Și aceasta sub masca democrației. Jos masca, domnulehitlerist, Gheorghe Brătianu! Și trage consecințele!”. Pentru faptul de a nu fi abandonat crezul său, marele istoric a tras consecințele, aici la Sighet, în temnița de tristă amintire, batjocorit, bătut și ucis.

Curând după apariția sa, având ca redactor-șef pe Grigore Preoteasa (Casa Studenților din București îi mai poartă și azi numele și nimeni nu a luat până în prezent atitudine), ziarul „România liberă” conținea la intervale destul de scurte rubrica *Figuri de trădători*. Cine au fost acești așa-ziși trădători? Filozoful Ion Petrovici, o altă figură ilustră a elitei noastre intelectuale care avea să fie întemnițată aici la Sighet, scriitorul Al. Brătescu-Voinești, Mihail Manoilescu, etichetat drept „canalie” și „vagabond politic”, dirijorul George Georgescu, „vulgar agent nazist”, Ion Marin Sadoveanu, „nazist în frac”, C. Rădulescu-Motru, care „va forma un capitol pitoresc în istoria lichelismului nostru național”. În același timp „Scânteia” îi califica pe Al. Brătescu-Voinești, Tzigara-Samurcaș, Mircea Vulcănescu și Radu Tudoran drept „niște moaște de care s-au slujit tâlharii fasciști”. Aceste „demascări” aveau uneori și o parte anecdotică. Astfel, tot în coloanele „României libere”, profesorul Alexandru Graur, viitorul academician, îl califica pe Hemingway nici

mai mult, nici mai puțin, drept „un lup în piele de oaie, adică un hitlerist camuflat în apărător al democrației”.

Pe măsura punerii în aplicare a planului comuniștilor de acaparare a puterii prin violență și a eforturilor partidelor democratice de a se opune, campania presei comuniste s-a extins și asupra liderilor și membrilor acestora, inclusiv asupra unor personalități de prim rang care au participat în mod nemijlocit la înfăptuirea actului de la 23 august 1944. Deoarece, în calitate sa de ministru de Interne, a încercat să se opună instalării prin forță a unor primari comuniști în unele localități (Galați, Constanța, ș.a.), deși aceștia trebuiau să fie numiți de la centru până la organizarea de alegeri locale, generalul Aurel Aldea, în trecut adversar al legionarilor și apoi al dictaturii mareșalului Antonescu, a ajuns să fie „denunțat” în presa comunistă drept „hitlerist”, „fascist”, „dușman al poporului”, „Scânteia” și „România liberă” cerând imediată sa arestare. Și a fost. Nu imediat, ci în luna mai 1946, odată cu înscenarea unor procese împotriva membrilor așa-ziselor organizații teroriste: „Sumanele Negre”, „Graiul sângelui”, „Haiducii lui Avram Iancu”. Au fost atunci arestați sau puși sub urmărire 75 de opozanți ai regimului, printre care generalii C. Eftimiu și Gh. Moșoiu, amiralul Horia Macelariu, Ilie Lazăr, Vintilă Brătianu, Mihai Fărcășanu, președintele tineretului liberal și director al ziarului „Viitorul”. Sentințele au fost pronunțate în ziua de 18 noiembrie 1946. Generalii Aldea și Eftimiu au fost condamnați la muncă silnică pe viață. Tot la muncă silnică pe viață au fost condamnați, în contumacie, Mihai Fărcășanu, amiralul Macelariu, Vintilă Brătianu, Horațiu

Comaniciu. Alți inculpați au primit pedepse ce au variat între 20 de ani muncă silnică și 1 an de închisoare.

Procesul „Sumanelor Negre” nu a fost primul proces politic, el a constituit începutul sutelor, dacă nu al miilor de procese înscenate de comuniști pentru a anihila orice opoziție politică, pentru a distruge acea parte a elitei intelectuale care a înțeles să nu facă compromisuri cu Puterea instalată prin violență și cu sprijinul Sovietelor, sau pentru a frânge rezistența țăranilor de a se înscrie în colhozuri. În afara proceselor așa-ziselor criminali de război sau vinovați de dezastrul țării (folosesc în mod voit sintagma așa-zisi, deoarece mulți dintre cei condamnați nu se făcuseră vinovați nici de crime de război și nici de a fi dus țara la dezastru), procesul „Sumanelor Negre” a fost precedat, în septembrie 1945, de cel intentat celor 33 de tineri liberali și național-țărăniști, printre care Remus Țețu, Mircea Ștefanovici și Adriana Georgescu (fostă șefă de cabinet a generalului Rădescu), acuzați de a se fi constituit în organizații teroriste, sub denumirile „T” și „Tinerimea Liberă”.

Aceste procese au constituit prologul mării înscenări din toamna anului 1947, soldată cu aruncarea în temniță a frunțașilor P.N.Ț. și cu lichidarea principalelor partide de opoziție din România. Totul a fost pregătit din timp, printre altele și de o campanie a presei comuniste, menită să creeze în unele segmente ale societății, ura și crima. Căci, după cum sublinia ziarul „Liberalul” la 12 februarie 1947, citând pasaje dintr-un discurs al lui Vasile Luca, comuniștii nu cunosc noțiunea de adversari, ci numai pe aceea de dușmani care „trebuie distruși, lichidați, suprimați”.

Campania de presă împotriva lui Iuliu Maniu, Ion Mihalache și a altor fruntași ai P.N.Ț., dar și contra lui Dinu Brătianu, președintele P.N.L., și a principalilor săi colaboratori, o campanie în care minciuna se împletea cu defăimarea în cele mai abjecte forme, a început de altfel încă din septembrie 1944.

Cum Iuliu Maniu, mai ales, dar și Dinu Brătianu, fuseseră, pe lângă Regele Mihai, principalii protagoniști ai actului de la 23 august 1944, presa comunistă s-a ferit inițial să-i acuze de a fi fost fasciști, ci doar stâlpi ai „reacțiunii” care au strâns în jurul lor cele mai retrograde forțe, inclusiv pe fasciști, sau de a colaborat în trecut cu fascismul. „Iuliu Maniu nu mai este astăzi în politica țării decât o încăpățânată încercare de rezistență în fața valului forțelor progresiste în plină desfășurare... Prezența acestui strigoi în politica românească nu-și mai are nici un rost”, scria Silviu Brucan la 2 decembrie 1944 în „Scânteia”. În același ziar, Miron Constantinescu, întrebând retoric „care este tactica domnului Maniu astăzi?”, dădea următorul răspuns: „Este cea de coalizare a tot ce este reacționar, dușman progresului, fascist, de adunare a criminalilor de război antonescieni, a bătrânului și hidosului Vaida, a nemților hitleriști din Ardeal și Banat, este realizarea unei noi monstruoase coaliții, asemănătoare oarecum aceleia care s-a opus în 1864 democratizării României și reformei agrare”. Tot „Scânteia” îi califica pe Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, după grandioasa manifestație pentru Regele Mihai din 8 noiembrie 1945, drept „mârșavi susținători și promotori ai huliganismului moșieresc, ucigași ai muncitorimii și

dușmani neîmpăcați ai libertăților și drepturilor poporului”.

În campania de injurii și defăimare a liderilor partidelor democratice, minciuna a mers până într-acolo încât Iuliu Maniu a fost acuzat în „Scânteia” (28 noiembrie 1945), de un oarecare Tudor Savin, drept „complice cu Imperiul Habsburgic” și cu „Hitler și Antonescu”, având „intenția de vânzare a Ardealului”, iar Zaharia Stancu, în „România liberă”, scria că familia Brătianu și liberalii în general au guvernat țara doar în propriul lor interes, pe când pentru popor întreaga istorie a guvernărilor liberale „a fost într-adevăr un timp pierdut zadarnic”. În fine, Miron Constantinescu îi califica pe Titel Petrescu și pe cei rămași credincioși social-democrației autentice drept „o agentură manistă pusă în slujba reacțiunii dinlăuntru și din străinătate” („Scânteia”, 30 martie 1946).

După semnarea tratatului de pace dintre România și Națiunile Unite, ce a însemnat implicit și retragerea misiunilor britanică și americană din cadrul Comisiei Aliate de Control pentru aplicarea armistițiului, și odată cu prefigurarea războiului rece dintre U.R.S.S. și marile puteri occidentale, arsenalul comuniștilor – de defăimare a partidelor democratice – s-a îmbogățit. Acestea au ajuns, în presa comunistă, agenturi ale cercurilor imperialiste, iar liderii opoziției au început să fie acuzați de trădare a intereselor naționale și spionaj în folosul Marii Britanii și Statelor Unite. În sfârșit, „Scânteia”, prin Silviu Brucan, Miron Constantinescu, Iosif Ardeleanu, și „România liberă”, mai ales prin Grigore Preoteasa, au început să ceară pe față „lichidarea”, întemnițarea celor ce se opuneau tăvălugului totalitar comunist. Era astfel

pregătită opinia publică pentru procesul înscenat în vara anului 1947 Partidului Național Țărănesc și pentru toate celelalte procese politice ce i-au urmat, cu consecința exterminării în închisori și lagăre de muncă a clasei politice, a elitei intelectuale, a burgheziei române, a celor mai valoroase cadre ale armatei și, ulterior, a unei părți a țărănimii, refractară colectivizării. Dacă poporul – scria Silviu Brucan în „Scânteia” la 30 mai 1947 – „privește cu dispreț la agitațiile sterile ale bătrânilor politicieni «istorici» și la întrevederile cu lacheul lor de casă Titel Petrescu”, el nu rămâne „impasibil la acțiunea lor subterană de înfometare și provocare îndreptată împotriva liniștii din țară”, fiind hotărât să lovească opoziția „până la desființare”. „Poporul român – scria tot Silviu Brucan o lună mai târziu – nu poate îngădui la infinit acțiunile criminale ale unui pumn de politicieni reacționari, năvăliți în rele”, care sunt gata să înfometeze populația și se gândesc „la acțiuni criminale îndreptate împotriva țării, independenței și suveranității ei”.

La zece zile de la publicarea în „Scânteia” a acestui articol, aveau loc evenimentele de la Tămădău. În fine, când ziarul „Dreptatea” a cerut oficiosului Partidului Comunist să-și precizeze atitudinea față de unele pasaje din discursul lui Gheorghe Apostol, la 1 mai 1947, în care ceruse demascarea așa-numiților „reacționari” și internarea lor în „tabere de muncă unde să învețe să muncească”, răspunsul „Scânteii” a fost: „Ei bine, răspunsul nostru – și al întregului popor – este Da”.

Odată cu arestarea fruntașilor P.N.Ț. la Tămădău (14 iulie 1947) și ulterior a lui Iuliu Maniu și a celorlalți ce

aveau să fie inculpați în celebrul proces din 28 octombrie – 13 noiembrie 1947, campania presei comuniste de lichidare a opoziției în România a devenit tot mai violentă, tot mai deșănțată, tot mai criminală. Astfel, la 18 iulie Silviu Brucan cerea în „Scânteia” ca Iuliu Maniu, Mihalache și ceilalți fruntași țărăniști arestați să fie pedepsiți „fără cruțare” căci „focul indignării aprins în sufletul maselor populare nu se va stinge până când dușmanii refacerii economice, ai libertăților populare și independenței naționale nu vor fi nimiciți”. În aceeași zi, Eduard Mezincescu citea în Adunarea Deputaților o moțiune în care figura și următorul pasaj: „Ne luăm angajamentul să luptăm cu toate forțele până la *nimicirea definitivă* a clicilor reacționare a lui Maniu, Brătianu și Titel Petrescu”. Cu mult înainte de începerea procesului, ca atare fără să se fi administrat nici măcar o probă din partea acuzării (abstracție făcând că acestea aveau să fie mincinoase), Adunarea Deputaților aprobă, în aceeași zi de 18 iulie 1947, proiectul de lege al guvernului prezentat de Teohari Georgescu privind dizolvarea P.N.Ț. Ca și în cazul procesului mareșalului Antonescu și al celorlalți principali colaboratori ai acestuia, în întreprinderi și instituții au loc întruniri organizate de comuniști, sunt aprobate moțiuni prin aclamații, în care se cerea „osânda maximă” pentru trădători, aceștia numărându-se de fapt tocmai printre personalitățile care au avut un rol de maximă importanță în realizarea actului de la 23 august 1944: Maniu, Niculescu-Buzești, Vișoianu, Mocioni-Stârcea ș. a. „Războiul antisovietic a fost pregătit de Iuliu Maniu, ideologul agresiunii antisovietice... Poporul cere ca Maniu și conducerea P.N.Ț. să răspundă pentru moartea a sute

de mii de români în criminalul război hitlerist” – scria Tudor Olaru în „Scânteia”.

Conform celor menționate mai sus, presa comunistă a devenit tot mai violentă, folosind argumente pe cât de false, pe atât de abjecte, pentru a crea un curent de opinie de ură și crimă. Această campanie de presă se accentuează pe măsura deteriorării relațiilor dintre U.R.S.S. și marile puteri din Occident. Un exemplu edificator din multe altele: Sorin Toma califica politica P.N.Ț. drept „un apendice al activității de trădare și spionaj și o mască a crimei”, membrii menționatului partid fiind „vânduți cu trup și suflet serviciilor de spionaj ale S.U.A. și Angliei” care „comit asasinate, stârnesc vărsări de sânge, războaie civile pentru a da puțința imperialismului străin să ocupe și să subjuge țara”. În același număr al „Scânteii” din noiembrie 1947, Nestor Ignat scria că săptămâna prieteniei româno-sovietice „trebuie să fie și va fi cea mai entuziastă manifestație de recunoștință și dragoste pe care a adresat-o vreodată poporul român popoarelor sovietice și genialului lor conducător, generalisimul Stalin”.

Sentințele pronunțate în acest odios proces sunt cunoscute. Unii dintre cei condamnați au fost trimiși în închisoarea de la Sighet. Iuliu Maniu nu a putut face față regimului de exterminare și a murit, ca și președintele P.N.L. Dinu Brătianu, arestat ulterior și nici măcar judecat, ca și academicianul istoric Gheorghe Brătianu, menționat la începutul acestei comunicări, ca și alți reprezentanți de frunte ai elitei noastre intelectuale, ca și episcopul greco-

catolic Ioan Suciu și alți ierarhi, ca și unii generali ai armatei regale române.

Sighetul nu a fost decât una din numeroasele temnițe de exterminare, după cum procesul intentat conducerii Partidului Național Țărănesc a constituit doar începutul marilor înscenări judiciare puse la cale de comuniști cu scopul frângerii oricărei rezistențe în fața tăvălugului totalitar de sorginte moscovită.

Adevăratul genocid avea să înceapă de abia după înlăturarea ultimului obstacol în calea instaurării dictaturii comuniste, după lovitura de stat din 30 decembrie 1947, deci după abdicarea forțată a Regelui Mihai.

Dar pregătirea genocidului, cultivarea urii, modelarea unei mentalități asasine, pe de o parte, cultivarea lașității și oportunistului, pe de altă parte, toate acestea sunt întâlnite încă din anii premergători lui 30 decembrie 1947. Iar cei care prin viu grai și prin scris au contribuit la crearea unei asemenea mentalități sunt la fel de răspunzători în fața istoriei ca și torționarii din beciurile Ministerului de Interne, apoi ale Securității, sau din temnițele de la Sighet, Jilava, Aiud, Galați, Gherla etc., etc.

Astăzi, după aproape cinci ani de la revoluția anticomunistă din decembrie 1989, nu putem să nu constatăm că jargonul presei comuniste din anii 1944-1948, chiar dacă nu se mai aduc osanale lui Stalin, a reapărut în presa și discursul politic al partidelor extremiste. Din nou se cultivă ura, din nou se vorbește de comploturi imaginare, din nou se încearcă izolarea României de Europa civilizată și este datoria noastră de a

împiedica răspândirea acestui flagel. De aceea ororile totalitarismului comunist trebuie făcute cunoscute, încât ceea ce a fost să nu se mai întâmple niciodată.

Dumitru Șandru (Iași)

COMISIA ALIATĂ (SOVIETICĂ) DE CONTROL ȘI REGIMUL DE DETENȚIE DIN ROMÂNIA

Convenția de armistițiu, din 12 septembrie 1944, obliga autoritățile naționale să adopte măsuri cu caracter administrativ și polițienesc îndreptate împotriva colaboratorilor regimului înlăturat de la putere la 23 august 1944 și ai Germaniei. Înscrierea în textul ei a stipulațiilor de asemenea natură oferit Comisiei Aliate (Sovietice) de Control din România prilejul de a dicta guvernului de la București întreprinderea unor acțiuni represive împotriva anumitor categorii de persoane apreciate de ea drept inamici prezumtivi ai regimului comunist și ai Uniunii Sovietice. Dintre articolele care stabileau măsuri punitive, numai unul statua în mod clar obligația României de a proceda la internări, art. 2, care viza pe ostașii armatelor germane și ungare și pe supușii acestor două state cu rezidența în România. Art. 14 impunea colaborarea Înaltului Comandament Român cu Înaltul Comandament Aliat (Sovietic) la arestarea și pedepsirea persoanelor acuzate de crime de război¹. Astfel formulat, el lăsa, cel puțin teoretic, celor ce ar fi fost arestați pe motiv că intrau sub incidența lui, posibilitatea de a fii eliberați în urma pronunțării unei hotărâri de către instanțe juridice, dacă ar fi constatat nevinovăția împricinaților.

¹ „Monitorul oficial”, nr. 219 din 22 IX 1994.

Numai că, imediat după înființare, Comisia Aliată (Sovietică) de Control din România, care avea sarcina de a supraveghea și de a controla execuția Convenției de armistițiu, și-a arogat asemenea funcții care au transformat-o în factor unic cu putere de a emite decizii asupra problemelor interne. Întreaga administrație a României a devenit executanta ordinelor transmise guvernului de la București de către Comisia Aliată, din care cele mai multe nu își găseau o acoperire în nici un articol sau paragraf din textul Convenției din 12 septembrie 1944. Arestarea și internarea supușilor români de origine germană, a legionarilor, deportarea nemților în 1945 în U.R.S.S., obligarea lor de a presta muncă forțată în detașamente organizate de Ministerul Afacerilor Interne, epurările din rândul funcționarilor administrației civile, din armată și a altor categorii de funcționari, toate acestea au fost ordonate de Moscova și puse în practică de autoritățile autohtone, câteodată cu implicarea nemijlocită a reprezentanților politici din România¹. Marea majoritate a măsurilor dictate de ruși au fost sprijinite efectiv, în scopul aplicării lor într-o manieră cât mai ortodox posibilă, de către comuniștii din țară², care erau conștienți că prin intermediul lor se diminuează

considerabil capacitatea de reacție a opoziției și li se netezea drumul către putere.

Arestări de persoane relativ numeroase au avut loc în România înainte de a fi fost semnată Convenția de armistițiu. Ele au fost declanșate cu începere din data de 25 august 1944, vizând în principal pe conducătorii Grupului Etnic German și pe șoviniștii maghiari, care, în noua turnură ce o luase războiul, puteau reprezenta un pericol real pentru siguranța statului³. Ordinul Ministerului Afacerilor Interne nr. 12500 din 25 august 1944 - a cerut să se cerceteze de către legiunile de jandarmi și de chesturile de poliție situația tuturor supușilor străini civili și a cetățenilor români din Grupul Etnic German și să interneze în lagăre pe cei periculoși⁴. Până la semnarea Convenției de Armistițiu, el a fost urmat de alte câteva ordine similare, care au avut în vedere în special pe ungurii cu cetățenie română⁵.

După 12 septembrie 1944, sub presiunile exercitate de autoritățile sovietice de pe teritoriul României, procesul a fost extins într-o asemenea măsură încât arestările au căpătat proporții de masă. La început, vreme de o lună de zile, ele au vizat numai supușii statelor inamice domiciliați pe teritoriul României, pe

¹ Pentru detalii vezi Arh. St. București, fondul Inspectoratul General a Jandarmeriei, Centrala, dosarele 11/1994, vol. I, f. 219-220; vol. III, f. 241-242; 17/1944-1945, f. 104-106; 70-1944, f. 5-6; idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Teritoriu, dosar 223/1945, f. 169; Arh. St. Timișoara, fond Prefectura Județului Timiș-Torontal, dosar 60/1945-1946, f. 17-18.

² Arh. St. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosarele 13/1943-1945, f.348; 72/1944, f.3; Arh. St. Iași, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosarele 147/1944, f.1; 148/1944, f.9-10, 13-20.

³ Vezi Arh. St. București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1 402/1944-1945, f.13-14 și 39.; idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 90/1944, f.1; Arh. St. Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 40/1944, f.20-21.

⁴ Arh. St. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 90/1944, f.1.

⁵ Idem, dosar 17/1944-1945, f.17; Arh. St. Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 40/1944, f.21-22.

membrii marcanți ai Grupului Etnic German și pe șoviniștii maghiari. Art. 2 din Convenția de Armistițiu prevedea dezarmarea și internarea forțelor armate ale Germaniei și Ungariei aflate în România și internarea cetățenilor celor două state cu reședința în această țară. Anexa articolului 2 excepta de la măsura internării numai pe supușii germani din România de origine evreiască. Dacă arestarea militarilor din armatele germană și maghiară luați prizonieri s-a făcut potrivit regulilor războiului, în schimb internarea cetățenilor germani și unguri domiciliați aici a ridicat o serie probleme. O parte din supușii străini fuseseră aduși în România ca specialiști la unele întreprinderi industriale, iar arestarea lor putea produce perturbații în activitatea economiei naționale. Existau apoi persoane în vârstă, bolnave, femei gravide sau cu copii mici și alte asemenea grupuri, pe care autoritățile românești au încercat să le scoată din cauză¹. Demersurile făcute de ele la Comisia Aliată (Sovietică) de Control pentru aprobarea anumitor excepții de la regula internării nu au fost luate în considerație de aceasta, astfel că organele polițienești și ale jandarmeriei au admis scutiri fără încuviințarea sovieticilor².

Rușii, care au acuzat în permanență oficialitatea românească de neîndeplinirea sarcinilor asumate prin Convenția de armistițiu, au reacționat față de excepțiile stabilite de Ministerul Afacerilor Interne prin memorandumul trimis de locțiitorul Comisiei Aliate

de Control din România, generalul-lt. Vinogradov, la 31 octombrie 1944, prim-ministrului Constantin Sănătescu, document redactat în termeni duri, care denaturează în mod grosolan și datele problemei. Deși trecuse un termen lung de la data semnării armistițiului, un număr de 4.146 de supuși germani și unguri din România rămăseseră neinternați, iar guvernul din România nu lua măsuri pentru a îndeplini punctul 2 din acordul de armistițiu. În această chestiune - aprecia Vinogradov - materialul depus de președintele Comisiei române pentru aplicarea armistițiului, ministrul Ion Christu, și de Ministerul Afacerilor Interne Comisiei Aliate de Control era departe de adevăr. De aceea, Comisia Aliată solicita ca:

1) Toți supușii germani și unguri să fie internați în lagăre speciale până cel târziu la 5 noiembrie 1944;

2) Toate persoanele din aparatul de stat și prefectii care sabotau îndeplinirea punctului 2 din acordul de armistițiu trebuiau traduși în fața justiției, publicându-se totodată numele lor în presa capitalei. Până cel târziu la 10 noiembrie, Comisiei Aliate de Control trebuiau să-i fie trimise, redactate în limba rusă, tabele cu situația lor, cu datele solicitate de Vinogradov³.

În urma cererii ultimative a locțiitorului Comisiei Aliate, în decurs de numai câteva zile, până la 3 noiembrie 1944, organele polițienești au arestat 1.233

¹ Vezi Arh. St. București, fond Inspectoratul general al jandarmeriei, Centrala, dosar 90/1944, f. 6-7,18,20-22.

² Idem, f. 16, 18, 20-22 și 30. Arh. St. Oradea, fond Inspectoratul de jandarmi Oradea, dosar 40/1944, f.4, 6, 8-10.

³ Arh. St. București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1394/1944-1945, f. 15-16; idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 90/1944, f. 37 (Adresa nr. 75 din 31. X. 1944 a Comisiei Aliate de Control).

cetățeni germani și maghiari din rândurile categoriilor cerute a fi exceptate. Au continuat să fie lăsați în libertate evreii, care erau exceptați de drept, cehii și românii cu pașapoarte germane sau maghiare, bolnavii internați în spitale și netransportabili și 15 germani, aceștia din urmă la cererea Comandamentului militar sovietic, deoarece lucrau pentru el. Între timp, guvernul român a revenit la Comisia Aliată (Sovietică) de Control solicitându-i să se dea un răspuns privitor la categoriile propuse de el pentru exceptare. La 3 noiembrie, Comisia română pentru aplicarea armistițiului a intrat în posesia lui. Întrucât asupra unor categorii erau date indicații care se pretau la interpretări diverse, președintele Comisiei române, Ion Christu, a revenit în ziua următoare pentru clarificarea excepțiilor pe baze precise. Răspunsul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control în legătură cu cele nouă propuneri de excepții de la regula internării a supușilor germani și maghiari a fost comunicat de către ministrul Christu Ministerului Afacerilor Interne, cu adresa nr. 4036 din 9 noiembrie 1944. Comisia Aliată (Sovietică) de Control a decis următoarele:

- supușii germani și unguri de origine cehă, polonă, iugoslavă nu trebuiau internați;
- personalul tehnic și lucrătorii calificați rămâneau neinternați, urmând a se face intervenții la Comisia Aliată de Control, care va hotărî de la caz la caz;

- femeile de origine română căsătorite cu germani sau unguri, care obținuseră prin căsătorie cetățenia soțului, trebuiau internate;

- austriecii cu pașapoarte germane trebuiau internați;

- bolnavii grav, bătrânii peste 60 de ani, femeile însărcinate după luna a cincea și mamele cu copii sub un an rămâneau, în principiu, neinternați;

- germanii și ungurii ce dobândiseră cetățenia română după 21 iunie 1941 trebuiau internați;

- prelații, preoții, călugărițele și călugării germani și unguri urmau a fi internați, afară de cazul când intrau în vreuna din categoriile de mai sus¹.

Apoi, separat, în completarea excepției de la punctul 1, Vinogradov și-a dat acordul pentru exceptarea de la internare a supușilor germani cu pașapoarte germane care aveau pe ele indicația „Protectoratul Boemiei și Moraviei”. Persoanele respective, fiind cehoslovaci de origine, nu intrau în prevederile art. 2 din Convenția de armistițiu, dar cehii și slovacii care avuseseră în ultimii ani o atitudine progermană sau antialiată trebuiau arestați².

Pe de altă parte, concesiile de dovedeau minimale, iar pentru unele categorii dispozițiile erau neclare. Subsecretarul de Stat al Poliției comunica, la 11 noiembrie 1944, cu adresa nr. 20444, Comisiei române pentru aplicarea armistițiului că luase măsuri pentru a executa

¹ Idem, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1394/1944-1945, f.33-35; idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosarele 20/1944, f.7; 90/1944, f.48-52.

² Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 90/1944, f.45.

hotărârile Comisiei Aliate, care îi fuseseră transmise prin adresa din 9 noiembrie 1944 în legătură cu cele nouă categorii de excepții de la regula internării supușilor germani și maghiari, dar că se confruntase cu unele dificultăți. Așa de pildă, la punctul 7 din adresa 4036 se prevedea, la al. 1, că toți germanii și ungurii care au dobândit cetățenia română după 21 iunie 1941 trebuiau internați. La al. 2 se spunea că cei internați de la al. 1 rămâneau internați, iar cei neinternați rămâneau liberi. Apăreau, de fapt, două dispoziții care se excludeau: dispoziția de internare era obligatorie, cealaltă păstra *statu-quo*-ul, adică cei internați rămâneau întemnițați, iar cei neîntemnițați rămâneau liberi¹. Stipulația referitoare la bolnavi, bătrâni, femei însărcinate și cu copii sub un an, prin introducerea cuvintelor „în principiu”, căpăta caracter facultativ, putând conduce și la arestări din rândurile persoanelor încadrate în categoriile de mai sus. Apoi, dispoziția de internarea nemților și ungurilor ce dobândiseră cetățenia română după 21 iunie 1941 nesocotea nu numai legislația românească, ci și art.2 din Convenția de armistițiu, care se referea în mod expres la supușii statelor inamice.

Cu toate că, după somația generalului Vinogradov, din 31 octombrie 1944, organele ordinii publice din România au procedat la arestarea cetățenilor germani și maghiari aflați în țară, în măsura în care i-a putut descoperi, administrația sovietică a continuat să acuze,

¹ Idem, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1394/1944-1945, f.25-26.

² Idem, fond Ministerul Propagandei Naționale, dosar 256, Buletin din 21.XI.1944.

direct sau indirect, guvernul de la București pe motiv că nu executa clauzele Convenției de armistițiu. Potrivit comentariului făcut de Postul de Radio Londra, la 21 noiembrie 1944, într-un articol apărut în revista sovietică „Războiul și clasa muncitoare”, România era învinuită că nu îndeplinea satisfăcător condițiile armistițiului, că guvernul ei nu menținea ordinea în țară, că supușii inamici nu erau internați în lagăre, că cetățenii sovietici nu erau repatriați – referirea fiind făcută la românii refugiați din Basarabia și din nordul Bucovinei după ocuparea teritoriilor respective de către Uniunea Sovietică – și că despăgubirile nu erau în mod conștiincios livrate².

Acuzația privitoare la neinternarea supușilor străini din România se fonda în principal pe faptul, real de altfel, că un mare număr de germani și unguri erau dați dispăruți de către autoritățile românești³, cu toate că organele de ordine publică inițiaseră încă din 21 octombrie 1944 o serie de măsuri în vederea și internării tuturor cetățenilor statelor inamice cu domiciliul în România⁴. După primirea cererii ultimative a generalului Vinogradov, acțiunile poliției și jandarmeriei s-au înmulțit, însă rezultatele n-au satisfăcut pe ruși, ai căror împuțerniciți cu supravegherea modului de execuție a armistițiului au suspectat în permanență de incorectitudine autoritățile românești însărcinate cu aplicarea dispozițiilor Convenției din 12 septembrie 1944.

³ În legătură cu dispariția lor vezi idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosarele 13/1944-1945, f.400; 90-1944, f.118; 91/1944, f.32-33.

⁴ Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Teritoriu, dosar 131/1944, f.19-23.

În discuțiile ce s-au purtat în ziua de 22 noiembrie 1944 la sediul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, reprezentanții ei au obiectat delegaților români că cifra de 6.454 a supușilor germani și maghiari existenți la 23 august 1944 pe teritoriul României transmisă de Ministerul de Interne, nu putea fi adevărată și că ea trebuia să fi fost mai mare. Delegatul Comisiei române pentru aplicarea armistițiului nu a contestat afirmația, explicând că majoritatea supușilor germani veneau în țară ca funcționari la diferite societăți sau întreprinderi și că unii dintre ei scăpau controlului organelor polițienești datorită presiunilor politice ce se exercitau de către forurile conducătoare din București. Tot acum rușii au apreciat că cifra dispăruților, de 2.145, ar fi fost prea mare, acuzând totodată Poliția și Jandarmeria că lăsaseră un număr apreciabil de germani și de maghiari în libertate. Se oferea drept probă faptul că N.K.V.D.-ul trimisese Ministerului Afacerilor Interne o notă prin care îi semnală că 12 supuși ai statelor inamice circulau în stare de libertate prin capitală. Cele semnalate s-au dovedit exacte, iar opt dintre ei au fost imediat arestați. Comisia Aliată a cerut părții române să facă eforturi pentru ca numărul dispăruților să scadă, prin sporirea numărului celor prinși. Se preconiza executarea de razii generale, controale la domiciliu și alte metode pentru prinderea celor dispăruți¹. Ca urmare, a doua zi, la 23 noiembrie, Ministerul Afacerilor Interne a cerut organelor

polițienești, prin ordinul nr. 19470, să organizeze razii, cu concursul armatei române și sovietice, și să folosească diverse alte măsuri pentru a prinde pe cei dispăruți².

Într-o sinteză intitulată *Ordin genera referitor la clauzele Convenției de armistițiu, modul cum s-a executat până în prezent și cum se va executa*, întocmită de Subsecretariatul de Stat al Poliției și trimisă de ministrul subsecretar de stat, generalul Virgil Stănescu, cu nr. 22331 la 29 noiembrie 1944, prefecturilor, Prefecturii Poliției Capitalei, Inspectoratului General al Jandarmeriei, Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetului Ministerului Afacerilor Interne, Comisiei române pentru aplicarea armistițiului, inspectoratelor de jandarmi și inspectoratelor de poliție, era reiterată opinia împuterniciților sovietici potrivit căreia cifra supușilor germani și maghiari arestați ar fi fost prea mică în raport cu numărul celor dați dispăruți și necesitatea diminuării ei³. Subsecretarul de stat al Poliției arăta că, potrivit constatărilor făcute de organele sovietice din teritoriu, unele persoane fuseseră scutite de internare fără o motivație justă, fiind eliberate din lagăre pe baza excepțiilor admise, ceea ce crease complicații în raporturile cu Comisia Aliată și suspiciuni din partea membrilor ei. În cursul lunii septembrie și la începutul lui octombrie 1944, când au fost arestați și unii cetățeni români de origine germană și maghiară, operația nu s-a desfășurat după criteriile obiective. Organele polițienești „au arestat persoane nevinovate și au lăsat în stare de

¹ Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 90/1944, f.66.

² Ibidem, f.70-72.

³ Idem, dosar 24/1944, f.4.

libertate persoane vinovate, punându-le apoi în stare de libertate în schimbul unor avantaje materiale”. Șeful Poliției preciza că chiar ministrul de Interne, Nicolae Penescu, îi comunicase că deținea informații că la Sibiu traficări de asemenea natură se practicaseră prin intermediul unui chelner¹.

Or, rușii interveneau ori de câte ori descopereau asemenea fapte. La 9 decembrie 1944, Ministerul Afacerilor Interne făcea cunoscut instituțiilor regionale și județene, prin ordinul nr. 22279, că supusul român de origine germană Paulini Heinrich, conducătorul Grupului Etnic German din Târgoviște, internat la 6 septembrie 1944 în lagărul de la Târgu Jiu, fusese eliberat la 5 octombrie 1944 în urma unui aviz favorabil al poliției locale, dar că ulterior comandantul sovietic din Ploiești a ordonat reinternarea lui. Eliberarea s-a făcut pe motiv că la Târgoviște activitatea Grupului Etnic German se limitase la strângerea cotizației de la membri. De aceea se cerea a nu se mai da avize favorabile de eliberare, care puneau autoritățile românești într-o poziție defavorabilă față de comandamentul sovietic².

Comisia Aliată (Sovietică) de Control nu a considerat definitive excepțiile admise la începutul lui noiembrie 1944. La scurtă vreme după încetarea deportării germanilor în U.R.S.S., Comisia română pentru aplicarea armistițiului făcea cunoscut Secretariatului general pentru aplicarea armistițiului din Ministerul Afacerilor Interne, cu adresa nr. 10589 din 11 februarie

1945, iar Secretariatul General a comunicat organelor de conducere ale Poliției și Jandarmeriei, cu ordinul F. URGENT nr. 25558 din 19 februarie, conținutul discuțiilor care avuseseră loc la sediul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, unde s-au dezbătut, punct cu punct, excepțiile de la internarea în lagăr a supușilor germani și maghiari prevăzute în adresa Comisiei române pentru aplicarea armistițiului nr. 4036/1944 și comunicate Inspectoratului General al Jandarmeriei cu ordinul nr. 20444 din 11 noiembrie 1944 al Subsecretariatului de Stat al Poliției. La conferință s-a stabilit să se întocmească o serie de lucrări, în completarea celor ce fuseseră înaintate până atunci, pentru a se hotărî definitiv asupra situației supușilor germani ori maghiari propuși pentru exceptarea de la internare în lagăre: 1) Cu privire la supușii germani ori maghiari de origine cehă, polonă și iugoslavă, Comisia Aliată solicita tabele nominale, potrivit modului indicat, după cum urma: a) Tabel nominal de supuși germani sau maghiari de origine cehă internați în lagăr; b) Idem pentru cei neinternați în lagăr; c) Idem pentru supușii germani de origine polonă internați în lagăre; d) Idem pentru cei neinternați; e) Idem pentru cei de origine iugoslavă internați; f) Idem pentru supușii germani și maghiari de origine iugoslavă neinternați; 2) Legat de personalul tehnic și de lucrătorii calificați, Comisia Aliată de Control cerea pentru toți cei considerați indispensabili întreprinderilor, după ce ar fi fost internați în lagăre în totalitatea lor, să i se înainteze,

¹ Arh. St. Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 44/1944, f.200-204.

² Idem, dosar 38/1944, f.215.

prin Comisia română pentru aplicarea armistițiului, tabele nominale, potrivit Anexei 2, spre a se decide de la caz la caz. Ca urmare, se dispunea internarea în lagăre a tuturor supușilor germani și maghiari considerați tehnicieni indispensabili întreprinderilor, adică și a acelor ce fuseseră exceptați până atunci de la internare. Rămâneau în întreprinderi numai cei ce obținuseră aprobări speciale de la Comisia Aliată de Control, direct sau prin intermediul Comisiei române pentru aplicarea armistițiului. Pentru această categorie se solicitau tabele speciale; 3) Privitor la supușii germani și maghiari aflați în serviciul legațiilor, Comisia Aliată cerea tabele nominale pentru cei internați în lagăre și pentru cei neinternați, potrivit Anexei 3; 4) Cu privire la bătrânii de peste 60 de ani, bolnavii grav și femeile gravide peste luna a cincea, Comisia Aliată solicita următoarele tabele: a) Cu cei peste 60 de ani; b) Cu cei grav bolnavi, având anexate certificate medicale eliberate de medici oficiali; c) Cu gravidele peste luna a cincea, tot cu certificate medicale anexate; 5) Pentru supușii germani și maghiari ce dobândiseră cetățenia română după 21 iunie 1941, Comisia Aliată solicita tabele speciale, cu detalii asupra persoanelor respective (Anexa 6); 6) Apatrizii proveniți din foști supuși germani și maghiari trebuiau înscrși în două tabele: unul cu cei internați în lagăre, celălalt cu cei lăsați în libertate (Anexa 8)¹.

La începutul lunii mai 1945 a avut loc la Ministerul Afacerilor Interne o conferință cu participarea personalului din acest departament, a conducerii Prefecturii Poliției Capitalei, a Direcțiunii Generale a Poliției și a Inspectoratului General al Jandarmeriei, în sarcinile cărora reveneau obligațiile executării art. 2 din Convenția de armistițiu, cu care ocazie Reprezentantul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, colonelul Leontiev, a expus observațiile personale asupra modului cum a decurs operația de internare a supușilor germani și maghiari și a cetățenilor români de după 21 iunie 1941 proveniți din foști supuși germani și unguri, precumși asupra întocmirii lucrărilor cu evidența acestora. Observațiile colonelului au fost comunicate inspectoratelor și legiunilor de jandarmi, cu ordinul circular nr. 33318, din 12 mai 1945, de către Inspectoratul General al Jandarmeriei. Leontiev acuza autoritățile românești că nu stabiliseră cu exactitate numărul supușilor germani și maghiari existenți pe teritoriul țării la 23 august 1944, găsindu-se înscrise și persoane ce părăsiseră țara cu mult înainte de această dată, precum și altele care nu erau cuprinse în evidența organelor județene, deși locuiseră efectiv pe raza poliției respective. În privința celor internați, Leontiev a constatat că fuseseră închiși în lagăre și indivizi care nu intrau în aplicarea articolului 2 din Convenția de armistițiu, fiind supuși ai altui stat sau apatrizi de origine germană și maghiară, fără să fi avut vreodată cetățenia acelor țări. Unele din persoanele înscrise în tabelele de

¹ Lucrările prevăzute la punctele 1-4 trebuiau înaintate Comisiei Aliate de Control până la 15 martie 1945, iar cele de la punctele 5-6 până la 10 martie 1945 (Arh. St.

București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 14/1945, f. 1-6).

internațide către organele poliției nu au fost găsite, la controlul efectuau în centrul de detenție și nici în centrul de evidență al lagărului, de unde rezultă că nu ajunseseră la destinație.. Pentru cei aflați în lagăr nu exista nici un act oficial care să consemneze datele de stare civilă și motivele internării, fapt ce a dat loc la reclamații din partea celor internați, care susțineau cănu se încadrau în prevederile art. 2 din Convenția de armistițiu și că măsura luată contra lor era abuzivă. 3/11/2016 în tabelele celor internați s-au scăzut în mod greșit cei decedați în lagăr, cei trimiși din lagăr în spitale sau cei ridicați din locurile de detenție și transportați pentru muncă în U.R.S.S.Or, în categoria deținuților trebuiau incluși și cei care, nefiind internați, au fost ridicați și trimiși la lucru în Uniunea Sovietică, precum și cei aflați în închisori.

Pentru cei neinternați, Comisia Aliată (Sovietică) de Control nu admitea decât excepțiile transmise prin adresa nr. 4036, din 9 noiembrie 1944. La aceste excepții se mai adăuga consimțământul verbal al colonelului Leontiev pentru copiii sub vârsta de 15 ani care nu aveau de cine să fie îngrijiți în lagăr. Pentru cei exceptați ca fiind de origine cehă, polonă ori iugoslavă, Comisia Aliată nu recunoștea decât actele oficiale emise de autoritățile statului respectiv, nicidecum certificatele eliberate de autoritățile românești sau de comitetele cehe, poloneze ori iugoslave din România, existând suspiciunea că aceste acte se dădeau cu ușurință prin intervenții bănești. Bolnavii aflați în sanatorii sau spitale nu erau considerați netransportabili decât atunci când nu puteau părăsi

patul. „Prin domiciliu obligatoriu, dl. colonel Leontiev înțelege restricția impusă celui internat de a nu părăsi domiciliul, împrejmuirea lui sau întreprinderea unde lucrează, având libertatea de a parcurge numai drumul de la întreprindere și înapoi acasă. În această situație cad toți cei internați, necesari întreprinderilor, bătrânii peste 60 de ani, mame cu copii sub vârsta de un an, femei gravide peste luna a 5-a și bolnavi”. Leontiev și-a exprimat nemulțumirea pentru faptul că mulți din cei internabili conform art. 2 erau dispăruți, acuzând autoritățile române că nu manifestau bunăvoință pentru a-i urmări. El a cerut ca evidența deținuților să fie întocmită potrivit indicațiilor date și înaintată Comisiei Aliate (Sovietice) de Control pe 25 mai, dată după care comisia urma să trimită delegați pe teren pentru a verifica exactitatea situației raportate¹.

Observațiile lui Leontiev, ca și ale altor împuterniciți de către Moscova în România, în legătură cu neclaritățile din evidența persoanelor internate sunt întemeiate, nu însă și acuzațiile privitoare la caracterul abuziv al unora dintre arestări, dirijate în permanență de către ruși, prin obligarea organelor românești de ordine publică să interneze categorii de persoane care din punct de vedere juridic trebuiau lăsate în libertate. Avem în vedere aici pe cetățenii români proveniți din rândurile supușilor germani și maghiari, pe apatrizi și pe nemții refugiați în Germania, cărora rușii le-au negat cetățenia română ori, în cazul apatrizilor, lipsa cetățeniei. Mobilul refuzului trebuie corelat cu dispozițiile art. 8 din

¹ Idem, dosar 3/1945, f.2-3.

Convenția de armistițiu, care stipula, între altele, că bunurile cetățenilor statelor inamice de pe teritoriul României reveneau de drept Uniunii Sovietice¹. Or, prin nesocotirea legislației naționale și a situației juridice a multor cetățeni români de origine germană, ea a putut intra în stăpânirea proprietăților acestora.

Abia la 11 septembrie 1945, deci la un an de la semnarea Convenției de armistițiu, Comisia Aliată (Sovietică) de Control a revenit asupra dispozițiilor anterioare privitoare la supușenie, comunicând Comisiei române pentru aplicarea armistițiului, cu ordinul nr. A/1628, că persoanele de origine germană și maghiară care renunțaseră la cetățenia acestor state între 2 iunie și 12 septembrie 1944, dobândind-o pe cea română, trebuiau eliberate². Această dispoziție va fi reconfirmată printr-o altă adresă a Comisiei Aliate, nr. A/65, din 16 ianuarie 1946, privitoare la regimul supușilor germani și unguri care dobândiseră cetățenia română după 12 septembrie 1944. Convenția de armistițiu obliga statul român să interneze pe toți supușii germani și maghiari ce locuiau pe teritoriul României. În virtutea acestui articol, guvernul de la București era obligat să păstreze starea juridică și de fapt a tuturor persoanelor ce cădeau sub aplicarea art. 2 din Convenția din 12 septembrie 1944³ – conchidea adresa sovieticilor. Or, tocmai rușii fuseseră cei care negaseră nemților și ungarilor cetățenia română legal dobândită.

¹ Vezi „Monitorul Oficial”, nr. 219 din 22.IX.1944.

² Arh. St. Iași, fond Legiunea de Jandarmi Iași, dosar 97/1946, f.50.

³ Ibidem.

Sub presiunile Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, în octombrie 1944 a început internarea frunțașilor mișcării legionare. În conformitate cu dispozițiile Ministerului Afacerilor Interne, în dimineața de 12 octombrie 1944 organele Jandarmeriei și Poliției au trecut la arestări în rândurile legionarilor, care au vizat următoarele categorii: foști conducători de marcă, condamnați la pedepse grele, și legionarii capabili de acte de violență și de teroare. Operația trebuia încheiată la 16 octombrie prin arestarea a circa o mie de persoane, ce urmau a fi internate provizoriu în lagăre organizate ad-hoc în fiecare județ, acolo unde existau posibilități de siguranță, de cazare și de aprovizionare cu alimente. Ulterior, ei urmau să fie transferați într-un lagăr organizat de Ministerul Afacerilor Interne⁴.

În a doua decadă a lunii noiembrie 1944 a avut loc un al doilea val de arestări în rândurile foștilor activiști ai mișcării legionare și a participanților la rebeliunea din ianuarie 1941, fiind exceptați de la internare numai complet netransportabili constatați de medici oficiali⁵, urmând ca în fiecare județ să se instituie comisii de triere a acestora. Până la 30 noiembrie 1944, de la sate fuseseră arestați 8.293 legionari, 7.416 dintre aceștia fiind triați și lăsați în detenție doar 788, restul de 6.628 eliberați. Faptul că majoritatea legionarilor ridicați au fost puși în libertate a dat naștere la comentarii defavorabile în anumite cercuri publice și în presă, iar în unele județe

⁴ Arh. St. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 85/1944, f.40.

⁵ Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Teritoriu, dosar 132/1944-1945, f.6.

comandanții sovietici și-au exprimat nemulțumirea față de numărul redus al arestațiilor¹.

Mai rău decât atât, într-o serie de localități împuterniciții Comisiei Aliate (Sovietice) de Control au recurs la represalii împotriva celor investiți cu sarcina reținerii legionarilor, pe considerente izvorâte din modul în care aplicaseră dispozițiile ministeriale. La 15 noiembrie 1944, ora 23, de exemplu, comandamentul sovietic din comuna Berești, județul Covurlui, a arestat pe toți cei 14 șefi ai instituțiilor locale, în frunte cu judecătorul, pe care i-a reținut la Secția de jandarmi a acelei plăși. Tot atunci, comandamentul sovietic a ordonat jandarmilor să aresteze pe marii proprietari locali, dintre care unul a și fost imediat reținut. Ofițerul sovietic din Berești a explicat că acțiunea fusese determinată de faptul că în perioada arestării legionarilor administrația locală nu procedase corect, internând doar pe cei săraci și lăsând în libertate pe legionarii bogați². La 2 decembrie 1944, subsecretarul de stat pentru Poliție și Siguranță, generalul Virgil Stănescu, relatează, în ordinul nr. 21729, trimis prefectilor, că Subsecretariatul fusese informat că în unele județe delegațiile armatei sovietice își manifestaseră nemulțumirea față de numărul redus de legionari propuși pentru internare și față de regimul ce li se aplică arestațiilor. „În asemenea cazuri, domnii prefecti sunt datori să explice reprezentanților armatei sovietice

că arestarea legionarilor și a cetățenilor de origine germană și maghiară se făcea de guvernul român prin interpretarea cea mai zeloasă și loială a art. 15 din Convenția de armistițiu, care deși prevede numai dizolvarea organizațiilor de acest fel, totuși, tocmai în vederea executării radicale a dizolvării se face internarea, ca o garanție în plus pentru clauzele Convenției de armistițiu și spre a dovedi că dizolvarea este reală și că activitatea acestor organizațiuni este complet stârpită.

La nemulțumirile arătate de delegații armatei sovietice, să fie rugați a arăta cazuri concrete și să-i supună pe cei indicați unei noi revizuirii, la care să fie invitat să ia parte și un delegat sovietic, pentru a se convinge că autoritățile române n-au nimic de ascuns în această operațiune și nici nu se pretează la camuflarea elementelor periculoase”³.

În condițiile din toamna lui 1944, când armata română era angajată în operațiunile militare pentru eliberarea Transilvaniei de nord, arestările întreprinse în rândurile legionarilor au urmărit să prevină refacerea mișcării și mai cu seamă posibilitatea ei de a acționa pe teritoriul României în vederea sprijinirii trupelor germane. Încă din septembrie 1944 organele de ordine publică au intrat în posesia unor informații, o parte reale, altele dovedite a fi false, potrivit cărora fruntașii mișcării legionare încercau să-și coreleze programul cu

¹ Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 73/1944, f.6. Vezi și componența comisiilor de triere în Arh. St. Galați, fond Prefectura județului Covurlui, dosarele 99/1944, f.3-15; 151/1945, f.17.

² Comandantul Inspectoratului de Jandarmi Galați și cel al legiunii Covurlui, împreună cu șefii instituțiilor administrative tutelare din capitala județului s-au

prezentat la comandamentul militar sovietic din Galați pentru a face demersurile necesare punerii în libertate a celor 14 persoane, reușind să le elibereze la 16 noiembrie, ora 15.35 (Arh. St. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 25/1944, f.334-35).

³ Arh. St. Galați, fond Prefectura județului Covurlui, dosar 210/1944, f.30.

extremiștii de origine germană din România sau chiar cu armatele hitleriste¹, iar asemenea zvonuri au circulat și în cursul lunilor octombrie și noiembrie 1944 cu detalii dintre cele mai diverse².

Dar arestările operate în rândurile legionarilor nu s-au limitat, după cum prevedeau, de altfel, instrucțiunile Ministerului Afacerilor Interne, numai la activiștii mișcării și la cei capabili de acte de violență și de teroare, ci ele au fost extinse de fapt asupra masei de membri, așa că autoritățile sovietice aveau cu atât mai puțin temei pentru a protesta. Arestarea membrilor fostei mișcări legionare a avut drept consecință o reținere din partea unei mari proporții a populației față de evenimentele politice ale perioadei. Legiunea de jandarmi Brașov consemna în nota informativă din 17 octombrie 1944 că „în general, pătura rurală, exceptând masele muncitorești, păstra o evidentă rezervă față de manifestările ideilor politice și o continuă neîncredere în această direcție, neîncredere la care a contribuit în mare măsură schimbarea în mod repetat a regimului politic din țara noastră... Ultimul fapt care a contribuit în largă măsură la crearea acestei stări de spirit a fost și internarea legionarilor și mai ales a acelor legionari care în anii ce au urmat după rebeliune nu numai că nu au activat sub nici o formă pentru legionarism, dar s-au desolidarizat complet chiar de acțiunea acestor organizații politice”³.

¹ Arh. St. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Teritoriu, dosar 491/1944, f.1.

² Idem, dosarele 146/1944-1945, f.14; 148/1944-1948, f.11.

O altă categorie de înțemnițați care a sta în atenția Comisiei Aliate (Sovietice) de Control a fost aceea a persoanelor acuzate de crime de război. Faptul că art. 14 din Convenția din 12 septembrie 1944 obliga autoritățile românești să colaboreze cu cele sovietice la arestarea și pedepsirea lor, a făcut ca Moscova să aibă un rol hotărâtor asupra modului de soluționare a problemei. Este adevărat că judecarea și condamnarea „criminalilor de război” și a unei categorii de împlicinați neprevăzută în textul Convenției de armistițiu, dar care a fost supusă aceluiași regim ca și cea dintâi, aceea a vinovaților de dezastrul țării, s-a făcut de către instanțele românești potrivit legislației adoptate de guvernul de la București, însă arestarea și traducerea persoanelor respective în fața Tribunalului poporului s-a făcut pe baza listelor întocmite în capitala Uniunii Sovietice.

Disputele în legătură cu stabilirea celor vinovați de declanșarea războiului și de colaborarea cu Reichul au reliefat două tendințe. Conducerea partidului comunist insista să fie considerați criminali de război „toți cei ce au pregătit politicește România pe fâgașul politicii alături de Germania”. Concomitent cu autorii materiali ai războiului și ai politicii de subjugare a țării de către Reich, trebuiau pedepsiți și autorii morali: ziariști și magistrați, care – așa cum scria la 12 noiembrie 1944 „Scânteia” – „prin cuvântul și prin sfatul lor, au constituit un suport moral al regimurilor dictaturilor trecute”⁴.

³ Idem, dosar 52/1943-1944, vol.II, f.118. Vezi și dosar 131/44, f.16.

⁴ „Scânteia”, 12.XI.1944.

Partidul Comunist din România s-a dovedit a fi, de altfel, purtător de cuvânt fidel al Moscovei în această problemă. A doua zi după ce guvernul Petru Groza a fost impus la conducerea statului, oficiosul partidului, ziarul „Scânteia”, reproducea articolul apărut în „Pravda” la 5 martie, sub titlul *Problema pedepșirii criminalilor de război*. Autorul, după ce expune și comentează pedepsele administrate criminalilor de război din alte țări, referindu-se la România scrie, sfidând faptele reale, că Antoneștii și alte persoane din anturajul lor ar fi fost arestate de către Înaltul Comandament Sovietic. Paralel, Consiliul de Miniștri și guvernul Nicolae Rădescu era acuzat că publicase, la 29 ianuarie 1945, o listă cu numai 65 de criminali de război și vinovați de dezastrul țării și că nu luase măsuri concrete pentru internarea lor, deoarece politicienii români vroiau „să îi scape”¹. „Scânteia” își însușea afirmațiile ziarului „Pravda”, nefăcând nici un comentariu asupra lor, în pofida faptului că arestările operate în rândul „criminalilor de război” încă din octombrie 1944 fuseseră ordonate de Moscova și aduse la cunoștința opiniei publice prin intermediul presei.

Partidele Național-Liberal (Brătianu) și Național-Țărănesc (Maniu) au fost de acord cu epurarea din administrația statului a celor care favorizaseră instaurarea dictaturii, a colaboraționiștilor, a criminalilor de război și a trădătorilor de țară, dar revendicau stabilirea unor norme de drept în această privință și

examinarea atentă și fără părtinire a celor acuzați. Manifestul-program al Partidului Național-Țărănesc din 16 octombrie 1944, de pildă, accepta sancțiuni severe împotriva acelor care contribuiseră la dizolvarea Parlamentului ales în 1937 și, până la 23 august 1944, fuseseră factorii principali ai înlăturării regimului democratic și instaurării dictaturilor și care contribuiseră la declanșarea războiului. „Se va proceda la confiscarea totală a averilor vinovaților pentru acest război și afectarea lor la plata despăgubirilor de război. Un regim special se va institui asupra averilor marilor profitori ai regimurilor de dictatură”². Dar, Partidul Național-Țărănesc - obiectau autorii unei lucrări publicate în 1982 - „dădea dovadă de exces de legalism sau legalitate în sancționarea acestora”³.

În timp ce partidele politice din România se străduiau să-și impună punctele de vedere asupra învinuirilor ce puteau determina privarea de libertate a colaboraționiștilor și a criminalilor de război, mulți dintre cei bănuți a se fi încadrat în asemenea categorii se găseau deja întemnițați. În lipsa unei definiții precise date de guvern noțiunilor de criminal de război și de colaboraționist, a devenit posibilă arestarea abuzivă a numeroase persoane a căror vinovăție era greu de dovedit.

Primele arestări în rândurile celor două categorii de învinuiți s-au produs cu începere din a doua decadă a lui octombrie 1944. Lista persoanelor a fost furnizată

¹ Idem, 7.III.1945.

² Partidul Național-Țărănesc, *Manifestul-Program. Octombrie 1944*, București, p.8.

³ Cf. *6 martie 1945*, București, 1982, p.74-77.

guvernului român de către Înaltul Comandament Aliat (Sovietic) și ea includea o serie de acuzați pe care nici un tribunal din lume nu i-ar fi putut condamna. Așa de pildă, la 21 octombrie 1944, Antonin Ciolan a fost arestat, potrivit art. 14 din Convenția de armistițiu, aflându-se la începutul lui noiembrie încă în detenție, el fiind considerat criminal de război pentru faptul că fusese director al Operei din Odessa¹. În noiembrie 1944, profesorul Mihail Manoilescu se afla reținut la arestul Prefecturii Poliției Capitalei, din 12 octombrie 1944, fără nici o formă legală care să fi justificat arestarea, deși fostul demnitar român era bolnav².

La 11 octombrie 1944, când s-a luat cunoștință de lista persoanelor care urmau a fi arestate la cererea Comandamentului militar sovietic, învinuite a fi criminali de război, printre ele figurau mai mulți generali, inclusiv generalul de divizie Gheorghe Potopescu, care deținea la acea dată funcția de ministru al Economiei Naționale și Finanțelor în guvernul României. Ca urmare, în ziua următoare el a demisionat³. La 1 decembrie 1944, premierul Constantin Sănătescu a intervenit în scris la locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control din România, general lt. Vinogradov, solicitând radierea de pe listă a trei dintre generalii nominalizați: generalii de divizie Gheorghe Potopescu și Atanase Trincu și generalul de brigadă Alexandru Nasta⁴.

Întrucât primului ministru nu i se dăduse răspuns la memoriul din 1 decembrie 1944, în ziua de 16 ianuarie 1945 a intervenit din nou la locțiitorul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, de data aceasta în calitate de șef al Marelui Stat Major, în favoarea celor trei generali. El argumenta că activitatea lor nu se putea încadra în nici o categorie care ar fi justificat măsuri penale. Potopescu fusese ministru al Economiei Naționale între 27 ianuarie și 27 mai 1941, într-un guvern de generali. Apăruse interesele românești și se opusese încercărilor naziste de a acapara întreprinderile evreiești din România, a îndepărtat pe legionari din întreprinderi comerciale și financiare, demisionând când nu s-a admis să-și continue programul. În februarie 1944, după demiterea lui Gheorghe Alexianu, el a refuzat postul de guvernator al Transnistriei. Potopescu a fost unul dintre factorii implicați în actul de la 23 august 1944, dovada fiind oferită de faptul că în guvernul constituit atunci i s-a încredințat postul de ministru al Economiei Naționale și al Finanțelor. Generalul Atanase Trincu fusese sechestrat de legionari în 1941 la Brăila și atacat cu focuri de armă, aflându-se astfel în conflict deschis cu ei. Pe front a stat foarte puțin, din motive de sănătate. La Odessa a avut sub comandă Divizia 21 Infanterie. Imediat după 23 august 1944 a condus operațiunea de dezarmare a trupelor germane din jurul Sloboziei. Generalul Alexandru Nasta a comandat o divizie de pază în nordul Basarabiei, care nu

¹ Arh. St. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 17/1944-1945, f.12.

² Idem, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1402/1944-1945, f.13-14.

³ Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 72/1946, f.31.

⁴ Ibidem, f.5.

a avut nici un amestec cu măsurile de poliție, ce reveneau Comandamentului Jandarmeriei¹.

La 21 ianuarie 1945 au fost promulgate legea nr. 50, pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor de război, și legea nr. 51, pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării². Guvernul Rădescu le-a apreciat drept „un uriaș pas spre completarea aplicării Convenției de armistițiu, spre democratizarea țării”³, dezvoltarea fiind o recunoaștere tacită că inițierea acestor măsuri s-a datorat factorului extern. Art. 7 al legii nr. 50 a dat împuternicire Consiliului de Miniștri să îi scoată din cauză pe cei pe care îi considera nevinovați. La 29 ianuarie 1945, când s-au întocmit jurnalele Consiliului de Miniștri asupra criminalilor de război și a vinovaților de dezastrul țării, s-au luat în discuție atât propunerile sovietice, cât și cele românești. Dintre generalii ce figuraseră pe listele anterioare, opt nu fuseseră trecuți în jurnalele de acuzare ale Consiliului de Miniștri, ceea ce însemna că guvernul nu îi considera vinovați. Consiliul nu a emis însă și un jurnal care să îi scoată din cauză, ci s-a mulțumit doar să îi elibereze din închisoare și să-i pună sub domiciliu forțat. Dintre cei opt generali, numai pentru trei (Potopeanu, Trincu și Nasta) președintele Consiliului de Miniștri și apoi șeful Marelui Stat Major intervenise la 1 decembrie 1944 și la 16 ianuarie 1945 la comandamentul sovietic, cerându-se punerea lor în

libertate. Numai pentru ei intervenise la Moscova mareșalul Malinovschi în ziua de 16 ianuarie 1945. Or, înainte de a se fi adresat Moscovei, autoritățile sovietice din România le-au cercetat trecutul⁴.

La 11 noiembrie 1944, asociația „Frontul generației de foc”, a ofițerilor participanți la război, a redactat o moțiune care a fost trimisă primului ministru, Nicolae Rădescu, la 6 decembrie, de către generalul în rezervă Petre I. Vasilescu. Autorii ei arătau că o serie de ofițeri, printre ei mulți generali, fuseseră arestați sub diferite prezumții de vinovăție și depuși în închisori. Toți aceștia erau calificați cu o denumire generală „criminali de război”, deși vina nu li se stabilise încă cu precizie și în mod definitiv, iar tratamentul acelor deținuți era dezonorant. Or, mai întâi trebuia definită de către specialiști, fără părtinire, noțiunea de „criminal de război”, iar cei nevinovați trebuiau puși în libertate⁵. La 29 noiembrie 1944, subsecretarul de stat al Poliției, generalul Virgil Stănescu, recunoștea, în același sens, în Ordinul general referitor la clauzele Convenției de armistițiu, că pentru a se fi putut întreprinde atunci măsuri concrete împotriva criminalilor de război ar fi fost necesar a se oferi de către Consiliul de Miniștri o definiție clară a termenului și a se fixa printr-un jurnal emis de acesta persoanele, în mod nominal, ale căror fapte duceau la acuzare de crime de război, potrivit definiției⁶.

¹ Ibidem, f.2-4; idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Teritoriu, dosar 589/1944, f.63.

² „Monitorul Oficial”, nr. 17 din 21.I.1945.

³ Arh. St. București, fond Ministerul Propagandei Naționale, dosar 945, Informații, f.188.

⁴ Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 72/1946, f.11.

⁵ Idem, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1402/1944-1945, f.39-40.

⁶ Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 24/1944, f.7-10.

Comisia Aliată (Sovietică) de Control nu și-a limitat de fapt intervențiile și actele de imixtiune în atribuțiile organelor românești de ordine publică la supravegherea internării sau eliberării categoriilor de deținuți ce intrau sub incidența Convenției de armistițiu. Nu numai că multe din arestările efectuate din ordinele împuterniciților Moscovei la București au fost lipsite total de temei legal, dar adesea rușii au fost cei ce au operat rețineri de persoane, câteodată fără a explica măcar mobilul măsurii. La 30 august 1944, pe la ora 13,30, înainte de a fi fost deci semnată Convenția de armistițiu, trei soldați sovietici au reținut un agent de poliție din orașul Galați, care tocmai se înapoia din refugiu, și l-au dus la comandamentul militar pe motiv că îndeplinise funcția de agent al Siguranței române la Odessa. Pe stradă, în timpul deplasării, era arătat trecătorilor, spunându-li-se că îl vor împușca. La sediul comandamentului sovietic toți ofițerii s-au năpustit asupra lui, exprimându-și satisfacția pentru că „au pus mâna pe un dușman al lor” și propunând să fie împușcat, fiecare solicitând să îi fie predat pentru a-l ucide. Comandantul s-a opus însă, anunțându-i că îl va trimite la Serviciul secret (N.K.V.D.) pentru a fi cercetat. Ca urmare, agentul a fost transferat de la comandament la Serviciul secret. Ajuns aici la ora 2 noaptea, el a fost supus unui interogatoriu, la început de către un colonel, apoi de către un căpitan. Acesta din urmă l-a anchetat amănunțit, în special în cursul nopților, cerându-i informații asupra organizării poliției române. I s-a cerut

să comunice numele tuturor persoanelor din poliția de siguranță, mai ales ale celor care lucraseră la Odessa, și să ofere informații privitoare la aparatul polițienesc din România, la organizarea și atribuțiile fiecărui sector al poliției și să comunice numele șefilor de servicii. După patru zile de cercetări, la 3 septembrie, ora 13, agentul a fost pus în libertate¹.

Într-un raport informativ al prefecturii Prahova asupra stărilor de lucruri de pe teritoriul județului în cursul lunii octombrie 1944, se preciza că „S-a constatat în mai multe rânduri că Comandamentele sovietice și chiar reprezentanții lor, grade inferioare de la reședința plășilor de județ, dețin persoane române la sediile acestor comandamente, sub diferite pretexte și fără nici un drept, astfel: la Vălenii de Munte au fost reținuți o noapte întregă 3 magistrați cu soțiile, sub învinuirea că au circulat la ora 9,30 - 10 seara pe stradă. Comandamentele sovietice, ca și ofițeri sau trupă izolată, fac astfel continue imixtiuni în administrația românească. Cazuri concrete sunt numeroase și s-au raportat la timp Ministerului Facerilor Interne”².

La 14 noiembrie 1944, Inspectoratul General al Jandarmeriei comunica Marelui Stat Major și Comisiei române pentru aplicarea armistițiului că patru dintre jandarmii vărsați cu forme legale de legiunea Câmpulung celei a județului Baia, în trecere prin orașul Gura Humorului, au fost reținuți și internați în lagărul din această localitate de mai mulți ostași sovietici ce făceau

¹ Arh. St. Galați, fond Inspectoratul General de Poliție Galați (Biroul administrativ), dosar 98/1944, f.9.

² Arh. St. București, fond Inspectoratul General Administrativ București, dosar 120/1944, f.14.

paza lui, ei fiind închiși în locul altor soldați români care evadaseră cu câteva zile mai înainte¹. În decembrie 1944, legiunea Odorhei semnală că gărzile trenurilor rusești care transportau prizonieri, atunci când constatau lipsa unora dintre ei, ridicau populația din gări pentru a completa numărul, citând faptele petrecute în stațiile de cale ferată Bod și Feldioara². În decembrie 1944 și în ianuarie 1945, comandamentul militar sovietic din Cluj a reținut cinci subofițeri de jandarmi, fără ca autoritățile românești să fi fost ulterior informate asupra situației lor. Inspectoratul General al Jandarmeriei a intervenit la Comisia Aliată (Sovietică) de Control la 3 aprilie 1946, la 4 septembrie 1946 și la 19 februarie 1947, prin Ministerul de Război, rugându-l să se intereseze de soarta lor, dar acesta nu a reușit să obțină nici o informație de la ruși³. În ziua de 7 iunie 1947, organele sovietice au ridicat de la domiciliul lor din Chitila-București pe cetățenii români de naționalitate turcă Mail Enus și Iuliu M. Enus, fără ca autoritățile românești să fi putut afla motivul. În urma acestor arestări, în rândurile turcilor și armenilor de pe teritoriul legiunii București a început să circule zvonul că vor fi ridicați și trimiși în Siberia toți turcii, pentru că în curând legăturile de prietenie dintre Moscova și Ankara vor fi rupte⁴.

Acolo unde au funcționat centre de internare, adesea localnicilor le-au fost impuse asemenea restricții care le anulau de fapt libertățile personale. Până la 23

august 1944, lagărul Budești, județul Ilfov, fusese destinat întemnițării prizonierilor sovietici. După această dată, el a fost transformat în lagăr pentru prizonierii germani, aici fiind internați ofițeri, membri ai Misiunii militare germane din România și personal al corpului diplomatic al Germaniei la București și al consulatelor din diferitele orașe ale țării⁵, trecând ulterior sub directă administrație a Comandamentului militar sovietic. La începutul lunii iulie 1947, pretura plășii Budești a primit un ordin de la Ministerul de Război, însoțit de o schiță în care erau trasate două zone în jurul lagărului, una *de siguranță*, de 50 de metri, și o altă, denumită *interzisă*, de 200 de metri. Prima trebuia închisă cu un gard de sârmă, iar a doua trasată cu placarde. Proiectul și măsurătorile fuseseră făcute de către autoritățile administrative, de comun acord cu delegatul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control. În *zona de siguranță* nu putea să circule nimeni, nici măcar pentru efectuarea muncilor agricole, decât dacă avea aprobarea Comisiei Aliate. Recolta mai înaltă de un metru trebuia distrusă, iar pentru anul agricol următor terenurile ce cădeau în această zonă nu mai puteau fi însămânțate. Ordinul a prevăzut ca toți copacii să fie tăiați de la pământ, iar casele din zonă să fie evacuate. La intervenția jandarmilor și a autorităților locale s-a permis însă ca proprietarii să locuiască mai departe în ele, nu înainte de a se fi luat declarații scrise prin care se obligau că noaptea nu vor

¹ Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 46/1944, vol.II, f.291.

² Idem, dosar 79/1944, f.195.

³ Idem, dosar 39/1947, vol.II, f.107-110.

⁴ Idem, dosar 81/1946-1947, vol. III, f.112.

⁵ Ibidem, vol IV, f. 136; idem, dosar 91/1944, f. 1-5; idem, fond Președinția Consiliului de Miniștri, cabinetul militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1401/1944-1945, f. 112.

mai circula nici măcar prin curte. S-au dat concomitent dispoziții ca în zona interzisă circulația să fie prohibită de la ora șase seara până la șase dimineața, cei suspecti urmând a fi duși de ostașii sovietici la postul de jandarmi pentru a fi identificați și a se lua măsuri împotriva lor. Populația – remarca, în nota informativă nr. 453 din 5 iulie 1947, comandantul legiunii – este total nemulțumită, deoarece unii din locatari erau stingheriți de la muncile agricole, alții pentru că li se luaseră terenurile, iar alții pentru că nu le era permis a face ce doreau în curțile și în gospodăriile lor¹.

Amestecul brutal al reprezentanților sovietici în activitatea organelor de ordine publică din România, pe considerentul necesității îndeplinirii sarcinilor asumate de guvernul de la București prin Convenția de armistițiu, a avut consecințe complexe asupra societății românești de după 1944, pe această cale facilitându-se nu numai ascensiunea comuniștilor la conducerea statului, ci și modelarea instituțiilor lui după tiparele din Uniunea Sovietică. În același timp, prin masivele internări în lagăre care au avut loc chiar cu începere din toamna lui 1944, s-a urmărit, și parțial s-a reușit, să se anihileze rezistența unei anumite proporții din populația țării față de ofensiva comuniștilor.

¹ Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 81/1946-1947, vol.III, f.335.

Katia Ceamurliska (Sofia)

REPRESIUNEA COMUNISTĂ ÎN BULGARIA

Represiunea comunistă a început în Bulgaria a doua zi după intrarea trupelor sovietice la data de 9 septembrie 1944, zi care a devenit apoi zi națională a Bulgariei. După această dată, partizanii (cei care în timpul dictaturii fasciste anterioare au luptat împotriva nemților) își iau revanșa executând după o judecată sumară zeci de mii de persoane. Printre acestea existau, e adevărat, fasciști activi și reali, dar și membri ai vechilor partide politice și, de asemenea, mulți alții care de fapt aparțineau intelighenției non-comuniste sau erau cunoscuți ca oameni cu o condiție materială mai bună, sau pur și simplu displăceau unuia sau altuia.

Masacrele au fost încurajate direct de șefii partidului comunist, mai ales de *Gheorghii Dimitrov* (celebrul personaj al procesului incendierii Reichstagului din 1933) care, printr-o telegramă trimisă de la Moscova la o săptămână după intrarea Armatei Roșii în Bulgaria, cerea să fie arsă cu fierul roșu orice urmă de șovinism, naționalism sau anticomunism.

La 20 septembrie 1944 Comitetul Central chema, printr-o circulară, la lichidarea totală a tuturor cuiburilor de rezistență fascistă și cerea exterminarea tuturor contrarevoluționarilor.

În octombrie 1944 este instaurată o jurisdicție de excepție numită „Tribunal Popular” și pusă în serviciul epurărilor. Pedepsa cu moartea este cerută de 12.000 de ori. Ceva mai mult de 2.700 de persoane sunt executate. Cu titlu de comparație, în perioada rezistenței comuniste împotriva fascismului au fost executate doar 357 de persoane.

Represiunea politică și socială își găsește baza juridică în legile date în primele luni ale anului 1945. Un decret autorizează crearea „Căminelor de educație prin muncă”, titlu oficial pentru lagărele de concentrare. „Frontul Patriei” este o coaliție în care comuniștii sunt o forță printre altele, deținând însă Ministerul de Interne și Ministerul Justiției și aducând apoi treptat celelalte partide la supunere totală. Toate partidele din „Frontul Patriei” aprobă decizia căreia îi vor fi în cele din urmă victime. Calificările celor vizați a fi trimiși în „Căminele de educație prin muncă” erau: cântăreți, cerșetori, paraziți, dar și „persoane care reprezintă un pericol politic pentru ordinea și securitatea statului”.

Aplicarea acestui decret revine Poliției, Ministerului de Interne și, mai ales, omnipotentei Securității a Statului, dar nu Ministerului Justiției. Diverse decrete și legi care au urmat în timp confirmă și precizează puterile poliției. Etapele principale ale vieții „contrarevoluționare” în Bulgaria par a fi următoarele:

În prima etapă (1945 - 1949) se aplică munca forțată pe numeroase șantiere dispersate în toată țara. Lagărele sunt stabilite alături de baraje în construcție, în

zona minelor de cărbune sau în regiuni agricole în care este nevoie de forță de muncă.

Printre cele mai cunoscute lagăre sunt *Bobno-Dol*, *Bogdanov-Dol*, *Rușița*, *Coțian*, *Botna*, *Mujarev*, *Cernevo*.

În a doua etapă (între 1949 - 1953) deținuții politici sunt regrupați în lagărele de la *Belene*, situate pe insula *Persina*, pe Dunăre, la granița cu România.

În a treia etapă (între 1953 - 1956) deportările sunt oprite, sau cel puțin diminuate. *Belene* continuă însă să funcționeze.

A patra etapă este între 1956 - 1959. Noi valuri de arestări masive, noi intrări la *Belene*, mai ales după evenimentele din Ungaria (toamna lui 1956) și câteva crime comise la Sofia (în 1958).

A cincea perioadă este între 1959 - 1962. După o grevă a foamei a deținuților, lagărul de la *Belene* este închis în 1959. Deținuții care mai rămăseseră (după anumite documente, 166), sunt transferați într-un lagăr, la *Loveci*, lângă o carieră de piatră. Li se alătură noi arestați, mai multe mii. În septembrie 1961 în jur de o sută de femei sunt trimise într-un lagăr din apropiere, la *Skravena*. În noiembrie al aceluiași an, regimul de la *Loveci* a suferit o ameliorare notabilă. În martie 1962 o comisie anchetează asupra crimelor de la *Loveci*, iar în aprilie 1962 lagărul este închis.

Ultima perioadă este din 1962 până la revoluția din 1989. Represiunea cunoaște creșteri și descreșteri. O nouă decizie a Biroului politic, în 1962, prevede până la cinci ani de privațiune de libertate și muncă forțată fără nici o judecată, prin măsuri administrative la propunerea

organizațiilor de masă, precum și comitetelor de cartier ale „Frontului Patriei”, pentru persoanele care nu contribuie la bunul mers al societății sau au o conduită morală mai liberă.

În anii 1980, numeroase persoane aparținând minorității turce au fost internate la Belene. După cifrele stabilite de Comisia de anchetare a Partidului Comunist, în 1990, au existat în Bulgaria între 1944–1962, la o populație de 8 milioane, în jur de 100 de lagăre de concentrare. Aproximativ 12.000 de persoane au trăit între 1944–1953 în lagăre și aproximativ 5.000 între 1956–1962. Acum, însă, un martor afirmă că la Belene erau, în 1952, 7.000 de deținuți, dar cifrele reale trebuie să fie mai dure. Un alt martor estimează la 186.000 deținuții pentru toată perioada, dar este dificil pentru moment să se precizeze cifrele. Alături de internări, pe tot parcursul perioadei se practica măsura administrativă a deportării, schimbarea forțată a domiciliului, întotdeauna în regiuni îndepărtate, de provincie. Se știe, de exemplu, că între 1948 și 1953 au fost deportate în jur de 25.000 de persoane.

Este ceea ce am putut să vă spun sumar, rezumând nefericirea și teroarea din ultimii 45 de ani în Bulgaria.

Înainte de a vă mulțumi pentru invitația la această conferință, aș vrea să vă citez câteva rânduri din cartea unui bulgar care trăiește în Franța, celebrul scriitor și lingvist structuralist Tzvetan Todorov, de astă dată în ipostaza de eseist și istoric al gulagului. Cartea se numește: „În numele poporului- mărturii despre lagărele comuniste, prezentate de Tzvetan Todorov”.

lată o jumătate de pagină care descrie viața (și moartea) deținuților de la Loveci: „În cursul apelului de dimineață, șeful poliției, responsabilul Securității de Stat în lagăr, își alegea victimele. El avea obiceiul să scoată din buzunar o oglindă și să le-o întindă: «la-o și privește-te pentru ultima oară». Condamnații primeau după aceea un sac despre care știau că seara va folosi ca în el să le fie introdus cadavrul. Ei trebuiau să-și ducă ei înșiși sacul, așa cum Hristos își ducea crucea pe Golgota. Porneau pe șantier spre cariera de piatră. Erau loviți, bătuți de brigadieri până cădeau, până când mureau, după aceea erau puși în sacul special prevăzut la gură cu o bucată de sârmă. Seara, camarazii aduceau sacii cu trupurile în lagăr, folosind chiar o căruță atunci când cadavrele erau prea multe. Cadavrele erau stocate în spatele closetelor. Când se adunau 20 de cadavre, venea un camion care lua cadavrele, lăsând sacii pentru a mai fi folosiți și altădată”.

Ion Gavrilă-Ogoranu (Sântimbru-Alba)

REZISTENȚA ARMATĂ ANTICOMUNISTĂ DIN MUNȚII ROMÂNIEI

Intrarea trupelor sovietice în România ne-a pus, pentru prima dată în istorie, în fața unui dușman cu care poporul român nu s-a mai întâlnit niciodată. Toți cotropitorii noștri – și au fost destui – ne voiau bunurile, uneori și cenușa de pe vatră, ne cereau oști sau copii pentru ieniceri, dar ne-au lăsat sufletul în pace. Ne lăsau măcar ochii ca să plângem.

Comunismul a țintit mult mai departe. El a vrut totul și parcă mai mult: *sufletul*, pe care l-a strivit în calapoade prefabricate, de-am ajuns schilodiți trupește și sufletește, de nu ne mai putem dezmetici și îndrepta șira spinării, chiar și după ce „urâciunea pustiirii” a plecat de la noi.

Dresajul ce s-a aplicat în mic în închisoarea Pitești cu floarea studențimii noastre, s-a aplicat în mare cu întregul popor român, căci sufletul neamului nostru a fost, poate, cel mai refractar comunismului. Dovadă că înainte de 1944, la noi, partidul comunist a fost cel mai slab dintre toate partidele din țările din răsăritul Europei. Într-o competiție democratică, n-ar fi însemnat nimic, niciodată.

Dar acest pitic avea în spate tancurile sovietice. În schimb, trebuie să recunoaștem în sânul poporului nostru o boală cronică: sindromul lui Iuda, sindromul lui

Iuda, ce a făcut ca atunci când neamul a vrut să rupă robie și cătușe, vânzarea să-i rupă speranța, legându-l pe Ion Vodă între patru cămile, pe Horea la roată și pe Tudor în fundul unei fântâni. Au fost atâția dintre frații noștri care au trecut de partea dușmanului, ca să-l ajute, făcându-se cozi de topor ce-au ciopârțit o jumătate de veac codrul României! Dacă nu trebuie să-i uităm pe eroi, nu trebuie uitați nici vânzătorii. Isus n-a lăsat să rămână necunoscut numele celui ce l-a vândut.

Dintre multiplele forme de rezistență românească mă opresc la acei tineri care în decursul unui deceniu, cu arma în mână, au ales calea codrului, luând în serios versurile de piatră ale poetului pribeag, Aron Cotruș:

*„Române, cel tare nu plânge.
Răspunde sângelui cu sânge.
Când țara-ți va voi-o cineva
Și nu vei ști-o apăra,
N-a fost nicicând a ta...”*

Așa glăsuia și un manifest de-al nostru din 1950. Despre această rezistență vreau să vorbesc, pe care cărțile de istorie nu o amintesc sau o prezintă greșit.

În presă și în literatură s-a creat imaginea „bunului deținut politic”. El nu trebuie să fi făcut nimic împotriva regimului. Dacă a fost animat de „mărețe idei umanist-socialiste”, asta e o notă bună în plus. Și cu toate acestea a fost arestat, bătut, schingiuit la Securitate, condamnat și chinuit în continuare în închisoare, unde a murit sau de unde a ieșit iertând pe cei care l-au chinuit. Se urmărește obținerea compătimirii, a milei publice. El nu e decât o victimă.

Dacă însă ai știut de la început unde ți-e locul, cine ți-e dușmanul și ai pus mâna pe armă și ai folosit-o, apărându-ți libertatea ta și onoarea neamului tău, dacă știai pentru ce lupti, dacă ai mai făcut parte și dintr-o organizație interzisă, îndată în jurul tău se cam face poiană și „oamenii cumiți” preferă să tacă sau să nu te mai poți recunoaște în scrisul lor. Nu cumva să pățească ceva din alăturarea numelui tău de al lor.

Pentru alții, rezistența armată a fost doar lupta țăranilor înstăriți împotriva colectivizării. De altfel însăși literatura comunistă și filmele comuniste astfel prezentau situația: lupta bogaților răi contra săracilor buni. Acum unii vor să inverseze situația, prezentând lupta bogaților buni contra săracilor răi.

Dar cum am putea fi încadrați, bunăoară, noi, făgărășenii, în acest tipar, căci din zecile de studenți, elevi, ofițeri, nici unul nu aveam avere personală, iar dintre părinții noștri, cu mare greutate, abia pe unul singur l-au putut socoti chiabur?

E oare atât de greu să se înțeleagă că „nu pentru pătule și pogoane sau pentru o rumenă pâine / ci pentru ziua de mâine” s-au ridicat Gheorghii și Ionii, pentru idealuri mult deasupra măruntelor și trecătoarelor bunuri materiale? Desigur, Rezistența a luptat și împotriva colectivizării, dar nici atunci când a fost făcută numai de țărani nu poate fi redusă la o luptă pentru bunuri materiale.

O temă de predilecție a multora este că, de fapt, noi cei din Rezistență, ca și parașutiștii din 1953, n-am fost decât niște victime ale iluziei că vor veni americanii.

Un pretins istoric de origine română a venit tocmai din Canada să mă convingă de acest lucru. A rămas năucit când i-am spus că noi nu credeam în venirea americanilor – sau cel mult am luat-o drept o ipoteză foarte puțin probabilă – și că mai degrabă credeam că rușii îi vor ataca pe americani. Îi spuneam: „– Dar bine, domnule, țara asta este a americanilor? Ei trebuie să se lupte pentru ea? Am ajuns în situația jalnică de a cerși americanilor?”

O altă întrebare ce mi se pune des: „– Ați avut vreo speranță că veți învinge?” – Nu, n-am avut această speranță. „– Atunci de ce ați mai luptat? De ce ați vrut să fiți niște jertfe zadarnice?”

Era întrebarea pe care ne-o puneam noi atunci și încă cu mult timp înainte de a ne urca la munte. Și răspunsul l-am avut bine limpezit încă de când abia înmugurea ideea luptei în munți.

Există momente în viața unui neam când se simte nevoia ca într-un anumit loc să se moară luptând. E o condiție ca un neam să merite să trăiască.

Mircea cel Bătrân n-a așteptat să vină străinii să-l ajute. Nici Ștefan cel Mare aflat la Valea Albă cu numai patru mii de ostași, n-a ocolit lupta, ci a intrat în ea știind bine că va fi zdrobit de mulțimea păgânilor.

Ce am vrut să fim noi, câteva sute de tineri din toți munții României? O luminiță de speranță pentru viitor, un picur de demnitate, căci un popor trăiește nu numai cu pâine și – cum se spune azi – salam (cu sau fără soia), ci mai ales cu demnitate.

Ce sunt atâtea jertfe de tineri de atunci, decât tot atâtea lacrimi de sânge ce au spălat fața mamei noastre, România, murdărită de atâtea lașități și trădări?

Când a început lupta de rezistență anticomunistă? A început odată cu intrarea armatei roșii la noi. Au fost oameni în această țară care au știut de-atunci că aceasta nu va pleca până când nu ne va bolșeviza și sataniza.

O bornă importantă în această evoluție au fost alegerile din 1946, când regimul comunist și-a lepădat blana de oaie tăind orice drum spre democrație al țării. De atunci, în toate mediile românești (studenți, elevi de liceu, muncitori, intelectuali, țărani, cât și militari) au început să se organizeze grupuri de rezistență, unite între ele sau izolate.

Ceea ce nu se prea știe e că în 1947 s-a ajuns la unirea grupurilor de rezistență din țară sub un comandament unic. Erau pentru prima dată unite în jurul unui țel comun toate forțele anticomuniste: partidele istorice, legionarii, armata. Pretutindeni se făceau pregătiri pentru o încleștare cu regimul comunist. Odată realizată această înțelegere, a fost anunțat Consiliul Național Român din Franța. Desigur acesta a înștiințat guvernele apusene, care au dat în studiu problema serviciilor lor secrete. Din păcate aici se aflau spioni sovietici (ca Philby și alții), care informau Moscova de tot ce se petrece. Și astfel s-a ajuns la arestarea, cu destul de mare aproximație, a conducerii Rezistenței românești și totodată a mii de studenți, elevi, militari, muncitori și țărani, în primăvara anului 1948. Ecoul comandamentului unic a putut fi simțit în procesul mamut din toamna

anului 1948, în care au fost implicați conducătorii forțelor anticomuniste. O mică parte tot a rămas. Cam a zecea parte. Dar din această mică parte se va înfiripa în anii următori Rezistența din munții României.

O altă prejudecată se caută a fi infiltrată în opinia publică românească: rezistența armată a fost un fenomen izolat, local, de mică importanță și amploare. E ceea ce a spus și Nicolski: „câteva mii de legionari”. Oare așa să fie? Într-un articol apărut în „România liberă” în sprijinul doamnei Doina Cornea, am arătat câți oameni – numai cu numele de Cornea și numai dintr-un singur sat – au luptat și au murit în Rezistență.

În satul în care locuiesc, numai pe uliță pe care stau, au fost șapte morți în legătură cu Rezistența din Munții Apuseni. În satul Poșaga din acești munți, din 140 de oameni implicați în Rezistență, 40 au murit într-un fel sau altul, iar familiile lor au fost strămutate în Bărăgan, unele din ele neputându-se întoarce nici azi la vetrele lor. Rezistența armată anticomunistă n-a fost un fenomen izolat, ci general românesc, o răbufnire a sufletului unui neam, care dovedea că nu se lasă îngenuncheat fără luptă.

Asistăm însă la un dezinteres aproape total al istoricilor sau la o rea credință. Pentru mulți istorici (vezi „Magazinul istoric”) e mai important imperiul aztecilor decât evenimentele petrecute în vremurile noastre, în propria noastră țară. Se invocă necesitatea scurgerii unui timp de 30-40-50 de ani, necesari unei analize obiective, uitând să se spună că timpul acesta e pe cale de a se fi împlinit. Dar până atunci, la Berevoieștii știuți sau neștiuți

ar putea să dispară orice mărturii scrise ale unor evenimente petrecute în inima munților, în beciurile Securității sau în adâncurile temnițelor.

Până atunci, martorii patimilor neamului românesc vor muri, iar ca izvoare vor rămâne cele ale regimului sau cele pe care Securitatea va avea interesul să le lase.

Dealtfel, în acest domeniu ne aflăm în plină tradiție românească. Evenimente importante din viața poporului nostru n-au fost consemnate de români, încât acum căutăm doar ecoul lor prin arhivele străine. Iată răscoala lui Horea. După câte știu, nici un conațional n-a consemnat atunci evenimentul. Dacă n-ar fi venit ziariști și graficieni de la Viena, și dacă „securitatea” de atunci ar fi distrus documentele compromițătoare, n-am fi știut mare lucru despre răscoală și nici ce chip aveau cei trei eroi. Totul ar fi rămas o legendă cețoasă, ca a lui Pinte.

Și mai avem noi, românii, un defect: nu prețuim niciodată importanța unui fapt istoric în momentul în care se produce. A fost înțeleasă de contemporani ridicarea lui Horea sau Tudor? Categorie nu. În 1847, deci cu un an înaintea Revoluției, un protopop din Huedin, deci în Munții Apuseni, scria într-o cronică: La anul cutare a fost ciuma, în anul cutare a fost holera și în anul cutare a fost Horea. În schimb, pagini întregi sunt închinată pravoslavniciei împărătese Ecaterina a Rusiei, care a trecut prin Ardeal.

Ni se mai spune: „La ce v-a folosit lupta? Doar n-ați învins comunismul. Ați fost învinși voi. V-ați înhămat la o acțiune sortită eșecului”. Privind retrospectiv la

istoria lumii din această perioadă istorică, vedem cum au plecat învinși americanii din Vietnam și rușii din Afganistan atunci când au dat peste popoare hotărâte să lupte pentru țara lor. Oare o mișcare de rezistență românească bine organizată, cu o tactică și o strategie bine puse la punct, cu un comandament unic, n-ar fi putut birui?

Lupta de gherilă are darul să facă posibil ca un pumn de oameni hotărâți să poată ține în alertă efective dușmane de mii de ori mai mari. Din 1950 până în 1954, în Munții Făgăraș unsprezece inși am purtat după noi divizii de Securitate și în luptă numai unul dintre noi a căzut rănit mortal. Restul celor morți sau prinși au pierit prin vânzare.

Toți munții României și-au avut grupurile lor.

În munții Banatului au acționat grupurile lui *Spiru Blănaru*, comandor *Domășneanu*, colonel *Ion Uță* și *Vernichescu*.

Pe Crișuri – grupul studentului *Adrian Mihuț*.

În Munții Apuseni – grupul maiorului *Dabija* și al studenților *Ștefan Popa* și *Nicu Moldovanu*. Tot aici au fost grupurile ofițerului *C. Diamandi*, al fraților *Șuşman* și al fraților *Spaniol*.

În Vrancea – grupurile fraților *Ion* și *Cristea Paragină* și al ofițerului *Timaru*.

În Bucovina au luptat grupul *Cenușă*, mai târziu al lui *Vatamaniuc* și mai târziu al lui *Vasile Motrescu*.

La Târgu Mureș – numerosul grup *Faliboga*.

În Maramureș – al fraților *Dunca*, al lui *Gavrilă Pop* și mai târziu al căpitanului *Sabin Mare*.

În Oltenia rezistența a fost organizată de generalul *Carlaonț*.

Macedonenii din Dobrogea și-au avut grupul fraților *Fudulea* și al lui *Gogu Puiu*.

Grupul Arnota cu *Ion Diaconescu*.

Grupul Isverna cu frații *Bocârnea*, *Gheorghe Pele* și cu ofițerul *Grigore Brâncuși*.

În Munții Făgăraș, pe versantul sudic, au acționat colonelul *Arsenescu* în Muscel, frații *Toma* și *Petru Arnăuțoiu* pe râul Doamnei și Argeș, *Matei – Moldoveanu* și *Diaconescu* pe Topolog. Pe versantul nordic au luptat grupul carpatin făgărășean din care am făcut parte.

În 1953 au fost acei temerari parașutiști, dintre care *Alexandru Tănase*, *Ion Samoilă* și *Ion Golea*.

Lista, desigur, nu este completă. Cred că nu a rămas munte sau pădure să nu fi adăpostit un tânăr ce-a aparat cu arma demnitatea României în acei ani.

Fiecare dintre aceste grupuri, în lipsa unui comandament unic, și-a ales propria lui strategie și tactică, și deci propria lui soartă.

În general au fost două tendințe. Una – adoptată mai ales de grupurile din care făceau parte ofițeri superiori – era de a se angaja în luptă deschisă, cât mai repede. Alte era de a evita confruntări decisive, ducând o luptă de gherilă de lungă durată. Fără să ne fi înțeles în prealabil cu alte grupe, noi, făgărășenii, am ales calea a doua, foarte asemănătoare cu a fraților Arnăuțoiu.

Faptul că am rezistat aproape opt ani se datorează, cred eu, următorilor factori:

1. Grupul a fost alcătuit din tineri care ne cunoșteam de mici, copilăriserăm, crescuserăm și ne educaserăm împreună. Între noi era o încredere deplină; mai mult, o dragoste deplină. O infiltrare a Securității între noi era exclusă.

2. Aveam la îndemână cel mai compact masiv muntos al țării, cel mai inaccesibil, lung de 100 km și lat de 60 km, cu puține drumuri de acces în munte. Cunoșteam munții de mici și ne simțeam în ei ca acasă.

3. Am avut ca sprijin oameni devotați cauzei noastre, care ne iubeau și pe care îi iubeam la rândul nostru, oameni oricând gata să vină la noi.

4. Ne-am extins aria de rezistență pe o suprafață cât mai mare, în tot masivul Făgăraș, în munții Perșani și pădurile din dreapta Oltului, până spre Racoș, Sighișoara, Mediaș, Copșa, Sibiu, pentru a „subția” forțele Securității trimise asupra noastră.

5. Ne-am împărțit în grupe mici, mobile.

6. Am renunțat la a avea un centru permanent de rezistență, aflându-ne într-o continuă mișcare, fiind peste tot și nicăieri. Iarna ne îngropam în zăpadă, într-un adăpost subteran, așezat în locuri greu accesibile.

7. Ne-am pus la punct un bun sistem de informare la poalele munților, cu oameni devotați și pricepuți.

În general, Rezistența anticomunistă a avut trei caracteristici:

1. Caracter național. Alcătuită și inițiată de studenți și militari, încadrați sau nu în partide politice (țărăniști, liberali, legionari), țelul luptei nu era al unui partid sau al unei mișcări, ci al neamului întreg.

O mențiune specială tot o fac. Multe grupuri de rezistență (așa cum a fost cazul și în Munții Făgăraș) au fost inițiate și alcătuite de frați de cruce. Tot ei au dat cele mai multe jertfe în munți sau în închisori. Unora nu le place acest lucru. Se poate răspunde: munții României au fost acolo unde sunt și astăzi, în mod egal de primitivi pentru oricine le-a pășit pragul. Dacă numai unii tineri au ales calea lor, istoria va trebui să țină seamă de aceștia, așa cum au fost. Și nimeni nu va putea spune că n-a meritat să intre în codru. Am avut întotdeauna conștiința că noi, cei din Rezistență, reprezentăm adevăratul stat român, fiind apărătorii lui. Dealtfel, așa ne și iscăleam: „Armata națională română”.

2. Al doilea caracter a fost cel creștin. Am fost întotdeauna conștienți că suntem în același timp ostași ai lui Hristos și ai neamului nostru. Am căutat să ne încadrăm acțiunile și faptele noastre în onoarea militară și în morala creștină.

S-a aruncat atâta murdărie, atâtea minciuni asupra luptei noastre, în ziare, cărți și filme, încât tineretul ne vede, în general, într-o lumină falsă. Ca și în alte rânduri, apelăm la toți câți ne-au cunoscut, prieteni sau dușmani, oameni întâlniți întâmplător sau anume, bărbați sau femei, să spună dacă ne-am purtat altfel decât ca luptători creștini și români.

3. Al treilea caracter a fost cel monarhist. Am crescut și am fost educați în spiritul ordinii și al valorilor noastre naționale. Neamul nostru a fost de veacuri condus de voievozi, domni, regi. Monarhia a fost întotdeauna steagul în jurul căruia se adunau oștile la vreme de primejdie, era punctul fix al existenței noastre ca neam: simbol al dăinuirii noastre pe acest pământ. Când, în 1952, am ajuns la cabana Bâlea, am spus sutelor de turiști: „- Spuneți celor din țară că mai există un colț din Regatul României ce nu și-a plecat capul înaintea comunismului. Și va rămâne liber cât timp capetele ce le vedeți vor sta pe umerii celor ce le poartă”.

O ultimă întrebare: de ce trebuie scoasă la lumină istoria Rezistenței anticomuniste? Cei morți în lupte sau în temnițe nu mai au nevoie de laude. Nu pentru laude au luptat. Pentru supraviețuitori, tot așa. Dacă ai putrezit în închisori sau ai trăit 30 de ani condamnat la moarte, măcar atât ai învățat: să nu te mai încânte deșertăciunile omenești, gloria, lauda și alte mărunțișuri.

De aceste fapte are nevoie fața României în lume. Toate popoarele răsăritene își au revoluțiile lor anticomuniste. Noi? Avem cea mai lungă și cea mai amplă Rezistență armată împotriva comunismului dintre toate țările răsăritene. Cu jertfele pe care le-am dobândit în munți și închisori, putem oricând sta cu fruntea sus în rândul popoarelor lumii. Aceasta este adevărata imagine a României în lume.

De cunoașterea acestei istorii au nevoie tinerii de azi și de totdeauna. Ei pot fi mândri că sunt români. Pentru ca exemplul nostru să le fie de învățătură și de

îndemn. Pentru ca atunci când Stalinii și Jirinovskii ar îndrăzni să repete invazia, ei să fie la datorie.

Munții, dragii noștri munți ai României, îi vor primi și pe ei cu drag și-i vor adăposti, așa cum ne-au adăpostit și pe noi.

Victor Babiuc (București)

UN PROCES ABANDONAT – O REPARAȚIE REFUZATĂ

În decembrie 1990, într-o declarație publică dată în numele guvernului Roman, îmi exprimam îngrijorarea că până la acea dată nu se inițiasese anchetarea și trimiterea în judecată a celor care au tras în populația pașnică în decembrie 1989 și a celor vinovați de dezastrul economic, politic, social, cultural al țării, provocat de cele circa patru decenii de comunism și ceream organelor de anchetă să declanșeze procedurile legale necesare. Așa cum am precizat ulterior în câteva interviuri, nu-i aveam în vedere pe cei circa patru milioane de membri de partid, ci doar vârful partidului care, împreună cu o parte din structurile de stat, se făcuseră vinovate de abuzuri, de încălcarea dispozițiilor legale în vigoare în acea perioadă, și mă gândeam, printre altele, la falsificarea alegerilor din 1946, la crimele și abuzurile din timpul colectivizării forțate a țărănimii, la canalul Dunăre-Marea Neagră cu cortegiul lui de victime, și alte asemenea cazuri care cădeau sub incidența legilor penale.

Nici atunci și nici după aceea, cei chemați de lege să instrumenteze astfel de procese, în primul rând Procuratura, nu a făcut nimic, sau cel puțin nimic cunoscut. Discuțiile mele cu Procurorul General – reamintesc că la acea dată și în toată perioada în care am fost ministru de Justiție, Procuratura nu se afla sub autoritatea ministerului de Justiție, astfel că nu-i puteam da dispoziții, ci doar sugera colegial ceea ce credeam eu

de cuviință – nu au determinat o astfel de inițiativă. S-au invocat, ca motivație a acestui imobilism, celebrele decrete de amnistie sau grațiere adoptate periodic sub vechiul regim și, mai ales, prescripția. Dacă de respectivele decrete de amnistie sau grațiere mi se părea normal să se țină seama, pentru că altfel s-ar fi comis abuzuri, în privința prescripției, consultându-mă cu specialiști din minister, am considerat că poate fi înlăturată, în temeiul art. 128 Cod Penal, cursul acestuia fiind suspendat pe timpul cât o împrejurare de neînlăturat împiedica punerea în mișcare a acțiunii penale. Or, zicem noi, ce altă împrejurare de neînlăturat putea fi decât regimul comunist care făcea imposibilă trimiterea în judecată a liderilor săi care săvârșiseră fapte penale, sancționate de înseși legile în vigoare în acea perioadă. Aduceam în sprijinul acestui punct de vedere și practica judiciară franceză de după cel de-al Doilea Război Mondial. Nu am convins însă și, după cum se vede, nu s-a mișcat nimic în această direcție.

Dimpotrivă, unii dintre cei care trebuiau să dea socoteală pentru fapte penale înfloresc în România post-revoluționară.

Cei vinovați de dezastrul politic, economic, cultural și social al țării timp de patru decenii se află la originea sau sunt autorii represiunii din România în perioada 6 martie 1945 – 21 decembrie 1989, cu zecile de mii de procese politice care au dus la condamnarea la moarte și la pedepse privative de libertate, cu confiscarea totală sau parțială a averii, a unui număr imens de oameni. Normal ar fi fost ca acești oameni să beneficieze de o cuvenită reparație juridică, morală, patrimonială, pentru

pedepsele la care au fost supuși, pentru suferințele suportate pe nedrept, care le-au schimbat tragic cursul vieții, le-au distrus existența lor și a familiilor lor doar pentru vina că s-au opus ciumei roșii, pentru că au dorit ca România să fie o țară liberă și democratică. N-aș putea afirma că gândurile bune care m-au animat în această direcție au avut mai mult succes, pentru că Procurorii Generali cu care am discutat acest subiect, fără a-mi spune un nu definitiv, au găsit motive care făceau inoperantă sau amânau orice inițiativă concretă. Rezultatul îl știm: nu s-a făcut nimic pentru marea masă de condamnați politici, inițiindu-se doar câteva recursuri extraordinare pentru unele personalități, alese selectiv, după criterii oculte și într-un ritm care va face imposibilă lichidarea tuturor dosarelor în cauză înainte de finele secolului XXI.

De ce această atitudine, pe care nu pot să o calific altfel decât politică, din partea Procuraturii Generale, devenită Parchetul General, vă las pe dumneavoastră singuri să apreciați; de ce au început cu anumite dosare și nu cu altele, care sunt oamenii care au beneficiat de „bunăvoința” Procuraturii, pe ce ecouri se sconta, în țară și în străinătate, vă las să apreciați singuri. Nu pot însă să nu remarc că procedurile la care se poate recurge sau se recurge în acest moment, raportându-ne la legislația penală, sunt inadecvate sau chiar jignitoare. Fac o asemenea afirmație pentru că ar putea intra în discuție amnistia, grațierea sau reabilitarea, ceea ce ar fi un fals atât juridic cât și moral, respectivii oameni nefiind vreodată infractori, ci demni opozanți ai comunismului, luptători pentru libertate și democrație în România,

oameni care merită recunoștință de la națiune și patrie, nu o așa-zisă clemență. Cât despre recursul extraordinar sau în anulare, mă întreb de unde îndreptățirea morală la aceeași structură – Parchetul – care a contribuit din plin la condamnarea acestui șir nesfârșit de opozanți ai comunismului, să le inițieze, după criterii numai de ea știute, în ritmul și pentru motive pe care doar ea le înțelege și apreciază? Iar a vorbi astăzi, cum am citit într-un comunicat al Parchetului, despre „inculpatul Coposu”, este încă o jignire și o impietate de care numai o gândire și o structură totalitară pot fi capabile. Dar cu procesele care doar aparent au fost de drept comun, pentru a masca existența opozanților regimului comunist, ce se întâmplă?

Pentru a evita asemenea situații stânjenitoare, de neacceptat, și răspunsuri inadecvate la întrebări tulburătoare, de genul celor evocate, și care nu sunt singurele, am inițiat, împreună cu colegul Severin, un proiect de lege pentru repunerea în drepturi a persoanelor condamnate, victime ale represiunii politice comuniste, depus în Parlament, dar nediscutat încă. Condamnările pe care le-am avut în vedere priveau:

a) exprimarea protestului, sub orice formă, inclusiv armat, împotriva dictaturii comuniste și cultului personalității, împotriva terorii și abuzului de putere din partea celor care au deținut puterea politică, împotriva lipsei de democrație și de pluralism;

b) constituirea sau organizarea de asociații secrete pentru schimbarea formei de guvernământ, instaurată prin fraudă după 6 martie 1945;

c) desfășurarea propagandei pentru răsturnarea în orice mod a ordinii sociale existente până la 22 decembrie 1989;

d) desfășurarea de activitate sionistă, sub orice formă;

e) lupta pentru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, pentru obținerea de drepturi civile și politice, economice, sociale și culturale, pentru înlăturarea unor măsuri discriminatorii;

f) manifestări pentru obținerea oricăror alte revendicări democratice;

g) acordarea de sprijin, sub orice formă, celor care au desfășurat una din activitățile menționate la lit. a-f de mai sus.

Dacă acest proiect de lege ar fi adoptat de Parlament, cei condamnați politic ar fi repuși în drepturi – vă rog să observați că este vorba și de o altă terminologie decât cea obișnuită în legislația penală – în temeiul unei legi speciale, iar repunerea în drepturi ar fi deschisă pentru orice persoană condamnată politic în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989. Anularea hotărârii de condamnare NU ar necesita inițiativa Parchetului și NU ar fi pronunțată de instanțe militare – adică NU la inițiativa celor și prin intervenția cărora s-au pronunțat aceste hotărâri nedrepte și antinaționale –, ci la inițiativa celor condamnați, a familiei, a rudelor sau a

afinilor lor, ori a unor asociații neguvernamentale, cum ar fi Asociația Foștilor Deținuți Politici, și ar fi pronunțate de tribunale județene, adică instanțe civile. Iar în măsura în care condamnarea s-a produs sub aparența unor procese de drept comun, care ascundeau în realitate o activitate politică, ar urma să se facă, sub supravegherea instanței de judecată, cercetările necesare pentru stabilirea adevărului.

Efectul acestor hotărâri de anulare ar fi repunerea în drepturi a celor condamnați, inclusiv restituirea averilor confiscate. Hotărârile judecătorești ar urma să fie comunicate și la primăriile de la locul de naștere și de la domiciliul persoanelor în cauză, pentru a fi afișate pe un panou special, sub titlul „Recunoștința națiunii pentru activitatea democratică a fiilor săi”. Se prevede, de asemenea, ca străzi, parcuri, piețe, unități economico-speciale să poarte numele unor oameni care au fost victime ale represiunii comuniste și ale căror hotărâri de condamnare au fost anulate.

Sigur că tot ce s-a propus prin proiectul de lege poate fi apreciat ca puțin de către cei sau pentru cei care au fost condamnați la moarte, sau a căror existență, rosturi și familii au fost distruse. Suferința omenească, mai ales când a atins astfel de grade de intensitate și durată, nu poate fi compensată cu nimic. În același timp, am credința că națiunea trebuie să dea un semn nu numai că nu-i uită pe cei care și-au jertfit viața, familia și tot ce au avut mai scump pentru ea, dar că-i și merită, iar în acest sens o elementară reparație juridică, morală și patrimonială ar fi un semn binevenit. Un semn târziu, e

drept, dar pe care Puterea de azi refuză să-l facă, lăsând astfel necicatrizată o rană.

În încheiere, reamintesc un gând al lui Nicolae Iorga: „Cine uită, nu merită”.

Constantin Ticu Dumitrescu (București)

SIMILITUDINI ȘI DEOSEBIRI ÎN ACTIVITATEA SECURITĂȚII DIN ROMÂNIA ȘI ALTE ȚĂRI DIN CENTRUL ȘI ESTUL EUROPEI

Nimic din tot ce ține de tragedia actuală nu se va sfârși până ce nu va fi deconspirată Securitatea cu aparatele și instrumentele ei de bază, cu ofițerii acoperiți și cu informatorii – care au lucrat în poliția politică. Și n-avem dreptul să uităm că în decembrie 1989 la noi au murit de 4 ori mai mulți oameni decât în toate țările eliberate de comunism – la un loc –, fără să fie deconspirat până azi măcar un singur asasin. Sau că în România K.G.B-ul a avut și are cea mai puternică rețea de agenți informatoriși că în timp ce zilnic aflăm cum sunt descoperiți în celelalte țări postcomuniste acești agenți, la noi până acum n-a fost descoperit nici unul. De asemenea, că în vreme ce R.D.G.-ul și-a deconspirat pe cei 91.000 de membri STASI, Securitatea din România vorbește de circa 8.000 de oameni ai săi, și nu este publicat nici un nume.

Din datele cercetate și discuțiile pe care le-am purtat la Berlin, în comisia parlamentară Gauck, a reieșit că în R.D.G. au existat puțini opozanți declarați, în schimb refuzul de a coopera cu STASI a fost masiv. La o populație de 17 milioane au existat 175.000 de informatori, pe când în România la 20 milioane au fost 450.000. Așa s-ar explica și reacția populației germane împotriva STASI-ului și asediul împotriva citadelei lui Mielke, deși crimele securiștilor germani sunt ne semnificative în comparație cu genocidul săvârșit de Securitatea noastră.

Dar ceea ce vreau să vă prezint, coroborând datele culese în Germania cu cele ce le dețin din România privind activitatea securiștilor din estul Europei, are și altă importanță. Astfel, trebuie știut că în afara unor mici orgolii naționale și și frecuşuri obișnuite între serviciile secrete politice, Securitățile au rămas legate prin cordonul lor ombilical de Moscova. Trebuie reținut că, mai ales în timpul lui Ceaușescu, între Securitatea română și STASI au existat strânse relații.

S-au stabilit măsurile care să asigure manipularea și controlul de către Securități a eventualelor schimbări politice, cum și măsurile de precauție și protecție pe termen lung. Germanii au avut confirmarea clară a acestor măsuri încă de la asediul clădirilor STASI de către revoluționari. Astfel, infiltrați cu ofițeri STASI în civil și informatori, revoluționarii au fost dirijați spre imensele depozite cu alimente, cazarmament, papetărie etc. ale STASI, ale căror uși „întâmplător” erau deschise. S-au pierdut în acest fel săptămâni, timp în care în birourile serviciilor speciale și la arhivă mașini electrice speciale lucrau zi și noapte la tocarea fină a unor documente colosal de importante, iar când aceste mașini s-au ars, ofițerii STASI au trecut la distrugerea arhivei pe cale manuală. Drept mărturie pot fi văzute astăzi miile de saci de polietilenă în care nemții au adunat resturile documentelor, ca un corp delict pentru istorie.

Mai sunt indicii că în mod premeditat Mielke a dispus distribuirea, cu mult timp înainte, unor ofițeri speciali, a dosarelor operative de Securitate ale disidenților principali, a unor sume mari de bani etc.

Aproape în același fel s-a procedat la noi în ceea ce privește resursele bănești plasate în conturi de bănci occidentale, a căror parolă a fost încredințată ofițerilor de Securitate de mare încredere; la fel în cazul dosarelor.

Cât privește distrugerea arhivelor secrete, românii au fost mai prudenți, pentru că încă din 1970 Bobu a dispus arderea tuturor fișelor și dosarelor de informatori din rândul membrilor P.C.R. A continuat această distrugere în mod metodic și din 1989 până astăzi. Vezi probele de la Jieț, de la Berevoiești, din fostă clădire a C.C.-ului etc.

A discuta însă despre acest monstruos organism format și condus de Moscova (după sistemul clasic cekist și K.G.B.-ist) în toate țările comunizate, fără a analiza rolul conducător al partidului și statului, nu este posibil. Aceste Securități (de fapt secții ale K.G.B.-ului) n-au acționat decât la ordinele partidului.

De asemenea, important de reținut este faptul că pentru a evalua capacitatea acestui organism de Securitate de a se transforma și de a reînvia, este absolut obligatoriu și necesar a dezvălui structura lui organizatorică și de comandă, mijloacele și metodele folosite, precum și complexul de măsuri și implicații politice care rezultă din documente și mărturii. Aceste cercetări ale anatomiei serviciilor de Securitate, cu tot complexul de implicații, ca și ale activităților sale, sunt foarte avansate în Germania.

În România nu numai că n-a început nici o cercetare organizată, dar legile emenate după 1989, inclusiv unele prevederi ale Constituției post-decembriste, interzic orice cercetare a arhivelor Securității pentru 10 de ani (peste cei 50 de ani care s-au scurs din 1944). Între timp, în liniște și metodic, se șterg toate urmele.

Această activitate de cercetare inițiată de subsemnatul a fost și este îngreunată de continua tăcere a foștilor ofițeri de Securitate și a informatorilor, și de insuficienta nuanțare în eșalonarea gradului de importanță a documentelor scrise și a ordinelor pe care le-am cercetat. Cunoașterea lor este însă esențială tocmai pentru a identifica nu numai structura – ca o construcție –, ci și modul de funcționare al sistemului și, prin aceasta, în măsura posibilului, pericolele potențiale existente pentru viitor, în vederea promovării democratizării societății.

O altă greutate în deconspirarea Securității constă în modul de lucru al acestui foarte specific organism care, ca urmare a logicii sale interne, a fost conspirativ. Deci, atrag atenția asupra unui fapt deosebit de important și grav pentru România. Putem desființa și reorganiza o instituție, un minister oarecare. Nu este nici o problemă. Dar cu Securitatea este altceva. Am testat această problemă când eram vicepreședinte al Comisiei pentru cercetarea abuzurilor privind drepturile omului (februarie – iunie 1990) audiind zeci de ofițeri de Securitate implicați în evenimentele din decembrie 1989; atitudinea și răspunsurile lor erau identice, stereotipe. Cineva îi

instruia. Cine? Pentru că Securitatea era dizolvată. Cel puțin pe hârtie! Deci, orice acțiune de reorganizare a Securității a fost imposibilă.

De altfel, am mai multe dovezi primite de la foști informatori care mi-au confirmat faptul că fostul ofițer de Securitate cu care au lucrat aproape 10 ani, le cere din nou informații de natură politică. În numele căruia din cele 6 servicii secrete lucrează acești securiști? Numai în numele lor? Oare, după cum au evoluat la noi lucrurile, de la teroriști până la tot ce trăim astăzi (când vedem cum un simbol al martirajului anticomunist și adevărata coloană vertebrală a opoziției, Corneliu Coposu, este atacat de forțe din interior, cum se aruncă în presă tot felul de diversiuni de genul „Ticu Dumitrescu – un fals deținut politic, un fost comisar legionar” etc.) se mai îndoiește cineva de activitatea și rolul oamenilor Securității?!

Totul decurge fără probleme, dar atunci când ajungem la serviciile de Securitate comuniste care, de la CEKA se tot perfecționează în ceea ce privește, în primul rând, conspirativitatea, totul devine complicat.

Acest exemplu, ca și cel privind cercetările legate de cei împușcați în decembrie 1989, dovedesc, în mod clar, că activul comunisto-securist n-a fost și, cu atât mai mult, nu va fi capabil să se elibereze de trecutul său conspirativ și să-și facă „mea culpa” pentru răul imens pe care l-a adus acestui popor, adică să se retragă de bună voie din funcțiile politice și de decizie ale țării. Ba, dimpotrivă, mai toți securiștii pe care i-am întâlnit, unii cu grade mari, ca să nu mai vorbim de ofițerii acoperiți, toți afișează același aer de dominare și îngâmfare pe

care-l aveau și în trecut. Nu se consideră nici măcar compromiși, d-apoi vinovați de ceva! Acest lucru nu se putea întâmpla în Germania, unde sunt excluși prin lege de la funcții publice.

Așa cum spuneam, nu se poate vorbi de Securitate fără a vorbi, mai înainte, de partidul comunist, fie P.C.U.S., fie secția sa P.C.R.–istă, ori P.S.U.G. etc. De altfel, atât în R.D.G. cât și la noi sau în oricare din țările postcomuniste, Securitatea, STASI sau oricare i-a fost denumirea, era cunoscută cel mai mult sub sintagma „scutul și sabia partidului”. Nicăieri mai bine decât în arhivele STASI n-am realizat acest adevăr axiomatic, pentru că prin deconspirarea odiosului aparat de represiune au fost publicate numele, gradul, funcția politică a foștilor securiști.

Începând cu Mielke și sfârșind cu Drăghici, Nicolski ori cu generalul de Securitate N. Ceaușescu, ca să dau numai câteva exemple, imediat ce erau făcuți peste noapte din caporali generali, după exemplul cekist ori T.V.–ist, odată cu funcțiile primite în monstruosul aparat deveneau și oameni de bază, membri ai C.C. al partidului.

De altfel, nu știu cine ar îndrăzni să contrazică aceste adevăruri, nu numai de largă notorietate publică, dar care sunt acum dovedite și cu documente și cu osemintele celor uciși.

Tot din cercetările atent efectuate de germani reiese să majoritatea „inoffiziellen Mitarbeiter”–ilor (IM – cum erau denumiți de STASI informatorii) au lucrat din convingere. Pentru că, în privința recrutării acestora în IM există date care arată că majoritatea lor proveneau din cei convinși politic. Urma categoria celor care au cooperat

fiind atrași de recompense materiale. Ultima și cea mai redusă categorie era reprezentată de cei constrânși, șantajați prin amenințări pentru diverse abateri morale, penale etc. Niciodată însă acești informatori nu erau aleși la întâmplare sau în grabă. Viitorii candidați erau selecționați cu precădere din rândul persoanelor șovăielnice, din cercul celor eliberați din închisori, al repatriaților, al polițiștilor, al studenților, al grupurilor periclitare ori decadente.

Atât în Germania cât și în România și în alte țări postcomuniste, pentru evaluarea aptitudinilor candidatului informator trebuiau obținute mai ales următoarele informații despre: biografia și situația sa materială, care ar justifica posibila eficiență politico-operativă; cercul de cunoștințe și prieteni anterior și prezent; date despre cele mai apropiate rude; comportament, însușiri, capacitatea de evaluare și cunoașterea oamenilor și în special calitatea de conspirativitate.

Deosebit de importante erau relațiile candidatului informator cu persoanele dușmănoase.

Pentru evaluarea completă a posibilităților de câștigare a candidatului și a pregătirii sale potențiale pentru colaborarea conspirativă, trebuiau obținute mai ales date despre: actualele sale condiții materiale, felul locuinței, punctul de vedere al candidatului informator față de activitatea Securității, interesele și slăbiciunile individuale.

Conform Directivei 1/79, informatorul era *cea mai importantă armă contra dușmanului de clasă*.

Forme, mijloace și metode de destrămare (distrugere) folosite de STASI și Securitatea română:

- sistematica discreditare a reputației, a prestigiului, a renumelui, în baza unor date împletite între ele: pe de o parte unele adevărate parțial verificabile, și pe de altă parte cele mai multe neadevărate dar credibile, greu contestabile și cu aceeași putere de discreditare;

- sistematica organizare a insucceselor profesionale și sociale, pentru subminarea în sine a persoanelor vizate de Securitate;

- subminarea constantă a convingerilor în legătură cu anumite idealuri, modele, oameni simbol etc. și insuflarea îndoielii în propriile perspective;

- producerea, respectiv exploatarea și accentuarea rivalităților în interiorul formațiunilor, partidelor, grupărilor și organizațiilor prin exploatarea dirijată a slăbiciunilor personale ale diferiților membri. Punerea în practică a măsurilor de destrămare trebuia încredințată cu precădere unor informatori de încredere, verificați și potriviți pentru rezolvarea acestor sarcini;

- utilizarea scrisorilor anonime ori a pseudonimelor, a declarațiilor în presă, a telegramelor, a apelurilor telefonice ș.a.; fotografii compromițătoare, de exemplu, cu întâlniri ce au avut loc, ori de cele mai multe ori simulate;

- răspândirea expresă de zvonuri asupra anumitor persoane, a unui grup, a unei grupări sau organizații;

– indiscreția expresă, respectiv simularea unei deconspirări;

– citarea persoanelor în fața serviciilor de stat ori a organizațiilor sociale, cu motivație credibilă sau necredibilă.

Aceste mijloace și metode trebuiau aplicate în funcție de concretețea acțiunii operative respective, în mod creator și diferențiat, trebuiau amplificate și perfecționate (Vezi *Directiva 1/79 GVS-SSS 0008*).

Directiva obligatorie trebuia îndeplinită în mod creator, luând în considerare noile cunoștințe și experiențele sigure politico-operative, precum și cerințele ce rezultau din dezvoltarea situației politico-operative.

S.O.U.D. (Sistemul Datelor Culese Asupra Dușmanului)

Este cel mai rafinat și mai perfect sistem întocmit de K.G.B., împreună cu secțiile sale securiste din țările lagărului socialist – din Cuba până în Coreea –, mai precis este, așa cum spuneam, marea conspirație a serviciilor secrete comuniste îndreptate împotriva Occidentului și a tuturor opozanților anticomuniști. Mărturisesc sincer că până la vizita la Berlin n-am auzit nici un cuvânt despre această veritabilă conspirație comunistă la scară mondială.

Fiecare Securitate națională avea un Grup Centrală – creierul – care conducea o secție ultrasecretă și ultraspecială, ce se ocupa cu evaluarea și trierea datelor ce soseau.

După ce se codificau, erau trimise la Moscova, unde se includeau în sistemul S.O.U.D., care a devenit o bancă uriașă de date, în care erau cuprinse toate grupările anticomuniste, antisovietice, date despre agenții occidentali, activitatea personalităților anticomuniste din lumea întreagă și în special din lagărul socialist etc. S-a creat astfel un flux amplu și complex de informații care interesează Moscova, un organism care de fapt atentează în continuare la securitatea lumii occidentale și cu atât mai mult la a noastră, a tuturor. Din diferite informații ar reieși că S.O.U.D.-ul nu și-a încetat activitatea.

Deci, în acest sistem erau incluse și STASI și Securitatea română.

Concluzii

Comunismul și comuniștii fanatici preferă memoriei, uitarea, iar în locul adevărului, minciuna și diversiunea.

Foștii deținuți politici anticomuniști, dimpotrivă! Pentru că noi nu avem dreptul să uităm și nici să îngropăm în tăceri noianul de crime și fărădelegi care s-au săvârșit în această țară, sublima noastră calitate fiind aceea că am avut puterea să nu ne răzbunăm nici pentru părinții și frații noștri uciși în chinuri, nici pentru zecile de mii de români morți în umilințe și aruncați în gropi comune ori în șanțuri, și nici pentru tinerețea noastră furată. Pentru toate acestea nici un călău n-a plătit nici măcar cu o picătură de sânge, sau cel puțin cu un moment de remușcare.

Însă noi, împreună cu familiile și cu prietenii noștri, însemnăm în această țară milioane de oameni, care nu vor admite sub nici o formă ca acest popor să nu cunoască adevărata față a comunismului. Pentru că nu va fi liniște fără adevăr! Și nici împăcare!

M-am întors de la Berlin de-a dreptul uluit de ceea ce au reușit să facă nemții și cu capul plin de informații și date. Sunt mai conștient decât am fost vreodată în viață, mai trezit la realitățile crude în care trăim și mai încărcat de sentimentul culpabilității nu atât față de alegătorii mei, cât față de conștiința mea.

Nu am fost și nu sunt de acord să copiem modele străine, pentru că fiecare țară își are specificul său, dar atunci când este vorba de organisme care se aseamănă ca două picături de apă, având aceeași sorginte, instructaje și scopuri, aceste metode se impun de la sine. Mai ales când ne propunem să schimbăm ceva în această țară.

Pentru cei mai grijulii și mai temători dintre noi, ceea ce au făcut germanii poate fi socotit un test complet., peste care au trecut deja câțiva ani buni, rezultatele vorbind de la sine. Fiindcă de fapt problema STASI, cu ofițerii cu misiune specială (acoperiți) și cu informatorii săi, aproape că nu mai există în Germania. Detensionarea a avut loc în mare parte și continuă fără distorsiuni socio-politice, fără nici un act de violență.

Am stat de vorbă – verificând într-un fel ceea ce mi-au afirmat persoanele oficiale – cu doi foști ofițeri superiori STASI. Oamenii reușiseră să iasă din starea și mentalitatea inchizitorială suspicioasă și conspirativă în care fuseseră educați și formați de o viață. Erau acum

oameni normali, ca toți ceilalți și nu regretau că au pierdut vechiul statut de securiști permanent în misiune.

Puterea politică din România opune modelului german exact contrariul, poporului român ascunzându-i-se în mod premeditat dreptul de a ști ce a însemnat Securitatea în România, cine și câți au fost securiștii, structurile lor organizatorice și operative, care sunt crimele pe care le-au săvârșit, cum le-au săvârșit și nu în ultimul rând ce s-a întâmplat cu ofițerii operativi și informatorii, ce funcții mai ocupă ei astăzi.

Dacă analizăm atent legile pe care mai ales colegii din legislatura trecută le-au votat, începând chiar cu anumite prevederi constituționale, se pare că s-a făcut totul nu numai pentru a șterge orice urme care ne-ar fi condus spre adevărurile înfiorătoare pe care le-a trăit acest popor din 1945 și până mai ieri, dar chiar pentru a da posibilitatea unor torționari notorii sau turnători să ajungă până și în acea sfântă a sfintelor dintr-o democrație – Parlamentul. Ca să nu mai vorbim de ofițerii acoperiți.

Și asta în timp ce în Germania sau în alte țări postcomuniste nici un fost ofițer de securitate și nici un informator nu au dreptul prin lege să acceadă spre aceste poziții, deși acolo democrația nu a fost plătită cu o revoluție sângeroasă, ca în România.

Ceea ce am înțeles eu după întoarcerea din Germania *este faptul că nu poți deconspira informatorii fără a deconspira întregul aparat al Securității și mai cu seamă listele ofițerilor acoperiți și ale celor care au lucrat direct cu informatorii. Nu este nici moral și nici posibil. Nu este moral pentru că nu poți condamna pe cel care a*

executat un ordin înaintea celui care l-a dat, și nu este posibil, nu este practic, pentru că atâta vreme cât în S.R.I. sau în S.I.E. sau oriunde mai există un singur ofițer de Securitate torționar, aceștia nu vor accepta în ruptul capului să-și deconspire colaboratorii.

Am strâns până cum suficiente date în acest sens. Așa cum am declarat încă din februarie 1990, nu am nimic cu Securitatea luată ca instituție, dar am totul cu așa-ziii anchetatori penali de Securitate (adevărate bestii), cu ofițerii politici de Securitate (Serviciul K), adevărații criminali, pentru că ei au condus efectiv, *peste comandanți*, închisorile și lagărele de exterminare, unde au fost uciși zeci de mii de oameni.

Nu am nimic cu ofițerii de Securitate tehnicieni, economiști, specialiști, care nu au fost, chiar prin natura funcției, implicați în actele de genocid și bestialitate, dar le reproșez că nu au avut puterea nici măcar pentru o clipă să se distanțeze de călăi și să facă măcar încercarea pe care a făcut-o armata prin CADA. Ei au lăsat astfel impresia și mai ales teama că au rămas unitatea de monolit la partidului – indiferent unde se găesc acum: în S.R.I., în Parlament, în partide, în afaceri, în guvern sau în justiție ori organizați în asociațiile paramilitare ale ofițerilor în retragere. Nu am nimic cu informatorii care au avut curajul să-și mărturisească păcatul, dar am totul cu cei care continuă această muncă infamă, pozând însă în luptători anticomuniști. Pentru că, înțelegeți, pentru numele lui Dumnezeu, că puterea Securității a depins de acești informatori – și dacă la noi, în țările postcomuniste, băntuie coșmarul comunist, nu vom putea revigora

societatea civilă, nu vom avea o democrație reală până ce nu vom deconspira Securitatea.

De aceea, proiectului de lege privind informatorii, pe care l-am depus încă de anul trecut, trebuie să-i aduc unele completări. El trebuie să înceapă cu prevederi clare privind trecerea cât mai urgentă a tuturor arhivelor Securității și C.C.-ului sub protecția și organizarea unui împuternicit care să fie dependent de Parlament, precum și prevederea ca fiecare cetățean să aibă dreptul de a-și vedea propriul dosar.

Într-o țară ca a noastră, arhivele Securității trebuie să se bucure de un regim de pază și păstrare special, pentru cel puțin 10 ani de aici înainte. Altfel, ani de zile simplele declarații ale foștilor arestați politic sau orice alte acte vor fi speculate, oamenii șantajați, batjocoriți, amenințați. Primul document care trebuie cerut S.R.I.-ului, și cât mai urgent, este lista ofițerilor acoperiți.

Știu că este greu, pentru că fiecare dintre noi, într-o măsură mai mare sau mai mică, am avut și mai avem încă clipele noastre de frică și de lașitate, că fiecare, dar absolut fiecare am plătit un anumit tribut. Dar nu știu câți dintre noi avem pe mâini urmele sângelui fraților noștri sau pe conștiințe greul de plumb al crimei și trădării.

Culpa colectivă este ultima lor găselniță, sub care vor să țină încătușați în umilințele tăcerii și neputinței oameni și conștiințe. Iar dacă nici deconspirarea în mod real și cinstit a Securității n-o putem face, cu ofițerii acoperiți și cu informatorii, dacă nu vom așeza în locul fostei poliții politice secrete un minister de Interne puternic și transparent, cu o poliție de elită profesionistă și nepolitizată, în care să fie înglobate și toate „arme”

răzlețe (omoni, S.P.P.-iști etc.); dacă nu vom avea un singur Serviciu de informații, pe măsura unei țări de dimensiunile României și cu trecutul și cu experiența sa, pus efectiv sub controlul unei comisii parlamentare și în care să nu existe decât cadre tinere sau care nu provin din fosta Securitate; și mai ales dacă nu vom avea o justiție puternică, cinstită și fără foști securiști (acoperiți sau nu), ori dintre cei care au rămas poate și acum tributari mentalității justiției comuniste de clasă, atunci nu numai că am salvat comunismul, dar îl vom lăsa moștenire și pentru generațiile viitoare.

SECȚIUNEA a II-a

STUDII DE CAZ

Ioan Țiplea (Baia Mare)

IEUDUL SAU OBȘTEA ȚĂRĂNEASCĂ MARTIRIZATĂ

Motto: „În lupta cu evenimentele politicemajore,
omul basculează între eroism și lașitate”

Petre Țuțea

În spațiul spiritual românesc, leudul ocupă un loc aparte. El a dat țării celebrul „Codice de la leud”, considerat de unii specialiști drept prima scriere în limba română. Tot aici regăsim două perle ale arhitecturii eclesiastice românești, bisericile de lemn din „Deal”, construită la 1364, și „Șes”, ridicată în 1717. Biserica din „Deal” este apreciată de specialiști ca fiind cea mai veche biserică din lemn a României.

Dacă în perioada interbelică leudul reprezenta *etalonul spiritual al Maramureșului*, fiind comuna cu cei mai mulți intelectuali din județ, (peste 50 după opinia lui Ștefan Balea), în cei 45 de ani de dictatură comunistă el a devenit „oaia neagră” a regimului, fiind considerat de autorități „comuna cu probleme”. Într-o posibilă inventariere a obștilor țărănești martirizate, leudul ar deține, credem noi, o poziție fruntașă. De aici s-au jertfit pe altarul rezistenței trei din fiii satului. Tot aici puterea comunistă a „experimentat”, pentru prima dată în Maramureș, colectivizarea. De asemenea, leudul a „livrat” sistemului concentraționar românesc peste 50 de deținuți politici. După mărturia lui Dumitru Pop, pentru

rezistența lor la colectivizare, peste 50% din ieudeni vor trece pragul închisorilor.

Ca descendenți direcți ai dacilor liberi, dârzi și neînfricați, având demnitatea și mândria voievozilor țărani, membrii acestei comunități vor fi printre primii din Maramureș, dacă nu din întreaga țară, care vor riposta, cu fermitate, împotriva regimului comunist. Debutul rezistenței anticomuniste din Maramureș s-a declanșat în toamna anului 1944, când Armata Roșie, în cârdășie cu vânduții neamului, în fruntea cărora se afla Odoviciuc, a încercat să anexeze Maramureșul istoric la Ucraina Subcarpatică. Singurii care vor opune rezistență armată vor fi ieudenii. Conduși de un primar energic (*Dumitru-Pop Roibu*) și un preot curajos (*Ioan Dunca-Joldea*), având conștiința identității naționale, ei vor da peste cap planurile mârșave ale lui Odoviciuc și ale acoliților săi. În primăvara lui 1945 confruntarea cu autoritățile filsovietice și „armatele eliberatoare” atinge faza critică. „Gărzile roșii” ale lui Odoviciuc, sprijinit direct de trupele de ocupație sovietice, „vor captura rând pe rând satele de pe valea Izei” (*D. Pop*). Ofensiva „gărzilor roșii” va fi stopată la leud. În luna martie 1945 conflictul se accentuează. Întreaga suflare a satului este implicată în acest conflict. În 2 martie, la primărie, sătenii împreună cu primarul vor aresta o patrulă a gărzilor lui Odoviciuc. Cei 6 soldați, împreună cu un activist de partid, vor fi trimiși, sub escortă, într-un loc izolat. În aceeași noapte și în dimineața zilei următoare vor fi arestate încă două patrulare de gardiști înarmați, 12 soldați și o femeie. Cei 13 sunt închiși în aceeași casă izolată, transformată „ad-hoc” în închisoare. Peste câteva zile, când ieudenii urmăreau o

patrulă gardistă, în Rozavlea, se va trage pe la spate asupra lor. În cele din urmă, numărul „prizonierilor” de la „închisoarea” din leud crește, atingând cifra de 25.

La începutul anului 1945 se vor instala autoritățile românești. Cu acestprilej s-a dat o amnistie generală. Atunci „închisoarea” din leud s-a desființat din lipsă de „chiriași”. Peste puțină vreme, la 45 km depărtare, în Sighet, va apărea una mult mai hidoasă.

Imediat după alegerile generale din noiembrie 1946, unii localnici, intuind urmările nefaste ale instaurării regimului comunist, se vor organiza în nuclee de rezistență armată. Artizanii acestor nuclee vor fi preoții greco-catolici *Ioan Dunca* și *Alexandru Chindriș*.

Primii ieudeni care intră în acțiune vor fi tinerii liceeni din Sighet. Alături de alți liceeni, tinerele vlăstare ale leudului vor pune bazele grupului anticomunist intitulat „Tinerii Maramureșului”, grup condus de profesorul *Aurel Vișovan*. Din grupul celor 18 liceeni făceau parteși *Ioan Dunca (Joldea)*, *Vasile Dunca (a Moașii)*, *Grigore Hotico (Gigălitu)*, *Ioan Dunca (Bărbosu)* și *Gavril Iusco (Sfâcă)*. Implicați în numeroase acțiuni, împreună cu colegii lor, cei 5 vor fi arestați în vara lui 1948. Sub acuzația de „crimă împotriva orânduirii sociale”, cei 5 vor fi condamnați cu închisoare de la 2 la 8 ani, luând drumul închisorii din Sighet.

În primăvara lui 1949 un alt grup de ieudeni format din *Vasile Deac (Tuidic)*, *Gavril Dăncuș (Vârtic)*, frații *Grigore* și *Dumitru Pop (Roibu)*, *Gavril Dunca (Pâțu)* și fiul său *Ioan* se vor constitui într-un al doilea grup anticomunist. Hăituiți de trupele de securitate, care au trecut la represalii asupra familiilor, rudelor și prietenilor,

deși au fost ajutați de întreaga obște, după o rezistență de aproape un an, *cei 6 fugari* sunt depistați de securitate în casa lui *Vasile Balpa (Flutur)* de pe Valea Vâlcii. În urma schimbului de focuri, refuzând să se predea, *Grigore Pop* cade răpus de gloanțele securității. Este prima jertfă a ieudenilor pe altarul rezistenței anticomuniste. Ceilalți 5 sunt arestați, apoi judecați și condamnați, la închisoare între 8 și 15 ani. Este al doilea lot de deținuți politici ai leudului.

În vara lui 1950, alți 6 ieudeni, tineri soldați, frații *Vasile* și *Ștefan Chindriș (Leahu)*, *Ioan* și *Dumitru Hotico (Ceacu)*, *Ilie* și *Gavril Dunca (Bobuțu)*, cu ajutorul acelorași preoți greco-catolici, intră în grupul de rezistență armată ce acționa în zona munților Țibleș. Fiind conduși de ofițeri de carieră, membrii grupului, bine dotați, instruiți și antrenați, s-au angajat în numeroase lupte cu trupele de securitate. Într-un asemenea conflict cade răpus, pe dealul Măgura, și *Dumitru Hotico*. Este a doua jertfă a ieudenilor. Deși hăituiți de trupele de Securitate, ceilalți vor rezista, cu ajutorul țăranilor, mai bine de un an, fiind arestați în toamna anului 1951. Calvarul acestor eroi începe la Sighet, continuă apoi la Baia Mare și Oradea, unde vor fi judecați și condamnați la *pedepse care ar cumula până la 100 de ani pentru o singură persoană*. Calvarul lor va urma apoi la Valea Nistrului, la Căvnic, la Baia Sprie, apoi la Gherla și Aiud și, în final, la Canal. Acest al treilea lot de deținuți politici ai leudului face parte dintre puținele care au cunoscut întreaga geografie a detenției românești.

În fața rezistenței energice, ferme a ieudenilor, reacțiile puterii totalitare nu s-au lăsat așteptate. Aceasta a trecut, aici la leud, la punerea în aplicare a monstruosului mecanism al terorii. Avem convingerea că *drumul calvarului sub regimul comunist, cel puțin în Maramureș, a început la leud*. Începând cu 1948-'49, puterea comunistă trece la represalii asupra obștii, punând în funcțiune întregul arsenal al terorii de care dispunea. Pentru aceasta era nevoie de „chiaburi”. Dacă nu existau unii anume, căci ieudenii sunt buni gospodari, au fost inventați. După mărturia lui Ștefan Balea, comuniștii *au înregistrat peste 120 de familii de chiaburi*, ceea ce reprezenta $\frac{1}{4}$ din populația obștii. Acest calvar atinge apogeul între 1950-'53. Mărturiile descriu imagini terifiante. În 1950, pentru prima dată în Maramureș, începe în leud experimentul colectivizării. De acum cotele se intensifică, devenind insuportabile. *Concomitent cu sporirea cotelor, numărul chiaburilor se extinde la întreaga comunitate*. Sub acuzația de „sabotaj economic” (neachitarea cotelor), o mare parte a populației ia drumul închisorii. După mărturia lui Dumitru Pop, *peste jumătate din sufletele obștii au trecut atunci pragul închisorii, majoritatea la Sighet*.

În amintirea întregii suflări a satului, imaginile cele mai terifiante, care provocau adevărate coșmaruri localnicilor, sunt legate de fenomenul cotelor. Ele au fost un adevărat blestem trimis de comuniști peste leud, provocând foamete, sărăcie și groază în sufletele localnicilor. Modul de aplicare a acestor cote era de-a dreptul barbar. Jaful practicat de comuniști îl întrecea în dimensiune și grozăvie pe cel al turcilor și tătarilor.

Barbaria umană atinge cote paroxistice. Pentru a reliefa dimensiunile acestui jaf, după mărturia lui Ștefan Balea, trebuie să reținem că, în 1952, *ieudenilor le-au fost confiscate 3.000 de oi*. Tot atunci, satrapi comuniști au adus la leud *atelaie din 7 sate, adunând totul, ca barbarii*. Atât din vatra satului, cât și din țarină. Nu se ținea seama de nimic. Nici de văduvele, nici de orfanii de război. *Se golea totul*. Casa, grajdul, cămara, hambarele, fânarele, pivnițele. Podul casei era măturat. Să nu rămână nici o boabă, nici o sămânță reacționarilor! Se lua totul. Până și ultimul boț de mămligă de pe masă, din fața copiilor. Se lăsa însă ceva acestor oameni năpăstuiți. Un ocean de lacrimi și un univers de blesteme. Le rămăsese ieudenilor doar plânsul, revolta, credința și speranța. Credința în Dumnezeu și speranța că într-o bună zi drumul Golgotei se va sfârși...

Petre Guran (București)

COLECTIVIZAREA, PUNCTUL NEVRALGIC AL COMUNISMULUI

Colectivizarea desfășurată în partea umbrită a societății și statului comunist, acoperită de prim-planul industrializării, prezentată incoerent și nestatornic de propaganda comunistă, uitată sau tratată marginal de analiștii societății totalitare comuniste, este de fapt fenomenul politic cel mai semnificativ și lămuritor asupra esenței demersului comunist. Ea a fost lăsată în cutia amănuntelor economico-administrative ale statului comunist, deoarece se petrecea într-un timp secund al instaurării acestuia, după ce socul violențelor inițiale își făcuse efectul, când cei ce se puteau lămuri recunoscuseră deja în gândirea comunistă logica aberației.

Dar colectivizarea vine deja ca o reluare în final a principalelor teme din partitură. O reluare în sinteză ce concentrează pe un singur punct ființa robustă dar naivă a țărânului, cu un plus de violență, obsesiile comunismului.

Sădeslușim. Ce era țărâtimea în ochii teoreticienilor marxiști? Pentru Marx, o clasă contrarevoluționară, vestigiul amorf și fără conștiință de sine al epocilor istorice revoluate, legată instinctiv de pământ și de tradiție, crimă fundamentală în gândirea marxistă. Pentru Lenin, obiectul urii sale celei mai profunde, fapt ce reiese din plăcerea sadică cu care anunța trecerea la rechiziționările forțate din perioada

comunismului de război și apoi jocul N.E.P.-ului între libertatea de a acumula într-un prim moment și impunerea cotelor excesive în a doua fază, pentru ale culege hărnicia; ură descrisă magistral de Papini. Pentru Stalin: materialul uman a 15 milioane de deportați în perioada colectivizării forțate.

Deci, numai în planul reacțiilor instinctive, marxiștii fac spume de furie când aud numele „țaran”, care în limba română trimite la acela de *pământean*, om al pământului.

Gospodăria agricolă colectivă și-a făcut imaginea idealizată prin prisma falansterului fourierist, prezentându-se ca formă superioară de organizare socială, aducătoare a fericirii și bunăstării generale. Dar și din punct de vedere al teoriei, o asemenea viziune este falsă, căci Marx a criticat falansterul lui Fourier că menține ceea ce trebuie demascat ca sursă a relelor societății, proprietatea, schimbând doar proprietarul de la singular la plural. După Marx proprietatea trebuie desființată, ceea ce se face prin exproprierea statului întâi. Dar și aceasta se desființează apoi, degradându-se în administrator, administrație, corp administrativ. Astfel acest corp administrativ hipertrofiat va avea de administrat dacă nu „proprietatea tuturor”, ceea ce nu vrea Marx, atunci „proprietatea nimănui”, un fel de neproprietate, dar în folosul unicei clase existente, care e prin definiție neproprietară, proletariatul.

Obsedat de a scoate omenirea de sub tirania lui „a avea”, nici Marx și nici ceilalți nu urmăresc fericirea țărânului prin colectivizare, ci întâi să distrugă proprietatea în sine, iar apoi să desființeze țărâtimea ca clasă, aceasta nefiind decât o racilă istorică dăunătoare.

Cum? Foarte simplu, proletarizând-o prin omogenizare. Trimițând țăranii la oraș să muncească în fabrică, iar muncitorilor pensionari dându-le loturi în folosință la țară. Astfel au apărut orașele agro-industriale.

Să vedem câte transformări operează astfel comunismul:

1. Satul, un spațiu centrat pe biserică, unde viața comunității se desfășoară pe razele unui cerc, deci unde existențele personale converg pe măsură ce se apropie de centru, care este Dumnezeu, se transformă în bloc, spațiu al existențelor paralele, centrat pe administratorul de bloc;

2. Dispare cenzura morală și intelectuală a preotului și învățătorului și apare cenzura politică a vecinului;

3. Independența economică a țăranului, care hrănea rezistența lui morală, a fost eliminată și se instaurează cronică teamă de penurie și dependență absolută față de corpul administrativ obləduitor (în plan mitic: tătucul care ne hrănește și are grijă de noi);

4. Întinderea, devenită prietenoasă prin conviețuire, a naturii, ce adăpa simțământul libertății printr-o legătură de solidaritate, se schimbă în lipsa de orizont, mărginirea absolută dintre blocuri, dușmănoasă și înșelătoare totodată prin asemănarea ce frizează identicul.

Acestea sunt realizările majore ale colectivizării, iar, dacă în desfășurarea cronologică a acestui proces descoperim reticențe, întoarceri din drum și critici aspre asupra modului de impunere a noi formede organizare

agro-economică, acestea sunt pe de o parte pentru a întări ideea de compromis, de jumătate de măsură, de lichelism (turnătorii, membrii organizațiilor de partid țărănești erau scutiți sau li se amăna termenul de predare a cotelor, de intrare în G.A.C. și alte avantaje). Anume că în „țara tuturor posibilităților” totul e posibil, dar numai pe căi josnice, pe de altă parte în numele unui realism economic, proclamat de Lenin și respins de Stalin (vezi înfometarea Ucrainei), apoi impus micilor dictatori din țările satelit, care, în măsura în care fermele de stat și cooperatiste nu făceau față necesităților interne, apelau la surplusul gospodăriilor țărănești.

Indiferent de procente ce s-au obținut în diferitele țări atinse de colectivizare (100% în U.R.S.S., 90% în România, Bulgaria, R.D.G., 70% sau 50% în Ungaria, Cehoslovacia, Polonia), scopul principal a fost atins: dezrădăcinarea țăranului, izgonirea lui la oraș, distrugerea satului ca spațiu comunitar, ca spațiu spiritual, ba chiar și caspațiu arhitectural (întreținerea cultului muzeelor satului semnifică plasarea în trecut a arhitecturii specifice satești) și înlocuirea lui cu moderna formulă de habitat uman, orașul agro-industrial, foarte apreciat și în Occident de altfel, și în cele din urmă popularea acestei himere cu proprietari agricoli, într-un cuvânt omogenizarea perfectă a societății. Căci, dacă problema claselor superioare sau responsabile ale societății tradiționale s-a rezolvat prin eliminarea fizică și degradare intelectuală (interdicția de a urma licee și școli superioare), în schimb rezistența spațiului tradițional sătesc la omogenizare necesită o intervenție mult mai rafinată, iar aceasta a fost colectivizarea.

Deci: între marile realizări ale comunismului: industrializare forțată, urbanizare forțată, centralizare și birocratizare, se înscrie și omogenizarea socială răspunzând nevoi de eliminare a ultimelor elemente culturale și politice ale societății tradiționale construită pe paradigma creștină.

În cele din urmă aportul fundamental pe „calea progresului societății” al revoluției comuniste, care dispare discret de pe scena istoriei cu întregu-i șir de aberații teoretice, lăsând în urma-i însă roadele otrăvite, a fost destructurarea societăților tradiționale până la acel grad de haos – numit și stare naturală – de unde orice modelare poate începe.

Și ca să ajungem la sfârșitul poveștii, acolo unde totul se reîmpacă și se reface, să vedem ce modele li se oferă țărilor eliberate de revoluția comunistă: lumea occidentală, societate secularizată, economie de piață, libertate negativă (după distincția lui I. Berlin între libertate pozitivă și libertate negativă), într-un cuvânt soluția liberală. Și cine să ia în brațe soluția liberală? Paradoxal, tocmai elitele comuniste. Nu există o voință de schimbare în mase, ba dimpotrivă o rezistență aprigă la aceasta, în numele privilegiilor clasei muncitoare, pe care le pierde odată cu noul statut de ființă-persoană lucrătoare. Că elitele comuniste conduc ciudatul soi de preschimbare a societăților comuniste în societăți capitaliste este un fapt. De ce fac aceasta? Fiindcă urând pe Dumnezeu, aceste făpturi, decăzute din chipul cele ceresc și nemuritor al Lui, s-au făcut robii trupului, iar noua cale pe care au apucat-o dă un iz de legalitate năzuințelor de satisfacere a poftelor trupești.

Eugen Șahan (București)

„TRANSPORTURILE MORȚII” ÎN CONTEXTUL REZISTENȚEI NAȚIONALE (Unele aspecte ale crimei politice în comunism, 1945 – 1964)

1944 constituie începutul ultimei ocupații rusești în România. La începutul acestui an, nefast pentru aceste meleaguri, trupele rusești pătrund în nord-estul țării, stârnind fiești reacții de împotrivire din partea satelor bucovinene și, ulterior, din partea maramureșenilor.

Rezistența a dăinuit, după cum știm, decenii întregi. Dar și represiunea a fost pe măsură.

Ucigașii au practicat, se pare, trei tipuri de crime:

- crima izolată, asupra indivizilor;
- crima împotriva unor categorii ce se opuneau firesc comunismului;
- crima îndreptată împotriva înseși structurii Neamului.

Crimele comise de comuniști, indiferent de categoria în care se încadrează, au fost înfăptuite în două moduri, total diferite:

1. - crime „zgomotoase” săvârșite cu intenția de a fi cunoscute imediat și de cât mai multă lume, și
2. - crime „tăcute”, nepopularizate, ascunse chiar ani și ani de zile.

Ne vom ocupa, în primul rând, de crimele mediatizate.

1. Asasinatul, pe lângă efectul practic al desființării fizice a unui „dușman de clasă”, avea și rolul de a înspăimânta pe cei din jur, motiv pentru care victimele erau lăsate vederii pe câmpuri, pe drumurile satului sau străzile orașului.

Știrile purtătoare de moarte porneau din serviciile specializate ale Securității spre oameni, ca o maree a terorii, conducând la infiltrarea fricii în suflete.

Din această categorie am ales câteva zone în care crima a fost făptuită dincolo de aparenta legalitate a unei sentințe.

Vom parcurge acest posibil inventar al crimei, urmărind, în mare, amplasarea geografică, evidențiind în final că aceste fărădelegi nu au constituit accidente izolate, locale, ci o practică perfect coordonată, aplicată întregii țări.

Redăm foarte succint doar locurile, numele celor uciși, localizarea în timp a crimei, eliminând elementele conjuncturale.

Ceea ce trebuie subliniat, însă, este faptul că în marea majoritate a cazurilor, principala victimă a fost țăranul român.

Să pășim în liniște printre morminte în mare parte necunoscute.

1 – Bucovina

Calafindești. Locuitorii se opun transportării cerealelor la arie, și în general colectivizării.

În noaptea de 5 spre 6 august 1949 au fost împușcați de Securitate în Calafindești, următorii:

1– Caciuc Vasile a lui Isodor;

2– Diaconescu Anfilohie a lui Pintilie;

3– Alexei Filon a lui Vasile;

4– Irimescu Dumitru a lui Leon.

Au fost aruncați într-o groapă comună în cimitirul din Rădăuți.

Frătăuții Noi, *tot în județul Suceava*.

La 7 august 1949 sunt împușcați în mijlocul satului:

1– Cuciurea Ilarion a lui Ilie;

2– Andrișan Gheorghe a lui Petrea;

3– Isopescu Vasile a lui Samoilă;

4– Davidean Ioan a lui Constantin.

2. *Moldova*

În Vrancea, în comuna *Vadu-Roșca*, oamenii s-au revoltat împotriva colectivizării la începutul lunii decembrie 1957.

La 4 decembrie 1957 au fost împușcați pe ulițele satului:

1– Arcan Ionașcu Ion (14 ani);

2– Crăciun v. Toader;

3– Crăciun Stroie;

4– Crăciun Dumitru;

5– Cristea Enuț;

6– Dimofte Aurel;

7– Radu Dana;

8– Mihai Marin (rănit grav, moare după 15 zile).

3. Dobrogea

În Dobrogea au fost uciși foarte mulți oameni, în timpul colectivizării și în luptele cu Securitatea.

Uciși în sate:

- 1– Marin Nicolae (Casimcea, 1949);
- 2– Arau Gioga (Panduru, 1949);
- 3– Pulpa Gheorghe (Sarighiolul din Deal, 1949);
- 4– Zuha Gheorghe (Ceamurlia de Sus, 1949).

Uciși în lupte:

- 1– Cușa Iancu (Beidaud, 1949);
- 2– Fudulea Dumitru (Camena, 9 martie 1950);
- 3– Nichita Pavel (Bajbunar, 1949);
- 4– Ciocica (?) (1949);
- 5– Adam Ion (1949);
- 6– Puiu Gogu (Cobadin, 1949).

Uciși de Securitate la Timișoara, fiind ridicați din penitenciare:

- 1– Grosu Ion (originar din Ceamurlia de Sus, 1950);
- 2– Negroiu Dumitru (tâmplar, originar din Constanța, 1950);
- 3– Scărișoreanu Alexandru (originar din Constanța, 1950).

A se vedea și cei menționați în tabelul nr. 1, redat la paginile 150–151.

4. Ialomița

În comuna Drăgoești, la 7 iulie 1950, în timpul răzmeriței țărănești, este împușcat de Securitate:

- 1– Matei Gheorghe (îngropat, se pare, la Căciulați).

5. Teleorman

În raportul Direcției Generale a Miliției din 8 iulie 1950, semnat de generalul–locotenent Pavel Cristescu, raport adresat ministrului adjunct M. Jianu, se precizează: ... „tulburările au luat naștere în comuna Ciuperceni în noaptea de 5/6 iulie 1950. numărul sătenilor adunați s-a ridicat la circa 800”...

„Răzmerița se întinde și în comunele Baci, Purani, Cosmești, Șopârlești”...

„În total, în urma operațiunilor făcute, au fost 6 morți ... și 7 răniți”...

- 1– Mariana Stoian din Siliștea, împușcată de Securitate
- 2– Popa Stan din Siliștea, împușcat de Securitate
- 3– Ion Antica din Siliștea, împușcat de Securitate
- 4– Burcea Ion din Șopârlești, împușcat de Securitate
- 5– Crăciun Aurica din Ciuperceni, împușcată de Securitate
- 6– Colibașu Olimpia din Ciuperceni, împușcată de Securitate

6. Olt

La 15 ianuarie, în zona Coteana, Izvoarele, Vâlcele, Schitu-Greci sunt împușcați de Securitate:

- 1- Pavel Răduț;
- 2- Ionel Brăileanu;
- 3- Marin Liciu.

7. Mehedinți

Lângă localitatea Izverna, în martie 1949 sunt împușcați de Securitate:

- 1- Bocârnea Eugen, student;
- 2- Bocârnea Ion, elev;
- 3- Eftimiu Gheorghe, elev.

8. Vâlcea

În zona comunei Bistrița acționează grupul de luptători cunoscut sub numele „Arnota”. În februarie 1949 sunt uciși de Securitate:

- 1- Diaconescu Ion;
- 2- Băncescu Mircea;
- 3- Bănică Ion;
- 4- Angheluș Nicolae;
- 5- Huțanu Gheorghe;
- 6- Starovici Ghiță;
- 7- Oniță Ion;
- 8- Fufa Ștefan;
- 9- Dineață Ion;

(10)- Costin Ion este arestat și ucis în torturi la Securitatea Craiova, la 21 mai 1949.

Tot din lotul „Arnota” au mai fost uciși la Timișoara în 1950 patru tineri (se regăsesc în tabelul nr. 2, prezentat în anexă).

9. Mureș

În județul Mureș au fost uciși de Securitate - numele ucigașilor fiind cunoscute - următorii:

1- Brustur Remus, com. Lechința, este împușcat la marginea satului la 1 august 1949;

2- Kiss Istvan este împușcat de Securitate la 20 iulie 1950 între localitățile Vadu și Mitrești;

3- Kacso Ștefan din Miercurea Nirajului este împușcat în noaptea de 9/10 august 1949;

4- Nagy Lászlo este împușcat în seara zilei de 12 august 1950 la marginea satului Curteni, comuna Sântana de Mureș;

5- Santa Iosif este împușcat în după-amiaza zilei de 7 august 1949 la marginea localității Vătaș;

6- Țintaru A. Ion, originar din Târnăveni, este ucis de Securitatea Blaj la 21 iunie 1948.

Ultimii trei:

7- Alexandru Grigorescu,

8- Cengher Eugen,

9- Gheorghiu Ion,

sunt uciși la Răstolița, la 29 decembrie 1948.

Într-un raport al Securității către D.G.S.P. București, semnat de maiorul N. Dumitrescu, se spune:

... „În legătură cu executarea chiaburilor Bihoreanu Viorel din com. Papiu-Ilarian – Turda și a lui Leluț Remus din satul Orosia – Turda, în ziua de 2 și 3 august 1950, cu raportul nr. 10564 din 2 august a.c. și nr. 11/11228 din 3 august a.c., s-a raportat că sus-numiții ar fi fost fugari și, în lupta cu ei, au fost omorâți” ... „Pe ziua de 2 august (Bihoreanu Viorel, n.n.) ... a fost luat de serviciul de securitate și cercetat, după care, conform instrucțiunilor primite de la Dir. Reg. de Securitate Cluj, a format (mr. Kovács, n.n.) o echipă de trei organe de securitate, care l-au executat la marginea com. Papiu-Ilarian.”

„În ceea ce privește pe chiaburul Leluț Remus, a fost reținut de serv. de securitate Turda” ... „După terminarea cercetărilor, în ziua de 3 august 1950 a fost executat în apropierea com. Orosia jud. Turda, conform instrucțiunilor primite de la D.R.S. Cluj”...

10. Arad

În ziua de 31 martie 1949 izbucnește rebeliunea țăranilor în comunele Sepreuș, Apateu, Berechiu, Somoșcheș.

În raportul D.R.S.P. Timișoara către D.G.S.P. București se anunță, în completarea raportului nr. 11/20853/12.08.1949, că au mai fost împușcați doi inși (numele celor uciși sunt redacte în continuare la com. Apateu).

În acest raport se invocă ordinul Dir. G-rale nr. 513/91736/02.08.1949, ordin care a impus crimele comise de Securitate în cele 4 comune.

Numele celor uciși de Securitate sunt următoarele:

Com. Sepreuș (împușcați în noaptea de 3 august 1949)

- 1- Pârvu Teodor;
- 2- Iancicău Mihai;
- 3- Stana Ioan;
- 4- Pârvu Ioan.

Com. Apateu (uciși pe dâlma satului la 2 august 1949)

- 1- Stana Simion;
- 2- Mangu Ion;
- 3- Moț Petre;

iar uciși în noaptea de 3/4 august 1949, conform ordinului Securității menționat anterior:

- 4- Malița Gheorghe;
- 5- Moț Aurel.

Com. Berechiu

1- Ilonca Gheorghe (împușcat în aceeași perioadă)

Prin raportul telegrafic nr. 1289/12 august 1949 transmis de D.R.S. Timișoara către D.G.S.P. București, col. Birtaş raportează că a fost împușcat la data de 11 august 1949 și

2- Haiduc Mihai (zis Bucșă) din Berechiu.

În *comuna Somoșcheș* tot atunci au fost uciși:

- 1- Faur Ioan;
- 2- Margine Gheorghe.

De asemenea, în județul Arad au mai fost uciși de Securitate:

1- Jurcuța Demian (junior) din Arad, ucis în luptă cu Securitatea în 1949 la moara lui Tigherțu din Iosășel - Arad;

2- Lulușa Ioan din comuna Revetiș - Arad, împușcat în luptă cu Securitatea la data de 4 noiembrie 1950;

3- Dobrei Pavel din comuna Revetiș - Arad, împușcat în luptă în aprilie 1952.

11. Alba

În paragraful „Mureș” s-a vorbit despre raportul mr. N. Dumitrescu către D.G.S.P. București, referitor la uciderea a doi chiaburi de către Securitatea Turda. În același raport, mr. Kovács relatează următoarele:

... „Conform înțelegerii cu secretarul P.M.R. și pe baza instrucțiunilor primite din partea DRS Cluj, formez echipe din organe de securitate și arestează rudele mai apropiate ale bandiților, precum și toți chiaburii din com. Bistra. Se trece la cercetarea celor arestați. S-a concretizat vinovăția numiților Trifa Iosif, Pop Traian și Andreșel Ioan, după care se formează trei echipe din organele de securitate și de dă ordin să fie împușcați în

diferite locuri, în apropierea com. Bistra” ... (în seara zilei de 20 august 1950, în locul numit Dealul Muntelui, n.n.).

Menționăm că morarul Iosif Trifa (fratele episcopului Viorel Trifa), Pop Traian al lui Pătruca și Andreșel Ion (zis și Ianoș, bunicul Alexandrinei Pop, ucisă în „transporturile morții”) au aprovizionat cu alimente pe luptătorii din grupul maiorului Dabija.

Mesentea-Galda de Jos

La 9 martie 1949, la Cricău:

1- Popa Ștefan, student din Decea - Alba, este împușcat în luptă, alți doi camarazi reușind să scape. Fug în Mesentea, com. Galda de Jos, dar în cursul nopții sunt înconjuțați de Securitate. Se declanșează schimburi de focuri care durează câteva ore. Cei doi:

1- Gligor Traian și

2- Mârza Traian, în ziua de 10 martie 1949 sunt găsiți în casă împușcați.

Muntele Mare, punctul „La Groși”

În noaptea de 4/5 martie 1949 au fost uciși în luptă cinci oameni și au fost luați 11 prizonieri. Printre cei fugiți în munți („La Groși”) au fost:

- Ihuț Traian;

- Mișu Ioan (din Dealul Capsei - Bistra);

- frații Macavei și

- soția maiorului Dabija.

(S-au găsit sub dărâmăturile adăpostului de la „Groși” 5 cadavre - 4 bărbați și o femeie).

Cheile Runcului (între Câmpeni și Turda). La 7 octombrie 1949 Securitatea din Turda împușcă pe Puiu M. B. și Budnea Obreja, originari din com. Ocoliș, satul Lunca Largă - Alba, pentru că au avut relații cu grupurile de rezistență din munți.

Mihalț - Alba

În vara anului 1954, în com. Mihalț, Securitatea a împușcat pe:

- Gelu Novac, din Făgăraș și
- Gheorghe Șovăială, tot din Făgăraș, ambii studenți.

Com. Poșaga

În 18/19 iulie 1957 Securitatea atacă clădirea în care se găsește preotul Roșă Simion. Acesta este omorât.

12. Bihor

În Bihor lupta împotriva colectivizării cuprinde numeroase sate. Împotrivirea e plătită scump.

La Ucuriș

La 3 august 1949 Securitatea împușcă în ceafă 5 țărani:

- 1- Mateoc Alexandru, împușcat lângă biserică;
- 2- Mateoc Florea, împușcat lângă școală;
- 3- Mateoc Ioan, împușcat lângă fântână;

- 4- Bodean Ioan, împușcat la intrarea în sat;
- 5- Mateoc Ioan (fiul), împușcat după o săptămână.

La *Girișul Negru* sunt împușcați următorii:

- 1- Bolog Ioan-Harhon, țăran, împușcat fără somație;
- 2- Botton Gheorghe, țăran, împușcat fără somație;
- 3- Sârbu Silviu, notar, împușcat în fața primăriei.

La *Belfir* sunt împușcați în 1949:

- 1- Kiak Laci, măcelar;
- 2- Lörincz Sani, țăran.

La *Tinca* (1949):

Împușcat: Sucigan (?), fost notar.

La *Batăr* (1949):

- 1- Crăciun (?).

La Biharia

În iunie 1949 are loc o răscoală în urma căreia sunt arestate circa 200 de persoane, fiind reținute în final 16 persoane la penitenciarul Oradea. În septembrie 1949 din penitenciar sunt scoși:

- 1- Dorobanț Francisc și
- 2- Szabo Peter.

Sunt împușcați noaptea în Biharia.

13. Cluj

În munții Băișoarei - Cluj a activat gruparea căpitanului de aviație Ionescu-Diamandi. Din cei 71 de luptători prinși, șapte au fost împușcați fără judecată de către Securitatea din Turda:

- 1- Gligoruț (?);
- 2- Mare Victor;
- 3- Mare Vasile;
- 4- Ihuț Avram;
- 5- Ihuț T.;
- 6- Ihuț Ioan;
- 7- Muntean Samson.

Crima s-a petrecut la 9 august 1949.

Din lotul mare, trei luptători au fost condamnați la moarte și executați în 1950 la Gherla, dar... tot atunci au fost împușcați și doi oameni care aveau condamnări limitate, deci nu fuseseră condamnați la moarte:

- 1- Vâtcă Samson (condamnat la 10 ani);
- 2- Vâtcă Ștefan (condamnat la 10 ani).

Zam-Sâncrai

În toamna anului 1949 au fost uciși la Zam (lângă Huedin) următorii:

- 1- Gheoghe Gheorghiu-Mărășești, profesor;
- 2- Pițuru Nicolae, farmacist;
- 3- Potra Aurel, locotenent și
- 4- Forțu Gavrilă.

Toți aveau o condamnare de 25 de ani prin sentința nr. 1539/23 septembrie 1949 a T.M. Cluj, deci, de asemenea nu fuseseră condamnați la moarte.

Răchitele

- 1- Șușman Teodor este găsit în 1952 împușcat într-o peșteră;
- 2- Șușman Teodor și
- 3- Șușman Avisalom au fost uciși de Securitate în noaptea de 1/2 februarie 1958;
- 4- Bortoș Nuțu, împușcat de Securitate în 1952;
- 5- Mihuț Gheorghe, împușcat de Securitate în 1952;
- 6- Ciota Ioan, împușcat de Securitate în 1952.

*14. Maramureș**Rebrișoara*

În octombrie 1948, din ordinul lui Patriciu (Weiss), comandantul Securității din Cluj, este ucis Cărcu Macedon din satul Gersa, com. Rebrișoara.

Dealul Crucii (între Năsăud și Sângeorz)

Au fost uciși în iunie 1949:

- 1- Leonida Bodin;
- 2- Dumitru Toader;
- 3- Ioan Burdeț.

Budești (în apropiere de Ocna Șugatag)

- 1- Dunca Vasile și
- 2- Părăscău (?) sunt împușcați la Călinești.

Cufoaia-Lăpuș

1- Alecsa Bel (zis Diac), împușcat la 25 decembrie 1949 în curtea casei sale, fiind adus după arestare de la Târgu Lăpuș, din ordinul ofițerului de Securitate Briceag.

Vima Mare

- 1- Ioan Ciocan și
- 2- Ioan Marc, amândoi țărani din satul Sălnița, sunt arestați și duși la Securitatea Dej. Sunt ridicați de aici și împușcați în iarna lui 1949 lângă Vima Mare, pe drumul spre Sălvița, la punctul numit „La Cruce”. Sunt ținuți două zile, apoi înmormântați pe locul unde au fost uciși.

Săliștea de Sus

1- Dumitru Pașca-Șchiopul, țăran din Săliștea de Sus, este împușcat de Securitate în munții Țibleș, în punctul numit Șandra.

2- Gheorghe Pașca, țăran din Săliștea de Sus, este împușcat de Securitate în împrejurimile Săliștei, în deal la „Bichigi”, la 6 februarie 1952. Au legat cadavrul de sanie cu un lanț și l-au tras până la șosea.

leud

1- Dumitru Hotico, în noaptea de 14 septembrie 1952 este împușcat de Securitate în apropierea leudului, într-o colibă din dosul Sărăsăului.

2- Vasile Hotea din leud, este împușcat de Securitate în martie 1953 în apropierea satului Dobric din Țara Lăpușului.

Lăpușul Românesc

Preotul Atanasie Oniga, fugăr în munți, este urmărit și ciuruit de gloanțe în noaptea de 5/6 ianuarie 1953 în satul Valea Mariei - Sălaj.

Băsești

Vasile Blidaru, țăran din satul Odești, com. Băsești, este împușcat de Securitate lângă satul Huta, în vinerea Rusaliilor 1958.

15. Banat

Din rândurile luptătorilor bănățeni, redăm în această secțiune a lucrării numai pe cei împușcați de Securitate în munți.

- 22 februarie 1949, în zona Pietrele Labe sunt împușcați:

- 1- Anculia Petre din Teregova, plugar;
- 2- Urdăreanu Gheorghe din Domașnea, plugar.

– 7 martie 1949, în zona Cracul Stânei a fost împușcat:

Izbașa Horia zis Micșescu din com. Căinicea – Severin.

– 7/8 februarie 1949, în zona Cracul Stânei au fost împușcați:

- 1– Careba Mihăiță;
- 2– Pantelimon Irimescu;
- 3– Uță Ion (colonel);
- 4– Voica Ilie.

– 11–13 martie 1949, în apropierea com. Feneș sunt împușcați:

- 1– Caraiman Ion, din com. Feneș – Severin;
- 2– Berzescu Ion, plugar din Teregova.

Am parcurs numai 15 zone din țară în intenția de a demonstra că păienjenișul crimei cuprinsese întreg teritoriul românesc. Nu am prezentat celelalte consecințe suportate de oamenii din aceste locuri: arestări, condamnări, deportări, confiscări de bunuri, chinuri în anchete absurde și, nu în ultimul rând, lungul șir al condamnărilor la moarte, executate.

De asemenea, din motive de limitare în timp a comunicării, nu am prezentat segmente importante ale rezistenței românești (Făgăraș, Argeș, Dâmbovița, parțial Oltenia).

2. După acest drum prin lumea crimei „popularizate”, posibil de explicat, nu de justificat, printr-un satanic pragmatism politic, apare un alt aspect al crimei, *crima „tăcută”*, făcută în ascuns și ascunsă în continuare cu grijă. Nu se mai urmărea, în acest caz, inducerea fricii în cei din jur. Mobilul care determina asasinatul era altul.

Tăcerea trebuia păstrată cu atâta grijă, încât și actele de deces erau întocmite abia după 7–8 ani de la comiterea fărădelegii.

De această dată, victimele nu mai erau hăituite prin sate și păduri și apoi ucise, ci au fost luate din închisori. Cei uciși aveau condamnări limitate în timp, dictate de un tribunal, printr-o sentință.

Nu discutăm temeinicia acestor penalizări. Un lucru este sigur: nici unul nu era condamnat la moarte. Pedepsele erau cuprinse între 10–15 ani și m.s.v. (muncă silnică pe viață).

Erau izolați în temnițe, supuși cu toții „morții lente”, prin condiții inumane de detenție impuse de închisorile comuniste, iar prin izolarea mai mult decât strictă nu mai prezentau nici un fel de pericol social. Și totuși...

...„În primăvara anului 1950 în celularul închisorii Gherla unde mă aflam eu” – spune un martor, Gheorghe Garofil – „s-au auzit zgomote multe, puternice, cu totul neobișnuite pentru liniștea mormântală ce domnea în celular”...

... „Ne-am dat seama că erau scoși din celule oameni cu bagaje, deci, plecare”...

...„După un timp... am fost dus în fugă de un securist la parter și așezat cu fața la perete... mi-am dat seama că erau numai cei ce avuseseră legături cu partizanii din pădurile Babadagului”... (Fiind o greșeală la întocmirea tabelului, prin similitudine de nume, este readus în celulă, n.n.)

...În felul acesta am aflat, mai ales după ce au intrat în funcție caloriferele – comunicările prin Morse – că au fost ridicați din camere cei din loturile dobrogene”...

Anastase Buciuneanu declară, completând cele spuse de Gheorghe Garofil: ... „25 februarie 1950. Se formează o „*dubă-fantomă*” (dubă = vagonul-închisoare pentru transportul pe calea ferată, n.n.). Deținuții cu pedepse mari (peste 15 ani, n.n.), din grupurile Babadagului, Vrancei și din Arnota, sunt puși în lanțuri. Nu știu unde se vor duce. Din totalul de 83 deținuți (ridicați din celule, n.n.), 34 sunt în Dobrogea, în frunte cu preotul Dumitru Mihăilescu (vezi tabelul anexă nr. 1, poz. 22, n.n.) din Ciocârlia, jud. Constanța”...

...„În luna iulie a anului 1950 a venit la Gherla un grup de deținuți de la Timișoara. Aceștia ne-au spus că „duba-fantomă” a sosit la Timișoara la 15 iunie 1950 și a dispărut în seara de 29 iunie 1950. În această perioadă se auzeau țipete groaznice. Grupul de deținuți de la Timișoara bănuiau că au fost împușcați” (cei de la Gherla, n.n.)...

Tot Atanasie Buciuneanu continuă mărturia: ... „La plecare (în seara de 29 iunie 1950, n.n.), au rămas, în camerele din care au fost scoși ceilalți, doi morți: Tomoșoiu Gheorghe, pădurar din com. Casimcea, jud. Tulcea, și Paizău Ion, țăran din com. Nistorești, jud. Constanța”... (vezi tabelul nr. 1, poz. 37 și 25, n.n.)

Gheorghe Garofil descrie momentul plecării celor din Gherla: ... „cei scoși din camere au ieșit pe poartă, fiind puși în lanțuri câte doi, cam 60 de oameni. Din acel moment nu am mai știut nimic de ei, cât am stat prin pușcării”...

Și totuși apare, după ani, un prim semnal.

După 1989, un fiu își caută tatăl plecat din com. Casimcea – Tulcea cu mulți ani în urmă. Tatăl, Tomoșoiu Gheorghe, condamnat cu lotul Dobrogea, a dispărut fără urmă. Condamnarea era *m.s.v.* Fiul primește un act de deces emis de Sfatul popular Timișoara, Bd. 23 august nr. 9; cauza: T.B.C., declarant fiind Nica Vasile, B.I. MT nr. 945973, în ziua de 14 august 1957.

Se fac demersuri prin A.F.D.P.R. Timișoara – unde, din fericire, sunt niște oameni de mare suflet – pentru a se afla amănunte asupra locului și împrejurărilor decesului. Din acest moment apar elemente surprinzătoare.

Certificatul de deces al lui Gheorghe Tomoșoiu nu este găsit în registrul stării civile (la nr. 22, n.n.). Prin bunăvoința unor oameni se află despre existența unui al doilea registru, secret, în care erau trecuți cei decedați la penitenciar. În cadrul crimei organizate, birocratismul comunist a impus o dublă contabilitate a crimei, tot spre a ascunde acest tip de crime.

Același Nica declară încă 24 de decese, toate consumate într-o aceeași zi (2 august 1949), dar la ore diferite, din cauze ce intră în domeniul bolilor de cord sau ale TBC-ului.

În altă zi sunt înscrise în registrul de stare civilă alți 17 deținuți, fără condamnări la moarte, dar uciși.

Medicul penitenciarului din acea vreme era dr. Vașcanu, fiind cel care atestă cauza decesului, dar... în 1953 moare otrăvit în clinica medicală din Timișoara a profesorului Ober, care, la rândul lui, moare.

Declarantul Nica Vasile de la Sfatul popular Timișoara nu a fost identificat până în prezent, medicul de la penitenciar a murit, dar... fragmente de adevăr încep să apară.

În alt colț de țară, la Sighet, Certificatele de deces ale celor din temnița Sighetului au fost declarate tot după 6-7 ani, și, atenție... tot de Nica Vasile, cel cu buletinul de identitate seria MT nr. 945973.

Crima organizată de P.C.R. și executată de Securitate a avut deci un cioclu itinerant - Nica -, pion ce demonstrează existența unui centru unic al crimei.

Probabil că acest cioclu va mai fi întâlnit și altundeva, prin țară. Și sistemele, aparent perfecte, greșesc.

În paralel cu aflarea acestor date, obținem niște documente ale Securității care conțin nume de deținuți ridicați din penitenciare (Gherla, Cluj) și uciși. Unii la Timișoara, alții în alte părți.

Din datele cunoscute se pot determina trei categorii:

1- Deținuți politici transferați din închisori de execuție și uciși de Securitate (loturile dobrogene). *Tabel nr. 1*

2- Deținuți politici transferați din închisorile de execuție și la Timișoara și în alte locuri (proveniți din zone diferite de Dobrogea). *Tabel nr. 2*

3 - Deținuți politici din lotul „Spiru Blănaru”, executați sau uciși de Securitate la Timișoara, fără a fi condamnați la moarte. *Tabel nr. 3*

Aceste tabele, anexate la sfârșitul studiului, cuprind - evident - numai o parte din crimele comise prin această metodă.

Dar, din cele cunoscute de noi, bazați pe mărturii și pe unele documente oficiale, rezultă câteva observații:

1. O primă perioadă, fertilă din punct de vedere al execuțiilor dincolo de lege, se conturează între anii 1949-1950, iar mai târziu în perioada 1958-1961.

2. Asupra destinației transporturilor către moarte din anii 1949-1951, în afară de Timișoara - care este o certitudine în urma actelor găsite - există și alte locuri (există date în acest sens).

3. Există zone care s-au evidențiat prin arestări și deportări masive, fiind deci, potențial și ele, surse de victime (Bihor, Arad, Bucovina, Banat, Vrancea, Făgăraș, ș.a.), dar aici nu avem încă date care să localizeze posibile locuri de execuție. În unele gropi comune din Neamț și Vaslui se pare că sunt îngropați maramureșeni, după declarațiile date de localnici.

În cazul transporturilor amintite, se pare că din partea Securității coordonator a fost colonelul Czeller, ceea ce este mai puțin important din punct de vedere principial, deoarece, acesta și alții ca el, mai mici sau mai mari, erau angrenați într-un sistem special creat pentru a ucide, fiind deci numai executați.

Prezintă importanță cel ce a inițiat, a organizat, a supervizat crima pe plan național. Marele Criminal.

Acest ansamblu organizatoric, prin extinderea în teritoriu, prin similitudinea procedurilor utilizate, (fie că era vorba de Timișoara, fie de Arad, Cluj, Constanța, Pitești, Craiova, București), prin practica ridicării din închisori, transportarea, uciderea și în final emiterea actelor de deces, conduce indubitabil la unica putere în stat, capabilă de a coordona atâtea instituții în acest macabru scenariu al crimei: PARTIDUL COMUNIST.

Acesta este principalul autor al crimelor săvârșite pe toate planurile, în anii domniei fărădelegii.

Toți acești Ambrus, Patriciu, Crăciun, Moiş, Dulgheru, Czeller sunt nimicurile plătite să ucidă, ce nu pot fi transformate din executați – desigur vinovați – în responsabili ai crimelor partidului.

S-a parcurs un lung șir de crime, s-a văzut criminalul. Rămâne însă în tine înfiorarea de gheață a unor întrebări: Pentru ce aceste crime împotriva unor oameni anihilați social, mai mult, supuși morții lente? De ce atâta cruzime neostoită, atâția ani?!

Posibil răspuns, singurul de altfel: Comunismul = Răul, în sine.

Anexe

**Tabel cu deținuții politicitransferați din închisorile de execuție și uciși
(loturile dobrogene)**

Tabelul nr.1

Nrcrt	Numele și prenumele	Domiciliul	Cond.	Situația care conduce la deces. Transferat din penitenciar	Data uciderii
0	1	2	3	4	5
1	Anagosti Ion	Baia - Tulcea		ridic. pen. ucis	25.02 - 23.03.1950
2	Avganti Enache	Baia - Tulcea			
3	Cenușă Marin	Beidaud - C-ța		ridic. Aiud, ucis Timișoara	10.03.1950
4	Cernescu (?)	Constanța		transfer Timișoara și ucis	25.02 - 23.03.1950
5	Ciaturi Gheorghe	Viile Noi - C-ța		transfer Timișoara și ucis	25.02 - 23.03.1950
6	Conceatu Ion	Viișoara - C-ța		transfer Timișoara și ucis	25.02 - 23.03.1950
7	Constantin A. Ion	Nistorești - C-ța		ridicat din Gherla, moare în dubă Tim.	10.03.1950
8	Crețu Gheorghe	Constanța		ridicat din penit. și ucis	25.02 - 23.03.1950
9	Dobromir N.	Casimcea - Tulcea	20 ani	ridicat Gherla, ucis Timișoara	10.03.1950
10	Doicescu Dumitru	M. Kogălniceanu - C-ța		ridic. pen., ucis Timișoara	25.02 - 23.03.1950
11	Duță Manea	Târgușor - C-ța	25 ani	ridic. Gherla, ucis Timișoara	10.03.1950
12	Enache Gheorghe	M. Kogălniceanu - C-ța		ridic. pen și ucis Timișoara	10.03.1950
13	Fudulea (?)	Babadag - Tulcea		transfer. Timișoara și ucis	25.02 - 23.03.1950
14	Gogu Alexandru	Beidaud - C-ța	15 ani	ucis la Timișoara	10.03.1950
15	Gușiță Gheorghe	Casimcea - Tulcea (din Gherla)	20 ani	transfer Timișoara și ucis	10.03.1950
16	Jarnea Dumitru	Viișoara - C-ța		ridicat din pen., ucis Timișoara	25.02 - 23.03.1950
17	Lache Constantin	Tulcea	15 ani	ridicat din Gherla, ucis Timișoara	25.02 - 23.03.1950
18	Leca Vasile			ridicat din pen., ucis Timișoara	1949 - 1950
19	Leca Gheorghe	M. Kogălniceanu - C-ța		ridic. penit., ucis Timișoara	10.03.1950

Nrcrt	Numele și prenumele	Domiciliul	Cond.	Situația care conduce la deces. Transferat din penitenciar	Data uciderii
20	Leca Ion	M. Kogălniceanu - C-ța		ridic. penit., ucis Timișoara	25.02 - 23.03.1950
21	Matei Petre	V. Alecsandri - C-ța		ridic. penit., ucis Timișoara	10.03.1950
22	Mihăilescu D-tru	Ciocârlia - C-ța		ridicat din penit., ucis Timișoara	25.02 - 23.03.1950
23	Nicolae Iordan	Casimcea - Tulcea	18 ani	ucis la Timișoara	10.03.1950
24	Nițu Vasile	Gălbiori - C-ța		ridicat din penit.	1949 - 50
25	Paizan Ion	Nistorești - C-ța		ucis la Timișoara	10.03.1950
26	Perifan Gheorghe	Sinoe - C-ța		ridicat din penit.	1949 - 50
27	Pițigoi Ion	Constanța(din Gherla)	15 ani	ucis la Timișoara	10.03.1950
28	Popescu Scărișoreanu Al.	Constanța		ridicat din penit., ucis Timișoara	25.02 - 23.03.1950
29	Puiu Ion (Enache)	M. Kogălniceanu - C-ța		ridicat din penit., ucis Timișoara	25.02 - 23.03.1950
30	Puiu Constantin	M. Kogălniceanu - C-ța		ridicat din penit., ucis Timișoara	25.02 - 23.03.1950
31	Roșculeț Nicolae	Casimcea - Tulcea (din Gherla)	25 ani	ucis la Timișoara	10.03.1950
32	Zache Constantin	V. Alecsandri - C-ța		ridicat din penit., ucis Timișoara	10.03.1950
33	Stercu Stere	Babadag - Tulcea (din Gherla)	20 ani	ucis la Timișoara	25.02 - 23.03.1950
34	Stavrositu Iancu	Casimcea - Tulcea		transf. Tim., ucis	25.02 - 23.03.1950
35	Topârceanu Ion	Târgușor - C-ța	15 ani	ucis Timișoara	10.03.1950
36	Tofan Gheorghe	Topologu - Tulcea (din Aiud)	17 ani	ucis Timișoara	10.03.1950
37	Tomoșoiu Gh.	Casimcea - Tulcea (din Gherla)	MSV	ucis Timișoara	10.03.1950
38	Tudoran C-tin	Saraiu - C-ța (din Gherla)	15 ani	ucis Timișoara	10.03.1950

N. ed. Cercetări ulterioare au stabilit că o parte din membrii loturilor dobrogene au fost transportați și uciși la Pitești

**Tabel cu deținuții politici transferați din închisorile de execuție și uciși la Timișoara și în alte locuri
(alte loturi în afară de Dobrogea)**

Tabelul nr. 2

Nrcrt	Numele și prenumele	Data nașterii	Domiciliul	Din penitenciarul	Cond.	Transferul	Data uciderii
0	1	2	3	4	5	6	7
1	Bedelean M. Ioan	n.1919	Mihalț	Gherla	20 ani	ridicat pen.T.M. Cluj	23.03.1950
2	Cetățeanu Ion		Arnota			transf. Timișoara	1950
3	Dalca Emil	n.1917	Alba-Iulia	Sibiu	20 ani	ridicat pen.T.M. Cluj	05.04.1950
4	Filip Ioan			Aiud	15 ani	transf. Timișoara	03.1950
5	Florin Mihai	n.1905	Alba-Iulia	Gherla	15 ani	ridicat pen.T.M. Cluj	25.02- 23.03.1950
6	Maxim C. Alexandru	n.1926	Prahova	Sibiu	MSV	ridicat pen.T.M. Cluj	02.04.1950
7	Mărgineanu Petre	n.1903	Alba-Iulia	Sibiu		ridicat pen.T.M. Cluj	05.04.1950
8	Măzăreanu Nicolae		Arnota			transf. Timișoara	1950
9	Moldoveanu Simion	n.1929	Blaj	Aiud	MSV	ridicat pen.T.M. Cluj	02.04.1950
10	Olteanu T. Emil	n.1922	Galda de Sus	Gherla	20 ani	ridicat pen.T.M. Cluj	05.04.1950
11	Pele Ghiță		Arnota			transf. Timișoara	1950
12	Picoș Florian	n.1899	Alba-Iulia	Sibiu	MSV	ridicat pen.T.M. Cluj	05.04.1950
13	Pop Alexandrina	n.1927	Turda	Mislea	MSV	ridicat pen.T.M. Cluj	02.04.1950
14	Robu C. Ion	n.1922	Timișoara	Pitești		ridicat pen.T.M. Cluj	02.04.1950
15	Vandor Victor	n.1905	Alba-Iulia	Gherla	25 ani	ridicat pen.T.M. Cluj	02.04.1950
16	Angheluță Mihai	n.1920	București	Aiud	MSV	ridicat pen.T.M. Cluj	03.04.1950
17	Negroiu Dumitru			Aiud	25 ani	transf. Timișoara	10.03.1950
18	Nițescu Nicolae	n.1908	București	Aiud	MSV	ridicat pen.T.M. Cluj	02.04.1950

**Tabel cu numele celor condamnați prinsentința nr. 1901/25.06.1949 în cazul componentelor
lotului „Spiru Blănaru”,executați sau uciși de Securitate la Timișoara**

Tabelul nr. 3

Ncr t	Numele și prenumele	Condamnarea	Cauza moșii	Locul deces.	Data decesului	Ora	Vârsta	Cauza declarată	Certificat deces
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Spiru Blănaru	moarte prin împușcare	executat		16.07.1949				
2	Domășneanu Petre	moarte prin împușcare	executat		16.07.1949				
3	Vernichescu Aurel	muncă silnică pe viață	ucis penit.	Timișoara	02.08.1949	13	51	insuf.card. HTA	106/ 14.08.1957
4	Tănase Ion	moarte prin împușcare	executat		16.07.1949				
5	Popovici Gheorghe	muncă silnică pe viață	ucis penit.	Timișoara	02.08.1949	12	43	miocardită cronică	103/ 14.08.1957
6	Ungureanu Teodor	muncă silnică pe viață	ucis penit.	Timișoara	02.08.1949	12	36	TBC pulmonar	107/ 14.08.1957
7	Smultea Gheorghe	20 ani muncă silnică	ucis penit.	Timișoara	02.08.1949	13	21	TBC pulmonar	105/ 14.08.1957
8	Pușchiță Petre, zis Liber	15 ani muncă silnică	ucis penit.	Timișoara	02.08.1949	12	38	hipertensiune arter.	104/ 14.08.1957
9	Ghimboase Nic. zis Mioluț	20 ani muncă silnică	ucis penit.	Timișoara	02.08.1949	12	48	TBC pulmonar	102/ 14.08.1957
10	Pușchiță Petre, zis Mutașcu	moarte prin împușcare	executat		16.07.1949				
11	Maritescu Romulus	moarte prin împușcare	executat		16.07.1949				
12	Luminosu Gheorghe	10 ani închis. corecțională	ucis.penit.	Timișoara	02.08.1949	10	35	insuficiență cardiacă	101/ 14.08.1957

Cicerone Ionițoiu (Paris)

AM FOST PRINTRE MARTORII ÎNSCENĂRII DE LA TĂMĂDĂU (14
IULIE 1947)

Acest act josnic a pus capăt opoziției din România și nu putea fi săvârșit decât de Uniunea Sovietică prin oamenii ai. El trebuie urmărit în cadrul politicii generale europene prin care un sistem nazist totalitar era înlocuit prin altul, tot totalitar, și mai diabolic – comunist – condus de Stalin, prietenul lui Hitler, cu care împărțise Europa.

În ceea ce privește România, pe 3 aprilie 1944, când începuseră negocierile de armistițiu, ministrul de externe sovietic, Molotov, declara că Rusia nu urmărește anexarea vreunei porțiuni din teritoriu sau modificarea structurii sociale existente. După o săptămână, delegatul sovietic la Stockholm înainta ministrului român din Suedia o notă prin care spunea: „Nu este adevărat că U.R.S.S. ar avea intenția să formeze un nou guvern în fruntea căruia să pună pe dl. Constantinescu sau dl. Groza. Guvernul sovietic nu are de gând să pună un alt guvern, indiferent care ar fi, în România. El socotește că aceasta îi privește pe români”. Iar la 12 aprilie Kremlinul remite prințului Știrbei, la Cairo, propunerile de armistițiu în care se specifică: „... Rusia nu dorește ocuparea României”.

Ce cruntă a fost însă realitatea! Nimic nu s-a respectat și faptele au dovedit că Uniunea Sovietică n-a avut cuvânt, peste tot a mințit și a dus o politică de sclavizare a popoarelor pe care le-a „eliberat”.

Obligațiile de armistițiu cu titlu de despăgubiri și reparații au făcut ca venitul național, de 1.300 milioane de dolari în 1938, să scadă la 600 milioane de dolari în 1946. Pauperizarea și mizeria instaurată au creat condiții favorabile creșterii numărului membrilor partidului comunist de la 7-800 în 1944, la 710.000 în 1947, și a numărului de agenți-informatori tot de la 7-800 la intrarea trupelor bolșevice, la 40.000 în 1948.

Paralel cu distrugerea armatei, familiei, bisericii și scolii, guvernul Groza, imediat după ce a fost instaurat de armata sovietică, a încheiat la 8 mai 1945 un acord economic făcând din U.R.S.S. cel mai mare capitalist din România, punând bazele creării Sovromurilor, în care sovieticii dețineau 50% din acțiuni, asigurându-li-se conducerea și controlul industriei petroliere, a lemnului, a băncilor, a transporturilor, precum și exploatarea pe 30 de ani a instalațiilor portuare și a tuturor aeroporturilor civile.

Dezordinea reformei agrare a fost făcută special pentru compromiterea producției agricole.

Bogățiile naționale au fost predate Moscovei, care va conduce de acum înainte sistemul de sovietizare a României și prin „unelte” autohtone.

Această politică este generalizată, iar Rusia reușește să transforme țările danubiene și cele din răsărit în sateliți aliniați politicii ei din punct de vedere economic, social și politic. Cot la cot mergeau Polonia, Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia, România și Cehoslovacia, fără să sufle în fața lui Stalin.

Mai rămăsese opoziția partidelor țărănești din aceste țări, care căutau să demonstreze Aliatilor că popoarele nu mai doresc un sistem totalitar. Dar Rusia a

ordonat uneltelor sale demolarea acestor partid „istorice”.

Situația acestor țări era dependentă de relațiile dintre cele două blocuri: cel anglo-american și cel sovietic. *Aliații* nu mai erau aliați.

Stalin își definise obiectivul politic la 5 inie 1944: „Cel care ocupă teritorii își impune în același timp sistemul peste tot unde și-a instaurat armatele”. Și, prin lovituri de stat dirijate de N.K.V.D., sovieticii au creat „fronturi naționale” care aveau drept scop eliminarea partidelor politice necomuniste, în timp ce formațiunile de stânga le constituiau în partide unice muncitorești, sobordonându-i pe social-democrați la început, ca la scurt timp să-i înghită, iar pe recalitrânți să-i extermine.

Anul 1946 s-a caracterizat printr-o tensiune crescândă datorită Greciei și a începerii războiului din Indochina, din decembrie. Alt motiv de nesiguranță și neîncredere se datora faptului că Statele Unite începuseră să demobilizeze, în timp ce Rusia nici nu se gândea s-o facă. Situația economică dezastruoasă făcea ca țările de sub cizma rusească să manifeste tendințe de reluarea a schimburilor economice cu Vestul.

Sfârșitul anului a fost marcat prin falsificarea alegerilor din România, cu un sistem nemaîntâlnit: inversarea, pur și simplu, a rezultatului. Ordinul l-a dat Pătrășcanu, iar cei ce nu l-au executat au fost dați afară din magistratură.

În decembrie 1946 a început dezmembrarea partidului micilor proprietari din Ungaria prin arestarea în primul rând a personalităților importante, cu priză la

mase. Pentru a înspăimânta populația, la 26 februarie 1947, secretarul general al partidului, Bela Kovács, a fost arestat de ruși, care l-au condamnat pentru complot contra armatei roșii. Iar lovitura decisivă a fost dată acestui partid în iulie 1947, când președintele lui, Ferenc Nagy, fiind în concediu în Elveția, a fost obligat să demisioneze, lichidându-se astfel partidul țărănesc ungar.

Anul 1947 s-a caracterizat printr-o tensiune internațională și mai accentuată, ale cărei consecințe se vor simți în toate țările de sub ocupație sovietică, deoarece de eliberare nu mai putea fi vorba.

Generalul Marshall a fost numit Secretar de Stat la Washington, în luna ianuarie 1947, în administrația președintelui Truman.

Polonia, în aceeași lună ianuarie, a cunoscut intervenția rusească în alegerile care au fost falsificate având ca scop desființarea partidului țărănesc polonez condus de Mikolajczyk.

La data de 12 martie 1947, președintele Truman a cerut Congresului american să voteze un ajutor de 400 de milioane de dolari întru ajutorarea Greciei și Turciei, subliniind că de câteva luni regimuri totalitare au fost impuse în câteva țări și pentru a împiedica ca cele petrecute în Polonia, România și Bulgaria să se mai producă și în alte regiuni.

În același timp, Rusia protesta contra unificării zonelor americane și engleze din Europa, iar Molotov, în loc să ajute popoarele „eliberate”, cerea 10 miliarde de

dolari ca reparații, scoși în parte din producția curentă a întregii Germanii, iar pe austrieci îi obliga să cedeze Iugoslaviei provincia Carintia. Aceste pretenții, refuzate de occidentali, au creat mari dificultăți din partea rușilor în procesul de democratizare a Europei centrale și de răsărit.

Repercusiunile politicii internaționale se simțeau imediat în țările intrate sub jugul sovietic.

În noaptea de 9/10 martie 1947 s-a abătut asupra României un val de arestări, în care circa 400 de persoane au luat drumul închisorilor. Spre ziuă, am fost martorul arestării lui Eugen Ghimiescu, ridicat din str. Aviator Sănătescu 16, în locul lui Mihai Tarția (președintele Tineretului național-țărănesc din România). Eram prezent în altă cameră, căutat pentru o condamnare de 2 ani, în contumacie, și am scăpat ca prin minune. Dar Mihai Tarția, care nu era acasă, nu a scăpat, pentru că l-au arestat de la Căminul Politehnicii din str. Barbu Delavrancea.

Peste două zile, Iuliu Maniu s-a întâlnit cu Dinu Brătianu și au discutat asupra atitudinii ce trebuia luată în fața valurilor de arestări care era în perspectivă și la care ne așteptam. Cei arestați au luat drumul închisorilor de la Pitești și Craiova, unde au trăit momente foarte grele, de exterminare prin înfometare. La Pitești, cei arestați au fost nevoiți să recurgă la grevă și să încerce să iasă cu forța din temniță.

Cei din Tineretul universitar național-țărănesc prevăzuserăm declanșarea terorii și luaserăm măsuri ca activitatea să o desfășurăm în afara cluburilor, dar și

Siguranța comunistă reușise să-și infiltreze agenți printre noi. Pe unii îi depistaserăm, pe alții îi bănuiam și căutam să-i neutralizăm, îndepărtându-i din funcțiile de conducere. (Câteva cazuri: Alexandru Drăgulănescu, devenit agent din septembrie 1946; Constantin Bălăceanu, din 1945; Gheorghe Stănescu din Facultatea de Litere; Paul Sava, Stejerel Sava, Puiu Grigorescu și Costea, tot din 1946...)

După ce, la 19 martie, Ion Bărbuș a fost ales președintele Tineretului universitar pe țară, ratându-se infiltrarea lui Alexandru Drăgulănescu, atunci Siguranța a și trecut la arestarea sa.

În fața arestărilor ce ne anunțau zile grele, un grup de tineri am început o acțiune de amploare, prin difuzarea câtorva serii de manifeste semnate „M”, cu care am împânzit Capitala. Am fost trădați de Paul Sava și au căzut în luna mai-iunie în ghearele Siguranței comuniste: Ion Manea, Costel Ceacu, Gheorghe Jurebie, Gheorghe Mihalache, Ioniță C.V. Dumitru, Paul Lăzărescu, Vasile Bourceanu... Amintesc numele acestor tineri pentru că au populat „garsonierele” din Ministerul de Interne și au fost martori la înscenarea fugii de la Tămădău, făcută de conducerea Ministerului având în frunte pe Nicolski, Dulgheru, Avram Bunaciu și Teohari Georgescu, la dispoziția N.K.V.D.-ului.

Am spus mai sus că situația în țările subjugate de Uniunea Sovietică evolua în funcție de situația internațională și de divergențele americano-sovietice. La data de 4 mai 1947, prim-ministrul francez Paul

Ramadier a înlăturat din guvern miniștrii comuniști, lucrurile l-a făcut și guvernul italian la 31 mai.

La începutul lunii iunie, generalul Marshall, Secretarul de Stat al Statelor Unite, în discursul ținut la Universitatea Harvard, a tras un semnal de alarmă. Propunea un ajutor țărilor europene în totalitate, cerându-le să-și facă în prealabil un bilanț al resurselor, al posibilităților și să se stabilească între ele o colaborare. Deja președintele Truman spusese că Statele Unite nu vor permite nici o modificare în statu-quo-ul european în favoarea comunismului. Ajutorul american oferit Europei era considerat ca un element hotărâtor al echilibrului mondial.

Prin „Planul Marshall”, Statele Unite lansaseră lupta împotriva mizeriei aduse de comuniștii care urmăreau cu perseverență depresiunea cronică economică și în țările occidentale.

Se ajunsese în situația când opinia publică americană cerea ruperea de politica de îngăduință instaurată de Roosevelt față de U.R.S.S. și, în consecință, practicarea unei politici energice în fața tendințelor de dominație ale Kremlinului.

În timp ce Occidentul urma să se redreseze pe baza Planului Marshall, țările „ocrotite” de Rusia au renunțat să participe chiar la discuții, aceasta după presiuni serioase exercitate de Kremlin.

În hotărârea Moscovei de a lichida partidele țărănești din țările subjugate după 1945, oponente potențiale împotriva regimurilor comunizante impuse de armatele bolșevice, s-a dezlănțuit teroarea peste țară, arestările succedându-se val după val. După semnarea

tratatului de pace din februarie 1947, sfera de influență fusese confirmată, iar trupele rusești se instalau temeinic.

Reprezentanții N.K.V.D.-ului, Bodnarenko și Nicolski, au trecut la pregătirea scenariului pentru lichidarea partidelor tradiționale P.N.Ț. și P.N.L.

În planul diabolic, ca personaj principal a fost atras un agent al serviciului de informații, băiat prezentabil, cu pregătire intelectuală și descurcăreț: doctorul Constantin Gafencu. Deci avea și un nume.

Prima misiune a fost la Partidul Național Liberal unde, prin Adriana Georgescu, căreia i-a fost prezentat de sora ei, a propus câtorva fruntași (Bebe Brătianu, Mihai Romniceanu și Ion Zurescu, poate și alții) să înlesnească plecarea în străinătate a unor conducători politici. Era la începutul lunii iunie 1947. aceștia au refuzat oferta.

În aceeași perioadă, Krastiu Pastuhov, unul din șefii opoziție social-democrate din Bulgaria, a fost condamnat la 5 ani, învinuit de propagandă antiguvernamentală în armată, iar Nikola Petkov, secretarul general al partidului agrarian, arestat, se afla în cursul procesului care-i va aduce moartea prin spânzurătoare în luna august.

După eșecul cu partidul liberal, în România se pregătește o nouă înscenare, mai bine pusă la punct, pe baza informațiilor adunate în jurul persoanelor influente de pe lângă membrii marcanți ai Partidului Național-Țărănesc.

Într-o seară, doamna Scridon, al cărei soț avusese un post important în conducerea refugiaților

transilvăneni, se întorcea acasă prin Grădina Icoanei, când a fost agresată de trei indivizi. „Din întâmplare”, a apărut un tânăr frumușel, bine îmbrăcat, care a „reușit” să-i pună la pământ pe agresori și să salveze victima. Era normal ca să-i ofere protecția în continuare până acasă. Pe drum, s-a prezentat afirmând că este doctor și nepot al lui Grigore Gafencu, plecat în străinătate, că este în așteptarea plecării la unchiul lui care i-a pregătit o specializare în Elveția. Ba a mai adăugat că, în așteptare, își pierde timpul jucând rummy. Doamna Scridon, care era amatoare de acest joc și în casa căreia se întâlneau prieteni pentru a se distra, ca mulțumire pentru ceea ce făcuse salvând-o de agresori, l-a invitat să treacă, dacă are timp, să facă o partidă.

În casa doamnei a făcut cunoștință și cu doctorul Vlad Hațieganu, cu care de fapt lucra la același spital, dar nu erau în relații.

Prima fază fiind consumată, Serviciul Secret de Informații l-a pus să ia legătura cu un alt agent, inginerul Gheorghe Popescu. l-a spus apoi lui Vlad Hațieganu că trebuie să plece cu un avion, vehiculând numele aviatorului Chifulescu, care i-ar pretinde 4.000 de lire sterline până în Turcia. O făcea premeditat, să-i trezească interesul.

La 9 iulie 1947, Constantin Gafencu a stat de vorbă cu Vlad Hațieganu la spitalul unde lucrau, spunându-i că este informat că din Turcia ar fi expulzat, așa că mai bine ar fi dacă ar găsi două persoane politice care ar putea garanta obținerea refugiului politic.

Doctorul Vlad Hațieganu, postulând că dr. Gafencu este nepotul lui Grigore Gafencu, i-a spus lui Romulus Boilă să tatoneze terenul dacă președintele Iuliu Maniu nu este interesat de această propunere.

Lui Romiță Boilă i-a încolțit ideea de a fi salvatorul unor oameni politici care ar putea forma un guvern în străinătate, propunându-i președintelui partidului această ocazie.

Vineri 11 iulie, Iuliu Maniu a acceptat să stea de vorbă cu cei ce pregăteau plecare. La sanatoriul doctorului Ion Jovin de pe bulevardul Dacia 10, au fost primiți de către președinte Gheorghe Popescu și Constantin Gafencu. Aceștia au expus pe scurt condițiile de plecare. Urma să stea de vorbă și cu cei doi aviatori. (O remarcă asupra lui Chifulescu de care s-a vorbit mai sus: acesta a dispărut, fiind găsit în închisoarea Pitești, ridicat fără motiv.)

Lucrurile fiind avansate, lui Constantin Gafencu și Gheorghe Popescu li s-au pus la dispoziție doi noi aviatori, tot agenți ai serviciului secret: Gheorghe Preda și Romulus Lustig.

Paralel, deputații repartizați în parlament prin alegerile falsificate din 19 noiembrie 1946 și care refuzaseră să se prezinte la bâlciul din Dealul Patriarhiei, erau somați să-și definească poziția până la sfârșitul lunii. În acest sens, conducerea P.N.Ț. convocase comitetul central al partidului la 18 iulie 1947.

La data de 12 iulie, Nicolae Penescu a lucrat împreună cu Ion Mihalache la ordinea de zi pentru 18 iulie. Cu această ocazie, Iuliu Maniu le-a atras atenția că

se pregătesc arestări și l-a rugat pe Nicolae Penescu să plece la Sovata pentru a fi ferit până la acea dată. Dar duminică dimineața Nicolae Penescu a fost chemat de urgență de Iuliu Maniu la sanatoriul Jovin unde era internat. Cu această ocazie, i-a cerut să plece în străinătate, cu un avion, invitație pe care Penescu a refuzat-o deoarece nu putea să-și părăsească soția și copilul. În fața acestui argument, Penescu a fost rugat să treacă seara pe la ora 19 pentru a pune la punct raportul pentru comitetul central din 18 iulie.

Duminică 13 iulie, dimineața, Constantin Gafencu a discutat cu Iuliu Maniu plecarea în zorii zilei de 14 iulie, urmând ca seara să-i fie prezentate persoanele care vor pleca. Inițial, de Constantin Gafencu urma să plece cu ing. Gheorghe Popescu, dar la întrevvedere cu Iuliu Maniu i-a declarat: „Aș fi fericit să însoțesc unul sau doi oameni din rezistența națională pentru ca să pot avea în lumea liberă un statut de refugiat politic”. Se pleca cu două avioane IAR 39, în care nu intrau decât câte două persoane. Iuliu Maniu le-a spus că nu le dă nici bani, nici benzină. Aviatorii obținuseră un ordin de zbor de durată, implicit dreptul la benzină. Totuși au declarat că au furat benzina.

Imediat după fixarea datei plecării, a început fierberea în Ministerul de Interne. Alexandru Nicolski, Bodnarenko (generalul Pantiușa-Pintilie, cel care-l omorâse cu ranga pe Ștefan Foriș), Mișu Dulgheru și Avram Bunaciu trecuseră la luarea de măsuri operaționale în vederea consemnării echipei care se va ocupa cu arestarea de la Tămădău, rechemarea urgentă a

anchetatorilor plecați în concediu și pregătirea locurilor de „cazare” ale celor ce urmau să fie arestați.

„Garsonierele” din subsolul Ministerului de Interne, acele 19 celule de beton în care se găsea patul de beton acoperit cu linoleum, o masă și un scaun de beton, fără saltea și pătură și cu w.c.-ul alături de o chiuvetă, toate erau ocupate după cum urmează: Ion Bărbuș (P.N.Ț.); Nicușor Popescu (elev F.D.C. arestat la Pomârla); Dumitru Ionescu (P.N.Ț.); Nichifor Crainic; Despina Dumitrescu (P.N.Ț.) împreună cu Zoe Serghie (din „Grupul partizanilor albi” de sub conducerea fratelui său); Ghiță Mihalache (P.N.Ț.); Rizescu (cu Serghie în lot); Aurel Ludoșanu (P.N.Ț.); Ioniță C.V. Dumitru (P.N.Ț.); Sadovan (legionar arestat după mai multe evadări); Ion Manea (P.N.Ț.); Sămârghițan (preot din com. Bahnea - Mureș, care-l ținuse ascuns pe Nichifor Crainic); Istrate Micescu (profesor universitar); Paul Lăzărescu (P.N.Ț.); Costel Ceacu (P.N.Ț.); Vasile Bourceanu (P.N.Ț.); Cicerone Ionițoiu (P.N.Ț.); Serghie (Grupul partizanilor albi); general C. Popescu-Corbu (Partidul veteranilor).

Fiind duminică, pe la ora 9 dimineața, când au început să sune clopotele bisericii Krețulescu, în subsolul Ministerului de Interne părintele Sămârghițan a făcut slujba religioasă, iar noi, cei din celule, ne găseam fiecare în fața gratiilor.

În jurul orei 10 s-a auzit trântindu-se ușa de la celular și s-a așternut liniștea. Au început să se audă pași și voci. Primele 12 celule au fost golite și locatarii duși în alte celule, de la nr. 20 până la nr. 40 (cu paturi suprapuse, câte 2-3 în celulă). La mine în „garsoniera” 17 a venit părintele Sămârghițan. Aveam cu cine discuta. El

se ruga ca în aceste mișcări să reușească numai 5 minute să stea de vorbă cu Nichifor Crainic, pe care-l găzduise și-i fusese profesor.

La ora prânzului a venit „nea” Gheorghe cu apa caldă și nu mai mult de 10 cubulețe de dovlecei, reprezentând masa de amiază.

După vreo două ore și-a făcut apariția și chestorul Fănică Niculescu, fost lăcătuș mecanic, pus de clasa muncitoare ca șef al arestului și bătauș clasa I, alături de Brânzaru (altă bestie) și ne-au trecut în revistă destul de repede. N-a trecut mult și au început alte mișcări. Pe mine m-au scos de la celula 17 și m-au dus la celula 22, care era goală, cu două paturi de beton suprapuse și fără w.c. înăuntru. De-abia după masa de seară am reușit să ies la w.c.-ul comun pentru celulele 20 și 39 și care se găsea în fața garsonierei 8-9. Cu acea ocazie am constatat că se goliseră în continuare celulele până la 16 inclusiv, iar la 17 am schimbat câteva cuvinte cu părintele Sămârghișan, foarte vesel pentru că Dumnezeu i-a ascultat rugăciunea și i-a fost adus în celulă Nichifor Crainic.

Cealaltă discutăm fie la gratii, fie prin perete, și trăiam confuzia cu privire la evenimentele ce vor urma.

Un lucru era cert. Se vor face în noaptea de duminică spre luni noi arestări. Dar cine vor fi nefericiții?

Acțiunea Ministerului de Interne era în plină desfășurare.

Și pe bulevardul Dacia, la sanatoriul doctorului Ion Jovin, era o activitate febrilă. La ora 19 a sosit Nicolae Penescu și a găsit acolo pe Ion Mihalache, venit de la

Dobrești cu o mașină trimisă din București. Cu toate insistențele celor doi, Nicolae Penescu a refuzat pentru același motiv, că nu poate să-și lase soția și copilul în țară. Mihalache a plecat împreună cu Penescu și la despărțire s-au îmbrățișat.

Nicolae Carandino, care în timpul zilei fusese plecat, la întoarcere a găsit un mesaj acasă, ca să ia legătura cu președintele Maniu, de urgență, ceea ce făcuse ca soția sa, artista Lily Carandino, să plece ca să-l caute prin cafenele și restaurante. După o scurtă ezitare a dat telefon și Romița Boilă, i-a spus să vină de urgență, că șeful are să-i comunice ceva foarte important. A ajuns la sanatoriul Jovin după ora 20 și i s-a spus că în aceeași seară, la miezul nopții, să fie la locul de decolare, subliniindu-se că nu este loc și pentru neveste, iar la ora 23 să revină la sanatoriu, gata de plecare.

În cursul zilei de duminică, la prânz, Romulus Boilă s-a dus acasă la Ilie Lazăr și l-a anunțat că seara la orele 21 să fie în bulevardul Dacia, la Iuliu Maniu, pregătit pentru un drum lung.

Tot după orele 21, în aceeași zi de duminică, au ajuns la sanatoriul doctorului Ion Jovin și dr. Constantin Gafencu împreună cu inginerul Gheorghe Popescu și au mai găsit acolo pe Ion Mihalache și Carandino (care-și luase și soția).

Târziu, în noapte, Romulus Boilă și Vlad Hațieganu s-au dus acasă la Nicolae Penescu, spunându-i că s-a găsit un loc și pentru soția lui, Fulvia Penescu, și rugămintea lui Maniu de a pleca.

La douăsprezece fără un sfert a ajuns și Vlad Hațieganu în bulevardul Dacia, de unde a avut loc plecarea, cunoscându-se numai o parte din cei ce plecau.

Ilie Lazăr și Nicolae Carandino cu soția au trecut pe str. Andrei Mureșanu pentru a lua și pe Nicolae Penescu cu soția, îndreptându-se apoi spre capătul tramvaiului 14, din Pantelimon. Aici au găsit două automobile, unul condus de doctorul Gheorghe Busuiocescu, care adusese pe Ion Mihalache, iar celălalt, un taxi închiriat de Gheorghe Popescu și în care s-au urcat doi frați, Eugen și Dumitru Borcea (unul cu vioara), „prieteni” ai inginerului, între care s-a înghesuit și C. Gafencu.

Din piațeta de la capătul tramvaiului 14, unde Ion Mihalache a dat drumul mașinii lui Gheorghe Busuiocescu, el suindu-se alături de Carandino, cele două automobile s-au îndreptat spre aeroport, fără să știe că locurile le fuseseră rezervate în „garsonierele” M.A.I. Erau chiar suplimentate, în funcție de cerințe, nimeni nefiind refuzat.

Pe la orele 3 dimineața au ajuns la Tămădău, la marginea unui islaz, pe locul căruia fusese un aerodrom militar în timpul războiului. Turiștii s-au ascuns tăcuți lângă o perdea de pomișori și au tremurat până la venirea avioanelor.

Între timp, pe șosea, pe lângă cele două automobile a trecut o mașină având în spate un pasager cu o bască pe cap, urmată de un camion. Era Nicolski, organizatorul de fapt al plecării, respectiv agenții înarmați care s-au ascuns într-o vale, nu departe de locul aterizării, și ei în

așteptarea avioanelor care trebuiau să încarce 10 persoane.

Când a apărut primul avion, un IAR 39 de două locuri, toți s-au îndreptat spre el. Cu greu a fost împinsă doamna Fulvia Penescu și i se ridicase valiza, cam grea, iar un altul încerca să se agațe... Și zgomotul celui de-al doilea avion îi face pe ceilalți să se îndrepte spre el.

Dar nici gând să se apropie, încep să șuiere gloanțele și strigăte le cer să se predea. Cei patru din grupul Gafencu au ridicat mâinile, ceilalți imitând exemplul. Numai Nicolae Carandino a rupt-o la fugă spre marginea pădurii, rupând discret niște adrese, urmărit de gloanțele care-i șuierau pe la urechi. Terminându-și misiunea, s-a întors imediat și s-a predat.

Au fost suiți în camion cu ghionturi și picioare-n fund și în timp ce Franța se pregătea să sărbătorească căderea Bastiliei, în România se punea temelia unei alte Bastilii, și mai îngrozitoare. Era 14 iulie 1947.

Camionul și-a descărcat încărcătura la Maimaison.

La Ministerul de Interne soseau și anchetatorii chemați din concediu cu o zi înainte, conform planului dinainte bine pregătit. Printre ei se afla și inspectorul Constantin Mihalcea, cu state vechi în marile anchete din trecut. Cândva în anchetase și pe generalul Ion Antonescu. Acum era repartizat să se ocupe de primul din grup, de Ion Mihalache, și va participa și la confruntările dintre Iuliu Maniu și Vasile Serdici. Bineînțeles, după ce comuniștii și-au făcut interesul cu C. Mihalcea, l-au arestat în anii 1949-1950 și rearestat în 1956, când i s-a dat o condamnare de 25 de ani.

Conducerea întregii anchete și încadrarea celor arestați în articolele din codul penal a fost încredințată lui Mircea Lepădătescu, care-și făcuse studiile în Germania și la Paris, iar în particular fusese aviator politic, trecând pe la național-țărăniști, apoi îndrăgostit de socialiști, fapt ce l-a făcut să se ofere din oficiu avocat al Anei Pauker, un mare atu care l-a propulsat în funcția de consilier al ei și apoi profesor universitar și decan al Facultății de Drept. Nici el n-a sfârșit-o bine. A fost dat afară din învățământ pentru imoralitate. Lui i s-a încredințat sarcina să se ocupe de cazul Maniu, ca nu cumva să nu fie condamnat pentru înaltă trădare. Omul s-a achitat și răsplata i-a venit nu după mult timp.

Spre prânz, cele 10 persoane arestate în înscenarea de la Tămădău au fost aduse la fața locului pentru a se face reconstituirea. În locul celor două IAR-uri de câte două locuri, au găsit pe aeroportul Tămădău un Junkers militar de transport, care ar fi putut face față transportului celor 10 victime. Ion Mihalache, în fața acestui spectacol, s-a adresat întâi doctorului, pe un ton apăsător: „Domnule Gafencu, ți-ai făcut datoria”, și întorcându-se către Avram Bunaciu, care conducea reconstituirea, i s-a adresat: „Domnule secretar general, felicitările mele!”.

Înscenarea fiind fotografiată, victimele au fost încărcate din nou și aduse la Ministerul de Interne, unde „garsonierele” repartizate îi așteptau pregătite de 24 de ore. În cursul dimineții se goliseră și celulele 17, 18 și 19, ceea ce însemna că planul inițial era depășit pentru a doua oară.

Pe la orele 14 au început să se audă trântindu-se ușile metalice din fața gratiilor, la „garsonierele” rezervate din Ministerul de Interne.

Noi fierbeam de nerăbdare și începusem să batem în ușă pentru a fi scoși la wc. Într-un târziu ne-au dat drumul, celulă cu celulă, din timp în timp. La început, cei ce se întorceau nu vedeau nimic, celulele având trase ușile metalice. Încet, încet s-a mai deschis câte o ușă, putându-se observa în celula 16 două persoane în cămăși albastru-gri, iar în celula 17 un om cât ușa de mare. Imediat au început comentariile între celule și se înclina să se creadă că au fost aduși legionarii din Germania ca o consecință a încheierii tratatului de pace.

Când mi-a venit și mie rândul, ajuns în fața celulei 17, am rămas însă uluit. Omul mare cât ușa era Corneliu Coposu. Mi-a luat înainte întrebarea: „Fiți liniștiți. A fost arestată conducerea partidului. Sunt aici cu toții”. La întoarcere, întrebându-l în fugă de ce, mi-a răspuns: „S-a înscenat o fugă cu avionul”. Pe restul, până la celula 8, n-am reușit să-i vedem, fiind pe pat sau la masa de beton, cu spatele. În schimb, aproape în toate celulele era introdus câte un agent, astfel ca arestații să nu se sinucidă.

Cei arestați și implicați în această primă fază a „Procesului conducătorilor Partidului Național-Țărănesc”, au fost înșirați în celulele repartizate din Ministerul de Interne, după cum urmează: Ion Mihalache (fost ministru, deputat și vicepreședintele partidului); Lily Carandino (soția lui Nicolae Carandino și artistă valoroasă); Ilie Lazăr (deputat, supranumit „tribunul Maramureșului” pentru

constanta combativitate manifestată în apărarea drepturilor „țăpinarilor” din acea provincie); Fulvia Penescu (soția lui N. Penescu); Nicolae Carandino (directorul ziarului „Dreptatea”); Gheorghe Popescu (inginer implicat în înscenarea de la Tămădău); Constantin Gafencu (inițiatorul și realizatorul înscenării împreună cu Gh. Popescu); Niculina Mihalache (soția lui Ion Mihalache); Nicolae Penescu (fost ministru, deputat și secretarul general al P.N.T.-ului); Eugen și Dumitru Borcea (contabil și muzician, prietenii lui Gh. Popescu); Gheorghe Busuiocescu (doctor, cel care a condus pe Ion Mihalache cu mașina până la capătul tramvaiului 14); Romulus Lustig și Gh. Preda (cei doi aviatori participanți la înscenare); Corneliu Coposu (secretarul lui Iuliu Maniu și secretar general adjunct al P.N.Ț.); Scridon (amestecat și el în urzeala înscenării); dr. Vlad Hațieganu (cel care a prezentat lui Iuliu Maniu pe C. Gafencu și Gh. Popescu).

Din grupul anchetatorilor de sub conducerea lui Alexandru Nicolski, au făcut parte: Mișu Dulgheru (inspector, ajuns colonel, inițiatorul reeducării de la Pitești, îndepărtat după 1953 cu grupul Ana Pauker – Teohari Georgescu, ajuns director la ICAB și mort nebun în Israel unde se repatriase și trăia izolat cu bustul lui Stalin pe masă); Sepeanu Tudor (ajuns colonel, comandantul Securității Capitalei, o fiară care bătea îngrozitor); Bogdan (fost tapițer, inspector în Prefectura Poliției Capitalei); Constantin Mihalcea (inspector în vechea Siguranță, de care am amintit mai sus și care a fost și el arestat după aceea); Delenu; Niculescu Constantin – Țurli (agent în fosta Siguranță, ajuns maior și arestat în 1952 la Poarta Albă); Niculescu Ștefan (fost

lăcătuș mecanic, ajuns maior și dat afară din Securitate după 1954); Rădescu (se pare, fiul generalului); Bondrescu (inspector, care și el a fost arestat și condamnat mai târziu); Curelea (fost muncitor, căpitan de Securitate, dat afară în 1954); Gorotcov Igor (basarabean, student la Facultatea de medicină veterinară, agent după 6 martie 1945, bătauș, a fost angajat anchetator și a ajuns ofițer în 1949; și-a chinuit foștii colegi de facultate în timpul anchetelor); Bulz (fost student pe la Drept, bătauș cu Mircea Sântimbreanu la 15 mai 1946 la Ateneul Român, a chinuit și omorât în timpul anchetelor, a ajuns maior de Securitate și în 1950 l-au condamnat colegii din Securitate. A murit nebun, în cămașă de forță, la Aiud); Cohn Bernard; Pompilian (ajuns în conducerea Securității Suceava, unde a chinuit arestații); Ciupagea (fost ofițer de cavalerie intrat în Siguranță); Weiss Virgil; Petea Grigoriuc; Demeter Alexandru; Precup Vasile; Antonovici și alții.

Dintre cei arestați și care nu fuseseră la Tămădău, se găsea doamna Niculina Mihalache, Corneliu Coposu și Vlad Hațieganu. Cu câteva zile înainte și alte câteva după Tămădău, Vlad Hațieganu fusese însoțit de un fost coleg de facultate, Ion Agârbiceanu (pare-se fiul scriitorului, înscris la comuniști), arestat împreună și eliberat pe altă ușă. Se zice că se luase această măsură pentru a nu fi pierdut din vedere, sau să nu dispară, Vlăduț.

Pregătirea dizolvării partidului se făcuse de peste doi ani, prin presa comunistă. Dirijorul nu era altul decât Silviu Brucan, din orchestră nelipsind N. Moraru, Grigore Preoteasa, Miron Constantinescu, George Macovescu, Costin Murgescu și multe alte figuri sinistre care se

întreceau în a cere dizolvarea partidelor istorice și arestarea conducătorilor lor socotiți trădători, în frunte cu Maniu. Dacă la 17 mai 1947, în editorialul din „Scânteia”, Silviu Brucan scria: „Da! Nici o cruțare! Bandiții manisto-salazariști!” (era momentul declanșării operațiunii Tămădău, pe care marele inițiat îl cunoștea); după două luni, același Brucan, la 18 iulie, scria: „Cărțile au fost date pe față!”

După cum, în 1947 Nicolski nu s-a gândit că o să vină un '89, tot așa nici Brucan, „patriotul”, n-a visat că adevărul este unul singur și că el de fapt ar putea fi arătat ca trădător și colaboraționist la crimele comunismului, el fiind cel care scria în editorialul din „Scânteia” nr. 873: „Masele nu vor avea liniștea sufletească până când dușmanii nu vor fi nimiciți”. Dușmanii, după Brucan, fiind poporul român, el i-a dat pe mâna colegului-tovarăș Nicolski, care i-a îndeplinit dorința.

Sorin Toma, tovarăș într-o toată cu banda de criminali instalată de ruși la cârma țării, scria în acele zile de iulie 1947: „Întregul popor o cere: să fie zdrobit cuibul trădării” și compunea scrisori din partea minerilor, rugându-l din inimă pe tov. Teohari Georgescu să-i aresteze pe toți și să-i trimită la muncă în mină, dimpreună cu mai-marele lor, Iuliu Maniu. (Și cine zice că metodele de azi nu sunt aceleași? Doar Corneliu Coposu în locul lui Iuliu Maniu, încolo aceiași mineri, aceleași unelte școlite la Moscova, același Silviu...)

La sfârșitul săptămânii Tămădăului, la 19 iulie, adunătura deputaților a ridicat „imunitatea” parlamentarilor țărâniști repartizați în sânul lor și a trecut la arestări. Totul fusese bine regizat, astfel ca între cei ce

plecau de la Tămădău la Malmaison să nu fie vreun zis deputat, fiindcă clica lui Teohari n-ar fi putut încălca „principiile constituției”. Doar de abia devenisem stat unanim recunoscut cu tratat de pace.

Neprevăzut a fost faptul că o să supraviețuim o parte din cei care am fost martori la pregătirile furibunde din ziua de 13 iulie 1947, ce se desfășurau în pas cu pregătirile ce le făceau oamenii lui Teohari în locuința lui Maniu. La Tămădău, în loc de două locuri a reușit să „obțină” patru, ba în plus un loc și pentru doamna Penescu (numai ca să poată fi implicat și secretarul general) și - de ce nu - și un loc pentru doamna Lily Carandino... Foarte înțelegători organizatori! Și la fiecare mărire a solicitărilor, se mai goleau alte celule, pentru ca cei repartizați să aibă confort. S-a prevăzut să nu le lipsească nimic. Duminică 13 iulie, pe la ora 12, s-a adus veselă și linguri de la restaurantul „Continental”, depozitându-se într-o încăpere alăturată w.c.-ului.

După Sfântul Ilie 1947, grupul tinerilor național-țărâniști am fost adunați în camera-celulă nr. 41. Eram numai piele și os, mergeam ținându-ne de zid. Înfometarea era generală și la Pitești, și la Craiova, unde oamenii se găseau în depozitele Siguranței pentru cercetări. Atunci am aflat că Siguranțele județene, a doua zi după Tămădău, au trecut la arestarea celor stabiliți mai înainte, adică din conducerile organizațiilor, duși la închisorile Aiud, Gherla, Cluj, Timișoara, iar cei mai importanți aduși la Ministerul de Interne. Cuvânt de ordine era desolidarizarea de grupul de „trădători” și de P.N.Ț. Unii au dat declarații și au și acceptat să meargă la

proces ca martori ai acușării. S-a întâmplat să stăm în celulă și cu aceștia.

Pe la 25 iulie, cei din camera-celulă 41 am fost duși la închisoarea Văcărești, unde se găseau deja vreo 3-400 persoane, în două secții.

După 1 august 1947, la Văcărești au fost aduși cei din grupul organizării plecării de la Tămădău: Const. Gafencu, Gh. Popescu, Vlad Hațieganu, cei doi aviatori (Romulus Lustig și Gh. Preda), frații Dumitru și Eugen Borcea, dr. Gh. Busuiocescu.

Am discutat cu ei. Aveau mai multe versiuni, pe care le etalau cu zgârcenie. Era normal, gândeau că nu știu cu cine au de a face, dar noi, mai versați, ne-am dat seama după ce am făcut bilanțul discuțiilor. Dar, la câteva zile după sosire, cel mai tânăr din grupul organizator, doctorul C. Gafencu, a fost scos și dus la infirmerie. Săracul, se îmbolnăvise după două săptămâni de celular la Interne. Și s-a aprobat de urgență internarea lui, în timp ce alții au stat ani de zile fără să li se dea o tabletă în celulă. După trei luni a luat drumul Ministerului de Interne și, de acolo, la 8 noiembrie, a depus ca martor al acușării în procesul conducerii P.N.Ț., afirmând că Ion Mihalache, la plecarea de lângă Maniu, a spus că toate măsurile au fost luate și că frazele ascundeau prin gesturi impresia că lucrurile sunt puse la punct, aceasta din prudență față de el, care era un străin.

La 20 decembrie 1947, grupul Gafencu-Popescu a fost judecat și membrii au primit câte 6 luni, inclusiv Fulvia Penescu și Lily Carandino.

După 27 de ani, dr. C. Gafencu a reușit să ajungă în Occident și, la 16 ani după sosirea în altă lume, a scris o broșură despre Tămădău, numai după ce se produsese schimbarea din 1989. Și de data aceasta este în contradicție cu realitatea. Nu are curajul să spună că a participat la o înscenare, subliniind doar părerea lui Popescu, anume că aviatorul Romulus Lustig nu se bucura de „cinste și corectitudine”.

Pentru el, Gafencu, varianta rămâne că totul s-ar trage de la supravegherea grupului politic. Omite să sublinieze că el a alergat și la liberali să le propună plecarea, că el s-a dus la țărăniști cu același scop, că el s-a dus la aeroportul Chitila și că supravegherea lotului politic s-a făcut după miezul nopții (cu frații Borcea, aduși nu de grupul politic), că pregătirile erau deja făcute de Ministerul de Interne.

Revenind la dizolvarea Partidului Național-Țărănesc din 30 iulie 1947, făcută sub președinția la Parlament a lui Mihail Sadoveanu, pe baza raportului lui Teohari Georgescu, amintesc că deja la acea oră era arestat Iuliu Maniu și încarcerat la Malmaison. Mihai Popovici ocupa „garsoniera” nr. 2, iar lista celor arestați continua cu Ionel Pop, Zaharia Boilă, Ion Popescu-Mehedinți, Gh. Zane, Aurel Leucuția, Lucian Stănculescu, Vasilică Tarția, Alexandru Bunescu, Popescu-Zorica, Georgescu-Tulcea, Nicolae Șuța, Ștefan Mihăilescu, Ion Nicolau, Alecu Dan... Mii de areștări în toată țara, căutându-se să fie ruși cât mai mulți ca martori ai acușării.

Menționez că la acea dată s-au făcut presiuni de tot felul (pentru a accepta să devină martori ai acușării) asupra lui Corneliu Coposu, Dumitru Ionescu-Mituș și Cicerone Ionițoiu. Nici unul nu am acceptat și am fost judecați în martie 1948 și condamnați în același lot al tineretului, în boxă aflându-se de asemenea: Ion Bărbuș, Ion Manea, Costel Ceacu, Gheorghe Jurebie, Paul Lăzărescu, Ioniță C.V. Dumitru și Gh. Mihalache.

Imediat după arestarea de la Tămădău, Dumitru Ionescu-Mituș a fost ridicat din mijlocul nostru și dus la Malmaison, unde l-au supus la chinuri pentru a-l face inițiatorul secției militare. Când a revenit, era de nerecunoscut. Arăta ca o stafie învelită în niște ațe, rămășițe ale cămășii găurite cu care fusese arestat, și cu semne de colți ai câinelui care-l fugărea, nelăsându-l să se odihnească, până ce cădea istovit.

Corneliu Coposu, după condamnarea din acest lot, a trecut prin alte presiuni ca să-l „convingă” să devină martor al acușării în procesul lui Lucrețiu Pătrășcanu. Dar în zadar.

Nemulțumiți de acușarea de tentativă nereușită a trecerii frontierei, Nicolski și oamenii lui s-au gândit la alte înscenări pentru a extermina definitiv pe conducători. Și au trecut la însăilarea acușărilor de înaltă trădare, complot, pregătire de răsturnare a regimului prin organizarea secției militare și a grupurilor de partizani.

Petre Chivu (București)

DEPORTĂRILE DIN ANUL 1949

Anul acesta, mai exact în noaptea de 1 spre 2 martie, s-au împlinit 45 de ani de când un număr de peste 200.000 de cetățeni au fost arestați și deportați, fixându-li-se domiciliu obligatoriu în diferite locuri din țară. Numărul lor nu se cunoaște exact, deoarece până în prezent nu s-a ocupat nimeni de cercetarea amănunțită a evenimentelor petrecute în primăvara lui 1949, care, prin proporțiile și condițiile în care au avut loc, precum și prin consecințele ce au decurs, constituie o pată rușinoasă în istoria țărilor din fostul lagăr comunist.

Timpul limitat pe care-l am la dispoziție nu-mi permite să evoc evenimentele în detaliu. Din această cauză nu mi-am propus decât să le semnalez din această cauză nu mi-am propus decât să le semnalez și să fac un apel celor care intenționează să studieze perioada postbelică din țara noastră, de a-și îndrepta atenția asupra lor.

La data de 2 martie 1949, deci ulterior petrecerii faptelor, apare Decretul nr. 83 emis de Ministerul Agriculturii. Se intitulează: „pentru completarea unor dispoziții din Legea nr. 187 din 1945 pentru înfăptuirea reformei agrare” și la art. 2 prevede:

„Trec în proprietatea statului, ca bunuri ale întregului popor:

a. exploatările agricole moșierești care au făcut obiectul exproprierii, potrivit legii nr. 187 din 1945, și fermele model construite prin efectul aceleiași legi, cu întregul inventar viu, mort și clădiri aparținând sau afectate acestor exploatări, indiferent de locul unde se află;

b. instalațiile agricole și semiindustriale, bunurile și materialele destinate exploatării agricole, produsele agricole destinate valorificării, oriunde s-ar găsi depozitate, aparținând exploatării moșierești expropriate”.

Deci, acest „decret” s-a referit la proprietățile de 50 ha teren arabil rămase după exproprierile și împrumăturile din 1945, când a fost desființată marea proprietate agricolă, în 1949 nemaifiind vorba de moșieri.

Prin faptul că la baza acestei așa-zise exproprieri s-a aflat un act normativ emis de un organ – Ministerul Agriculturii – necompetent a-l emite chiar în accepțiunea legislației de atunci (un minister nu poate elabora decât norme, regulamente sau instrucțiuni pentru aplicarea unor legi din domeniul său de activitate), nu se poate ajunge la altă concluzie decât că acest „decret” nu a fost altceva decât o încercare de a da o bază legală unei acțiuni de confiscare. El a constituit, de fapt, începutul colectivizării agriculturii în România, din aceste proprietăți luând naștere, după modelul bolșevic, fostele gospodării agricole de stat (Gostat) corespunzătoare sovhozurilor sovietice. În scurt timp s-a trecut la etapa a doua a colectivizării – cea a deposedării țăranilor de

proprietățile lor, prin înființarea cooperativelor agricole de producție, corespunzătoare colhozurilor sovietice.

Ulterior, Comisia Centrală de expropriere, înființată în acest scop și condusă de ministrul Agriculturii, Vasile Vaida, emite în lunile mai și octombrie ale aceluiași an, instrucțiuni de aplicare a decretului nr. 83 privind situația bunurilor confiscate, de la cele cu caracter agricol și până la cele de uz personal, fără a face însă vreo referire la situația foștilor deținători (instrucțiunile nr. 560635/14.05.1949 și nr. 566515/11.10.1949).

Am insistat ceva mai mult asupra aspectului juridic, deoarece chiar și astăzi, după revoluția din 1989, această categorie de cetățeni este exclusă din preocupările mai mult decât simbolice de reparare a abuzurilor regimului comunist. Excepțiile prevăzute de art. 36 din Legea fondului funciar nr. 18/1991 sunt concludente. Acestora nu li s-a reconstituit dreptul de proprietate nici în natură și nici în acțiuni.

Și acu, cum s-a aplicat acest „decret”?

În noaptea de 1 spre 2 martie 1989, după orele 24, echipe de indivizi conduse de subofițeri sau ofițeri de Securitate au arestat de la locuințele lor pe cei în cauză, indiferent de vârstă sau de starea sănătății. Echipați sumar, aceștia, sub amenințarea pistoalelor-mitralieră, au fost duși la primăriile din localitate, de unde au fost transportați mai departe în capitalele de județ; s-a stabilit fiecărei familii locul unde urmează a fi deportată – în general la câteva sute de kilometri de localitatea de reședință. Toți aceștia n-au avut voie să-și ia cu ei bani, alimente sau lucruri de uz personal. Ajunși la noile

domiciliu, erau obligați să se prezinte la posturile de miliție pentru a fi înregistrați, având în continuare obligația să se prezinte la intervale foarte scurte pentru a dovedi că nu au părăsit domiciliul obligatoriu. Pe actele lor se aplica o ștampilă cu literele DO. Nu li s-au repartizat locuințe sau asigurat un minimum de facilități pentru instalare. Cei care aveau serviciu au fost concediați, iar elevii și studenții au fost eliminați din școli. Majoritatea au fost apoi – sub diferite vini – duși la Canal sau în diferite închisori din țară, unde puțini au reușit să supraviețuiască.

Această dramă a trăit-o și familia mea, ambii părinți și șase copii fiind deportați dintr-o comună din Bărăgan la Râmnicu-Sărat.

Deportările au durat până în luna august 1963, fara ca persoanele care le-au suferit să poată reveni la vechile domiciliu, locuințele fiindu-le în continuare confiscate, situație care dăinuie și în prezent.

Chiar după ridicarea domiciliului obligatoriu, situația acestei categorii sociale a continuat să fie critică. Cei în vârstă și în incapacitate de a efectua vreo activitate, lipsiți de pensie sau de vreun ajutor social, au sfârșit în mizerie. Din cei mai tineri, puțini și-au putut relua vechile activități, majoritatea neputând să se angajeze decât în activități marginale – în general munci necalificate.

Din păcate, așa cum am mai arătat, timpul limitat m-a obligat să mă rezum la o simplă semnalare. Astfel, revin cu apelul făcut la început celor care vor scrie istoria acestor ultimi 50 de ani, să-și îndrepte atenția și asupra

celor prezentate aici, pentru că și aceste lucruri fac parte din istoria nefericită a poporului nostru.

Drama suferită, încercările de multe ori peste limita rezistenței fizice și psihice, lipsurile și umilințele la care au fost condamnați zecile de mii de cetățeni care reprezentau elitele intelectualității și marii gospodari ai satelor românești (și nu neapărat moșieri), toate acestea se încadrează în marea tragedie a poporului român.

Și nu mă pot reține în încheiere să nu evoc aici figura profesorului meu de Economie Politică de la Facultatea de Drept din București, Aristide Bazilescu – fiu al unui alt mare profesor, Nicolae Bazilescu, fondator al parcului Bazilescu din București – pe care l-am întâlnit în acel timp la Mizil. Trăgea un cărucior cu care transporta butelii de aragaz la diverse persoane. Din păcate, nu l-am putut ajuta cu nimic pentru că și eu eram în aceeași situație. Am petrecut împreună, însă, câteva ore la marginea târgului, discutând despre economia politică. Ne-am despărțit îmbrățișându-ne, cu speranța că vom supraviețui aceluși coșmar. Eu am supraviețuit, iar el a murit, nu mult după aceea, în mare mizerie și în anonim. Și ce mare profesor a fost Aristide Bazilescu!

Maria Ioniță (București)

ÎNCHISOAREA POLITICĂ – MIJLOC STRATEGIC ESENȚIAL AL REGIMULUI COMUNIST PENTRU LICHIDAREA SOCIETĂȚII CIVILE

Una din principalele direcții spre care și-a canalizat forțele regimul comunist instaurat în România după 1944, prin grija „marelui prieten” de la răsărit, dar și cu sprijinul nu mai puțin substanțial al „cozilor de topor” din țară, a fost aceea de distrugere a societății civile din România, atât în ceea ce a însemnat ea ca instituții, cât și a componentei sale umane, a tuturor celor care gândeau și acționau altfel decât noii stăpâni, având în același timp și posibilitatea, prin statura lor morală și intelectuală, să influențeze pe cei din jur. Iar mijlocul strategic cel mai des folosit a fost închisoarea politică.

Suntem, fără îndoială, țara cu cei mai mulți deținuți politici din estul Europei fost comunist și, în același timp, cu închisorile politice cele mai bine puse la punct, cu un regim de teroare rivalizând poate numai cu lagărele de exterminare ale naziștilor. Totodată, însă, suntem și țara în care rezistența anticomunistă a atins o amploare deosebită și s-a prelungit mult după instaurarea noului regim. Concluzia nu poate fi alta decât aceea că România antebelică, țara al cărei regim democratic era unanim recunoscut, dispunea de o societate civilă relativ bine structurată și că regimul comunist reprezenta o grefă pe care corpul sănătos și puternic al națiunii a respins-o dintru început.

Sigur că pentru a îngenunchea o armată trebuie mai întâi s-o decapitezi, să-i distrugi statul-major. Asta au și făcut comuniștii temeinic, metodic, perfid, cu sânge rece. Au început cu insinuări în presă, trecând apoi la acuze directe împotriva liderilor clasei politice românești cărora le-au înscenat procese odioase, aruncându-i în închisori unde majoritatea au și pierit. Folosind șantajul și forța au înlăturat forma democratică de guvernare de care beneficia România – monarhia constituțională. A venit apoi rândul intelectualilor români de marcă – istorici, filosofi, sociologi, scriitori – care au reprezentat fala culturii românești interbelice. Au fost întemnițați, marginalizați, siliți să trăiască în exil, unii până la sfârșitul zilelor, sau să-și ascundă convingerile, ceea ce nu a însemnat altceva decât tot o închisoare politică, fără gratii însă. Și apoi, urmând deviza-i atât de dragă și care i-a devenit specifică: „Cine nu este cu noi, este împotriva noastră”, regimul comunist a început opera temeinică, poate singura cu care se poate mândri cu adevărat, de epurare a societății civile de tot ceea ce însemna în viziunea sa „element retrograd”, burghez, dușmănos, periculos pentru securitatea statului comunist; practic de distrugere a acesteia. Au fost întemnițați de fapt toți cei ce reprezentau esența instituțiilor societății civile românești: profesori, preoți, învățători, funcționari, frunțașii satelor, ofițerii armatei regale. Dar poate nu atât suferințele fizice ale celor întemnițați au dus la distrugerea societății noastre civile, ci mai ales suferințele morale la care au fost supuși ei și urmașii lor, inculcându-le sentimentul vinovăției, al unei vini inexistente pentru care au trebuit să plătească, împotriva

firii și a învățaturii lui Dumnezeu, copiii și chiar și nepoții lor.

Pentru a proba cele afirmate teoretic mai sus, mă voi opri pe scurt asupra unuia din zecile de mii de cazuri, care poate nu este cel mai semnificativ, dar este totuși relevant.

În anul 1959, în condițiile în care în alte țări cu regim comunist începuse să se facă simțit procesul de destalinizare, în România se petrece ultimul mare val de arestări pe temeuri politice, menit să lichideze și ceea ce mai rămăsese din societatea civilă interbelică: mici funcționari, preoți și învățători de țară, profesori, magistrați, cei mai mulți foști membri de rând ai partidelor Național Țărănesc, Național Liberal și Social Democrat. Paradoxal, această revigorare a terorii comuniste se producea în condițiile în care, numai cu un an în urmă, avusese loc retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul țării noastre. Era, probabil, și aceasta o modalitate prin care guvernării comuniste din România doreau să-și dovedească, o dată în plus, fidelitatea față de stăpânul de la Moscova și, implicit, să-și demonstreze capacitatea de a stăpâni țara și fără ajutorul tancurilor sovietice.

Printre cei arestați atunci s-a numărat și Ilie M. Georgescu, contabil. Născut la Ploiești, la 21 aprilie 1905, în familia numeroasă a unui factor poștal, a avut o copilărie și o tinerețe grea, marcată de griji materiale nenumărate. Inteligența, puterea de muncă și ambiția cu care era dotat l-au făcut ca, după absolvirea școlii elementare de comerț din Ploiești, să urmeze cursurile

comerciale de seară și duminică ale Școlii de Comerț (corespunzând cu liceul comercial) din același oraș și apoi, întreținându-se singur, pe cele ale Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București (numai primii doi ani, din lipsă de fonduri). Devine contabil și, dovedind o temeinică pregătire și pricepere în domeniu, este acreditat, din februarie 1929, în „Corpul contabililor autorizați și experților contabili, Secția Prahova”. Mai mult, fiind un spirit întreprinzător, în 1936 își înscrie la Camera de Comerț și de Industrie din Ploiești firma proprie, „Colorado” și apoi „Capitol”, având ca obiect de comerț „exploatarea de cinema, teatru, filme și antreprize de lucrări publice și particulare, cumpărări și vânzări de materiale tehnice en-gros și en-detail pe cont propriu”, îndeplinind și funcția de contabil la diverse firme particulare din industria locală a petrolului.

În 1931 se înscrie în Partidul Național Liberal, dizidența Gheorghe Brătianu.

Absolvent al Școlii de ofițeri de rezervă Ploiești, contingent 1927, este concentrat din decembrie 1938 până în decembrie 1944 și ia parte la războiul pentru eliberarea Basarabiei cu gradul de căpitan și funcția de comandant de companie în cadrul Regimentului 32 Infanterie „Mircea”, ajungând până la Dalnic și Bug. Este decorat prin Ordinul de zi nr. 2012 din 31 martie 1942 cu Ordinul „Coroana României cu spade și panglica de Virtute Militară clasa a V-a” pentru „curajul și destoinicia cu care și-a condus compania, ocupând poziții sub bombardamentul violent al inamicului ca și respingând

flancul drept urmare a încercuirii din 22 septembrie 1941”*.

Faptele menționate, care ar fi trebuit să însemne o adevărată carte de vizită pentru omul și tatăl Ilie M. Georgescu, au constituit însă tot atâtea capete de acuzare pentru inculpatul Ilie M. Georgescu după arestarea sa în noaptea de 13 spre 14 februarie 1959.

Tânărul din zilele noastre ar putea considera motivele pentru care a fost inculpat Ilie M. Georgescu ca fiind cel puțin ilare, dar ele i-au adus, în urma hotărârii Tribunalului Militar București prin sentința nr. 704 din 10 iulie 1959, nu mai puțin decât „7 ani închisoare corecțională și 3 interdicție corecțională”*, fiind încadrat la art. 209 pct. 2 lit. a din Codul Penal pentru delictul de „uneltire contra ordinii sociale”. Potrivit actului de incriminare „inculpatul Georgescu Ilie s-a manifestat în dese rânduri ca un element dușmănos orânduirii noastre de stat, prin aceea că a purtat numeroase discuții cu conținut calomnios împotriva regimului democrat popular din R.P.R., a lansat zvonuri tendențioase în legătură cu eventualitatea declanșării unui nou război de către puterile imperialiste, preconizând totodată schimbarea regimului din țara noastră ca urmare a intervenției armate a acestora ..., a audiat posturile de radio imperialiste și a ... difuzat știrile transmise de aceste posturi, faptă din care ar fi putut rezulta un pericol pentru securitatea statului ... a fost înscris în Partidul Național Liberal încă din anul 1931 ... De menționat este faptul că în trecut inculpatul a avut o poziție social-economică de natură a-i crea asemenea sentimente de ostilitate față de regimul nostru”*.

Pronunțând sentința, Tribunalul conchidea: „Intenția inculpatului este vădită și constă în aceea că a dorit producerea urmărilor faptei sale, în speță subminarea securității de stat, prin aceea de a fi încercat să creeze o stare de spirit nefavorabilă regimului și de neîncredere a cetățenilor în trăinicia orânduirii noastre de stat”*.

În baza acestei „presupuneri” că ar fi putut reprezenta „un pericol pentru securitatea statului”, Ilie M. Georgescu a dus timp de 5 ani, până la așa-zisa grațiere din aprilie 1964, o viață de coșmar, trecând, rând pe rând, prin închisorile de la Gherla și Botoșani, ca și prin coloniile de muncă de la Luciu-Giurgeni, Salcia, Grădina-Piatra Frecăței.

Toți acești ani cumpliți trebuie să-i fi părut veacuri, după cum o mărturisea numai hârtiei, în taină, la ieșirea din închisoare: „Nu m-am mâhnit prea mult de cele ce mi s-au întâmplat, nu am blestemat pe nimeni, deși în parte știam cine merita blesteme și chiar mai mult, ci sufeream la gândul că lăsasem în urmă ființe dragi, lipsite de dragostea și sprijinul meu, căroră le dorisem făurirea unei vieți frumoase și un viitor strălucit, purtând un nume de care să nu se rușineze. Ce va fi cu ei? Acesta era aproape singurul gând al meu! Sufletul meu tânjea după ei, iar singurătatea adesea mă tortura!”*.

Într-adevăr, cei rămași acasă (soția și cei trei copii care n-au aflat timp de 5 ani nimic despre soțul și tatăl lor decât dintr-o înștiințare trimisă prin poștă că au de plată suma de 350 lei reprezentând cheltuielile de judecată) au trecut prin grele suferințe morale, lipsuri materiale cumplete și privațiuni de tot felul. Dacă cei doi

copii mai mari, deși au suferit traume psihice și materiale greu de șters – unul a trebuit să abandoneze facultatea de Construcții pentru a-și întreține familia rămasă fără susținătorul firesc, iar celălalt a reușit numai printr-o minune, fiind în penultimul an, să-și termine studiile superioare –, au fost totuși în măsură să înțeleagă ce s-a întâmplat cu tatăl lor, mult mai greu a fost pentru cel mic. Sunt ușor de imaginat dimensiunile pe care le poate lua în mintea unui copil de 12 ani un asemenea eveniment, ce urme îi lasă în suflet o noapte de coșmar – cea a arestării tatălui și a percheziției făcute de Securitate –, neavând capacitatea de a înțelege vinovăția celui arestat „politic”, când pentru el doar hoții și ucigașii meritau să fie pedepsiți, toate urmate de o adolescență chinuită de întrebări, folosind diverse subterfugii pentru a putea urma un liceu, lipsit de înțelegerea și ocrotirea unuia din părinți.

Și toată această vină imaginară – de a fi fiica sau fiul, ginerele sau nora, nepotul, fratele sau sora unui deținut politic, cu toate datele strânse minuțios într-un „dosar prost” – a fost ani de-a rândul, pentru mulți tineri, o piatră de moară care i-a tras în jos, le-a frânt aripile, le-a oprit avântul, i-a împiedicat să se realizeze, le-a stopat accesul la o carieră profesională la care aveau dreptul, de cele mai multe ori în favoarea unor impostori și pseudointelectuali.

Iată cum închisoarea politică a fost o armă de temut prin care regimul comunist a manevrat ani de-a rândul, fără scrupule, diverse categorii sociale, realizându-și cu meticulozitate opera de distrugere a componentelor umani ai societății civile românești, înlocuindu-i cu „omul

nou”, „omul robot”, de ale cărui non-calități nu este cazul să ne ocupăm aici și acum.

Iată de ce ceea ce lipsește încă României astăzi este tocmai acea societate civilă pe care trebuie să încercăm cu toate forțele și cu mai mult curaj s-o reclădim, reînnoind peste ani tradițiile solide și sănătoase pe care le are poporul nostru în acest sens.

Notă

Toate documentele care au folosit la realizarea acestei comunicări (deci și cele din care se citează notele *) fac parte din arhiva familiei Ilie M. Georgescu, care acum se află în posesia autoarei.

Georgeta Pop (București)

DEȚINUȚII FĂRĂ CONDAMNARE, O CATEGORIE A VICTIMELOR PUTERII COMUNISTE

Printre victimele sistemului concentraționar comunist există o categorie distinctă, aceea a deținuților fără condamnare judecătorească. Motivele pentru care un arestat putea fi reținut timp îndelungat fără să fie condamnat erau dintre cele mai diferite, dar pornind de la un studiu de caz am să mă opresc asupra unei anumite motivații: frângerea oamenilor ce erau repere comportamentale pentru ceilalți membri ai societății. Aceștia erau indivizi care, într-o comunitate sau un grup social, prin personalitatea lor, prin hărnicie, talent sau perseverență, deveneau modele pentru cei din jur, dar erau modele ale unui sistem de valori diametral opus sistemului comunist. Ei au devenit ținte vii ale represiunii puterii comuniste. Cu cât existența lor era mai zdrobită, cu atât cei din jur erau mai înfricoșați și, din instinct de conservare, se presupunea că vor avea dorința de a se îndepărta de modelul lor mergând în sens invers.

Felul în care se manifestă azi societatea românească arată că, cel puțin în parte, aceste încercări au reușit, motiv pentru care astăzi se vorbește de o criză a valorilor morale: simțul datoriei, cinstea, sentimentul onoarei sunt noțiuni aflate în cădere liberă.

Să revenim însă la studiul de caz de la care am plecat. În cadrul programului de istorie orală al Alianței Civice am realizat o înregistrare, în ianuarie 1994, cu

domnul Petre Luca, născut în anul 1916, de profesie cazangiu, domiciliat în București. În 1948, la naționalizare, acesta a pierdut un mic restaurant și o băcănie în București, pe Șoseaua Giurgiului, unde lucra cu 5-6 angajați. Familia a rămas fără mijloace de existență, dar cu un automobil și un loc de casă. El a fost arestat pentru puțin timp și, la întoarcere, găsindu-și soția și copilul adăpostiți din milă pe la vecini, a vândut mașina și pe locul de casă și-a ridicat singur o căsuță. În 1949 este din nou arestat și acum încep peregrinările prin închisori: București, Pitești, Slatina, Craiova, Jilava. Este bătut cu îndârjire, cerându-i-se „să spună”. Ce ar fi voit ei să spună, nu a înțeles niciodată și, de altfel, de la un timp a observat că îl băteau fără să-l mai întrebe ceva. În 1950 este inclus pentru judecare într-un grup de cinci deținuți, dintre care doar pe unii îi cunoștea dinainte. Avea 30 de ani. Acuzația a fost: „crimă de război” pentru lupta împotriva Uniunii Sovietice. Din grup făcea parte și generalul Fărcășanu, comandantul Diviziei 11 în care el făcuse războiul pe front cu gradul de sergent. Procesul s-a întrerupt înainte de a se pronunța sentința. După proces, întreg lotul a fost băgat direct în „camera neagră” de la Jilava. Ținuți dezbrăcați în „frigider” o noapte întreagă, au scăpat cu viață datorită ideii generalului de a se lupta între ei pentru a se încălzi, iar când au obosit s-au îmbrățișat pentru a păstra cât mai mult timp căldura corpului. Dimineața, gardienilor nu le venea să creadă că trăiesc toți, pentru că intenția fusese de a-i omorî. A urmat Canalul, cu coloniile Poarta Albă, Peninsula și Coasta Galeș. A fost eliberat în 1953, deci a făcut cinci ani de pușcărie fără să fie condamnat și fără să înțeleagă

de ce a fost închis. Acuzația de la proces era aberantă și nu putea fi înțeleasă decât ca pretext.

La ieșirea din închisoare, se reprofilează și își deschide un atelier de reparații auto, cu care câștigă bine, astfel că își reface avutul și ajunge să lucreze cu 4-5 angajați. Acum este bătrân și uzat de boli, dar încă se recunoaște în el omul peste voința căruia nu se poate trece. Și-a făcut averea cu mâinile lui, a fost închis pe nedrept, reîntors în viața socială și-a refăcut situația materială și a fost totdeauna propriul său stăpân. După ieșirea din închisoare putea să lucreze într-o fabrică, dar a preferat să-și deschidă un atelier particular; în închisoare ar fi putut inventa declarații fanteziste pentru a scăpa de bătaie, dar nu a făcut-o chiar dacă nu înțelegea de ce i se întâmplă toate acestea. Pe acest fel de oameni tari a încercat puterea comunistă să-i îngenuncheze și prin ei pe ceilalți. Cu Petre Luca nu a reușit!

Cazul pe care vi l-am expus mi se pare reprezentativ pentru categoria deținuților fără condamnare. Ei sunt, majoritatea, victime anonime ale comunismului, pe care înregistrările făcute în cadrul programului de istorie orală îi salvează de la uitare. Dar mai mult decât atât, cunoașterea acestor cazuri ne ajută să înțelegem procesul de subminare de către puterea comunistă a vechiului sistem de valori, să analizăm încercarea ei de a schimba mentalitatea individului, urmărind crearea „omului nou”: supus, fără personalitate, fără voință. Dar faptul că noi suntem aici, lucrând pentru cunoașterea adevărului și repunerea lui în drepturi într-o societate democratică, dovedește că ei nu au câștigat

partida, iar convingerea mea este că echilibrul și armonia spre care tinde orice organizare socială se va realiza și la noi. Când? Depinde și de noi să fie cât mai curând.

Dorana Coșoveanu (București)

ÎNCHISOAREA DIN AFARA ZIDURILOR

Fractura gravă, în plan politic, a anilor '46-'48 în România a însemnat și definirea, în plan psiho-social a două categorii distincte:

- cei care au adus comunismul, l-au sprijinit și au beneficiat de el
- și cei care, împotrivindu-se lui, i-au căzut victime.

Cea de a doua categorie, generația din prima linie - adică zecile de mii de deținuți politici, deportați, surghiuniți - a fost urmată de fiii lor, adică de cei care în anii '5 erau adolescenți. Din generația acestora ne-am oprit la câteva consemnări din jurnalul unui adolescent al cărui părinte a fost deținut politic timp de 17 ani, condamnat la muncă silnică pe viață și degradare militară pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale și crimă de înaltă trădare p. de art. 190 pc.2.3 CP/256”.

Noaptea de 29 martie 1948 a însemnat primul contact dur cu teroarea. La 14 ani nu înțelegeai de ce în toiul nopții oamenii străini (unii vorbind rusește) dau buzna în casă, o răscolesc din pod până în pivniță, rup și distrug, căutând nu se știe ce, și, în final, pleacă luând cu ei - fără nici o explicație - pe cel mai bun prieten și tată. Figura lividă, crispată a celui care își ia rămas bun de la familia îngrozită devine una din obsesiile coșmarului ce se naște.

După câteva săptămâni scena se repetă, în aceeași regie, cu aceeași duritate, de această dată fiind arestată mama. În casărămânel singure trei fete, între 9 și 14 ani. Urmează evacuarea din locuință și primul contact cu Securitatea, anchetele, confuzia, sărăcia și frica - mai cu seamă FRICA. Ea ne va dicta din acel moment fiecare gând și fiecare gest.

Traumatismul s-a produs, este ireversibil, maturizarea obligatorie și, din această cauză, cu atât mai tristă. Un adolescent intră astfel brusc în marea familie a urmăriților, a năpăstuiților, a celor care vorbesc în șoaptă, se privesc cu înțeles, se adună în fața porților închisorilor căutându-și în zadar părinții. Trebuie să înveți să taci, să-ți ascunzi sentimentele, să te lași mutilat prin acceptarea minciunii protectoare.

Este ca și cum ai învăța să zbori între pereții unei camere, lucru cu atât mai greu la vârsta la care nu poți să nu zbori.

André Breton spunea că „viața e un fel în care un ins pare a fi învoit cu inacceptabila condiție umană”. Nu o dată cei care au trecut prin închisori au spus că, în mod paradoxal, tortura fizică era mai ușor de suportat decât umilința morală.

Pentru cei care au rămas în afara zidurilor închisorilor umilința a fost cel mai greu acceptată pentru că ea a inclus supunerea față de nedreptate și neadevăr.

A fost mai ușor să crești în sărăcie, să ai o singură haină tot liceul, să-ți serbezi majoratul cu parizer și cornulețe cu marmeladă, decât să accepți că dosarul de

cadre nu-ți permite să rămâi într-o facultate al cărui examen de admitere l-ai trecut cu brio.

A fost mai ușor să accepți la 17 ani că trebuie să muncești – indiferent ce, să adaugi ceva la prea puținele resurse de existență ale familiei – decât să suporti statutul de „paria”, de „dușman al societății”, „copil de trădător”, așa cum sunau acuzele în permanență.

Acestea nu însemnau însă numai admonestări. Ele se concretizau în interminabile ședințe de demascare, de „înfierare”, urmate de înlăturarea „elementului dușmănos” din colectivitate. De aceea Cartea de muncă devine implicit un document concludent, în care apare clară curba descendentă a acestor ani. Până în 1965, în 15 ani de lucru, sunt 10 desfaceri de contract – chiar dacă posturile ocupate erau dintre cele mai modeste: pictor de firme la aprozar, laborant sanitar, cartograf, supraveghetor sezonier de expoziții estivale.

Chiar dacă prin grațierea din 1964 s-au întors acasă mulți dintre părinții condamnați, îngăduind astfel copiilor lor să-și încheie studiile întrerupte mereu de exmatriculări politice și să aibă în sfârșit posibilitatea să lucreze în domeniul profesional ales, aceste lucruri esențiale ale existenței au fost dobândite cu sacrificii imense care și-au lăsat amprenta inconfundabilă. Pentru că, în ciuda plasticității spiritului uman, capacității sale de adaptare, de regenerare, el rămâne marcat profund și îndelung de evenimentele și situațiile conjuncturale determinante.

Adolescentul anilor '50 a fost supus unor multiple traume:

- psihice: teroarea, frica, otrăvirea sufletului prin neputință și regrete;

- profesionale: blocarea accesului la instruire și la libera alegere a unei profesii;

- afective: el a fost izolat ca un „caz” aparte, „un element nociv” ce aparținea unei categorii condamnate. A fost victima dezamăgirilor sentimentale, a prieteniiilor prudente, a iubirilor imposibile.

Toate acestea au făcut din el un om vulnerabil care a încercat permanent să se lupte cu sine și cu ceilalți pentru ase defini. El nu poate să-și anuleze memoria și, deci, va aparține întotdeauna categoriei în care regimul politic comunist l-a împins.

Este greu de crezut că între acesta și partenerii săi de generație care s-au bucurat din plin de „binefacerile” regimului comunist se pot anula resentimentele, pentru că viața i-a plămădit total diferit.

Ce este încă ciudat e că resentimentele funcționează cu mult mai activ și mai agresiv tocmai la cei care au contribuit la instalarea și consolidarea regimului concentraționar comunist. Se refuză sau, în cel mai bun caz, se minimalizează existența victimelor, fie că acestea au fost între zidurile închisorilor sau în afara lor.

Memoria victimelor fascismului și-a aflat cinstirea mondială în inaugurarea Memorialului Holocaustului de la Washington.

După 50 de ani de la debarcarea aliaților în cel de al doilea război mondial, pe coasta Normandiei,

sacrificiul miilor de soldați a fost cinstit cu toate onorurile pe care statele participante, și nu numai ele, le-au socotit obligatorii. Existența miilor de crucidin cimitire, plăcile comemorative pe care sunt înscrise numele combatanților militari, dar și ale civililor, mii de oameni care s-au opus totalitarismului fascist, reprezintă cel mai fericit mod de a-ți cinsti eroii și istoria.

Au trecut aproape cinci ani de la revoluția anticomunistă din decembrie 1989. Ne întrebăm noi, foștii adolescenți ai anilor '50, când se va recunoaște oficial sacrificiul zecilor de mii de victime ale totalitarismului comunist și li se va da cuvenita cinstire.

Memorialul gulagului românesc de la Sighet ar fi normal să fie primul gest de recunoaștere din partea unui guvern postrevoluționar.

Poate că în felul acesta s-ar putea estompa, măcar în parte, resentimentele care împart încă și astăzi generația anilor '50 în cei care ani de zile și-au așteptat părinții să vină din pușcării și din lagăre de exterminare, și cei ai căror părinți le-au asigurat dezvoltarea în „epoca de aur a socialismului victorios”.

Petre Diaconu (București)

DESPRE ADEVĂR ȘI MEMORIA ADEVĂRULUI

Într-una din zilele lui august 1959 părintele Elefterie, starețul mănăstirii Derwent, din colțul de sud-vest al Dobrogei, a fost convocat la „gospodăria colectivă” Galița de către un instructor al „raionului de partid”. Chemarea i-a fost transmisă prin moș Ghiță Vitalia, gardian la colhozul satului.

Părintele Elefterie, totdeauna grăbit în cele ale vieții, ca să adune cât mai mult răgaz pentru cele cuvenite Domnului, ieși prin poarta din spate a mănăstirii și-și iuți pașii, pe cărarea cea mai scurtă, spre „gospodăria colectivă”.

Acolo, bătu ușor în ușă și după ce primi un răspuns oarecare pătrunse sfios în cameră. În mijlocul ei ședea în picioare, cu mâinile la spate, o namilă de om, mai mult lată decât înaltă.

Părintele nici n-apucă să spună „bună ziua” că se și pomeni izbit în față de o ploaie de pumni. Acesta a fost prologul anchetei; odată încheiat, instructorul sau securistul (Dumnezeu știe ce-o fi fost) își așeză cu grijă dosul pe masa cancelariei, apoi săltă capul și-și roti privirea prin cameră până ce întâlni cuiul de care atârna portretul lui Dej. A stat un timp așa, pironit într-o meditație tovărășească, după care a izbucnit: „la spune, banditule, pentru ce și de la cine ai procurat arma pe care o ții ascunsă în mănăstire?”

– „N-am nici o armă, d-le instructor! Eu sunt om al bisericii și n-am dreptul să umblu în mână cu lucruri aducătoare de moarte”. După o pauză, cât să-și tragă sufletul, adăugă: „Vă rog să veniți la mănăstire și să faceți percheziție în chilia mea sau oriunde doriți, ca să vă convingeți că la noi nu există arme”.

Toate acestea le-am aflat chiar din gura părintelui stareț, la puține zile după necazul lui. Mai târziu, ele mi-au fost adevărate de moș Ghiță Vitalia care, între timp, devenise paznicul taberei noastre arheologice, aflate pe același deal cu mănăstire.

L-am sfătuit pe stareț să facă o reclamație scrisă și să noteze pe hârtie tot ceea ce i s-a întâmplat acum și la anchetele precedente. Să spună răspicat că el este omul adevărului și numai al adevărului. Altfel, „ăștia” (ăștia erau ei) vor năvăli din nou pe capul lui.

„N-am să scriu niciodată” spuse hotărât părintele. „Dacă ei nu cred în cuvântul meu, ce rost mai are să înnegresc cu cerneală fața albă a hârtiei? Ei nu știu ce-i adevărul. Și chiar dacă ar ști, tot nu l-ar cinsti, pentru că și-au făcut din neadevăr și ură stâlp al existenței! Da, ei nu știu ce-i *aletheia!*”.

Părintele Elefterie se folosise în chipul cel mai firesc de cuvântul grecesc pentru *adevăr*. Lucru de înțeles, căci se născuse în Grecia, învățase și se călugărise în Grecia. Era aromân. Și pentru că simțea românește într-o țară în care nimeni n-avea dreptul să fie negrec, a trebuit să plece. Și a plecat. În România. La drept vorbind, ținea cu tot dinadinsul ca la ceasul cel de pe urmă să-și lepede bătrânețile pe pământ românesc.

„Trebuie să le scrii, părinte stareț” am insistat eu.

„Nu, nu, dacă nu s-au convins prin cuvântul meu, de ce să le mai scriu? Adevărul lui Isus s-a răspândit prin propovăduire, nu prin scris. Nu-i, oare, adevăr că la început a fost Cuvântul? Dar ei nu știu ce-i *aletheia!*”, mai spuse o dată starețul.

Acesta-i adevărul vieții părintelui Elefterie. Astăzi îl înțeleg mai bine decât l-aș fi înțeles atunci.

Aletheia în greacă, *veritas* în latină, adevăr în română.

Adevăr vine de la prepoziția *ad* + adverbul *verum*; *adverum* = adevăr.

Ce este adevărul? *Quid est veritas?* Iată întrebarea care a înflăcărat în căutare mintea și spiritul multor cărturari, începând cu Platon și neterminând cu Heidegger.

Unii filosofi latini și scolastici de mai târziu socoteau că adevărul este adecvarea intelectualului la faptul real: „*Adequatie rei et intellectus*”.

Cartezienii susțineau că adevărul este de două feluri:

1. adevărul absolut și 2. adevărul contingent. Adevărul absolut este de esență divină – „*veritas Dei*”, cum îl numea Descartes –, iar adevărul contingent este provocat de voința omului. Adevărul absolut, imuabil, este propriu matematicii, fizicii, dar și preceptelor morale, în timp ce adevărul contingent se regăsește în cultură, drept, istorie.

Dealtminteri, adevărul, adevărul istoric, pentru a fi apreciat la dreapta lui valoare are nevoie de perspectivă, de perspectivă în timp. Altfel, interpretarea lui imediată, sub presiunea factorilor emoționali, poate să-i altereze esența.

Paul Oprescu, prietenul meu de bună amintire, mi-a relatat următoarea întâmplare. La absolvirea în 1946 a Facultății de Litere și Filosofie, s-a dus la profesorul Gh. Brătianu rugându-l să-l primească la doctorat. „Și ce subiect vrei să-ți alegi?”

„Răscoala din 1907”, răspuse Paul Oprescu. „Aceasta-i încă politică, domnule Oprescu. Ca răscoala din 1907 să devină subiect de cercetare ar trebui să mai curgă puțin timp”.

Și avea dreptate marele istoric. Imediat după consumarea răscoalei din 1907 numărul morților a fost dilatat într-atât încât în anii grozăviei comuniste unii istorici au avansat chiar cifra de 11.000, dintre care 500 numai în județul Botoșani.

În realitate, în județul Botoșani, județul Flămândeii, locul unde a izbucnit răscoala, au fost uciși 7 inși. Cifra este marcată în monografia județului Botoșani redactată de Al. Păunescu, P. Șadurschi și V. Chirica și tipărită la Editura Academiei, în 1975.

Prin urmare, adevărul, adevărul istoric în special, pentru a ni se releva în plinătatea lui, are nevoie să treacă prin timp.

De aceea el, adevărul, era pentru greci fiica lui Kronos, iar pentru romani fiica lui Saturn.

Un poet roman al cărui nume s-a pierdut prin vreme spunea că „Veritatum filiam temporis esse”, deci Adevărul este fiica timpului.

De orice natură ar fi, adevărul se exprimă în cuvinte scrise sau vorbite. În înfățișarea adevărului, cuvintele trebuie să fie limpezi și, dacă-i cu puțință, frumos întrețesute, pentru că istoria nu e numai știință, ci și artă. Ba, aș zice, este mai mult artă decât știință. Altminteri, de ce ar fi ocrotită de Clio, una dintre cele 9 muze?

Dar adevărul istoric zadarnic este răbojit în cronici dacă nu-i memorat.

Iată ce aflăm în această privință din Phaidros-ul lui Platon.

Într-o bună zi, zeul Theut veni în fața lui Thamos, regele Egiptului, și-i arată descoperirea sa: arta scrisului. O prezenta ca pe un leac împotriva uitării.

În loc de laudă, Theut s-alese cu o dojană: „Nu te împăuna Theut cu invenția ta. Prin arta scrisului tu îl vei învăța pe om s-ajungă la neglijarea ținerii de minte, la uitare”, conchise Thamos.

Desigur, faraonul exagera.

Xenophanes, poet de prin sec. VI-V î.d.H. nota că grecii învățau pe dinafară, încă de la început, Iliada și Odiseea, deoarece în povestirile lui Homer erau însemnate nu numai faptele glorioase ale înaintașilor, ci și principiile morale și estetice ale vieții social-politice, interpretarea fenomenelor astronomice ș.a. Prin memorare și rememorare, Iliada și Odiseea deveniră cartea de căpătâi a elenilor.

Așa ar trebui să se întâmple și la noi. Să ne amintim mereu și mereu de faptele celor ce au căzut în noaptea suferințelor ca astfel să se plămădească scriptura învățămintelor.

La scurtă vreme după prima zi a anului 1990, părintele Elefterie împreună cu câțiva învățăcei s-a ivit la Derveni și a redeschis porțile mănăstirii.

La 9 februarie m-am dus la el. Nu-l mai văzusem de trei decenii și un an.

Acolo, în chilia lui cu pereți strâmbi și bagdadia joasă, părintele stareț mi-a istorisit toată curgerea necazurilor de după 1959, anul arestării lui.

L-am întrebat ce pricină au invocat ca să-l aresteze.

„Au găsit un pistol sub perna patului meu” răspunse starețul.

„Și cine putea să-l pună?” am întrebat într-o doară.

„Cine altul, decât unul de-ai lor. Doar nu era să-l așeze careva dintre călugării sau ucenicii mei!”

Cum-necum, nemernicii își atinseseră scopul. Starețul fiind dovedit ca „bandit burghezo-moșieresc”, mănăstirea putea, din acel moment, să fie închisă. Și așa a fost.

În toamna lui 1959 călugării au fost izgoniți, iar casa lor transformată în Secția nr. 5 a I.A.S.-ului Lipnița.

Mai rămăsese doar biserica, singură și tristă, ca un păcurar căruia lupii i-au risipit oile.

Starețul, la puțin timp după revenirea sa la mănăstire, a închis ochii. A fost înmormântat lângă zidul de răsărit al bisericii.

Firește, a murit împăcat în suflet că se adunase de pe drumurile durerii.

Din păcate, n-a lăsat nici o mărturisire scrisă despre viața lui, dăruită de Dumnezeu și chinuită de oameni. A făcut așa pentru că el cuvânta, și nu scria. A fost poate singura greșală a părintelui Elefterie.

În vara aceluiași an, în timp ce înregistram pe planșetă o situație arheologică, lucrătorii mei s-au dat în vorbă despre părintele Elefteie.

M-am oprit din lucru să-i ascult. Când discuția era în toi, unul dintre muncitori, proptindu-se-n lopată, s-a uitat la mine și spuse: „Domnule profesor, pistolul pentru care a pățimit părintele Elefterie a fost pus sub pernă de mine”. „Cum, tu erai acolo frate, viitor călugăr?!”. „Da, dar în același timp mai eram și altceva”.

În acea zi m-am simțit și eu nemernic. Omul se mărturisise, ce-i drept, târziu, dar se mărturisise; iar eu uitasem să-l iert.

Constantin Voicescu (București)

VIAȚA RELIGIOASĂ ÎN ÎNCHISOAREA TÂRG OCNA (1950–1954)

Cuvântul meu este o mărturisire. Din cei peste 12 ani de temniță, patru (1950–1954) i-am petrecut în închisoarea Târgu Ocna.

Dacă s-a vorbit despre „fenomenul Pitești”, în sensul lucrării satanice de distrugere sistematică fizică și mai ales spirituală a omului, socotesc că trebuie să se vorbească, cu atât mai mult, de „fenomenul Târgu Ocna”, apărut în paralel cu cel de la Pitești, ca lucrare divină de restaurare și zidire sufletească a omului, în plin iad comunist.

Este foarte greu să faci cunoscut cum s-a dezvoltat viața duhovnicească a deținuților politici de la Târgu Ocna, într-o scurtă comunicare. De aceea, mă voi mărgini numai să creionez câteva aspecte.

În ce mă privește, subliniez din capul locului: viața din închisoarea Târgu Ocna, cu sublimul și tragismul ei, este aceea care m-a determinat să părăsesc geografia, de care mă îndrăgostisem – eram student la Facultatea de Științe, secția Geografie – și să optez, după eliberarea din 1954, pentru teologie și preoție. Nu am fost singurul.

Închisoarea Târgu Ocna a fost o oază într-un deșert al suferinței. Nu că aici ar fi lipsit suferința. Dimpotrivă, boala – îndeosebi tuberculoza, sub toate formele ei – era la ea acasă. Deși purta și numele de sanatoriu, temnița era temniță comunistă, mormânt pentru „dușmanii poporului”.

Dar aici socot că s-a revărsat mila lui Dumnezeu peste toate crucile purtate cu răbdare, în nădejdea mântuirii. Suferința a fost sublimată în bucurie, cum o sesizase Radu Gyr:

*Suferință, spune-mi,
cum să mi te cânt?
Ți-e urcușul sfânt,
ca o rugăciune.*

Și cum o trăise, la Târgu Ocna, Valeriu Gafencu:

*Și cerul deschis se arată
Cu porțile în chipul crucii.*

La Târgu Ocna am ajuns în primăvara anului 1950, vreo 50 de studenți și elevi tebeciști, niște arătări, niște schelete care de abia își târau picioarele. Veneam din iadul de la Pitești, de care ne scăpase Bunul Dumnezeu, prin bacilul Koch. Înaintea noastră mai sosise un lot. Au început apoi să curgă și din alte închisori, de la Canal, de la mină, deținuți tuberculoși, unii în stare foarte gravă, încât mulți dintre ei au murit la sosirea în penitenciar.

Tratamentul împotriva TBC-ului era rudimentar. Ne prelungea numai agonia. De streptomycină și alte remedii descoperite atunci – și care ar fi salvat multe vieți – n-am beneficiat. Încât, cu toate eforturile extraordinare ale doctoriței oficiale, Margareta Danielescu, căreia îi purtăm mare recunoștință, și ale medicilor noștri deținuți, coasa morții a secerat fără milă. În perioada '50-'54, au murit sub ochii noștri circa 80 deținuți, dintre care jumătate erau studenți și elevi; capacitatea secției „politici” fiind de circa 120 bolnavi. Un număr de alți 62 deținuți au decedat

după ce au plecat din Târgu Ocna, în alte închisori, trimiși disciplinar, sau după eliberare.

La poarta închisorii, lângă un closet dezafectat, era o năsalie cu o ladă-coșciug, care primea unul sau două cadavre, în interior aflându-se de multe ori încă unul sau doi de-ai noștri.

Lada își deșerta morții dincolo de zidul închisorii, la marginea unui cimitir, în gropi superficial săpate, fără cruci și fără semn, apoi se întorcea așteptând pe alții. Ne aștepta pe noi...

Un fost grefier de la Târgu Ocna ne-a relatat că în timpul iernii, când pământul era înghețat, deținuții de drept comun care transportau cadavrele, și ele înghețate, le tăiau din picioare, ca să încapă într-o groapă mai mică.

În 1990 s-a ridicat acolo o troiță și s-a făcut slujba înmormântării pentru toți cei care au adormit în Domnul în temnița de la Târgu Ocna. În fiecare an, cei care am supraviețuit ne adunăm acolo și le facem pomenirea.

Pe fundalul acesta, al morții care ne pândea, am parcurs perioade de mari restricții, înveninate de activitatea ofițerilor politici securiști – Șleam Augustin și Valache – și a turnătorilor.

Momentele cele mai grele au fost în legătură cu încercarea de a se face și aici „reeducare” și „demascări” de tipul Pitești. Acțiunea a fost condusă de ofițerii politici și dirijată de col. Teodor Sepeanu, care a și venit personal la Târgu Ocna.

Cunoaștem acum, pe bază de documente provenite din arhiva Securității – ceea ce pentru noi a fost limpede de la început – că „acțiunea de demascare a deținuților

din penitenciare a fost dusă sub controlul și îndrumarea directă a serviciului Inspecției din Direcția Generală a Penitenciarelor, ai cărei șefi au fost, în anul 1949 – Nemeș Iosif, iar în anul 1950, Sepeanu Teodor”.

Aceștia „au primit instrucțiuni despre modul de lucru în problema demascărilor de la superiorii lor, în frunte cu fostul adjunct al M.A.I. – Pintilie Gheorghe, care indica: să nu se aleagă metodele, ci numai scopul lor să fie realizat”.

O parte din tinerii trecuți prin iadul de la Pitești și-au revenit la normal, în atmosfera plină de dragoste creștină de la Târgu Ocna. Alții însă, vreo zece la număr, n-au avut tăria să se desprindă și să învingă frica de care erau stăpâniți. Aceștia au colaborat cu ofițerii politici, ca informatori și mai ales în acțiunea de „reeducare”.

Acțiunea „reeducării”, după câteva încercări, a eșuat, izbindu-se de rezistența dârză și unitară a celorlalți deținuți politici, manifestată până la urmă prin strigăte la ferestrele închisorii, încât a aflat tot orașul. De atunci nu s-a mai încercat nici o acțiune de reeducare în Târgu Ocna. Dar regimul nostru de închisoare s-a înăsprit (ferestre închise, geamuri vopsite, izolări etc).

Și totuși, în această ambianță, s-a născut la închisoarea din Târgu Ocna mai mult decât o comunitate: o adevărată familie duhovnicească. Acestei familii i-au dat viață Valeriu Gafencu, Ion Ianolide și alții ca ei, pe care temnița îi înghițise din tinerețe.

La un moment dat, bisericuța paraclis din corpul vechi al penitenciarului a fost dezafectată, crucea de pe turlă doborâtă, iar veșmintele preoțești și sfințele

acoperămintele din altar au fost trimise în penitenciar drept cârpe de spălat pe jos. Când ne-am dat seama de blasfemie, am căutat să le recuperăm și să le ascundem. Un patrafir vechi l-am cusut în căptușeala paltonului meu și am reușit, trecându-l cu bine prin toate perchezițiile, să-l scot afară. Să fie oare vreo legătură între acest patrafir și faptul că mai târziu am devenit preot?

În penitenciar a fost introdus un Nou Testament, care a circulat în foi volante. Textele erau copiate pe plăcuța de săpun – o adevărată „tabula cerata” – și erau învățate pe dinafară. Tot așa au fost memorate rugăciuni, psalmi, acatiste, paraclise etc.

În același fel se învățau limbi străine, matematică, fizică, poezie și tot ce privea cultura.

La Târgu Ocna, cu binecuvântarea preoților noștri deținuți, s-a practicat „rugăciunea inimii”. Valeriu Gafencu și Ion Ianolide au adus aici experiența spirituală a Aiudului. Acolo crescuseră duhovnicește în preajma unor mari trăitori: Anghel Papacioc (viitorul Ierom. Arsenie Papacioc), avocații Trifan și Marian, Marin Naidim, Virgil Maxim ș.a.; avuseseră legături cu lucrarea filocalică a părintelui Arsenie Boca de la mănăstirea Sâmbăta (arestat și el mai târziu); se bucuraseră de atenția și binecuvântarea P.S. Ioan Suci de la Blaj, care i-a și vizitat în închisoare, unde, după aceea avea să fie azvârlit și să-și sfârșească zilele. Experiența duhovnicească a Aiudului s-a întâlnit, la Târgu Ocna, cu cea adusă de unii dintre studenți – nu numai teologi – arestați după 1948. Aceștia cunoscuseră activitatea isihastă a „Rugului Aprins” de la mănăstirea Antim din București, prin marii duhovnici: Arhim. Benedict Ghiuș,

Arhim. Sofian, Ieroschimonahul Daniil (Sandu Tudor) ș.a., care, și ei, mai târziu au fost arestați (părintele Daniil a murit la Aiud); sau participaseră la lucrarea misionară și samarineană a părintelui Toma Chiricuță de la Biserica Zlătari, a părintelui Constantin Sârbu de la Biserica Vergului, a părintelui Iliescu-Palanca de la Biserica Stavropoleos (și aceștia au înfundat pușcăriile).

Preoții Gherasim Iscu, Viorel Todea, Sinesie Ioja, Varlaam Lica și alții ne-au asistat religios, prin diferite slujbe, mai ales prin taina spovedaniei, această „sfântă terapie”, și îndeosebi prin Sfânta Împărtășanie, adusă de afară prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Majoritatea celor care au murit au primit Sfânta Cuminecătură. Toate acestea se săvârșeau pe ascuns, ferindu-ne de ochii administrației și de urechile turnătorilor. Atmosferă de catacombă! Ceea ce ne întărea sufletește și mai mult.

Cu rare excepții, cei care au fost chemați la Domnul au plecat liniștiți, în pace, conștienți că trec un prag și că se îndreaptă spre celălalt tărâm.

Așa s-a stins, la 49 de ani, în ziua de Crăciun a anului 1951, cu lumânarea în mână, ascultând rugăciunile pe care le ceruse, părintele Gherasim Iscu, starețul mănăstirii Tismana. Îi ajutase pe cei care luptau în munți împotriva comunismului.

Fiind pe moarte, Edi Masichievici, elev, a cerut să i se aprindă lumânarea. După ce s-a trezit dintr-un somn scurt, a cerut să fie stins mucul de lumânare – mai trebuie și altora! –, spunând că i s-a arătat Mântuitorul, Care i-a zis: „Nu te iau în seara aceasta”. L-a chemat la El în noaptea următoare.

Valeriu Gafencu plecat la Domnul la 18 februarie 1952, cu fața numai zâmbet, cerându-și iertare (el!) și luându-și rămas bun (la revedere!) de la toți. Cu câteva zile înainte, terminase, ca pe un testament, „Imnul celor căzuți”, din care redau o strofă:

*Te-ai dus și ne-ai lăsat în urma ta
Nădejdea revederii-n paradis
Mereu vei fi cu noi și-om aștepta
Să ne 'ntâlnim cu sufletul deschis.*

Unii au murit pentru că n-au vrut să-și vândă sufletul și să devină informatori, în schimbul streptomicinei aduse de acasă și care le-ar fi salvat viața. Așa s-au petrecut lucrurile, printre alții, cu studentul Goe Nițescu și cu elevii Edi Masichievici și Nelu Soltaniuc.

Noi, care din mila Domnului mai trăim, aducem mărturie despre viața acestor tineri care s-au străduit să trăiască și să moară în Hristos.

Nu ne surprinde faptul că pastorul evreu - creștinat, Wurmbrandt, a mărturisit de multe ori că viața i-a fost salvată prin lucrarea dragostei creștine a acestor tineri.

Ajutând pe medicii deținuți, o serie de tineri - tebeciști și ei, dar ceva mai în putere -, cu o dăruire impresionantă dar firească și discretă, au fost în același timp surori de ocrotire, femei de serviciu, spălătorese ale rufelor și cearșafurilor pline de puroi și murdărie, muncind, ca pentru Hristos, și ziua, și noaptea, când făceau de gardă la patul bolnavilor mai grav, repartizați la parter și mai ales în camera 4. Dintre ei, unii nu au gustat din porțiile lor de marmeladă sau carne: le cedau

celor mai bolnavi și mai slabi, ei mulțumindu-se cu obișnuitul arpacaș. Sunt aici, la Sighet, de față, doi dintre ei. Nu se făcea nici un fel de discriminare de rasă, de religie sau politică în această slujire samarineană. Referindu-se la atmosfera de iubire creștină din penitenciar, pastorul Wurmbrandt a mărturisit că la Târgu Ocna a întâlnit sfinți și că el ar dori să intre în Împărăția Cerurilor pe aceeași poartă cu Valeriu Gafencu.

Am fost vegheați permanent de schitul de pe Măgura. Clopotele lui din duminici și sărbători aveau un răsunet deosebit în inimile noastre. Că si priveliștea extraordinară a lumânărilor aprinse - șiraguri de stele - pe serpentinele Măgurei în nopțile sfinte ale Prohodului și ale Învierii! Inspirându-se din acest tablou, a izvodit Valeriu „Imnul Învierii”:

*Un clopot tainic miezul nopții bate
Și Isus coboară pe pământ.
Din piepturile noastre 'nsângerate
Răsună imnul Învierii sfânt.*

Sărbătorile Crăciunului! Colindele... cele vechi și cele noi... cele din închisoare, unele triste („A venit și-aici Crăciunul să ne mângâie surghiunul”), altele, înflorite aici, la Târgu Ocna, colinde de bucurie:

*În inima robului
Domnu-și face ieslea Lui,
În noaptea Crăciunului.
Flori de crin din ceruri plouă
Peste ieslea Lui cea nouă
Și din cer picură rouă.*

V. Gafencu

La închisoarea din Târgu Ocna am simțit și am trăit sfinte și adevărate bucurii! După aceea, după „eliberarea” din 1954, prietenul meu Samoilă (un tânăr capabil de mare dăruire) îmi mărturisea cu nostalgie: „Mi-e așa de dor de Târgu Ocna!”. Da, îi era dor de pușcărie! Da, pentru că acolo am înțeles ce înseamnă libertatea în Hristos. Bucuria și libertatea aceasta nu ni le-a putut lua nimeni, niciodată.

Noi am priceput bine cuvântul părintelui monah N. Steinhardt de la mănăstirea Rohia: „Pentru a ieși dintr-un univers concentraționar, și nu neapărat e nevoie să fie lagăr, o temniță ori o altă formă de încarcerare, teoria se aplică oricărui tip de produs al totalitarismului, există soluția mistică a credinței”.

Din experiențele trăite la închisoarea Târgu Ocna s-au cristalizat niște gânduri, niște precepte.

În cartea sa, „Testamentul din morgă”, Remus Radina afirmă:

„Din iubirea lui Dumnezeu și a aproapelui rezultă cele șapte năzuințe formulate de deținuții politici români:

1. Năzuim spre înviere.
2. Luptăm pentru împlinirea împărăției lui Dumnezeu pe pământ.
3. Vrem să aducem neamurile la Biserică pentru a le împăca cu Dumnezeu.

4. Vrem să creăm o școală de înaltă cultură și educație creștină, care să canalizeze toate energiile creatoare omenești.

5. Vrem să creăm un om născut din nou din Dumnezeu și din strădania lui personală.

6. Prin acest om vrem să dăm expresie, în conținut și formă, tuturor problemelor omenești, existente în toate timpurile.

7. Vrem să smulgem pe om din suferința fizică și morală.

Aceste gânduri fuseseră alcătuite la Târgu Ocna de către Ion Ianolide și Valeriu Gafencu.

Noi le-am învățat pe de rost și le-am scos afară, după eliberare.

Au fost piese de acuzare în procesul care ni s-a intentat în 1958, unora care am fost la Târgu Ocna și care am simțit nevoia imperioasă să ne vedem, să ne întâlnim, ca să păstrăm, cât de cât, libertatea spirituală – țara toată era o închisoare – și viața duhovnicească de la Târgu Ocna.

În lotul nostru, „lotul Târgu Ocna” (circa 30 de inși), au fost implicați și o parte din cei rămași în închisoare (I. Ianolide, C. Dragodan).

Am fost condamnați, în 1959, la ani grei de închisoare – nouă dintre noi la muncă silnică pe viață, pentru activitate mistică de întrajutorare în penitenciarul Târgu Ocna, activitate continuată și după eliberare.

A urmat o perioadă de detenție extrem de grea. Nu ne-am pierdut însă nădejdea. Știam că:

*Cele mai crâncene înfrângeri
Sunt renunțările la vis*

(Radu Gyr)

În 1964 deținuții politici au fost grațiați. Nu am simțit bucuria eliberării. Ochiul Securității a rămas permanent asupra noastră.

Până când Dumnezeu ne-a dat minunea jertfelor din decembrie 1989.

Prin această minune suntem noi aici, în locul de jertfă de la Sighet.

Știm că nici o jertfă nu e zadarnică. Socotim că Târgu Ocna are un mesaj pentru viața obștii noastre românești. E mesajul creștin al renașterii noastre.

Comunismul a distrus fizicește sute de mii de oameni; spiritual însă - multe milioane. Martirii ne cheamă de dincolo la Hristos, la Biserică. Să-i ascultăm!

Valeriu Gafencu ne-a lăsat ca testament „Imnul celor căzuți”:

Ne 'ndemni pe cei ce 'n viață am rămas:

Luptați uniți și în același pas.

Zidiți lui Dumnezeu altare sfinte,

Pășiți pe calea vieții înainte!”

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Liliana-Maria Bocu și Ioan Cupșa (Cluj-Napoca)

FABRICA ÎNCHISORII DIN AIUD – EXPERIMENT ȘI STRATAGEMĂ

I. Introducere

Prezenta comunicare își propune să demonstreze că închisorile comuniste, coloniile și lagărele de muncă au funcționat în România și ca unități experimentale pentru viitoarea economie socialistă, nu numai ca centre de exterminare și de reeducare a populației.

Colectivismul –principiu fundamental al moralei comuniste care a stat la baza „noilor relații de producție” și, implicit, a economiei socialiste – nici nu putea fi pus în aplicare în condițiile libertății depline a individului.

Afirmăm că relațiile de producție socialiste au fost experimentate mai întâi în locurile de detenție și au fost transferate apoi – după modelul nefuncțional creat – în toate unitățile economice de pe întreg cuprinsul țării (în fabrici, uzine, combinate agricole, I.A.S.-uri, C.A.P.-uri ș.a.m.d.).

Generalizarea la scară națională a experimentelor desfășurate în mediul concentraționar reprezintă mecanismul instaurării totalitarismului în România într-o formă cât se poate de concretă.

Susținem, cu mărturii și argumente, că între anii 1959-1964, în fabrica închisorii din Aiud, s-a făcut un asemenea experiment.

II. Angajarea „personalului” fabricii

Experimentul a început în septembrie 1959, când deținuții de drept comun care lucraseră până atunci în fabrică alături de personalul civil (format din maiștri și muncitori calificați domiciliați în orașul Aiud și împrejurimi), au fost eliberați. Administrația închisorii a recurs la o primă stratagemă: înlocuirea deținuților de drept comun cu deținuți politici, aleși pe bază de voluntariat, deci pe baza liberului consimțământ al acestora („Memoriile” lui Ioan Cupșa, p.197).

După o arbitrară triere și după o perioadă de fortificare fizică de două săptămâni (constând într-o alimentație mai consistentă și schimbarea celulelor cu așa-zisele dormitoare), s-a trecut la organizarea procesului de producție și repartizarea personalului în ateliere de profil (mechanic, electric, de întreținere, de lăcătușerie, de turnătorie, sudură, tâmplărie, tapițerie etc.). În funcțiile de șefi de ateliere (pe posturi de maiștri) și în birourile tehnice au fost numiți deținuți cu calificare superioară (ingineri de specialitate, cu experiență în funcții de conducere). Echipele de lucru din subordine s-au format din ingineri, maiștri și muncitori calificați în domeniu și dintre cei care urmau să se califice la locul de muncă. Vom exemplifica prin componența personalului atelierului electric, format din: inginer electromecanic Ioan Cupșa, șef de atelier (fost șef de secție la atelierele Grivița București, director al întreprinderii INCOROM Cernăuți, membru în Consiliul de administrație A.G.I.R. și secretar general A.G.I.R., delegat oficial A.G.I.R. în Bucovina de Nord, director al băncii „Silvania”), inginer mecanic Gheorghe Gabriel, fost maestru de șah, în

funcția de șef al biroului tehnic, și inginerul Constantin Bogza (decedat în închisoarea din Aiud în anul 1961), în funcția de ajutor șef de birou tehnic. Maiștri electromecanici au fost: Anton Turdeanu (decedat în închisoare din Aiud în 1963-’64 și ajuns în închisoare prin delațiunea comandantului Crăciun, nașul său de cununie), apoi Nicolae Zamfir, Titi Bilu și Constantin Grădinaru, deveniți bobinatori. Conferențiarul dr. inginer Alecu Constantinescu de la Institutul de Petrol și Gaze s-a „calificat” în detectarea defecțiunilor și depanarea lor, iar inginerii Schiau și Nicolae Ciolan s-au recalificat bobinatori...

S-a preluat gestiunea magaziei, a dulapului de materiale speciale, a aparatului și sculelor existente, s-au prezentat planurile de producție și munca a început sub supravegherea permanentă a gardienilor.

III. Experimentarea conducerii duble (sistemul socialist al dublei conduceri)

Întregul personal al acestui atelier (și al fabricii) se afla într-o dublă subordonare. El era supus:

- unei conduceri așa-zis „civilă”, formată din inginerul șef al fabricii, pe nume Biber, mecanicul șef Aldea și maiștrii civili (pe care deținuții, șefi de ateliere, îi înlocuiau în muncă);

- unei conduceri politice securiste, formată din: colonelul Crăciun, comandantul închisorii, locotenentii-colonei Ivan și Iacob, căpitanii Lörintz și Chirilă, plutonierul Filipescu și alți ofițeri de Securitate.

Vom regăsi schema acestei duble conduceri în toate unitățile economiei socialiste până în 1989.

IV. Experimentarea sistemului socialist de retribuire și de promovare a personalului

Fabrica închisorii din Aiud producea bunuri de consum, diferite articole necesare pieței. Atelierul electric la care ne referim cu precădere asigura iluminatul în fabrică și în penitenciar și întreținerea mașinilor-unelte. Dar, în afara operațiilor de rutină, aici s-au proiectat și s-au executat aparate-prototip: un aparat de sudură „cap la cap” pentru deșeurile metalice (recuperarea deșeurilor), un transformator de sudură monofazic și un electromotor pentru mașinile de cusut electrice. Aprecierea realizărilor și stimularea morală a creativității, „ca mijloace puternice de atragere a maselor în procesul de creare a noilor relații sociale, a noii discipline în muncă și a noii organizări a muncii”, s-a făcut în fabrica din Aiud în anul 1960, sub forma binecunoscută mai târziu nouă, tuturor, anume aceea de acordare a titlului de „fruntaș în muncă”. Și, întrucât esența colectivismului în ideologia marxistă era reprezentată de „îmbinarea organică a intereselor individuale cu cele generale”, acordarea titlului a fost însoțită de acordarea unor drepturi individuale, ca:

- dreptul de a dispune de un dormitor separat, numit „dormitorul fruntașilor”;
- dreptul de a dispune de o bibliotecă proprie în dormitor și de jocuri de șah;
- peste un an, dreptul la un pachet de acasă și de a scrie lunar câte o carte poștală familiei;
- peste un an, dreptul de a citi „în bloc” toate scrisorile sustrate în anul precedent din pachetele primite;

– în fine, după trei ani de muncă în fabrică s-a acordat un vorbitor „din oficiu”.

Jucând un rol important în ameliorarea stării psihice a deținuților, a formării obișnuințelor și deprinderilor de existență în mediul privat de libertate, aceste favoruri fuseseră însă concepute nu ca stimulente morale și nici ca recompense pentru calitatea muncilor efectuate, ci ca metode de pervertire morală, ca metode de cumpărare a conștiințelor și de transformare a indivizilor în aliați ai conducerii, în colaboratori ai ofițerilor de Securitate în acțiunile de reeducare.

Stratagema falsei aprecieri profesionale și a falselor promovări în muncă, experimentată în închisoarea din Aiud, a fost aplicată ulterior cu mult „succes” și cu rezultatele pe care le cunoaștem deja, în toate unitățile economiei socialiste, ducând la inversarea scării valorilor.

Cât despre „îmbinarea justă a principiului cointeresării materiale cu stimularea morală pentru realizările în muncă”, vă putem informa că, în fabrica închisorii din Aiud, deținuții politici au semnat lunar state de plată pentru salarii fictive pe care nu le-au primit niciodată, așa cum rezultă din pagina 203 a memoriilor la care facem referiri.

V. Experimentarea modului de constituire a rețelilor de informatori și colaboratori ai Securității

În fabrica închisorii din Aiud, trei au fost punctele de racolare în rețea: clubul fabricii (unde se proiectau filme documentare și se citeau cărți care se discutau, se recenzau și se politizau în mod obligatoriu), dormitorul fruntașilor (transformat în al treilea an de funcționare

într-un fel de tribunal pentru deținuții „recalcitranți” și într-un loc de „spovedanie” publică) și camerele de anchetă. S-au găsit caractere slabe, dar mai cu seamă au fost aduși din interiorul penitenciarului așa-numiții „sateliți” ai ofițerilor de Securitate, care promovau noul sistem de reeducare prin toate mijloacele.

Îi vom regăsi pe aceștia, după 1965, în cluburile sindicatelor din întreprinderi, în căminele muncitorești și în serviciile administrative („Memoriile” lui Ioan Cupșa, p. 201, 209, 217–220).

VI. Experimentarea furtului organizat

Statele de plată care au fost introduse în închisoarea din Aiud n-au fost singura formă de organizare a furtului „din avutul obștesc”. În atelierele închisorii se realizau lucrări în interes particular, din materialele fabricii și cu deținuții politici lipsiți de orice apărare, pentru gardieni, anchetatori și pentru personalul civil („Memorii”, p. 203–204).

VII. Eșecurile experimentelor în fabrica din Aiud

Sistemul de angajare, de remunerare și de promovare a cadrelor, sistemul organizării și desfășurării procesului de producție având la bază proprietatea comună asupra mijloacelor de producție și relații de producție de tip socialist, sistemul dublei conduceri (politice și administrative), sistemul de reeducare în spiritul moralei comuniste (prin însușirea ideologiei marxiste, a concepțiilor și normelor acestei morale, în care minciuna și delațiunea se situau pe primul loc), nu au dat rezultatele așteptate, cu toate că experimentul se desfășura într-un regim de teroare. S-a trecut la

aplicarea unor sancțiuni, începând cu retragerea titlurilor de fruntași, înlocuirea deținuților din funcțiile ocupate, mutarea disciplinară în alte ateliere, evacuarea dormitorului fruntașilor și eliminarea din fabrică a tuturor celor care refuzau noua disciplină a muncii. S-a mers până la „excluderea” din închisoare și „internarea” în lagărele de muncă din Balta Brăilei. Cu toate acestea, beneficiarii experimentelor nereușite (și mă refer aici la personalul din Securitate) au păstrat tăcerea asupra acestor eșecuri și, de-a lungul întregii perioade comuniste și postcomuniste din România, au făcut apologia sistemului economiei socialiste, sistem demonstrat ca fiind păgubitor pentru economie chiar în condiții de detenție, când personalul nu fura.

Concluzii

1. În perioada totalitarismului comunist, distrugerea economiei naționale s-a făcut programat, după modele experimentate și conduse (în fabricile închisorilor comuniste și în lagărele de muncă) de către comandanții acestora și de către personalul de Securitate aflat în subordine directă.

2. Comandanții închisorilor și ai lagărelor, anchetatorii și gardienii, după amnistia din 1964 a deținuților politici, au fost transferați în unități economice de stat, în servicii de administrație, de personal, de pază și de ordine, unde și-au făcut rețele de informatori și de colaboratori după modelul celor din lagăre și din închisori, deși știau că principiile economice sunt greșite și irealizabile.

3. Prin această rotație a cadrelor, toate unitățile socialiste au devenit niște închisori constituite într-o adevărată rețea, care a purtat un nume ambițios de „rețea a economiei naționale”.

4. Falimentul acestei rețele este, în fond, falimentul ideologiei marxiste privitoare la economie și falimentul regimurilor comuniste totalitare, menținute în toată Europa de Est de poliția politică.

5. Deconspirarea listelor de ofițeri și informatori de Securitate reprezintă dreapta judecată a istoriei și oferă o primă posibilitate de refacere morală și economică a țărilor foste comuniste din estul Europei.

Anexă

Ioan Cupșa

MEMORII

Viața părea să devină mai bună, fără libertate însă. Din când în când eram vizitați de ofițeri și subofițeri care ne chestionau în legătură cu condamnările noastre. Plutonierul-major care m-a asistat în 1962 la vorbitorul cu Tita, întrebându-mă odată despre procesul meu, pe care i l-am redat pe scurt destul de fidel, m-a întrebat: „Și pentru asta cât ți-au dat?” – „8 ani!” am răspuns, și el a comentat – parcă mai mult pentru sine decât pentru mine: „Mda, cam mult, totuși!”

Deci ți se mai permiteau și asemenea „libertăți”. Nimic mai mult!

Au trecut așa, în relativă liniște, lunile iulie și august. Se împlinea un an de la arestarea mea. Prin septembrie 1959, vizitele superiorilor în celula noastră au început să se înmulțească. După ce, în prealabil, ofițerul a început (alături de alți ofițeri) să se mai „documenteze” în privința noastră, a venit într-o zi și ne-a pus – neobișnuit de politicoasă – întrebarea: „Care dintre dumneavoastră ar dori să iasă la lucru în fabrică?” Ciudată această delicatețe. Majoritatea s-au abținut. Nu era de mirare: cu toate lecțiile mele, nu știau ce e o fabrică sau li se părea că problemele unei fabrici îi depășesc. Din cei 20, eu și vreo alți 6 am răspuns că dorim acest lucru. M-am declarat cu totul dispus a lucra în fabrica penitenciarului din Aiud, al cărei profil era de electromecanică, adică exact în specialitatea mea.

Situația de incertitudine n-a durat decât vreo două zile. Apoi, cei care ne-am exprimat dorința de a lucra în fabrică am fost scoși și duși într-o cameră cu paie pe jos (așezate pe lângă pereți), cu păaturi suficiente, unde n-am stat decât două zile. Aici am aflat că urma să lucrăm în atelierul fabricii în locul deținuților de drept comun, care nu făcuseră mare lucru. Eram în cameră vreo 80 de persoane, dar alte „serii” trecuseră pe aici înainte de noi, iar altele urmau să treacă în urma noastră...

Pentru lucrul în fabrică am fost aleși vreo 50.

Ei, din momentul intrării în această cameră, alimentația ni s-a schimbat. Trebuia să fim „fortificați” în vederea sarcinilor care ne așteptau. La masă ni s-a servit o ciorbă de fasole boabe, foarte gustoasă, și fiindcă am fost întrebați: „Cine mai dorește?”, am obținut o a doua farfurie, așa încât m-am săturat... Nu știam - nici n-aveam de unde să știm, după un an de detenție - că ne așteaptă și felul doi. Ne-am așezat la odihnă și după o jumătate de oră a apărut și felul doi... Surpriză! Macaroane cu carne în chip de budincă, dată chiar la cuptor. O porție mare, cât o cărămidă! Nimeni n-a putut-o mânca și nici n-a încercat. Toți ne-am rezervat porția pentru mai târziu. Și mai târziu am mâncat-o cu mare poftă deși se răcise și se sleise...

În ziua aceea, pe lângă toate aceste evenimente „hazlii” (deci menite a produce bună dispoziție), a mai avut loc încă unul: „Mă, care ești inginer aici?” - a strigat gardianul. Eram învățați să ni se adreseze „caralii” cu „Banditule!”, așa că la început n-am înțeles prea bine ce vrea. Mai apoi, când a repetat întrebarea, ne-am prezentat câțiva inși înaintea lui. Arătând, la întâmplare,

cu degetul spre unul dintre noi, gardianul i-a ordonat: „Ia, vino tu încoace! Ești inginer?!”. La răspunsul afirmativ al individului, gardianul, autoritar, l-a mai întrebat: „Da' carte știi?” „Bineînțeles”, a răspuns individul, resemnat. „Ia să-mi faci un tabel cu toțiăștia de aici, în care să scrii la fiecare ce condamnare are, ce meserie, vârstă... Tot! Ai înțeles, mă?! Crezi că poți face asta?”... „Pot” - a fost răspunsul. „Na! Atunci, poftim, ai aici hârtie și creion și apucă-te de treabă, măi!”...

A fost un moment de mare amuzament. Nu-l pot uita, într-atât m-a bine dispus. Începea să-mi revină simțul umorului, pe care niciodată nu l-am avut prea dezvoltat...

După două zile am fost scoși de aici și trimiși într-o curte largă... Sub soarele strălucitor și cald am zărit un gard de circa 80 m lungime și vreo 20 m lățime care separă curtea închisorii de cea a dormitoarelor care ne așteptau. O-ooo!... Acestea erau dormitoare mari, cu paturi suprapuse, având la capete „lavoare” din tablă zincată, cu robinete de apă curentă și cu un closet turcesc, cu rezervor de apă...

Părea un fel de cameră de hotel raportat la tot ce cunoscusem mai înainte... Totuși, pe nici unul dintre noi nu părea să-l fi impresionat cumva schimbarea de situație.

Prin curtea fabricii vedeam deținuții de drept comun care ocupaseră aceste spații înaintea noastră și care urmau să părăsească în curând fabrica (probabil chiar penitenciarul...). Toți urmau să plece, în afara celor

de la bucătărie, care mai rămâneau un timp, până când între „politici” s-au găsit persoane „apte” a-i înlocui.

Este de menționat faptul că deținuții aceștia, dintre care și eu făceam parte (printr-un concurs „favorabil” de împrejurări?!...), se bucurau de un regim mult mai blând mai „liberal” – așa zice –, putând avea chiar contacte cu familiile lor. Ei – adică noi – primeau pachete de acasă și, în general, nu duceau lipsuri. E foarte greu să înțelegi acești termeni în mod real. Totul trebuie privit relativ, adică raportat la ceva foarte rău. Foarte rău, am zis? Nu cred că am cunoscut în detenția mea acel „foarte rău” despre care vorbesc. Foarte rău era pentru cei din „Zarcă”, după câte înțelegeam eu, dar răul acelora nu mi-l puteam imagina în dimensiunile lui reale. Cel puțin așa cred. Adică, eu cred că în închisorile comuniste s-au trăit coșmaruri, au avut loc lucruri incredibile... Cred că a existat atâta ticăloșie cât nu poate cuprinde mintea unui om. După tot ce mi-a fost dat să văd și să trăiesc, îmi vine greu să-mi stăvilesc imaginația (care, repet, nu este unul din punctele mele „forte”...). totuși, am putut observa că față de noi, „politicii”, caralii dobândiseră un oarecare respect. În mod „clandestin” – mai precis, cu consimțământul deplin al comandanților închisorii – ei ne dădeau țigări, marfă de mare preț în pușcărie. O luau din pachetele altora? ne-o „drămuiau” din pachetele noastre? Greu de răspuns. Neștiind cum să răspund acestor întrebări, mi-am păstrat o oarecare decență: refuzam, uneori, aceste „favoruri”, pe motivul că n-am slăbiciuni prea mari, ca nu simt nevoia acestor „favoruri”... Cu atât mai mult cu cât caralii și subofițerii cu grade mici ne tratau în continuare cu „Bă!”, „Mă”, sau „Banditul!”... Nu

mă lăsam indus în eroare: începusem să-i deranjez cu „demnitatea” mea.

În dormitorul în care am fost repartizat, mi-am găsit câteva cunoștințe: astfel era Surdu Dionisie – cu care lucrasem la Cernăuți, inginerul Marcu de la Industria Optică Română (tot absolvent de Timișoara care ne delecta cu cântonete italiene), și altul care fredona mereu arii și fragmente dintr-osimfonie compusă de un deținut (simfonie scrisă pe un cearceaf de pat, intitulată „Simfonia Maramureșului” și „Câte flori pe Iza'n sus”). Alții, cu un vârf de cuțit scriau versuri pe un săpun de toaletă, sau, în alte cazuri, pe un ciob de geam afumat cu chibrite sau țigări... Se făcea și se transmitea o muncă de creație – nu știu cât de originală. Mă consideram un om fără simț artistic și cu toate că încercam să memorez „partitura muzicală”, îmi dau seama că, acum, nu sunt în stare să reproduc nimic... Este și acesta un fenomen specific închisorilor: distrugerea memoriei creative!...

Oamenii își povesteau necazurile, pricinile pentru care se aflau aici: Pentru parodia rugăciunii „Tatăl nostru” (sub forma „Tatăl nostru din Kremlin”), pentru defăimarea unei „națiuni prietene”, culpa principală constituind-o afirmația că motocicletă I.J. era copia fidelă a B.M.W.-uluigerman), pentru abateri săvârșite sub regimul antonescian (pedepse date și apoi amnistiate de același regim), pentru ascultarea sfaturilor unui învățător hunedorean (care nu se știe ce voia de fapt, dar ascultătorii lui trebuiau să poarte asupra lor – ca semn de recunoaștere – o monedă de 5 bani, ceea ce și făcuseră). Pe scurt: pricinile lor erau unele și aceleași: toți avuseseră – mai mult sau mai puțin evident – o atitudine ostilă

noului regim comunist. Cu specificul românesc: umorul! Nu găseai măcar unul singur care să aibă la activ fapte grave, pasibile de pedeapsă cu privarea de libertate de 10-20 ani...

Pare greu, de necrezut astăzi - și cred ca va părea incredibil totul într-o societate dreaptă - dar nici unul din cei care se aflau acolo nu era condamnat pe baza unei culpe dovedite, ci pe baza unor „indicații superioare de partid și de stat”, după cum ulterior mi-a fost dat să pricep.

Îmi aminteam mereu vorbele „amicului” lui Sinegalia: „Voi sunteți niște caracude care ați căzut, orbește, cu grămada în plasă!...” Sau, povestea lui cu vrăbiile: „Așa sunteți voi: s-a tras cu praștia și ați căzut!”... Exact așa cum eram toți. N-ai crede, dar realmente, așa eram!...

Era printre noi un „zis” inginer chimist, originar din Caransebeș, cu nu știu ce funcție în București. Asta ofta mereu: zicea că e prieten cu inginerul Bubu Calliani din Blaj, suferea după un „paradis pierdut”(?!?). Omul ăsta îmi făcea fel de fel de confidențe, manifestându-se împotriva a tot ceea ce era acum. Se numea Currac (în limba sârbă „lup”), Currac Ștefan. Este omul care avea să devină mai târziu, inchiuzitorul colegilor săi de celulă... Îmi era antipatic, deci teribil de suspect... Nu m-am înșelat nici în privința lui...

Vezi, țărani leagă prietenii în armată. Viața de recrut îl pune pe unul în legătură cu celălalt. Acolo se descopăr caractere și ne-caractere.

Din cauza asta, prietenii din armată durează o viață. Totuși, aș îndrăzni să spun compatrioților mei că mai mult decât armata, pușcăriile comuniste a fost un mijloc de selecție între oamenii de onoare și caracter și cei fără onoare, fără demnitate, fără caracter. Aici, n-acontat deloc mediul social de proveniență.: găseai țărani și muncitori foarte demni, în stare a suporta cele mai drastice pedepse fără cârtire - spre furia caraliilor - și intelectuali lipsiți de șira spinării, sau invers. Aici erau doar oameni și neoameni, și așa s-au legat prietenii... Mi-aș fi dat oricând fata după „a lu' X”, sau după „a lu' Y”, țărani destoinici din Ardeal, oameni cu scaun la cap, plini de mândrie și demnitate, buni patrioți, adevărați români, oameni frumoși la suflet și la trup, oameni întregi la minte... Minunați oameni, zic! Dacă numai din acest fel de oameni s-ar constitui națiunea română, ea ar fi în fruntea tuturor națiunilor!... Din păcate, cozile de topor n-au lipsit nici aici. Mă gândesc cu rușine la faptul că aflându-ne toți în aceleași condiții, unii au colaborat cu caralii, cu subofițerii și ofițerii, pe gratis, absolut pe gratis! Mâncarea lor nu era cu nimic mai bună decât a noastră, regimul de închisoare nu le era prin nimic îndulcit, și totuși, ei ne trădau... Nu-i vorba, nici regimul nostru nu se schimba prea mult după o „turnătorie” a lor! Parcă ce mai conta o „izolare”, o bătaie zdravănă sau o amenințare cu „stuful” din bălțile Brăilei...

Nu mai conta nimic pentru un om cu șira spinării, fie el țăran, muncitor sau intelectual... Repulsia creată tuturor de acești neoameni se simțea din ce în ce mai bine. Nici unul nu vorbeam. Adoptasem, însă, același comportament față de turnători: ironia, „poantele” se

încrucișau, mergând de la subtilitatea intelectualului, până la umorul „negru” al țăranului – umor pe care l-am cunoscut pentru prima oară și care constituie până astăzi suportul meu moral. „Să te ferească Dumnezeu – îmi ziceam – să cazi în gura unui țăran deștept!”.

Acești țărani voiau să știe; voiau să învețe; voiau să priceapă ce se întâmplă cu ei. Evident, nu le puteam oferi răspunsuri pe măsura exigențelor lor, și asta nu era o plăcere, pentru că prin intermediul lor puteai stabili întreaga mărime a dezastrului național.

După vreo două săptămâni de pregătire fizică am fost scoși în curtea fabricii, unde am fost trecuți în revistă de către niște persoane civile. Era inginerul șef al fabricii, Biber, mecanicul șef Aldea și alții. Inginerul șef ajungând în fața mea, după ce m-a chestionat despre vârstă, profesie etc, mi-a spus să trec la o parte. Apoi, lângă mine au mai ajuns vreo alți 4-5 indivizi. Terminându-se „sortarea” – făcută pe bază de pură impresie – inginerul șef mi s-a adresat: „Dumneata vei lua în primire atelierul electric având sarcina de a întreține tot utilajul electric al fabricii, precum și iluminatul; cei de lângă dumneata vor constitui personalul pe care îl vei avea în subordine”. Personalul se compunea din: ing. Alecu Constantinescu – fost conferențiar la Institutul de petrol și chimie –, Anton Turdeanu – maestru electromecanic –, Nicolae Zamfir și Titi Bilu – electricieni. Buni specialiști în depanări și detectarea defecțiunilor, ing. Constantinescu și Nicolae Zamfir s-au ocupat de acest domeniu, Bilu a devenit bobinator pentru motoarele arse, iar Turdeanu se ocupa tot de întreținere.

Opririle de utilaje – fie din cauza proastei întrețineri, fie din motivul că așa doreau ei – erau foarte frecvente cât timp s-a lucrat în fabrică cu deținuții de drept comun.

După începerea lucrului cu deținuții politici – oameni mai bine pregătiți, în general – opririle au fost din ce în ce mai rare. În perioada de început au fost aduși în fabrică (din penitenciar) deținuți mai vechi, oameni care au lucrat în mine, în colonii de muncă și chiar în fabrica penitenciarului, astfel încât erau cunoscuți de către personalul civil al acesteia.

Fabrica avea mai multe ateliere specializate în producerea diverselor articole necesare pieței, conduse fiecare de un maestru civil. Toți aceștia, inclusiv inginerul șef, aveau și grade militare... Maiștrii aceștia aveau fiecare câte un ajutor de maestru ales dintre noi, dintre deținuți. O astfel de încadrare aveam și eu. Eram încadrat cu un salariu de 850 lei lunar. Timp de mai bine de trei ani am semnat cu regularitate aceste state de plată, fără a primi vreodată vreun leu. Nici la ieșirea mea din pușcărie n-am primit nimic. Auzisem că în anii precedenți, deținuților eliberați, chiar și unor deținuți politici, li se dădea ceva din acești bani. Poate că era doar un zvon care circula pentru ca oamenii să fie mai cointeresați, să sperie că la eliberare se vor duce la casele lor nu tocmai cu mână goală. Nu știu. Tot ce știu este că eu n-am primit nici un ban, deci consider că semnând niște state de plată, banii aceștia existau și erau luați de cineva. Poate îmi plăteam pușcăria din ei? Atunci înseamnă că eu mi-am plătit în penitenciarul din Aiud „casa”, masa și îmbrăcămintea, pe toată perioada în care

am fost deținut aici. Nostim, nu-i așa? Mă întreb, uneori, și astăzi: „Unde au mers acești bani? Cine și i-a însușit timp de trei ani și jumătate? Odată cu venirea deținuților mai vechi s-a mărit și personalul atelierului electric: Grădinaru Constantin – electrician amator, dar bun –, inginerul Schiaua, Nicolae Ciolan – un excelent bobinator, care și-a însușit această profesiune în penitenciar și lucra la fel de frumos ca Bilu, având o calitate în plus: se pricepea mai bine la legarea bornelor, mai precis, la adaptarea acestora în funcție de nevoi, specificului utilajului (nu se lăuda cu aceste succese și asta era încă o calitate a lui).

Nicolae era cam mucalit și avea o practică de vechi pușcăriaș. Așa că nu știu nici cum și nici de unde (acesta va rămâne secretul lui) reușea să facă rost de câte o pagină întregă de ziar (sau numai de o bucată din ea), punându-ne-o tuturor la dispoziție. Astfel mai „prindeam” noi câte ceva din ce se întâmpla afară.

Omul de bază pentru depanări și pentru lucrările de întreținere a fost Nicolae Zamfir, secundat perfect de Constantinescu. Turdeanu era un fost C.F.R.-ist, bun profesionist, lucrase la atelierele C.F.R.-Cluj, la fel cu comandantul închisorii, colonelul Crăciun care – culmea! – îi fusese naș de cununie. A fost scos la raport la el de câteva ori, fără nici un rezultat. Foarte revoltat, Anton îmi povestea convorbirile dintre ei, le făcea imputări aspre „prietenilor” lui pentru faptul că se găsea aici. N-a beneficiat de nici un favor, decât, poate, de acela de a fi scos din vechea celulă și repartizat la atelierul electric unde treaba era mai curată, fără normă, pontat în regie și unde anturajul său era, sper, mai plăcut. Cel care făcea în

grupul nostru atmosferă discordantă – determinată de o oarecare rivalitate cu ceilalți profesioniști – era Titi Bilu, originar de prin Câmpina.

Prin toamna anului 1962, după ce eu părăsisem Aiudul și mă aflam deja în Bălțile Brăilei, am aflat că Anton Turdeanu a murit în închisoare, nemaipucând să ajungă acasă între ai lui, la familia la care ținea atât de mult! Vestea morții lui m-a întristat și m-a îndurerat sincer. Îi port și astăzi o duioasă simpatie.

Era obiceiul aici ca personalul civil din fabrică să vină la atelierul electric cu tot felul de rugăminți personale: ba să reparăm un reșou electric, ba un fier de călcat, ba un radio... Aceste lucruri fuseseră interzise cu desăvârșire de inginerul șef. Dar te întreb: „Puteai să nu le faci?”. Te puneai rău nu numai cu cei în cauză, ci și cu gardienii care ne supravegheau și care, la rândul lor, profitau de noi la maxim. Natural, toate aceste lucrări se făceau din materialele din magazia atelierului și fără nici o recompensă din partea solicitanților, la cheremul cărora ne aflam. După câteva „demonstrații” ce au urmat unor refuzuri categorice din perioada de început, am înțeles că inginerul șef nu poate stăpâni banda de profitori și ca victimele suntem noi, cei care-i dăm ascultare.

Pe o asemenea chestie a căzut în dizgrația inginerului șef, Alecu Constantinescu, fostul conferențiar: a fost prins efectuând o asemenea lucrare „particulară”. Inginerul șef s-a adresat mie și pentru a fi cât mai convingător, a încheiat apoteotic: „Și apoi, nu înțeleg cum de se pretează un om cu pregătirea lui să facă asemenea lucrări!”. Să nu-ți vină să crezi! Adică, ce deosebire vedea el între aceste lucrări și cele pe care le

executam zilnic pentru fabrică? Adică, nu era tot una pentru ce lucrezi în pușcărie sau pentru cine? Lucram supravegheați de gardieni, pe funcții repartizate după bunul plac al inginerului șef... Nu eram oameni liberi și pentru noi noțiunea de demnitate nu mai era cea cunoscută în libertate. Aici, a fi demn însemna a fi solidar cu ceilalți deținuți și a te comporta în așa fel încât să nu le dăunezi lor. Inginerului șef i-am răspuns că în sistemul de organizare a muncii în care ne aflăm, astfel de situații sunt inevitabile. Se contura aici viitorul economic al României: la „baza” căruia stătea furtul din avutul obștesc. În fond, teoria lor privitoare la „proprietatea comună” asupra mijloacelor de producție nu venea în contradicție cu cererile solicitanților noștri care considerau fabrica penitenciarului ca un „bun al întregului popor”. Noi, deținuții, nu eram poporul, eram „dușmani ai poporului” și trebuia să fim reeducați. Pentru aceea ne aflam acolo, să luăm lecții de la cei plătiți de stat în acest scop. Așadar, materialele magaziei noastre aparțineau poporului și poporul era undeva departe... aici poporul erau: comandantul închisorii, ofițerii Securității statului, caralii, cărora aceste bunuri le aparțineau și cărora nici prin gând nu le trecea să le considere altfel, la fel cum și pe noi, deținuții, ne considerau servitori ai lor. Pușcăria le aparținea, de asemenea. Era și asta un „bun al poporului”. Multe „bunuri” avea poporul în vremea aceea și văd cum sporindu-se pe zi ce trece am ajuns la o bunăstare deloc de invidiat! De altfel, acest inginer șef era un om căruia nu-i puteai reproșa nimic. Nici mecanicului șef Aldea - cu care aveam legături directe - nu am ce să-i reproșez. Își făceau numai datoria pe linie profesională și am observat destul de repede că între ei

(între civili) și militari exista un conflict bine mascat , determinat de invidia celor din urmă față de primii. Aceștia aveau o meserie, ceilalți nu, dar urmau să o aibă: „meserie” de securist! Cea mai abjectă pe care am întâlnit-o în viața mea; pe cât de abjectă, pe atât de bine plătită!

Ei, bine! Personalul militar format din: Comandantul Crăciun, locot.-col. Ivan, locot.-col. Iacob, căpitanul Lörintz și alții , ne semnificativi, își făceau și ei inspecțiile, care pe măsură ce înaintau în grade, devenea din ce în ce mai rare. După exigența manifestată de fiecare în timpul inspecțiilor și după frecvența acestora îți puteai da bine seama de promovările lor pe linie „profesională”...

După vreo două luni și ceva de la intrarea noastră în fabrică s-a organizat în curtea închisorii (a fabricii), o adunare la care au participat atât comandantul închisorii, cât și inginerul șef. Zece persoane am fost strigate pe nume și trecute la o parte: 7 dintre acestea eram șefi de ateliere și 3 erau muncitori (unul la turnătorie, altul la lăcătușerie, iar al treilea era reglor de mașini). Am fost declarați fruntași în producție și am fost mutați într-un dormitor separat.

Iată-mă, așadar, din nou fruntaș (nu mai eram, totuși, emerit), poziție ce părea a-mi fi fost hărăzită de soartă și aducătoare de ghinioane. Eram obișnuit să fiu apreciat și promovat, așa că nu prea am fost măgulit, cu atât mai mult cu cât aici puteai fi suspectat de a fi turnător, deci om al administrației. Trebuie să spun că noua mea poziție nu era de invidiat: nu-mi plăcea ideea că aș putea da naștere la bănuiele de felul celor amintite.

Era deci firesc să mă întreb ce mă așteaptă de acum încolo și să nu mă încânte aprecierile lor. În ceea ce mă privește, atmosfera de suspiciune astfel creată nu a durat mult; curând, lumea s-a convins că nu pot fi obiectul nici celei mai vagi bănuieli. Și drept să spun, eu nu aveam nici un merit care să îndreptățască această promovare: cei care m-au promovat au fost destoinicele și priceputele mele ajutoare. N-aveam nici o realizare personală atunci. E drept că mai târziu am proiectat și executat în atelier un aparat de sudură „cap la cap” (mergând pe dimensiuni până la 20 mm diametru) pentru recuperarea deșeurilor metalice ale diverselor ateliere în special de la sobele de gătit), și că am avut principala contribuție la calculele necesare realizării unui asemenea aparat. Am mai proiectat (și a fost executat și apoi folosit cu succes) un transformator de sudură monofazic și un electromotor potrivit mașinilor de cusut electrice (acesta a fost executat în fabrică integral, dar fiind făcut manual, cu multă migală, nu putea concura ca preț cu motoarele similare de pe piață și n-ar fi putut deveni motor de serie decât într-o fabrică de profil). Dar, așa cum zic, când am fost promovat „fruntaș”, toate acestea nu existau decât ca planuri pe care le discutam cu ceilalți.

Regimul de alimentare al fruntașilor era diferit de al celorlalți. Ni se servea mâncare la discreție și gătită mai bine. Excela budinca de macaroane cu carne preparată la cuptor, cea care ne impresionase în ziua sosirii la Aiud. Se mai reușea câte o ciorbă de carne destul de gustoasă, rezultată prin fierberea îndelungată a unor oase care purtau pe ele urme de carne. Toate le-ai fi putut mânca mai cu plăcere, dacă n-ai fi cunoscut proveniența

produsului primar sau n-ai fi văzut oasele acelea... Zilnic (de când lucram în fabrică), aveam două feluri de mâncare și carne primeam destul de des. Cum zic, ea provenea din capete de vită aduse de la abatorul în care se sacrificau vite pentru populația civilă. În curtea închisorii se puteau vedea niște piramide din 60-80 asemenea capete, oferind o imagine sinistră: craniile mari care păstrau expresia de groază în ochii holbați și rânjete de tot felul pe boturile lor sângerânde. Dinții mai mult sau mai puțin descoperiți erau la fel de dezgustători. Un hâtru bun de glume a botezat aceste capete: le-a spus „zâmbete” și așa au rămas. Când apăreau piramidele în fața bucătăriei, toți deținuții luau la cunoștință ca la prânz se vor servi „zâmbete”. Cum unii vorbeau așa în timp ce mâncau, nu era chip să-ți cadă bine mâncarea, oricât de flămând ai fi fost.

Dormitoarele fruntașilor erau identice cu celelalte (conținând paturi, spălătoare cu jgheab, closet turcesc), dar fiind folosite doar de 10 persoane păreau mai „civilizate”. După un timp ne-au adus o mică bibliotecă (literatură acceptabilă și chiar bună), ne-au dat table de șah, toate pentru antrenarea intelectului, trăgându-se pesemne concluzia că am putea fi folosiți mai bine decât la munci fizice. În atelier era o mică bibliotecă tehnică pe care eu am folosit-o în mod serios, îmborsându-mi cunoștințele de electrotehnică din facultate, reușind să concep proiectele menționate și să fac totodată calculele necesare lor. Evident, viața începuse să fie cu totul alta, aproape normală pentru un om fără mari pretenții așa cum eram eu și care simțeam ca pe o greutate doar sentimentul privării de libertate.

Vecinul meu de pat, un tânăr inginer din București, se numea Gheorghe Gabriel. El lucra la biroul tehnic al atelierului, birou destul de bine pus la punct. Tânărul acesta avea o memorie excepțională: întrebând de inginerul șef despre situația unei anumite comenzi (care nu erau puține), putea da în orice moment răspunsuri de o precizie uimitoare. Aflasem că fusese candidat la titlul de maestru de șah. Dovada ne-a oferit-o când a jucat cu patru dintre noi o simultană de șah fără a avea tabla de șah în față. Când unul dintre jucători a făcut o mișcare greșită a spus simplu: „piesa cutare nu poate fi acolo, ea se află în poziția cutare”. Apoi a reluat întreaga partidă și cum mișcările erau scrise de la început, s-a dovedit că avusese dreptate. Evident, am fost cuceriți!

Starea de spirit a tuturor era mult mai bună, astfel încât unii mai tineri s-au pus pe șotii. Am devenit „bunicul” tânărului inginer cu „problema” I.J.-ului sovietic, căruia un altul – numit mecanic șef ajutor la biroul tehnic – îi devenise „tătic”. Băiatului ăstuia îi plăcea să se răsfețe. Se numea Petcu și era pe funcția de inginer șef la atelierul mecanic, vecin cu atelierul nostru. Într-o zi, băieții mi-au luat cheia dulapului în care păstram toate materialele „speciale” (printre altele și spirt industrial utilizat la bobinări), au filtrat spirtul printr-o serie de filtre concepute de ei și au reușit să prepare o băutură alcoolică acceptabilă. A fost mare veselie: numai eu eram îngrijorat că nu voi putea justifica lipsa și că gluma s-ar putea repeta. Temerile mele nu le-am împărtășit muncitorilor, lăcătuși, ajustori de precizie pentru care cheia mea nu prea conta și căroră, la sfârșitul chefului, le-am spus că mi-a plăcut șotia lor, dar că nu mi-ar

plăcea să se repete. Mi-au spulberat temerile și s-a văzut că avuseseră dreptate: n-am pățit nimic nici unul și nici nu s-a mai repetat gluma. Eram oameni disciplinați.

Pentru o cât mai fidelă redare a atmosferei care exista în acea perioadă între lucrătorii fruntași ai fabricii penitenciarului din Aiud, vreau să „imortalizez” și cea mai reușită farsă ce mi s-a făcut aici.

Mă aflam singur în atelierul electric și pileam o piesă strânsă într-o menghină. Toate ușile și ferestrele erau închise. În spatele meu, cam la vreo 6 m distanță de mine se afla o chiuvetă al cărei robinet era închis. Era liniște, nu se auzea decât zgomotul pilei cu care lucram foarte concentrat. Brusc, din piesa pe care o pileam, a țâșnit un jet de apă care m-a stropit drept în față. M-am întors spre chiuvetă... Robinetul închis (de altfel jetul mă stropise în față și nu avea cum proveni de acolo)! Am continuat pilitul, foarte preocupat a găsi o explicație logică acestui ciudat fenomen. M-am oprit din lucru încercând o explicație „științifică”: vreun gol „masiv” de aer umplut cu apă în piesă sau în pilă, aiurea! cel mult sub dușumea, sub bancul de lucru care la o mișcare a mea... aiurea! De la fereastră... dar era închisă! De la ușă? Mă uit: închisă și asta, dar... Ușa spre atelierul mecanic se deschide salvator și „nepotul” Petcu apare râzând din toată inima și cerându-și scuze mi-a dat explicația: pe gaura cheii de la ușa de la intrare a introdus un ac de seringă. Apăsând cu putere pistonul seringii umplută cu apă, jetul a fost proiectat asupra piesei mele și de acolo a ricoșat în obrazul meu. L-am felicitat pentru idee, pentru precizie și pentru faptul că a declanșat acel șir de explicații spontane stupide, de a căror prostie mă

îngrozisem în clipa în care mi-am întrerup lucrul privind în jur. El sesizase acel moment, a „șters-o” de la locul faptei intrând în încăperea pe cealaltă ușă, vrând să-și continue farsa (ușa atelierului mecanic se afla pe peretele opus ușii de la intrare - locul acțiunii). N-a fost în stare să-și continue farsa întrebându-mă ce s-a întâmplat (eu i-aș fi povestit foarte uimit întâmplarea, sunt sigur că a contat pe seriozitatea cu care sunt învățat să analizez lucrurile). Figura mea uluită l-a făcut să nu-și poată stăpâni râsul și să se dea de gol. Apoi am râs împreună, au râs și ceilalți cărora li s-a povestit cu lux de amănunte întâmplarea, și uite-așa iar ne-am mai bine dispus o zi și multe altele în care ne-o aminteam.

În viața de pușcăriaș momentele hazlii erau foarte rare. Le voi putea menționa în amintirile mele. Nu într-atât pentru hazul lor, cât pentru rolul pe care l-au jucat în menținerea condiției noastre umane. Cei care, având simțul umorului, și l-au mai putut păstra în ciuda tuturor presiunilor ce se făceau asupra noastră, au fost și sunt demni de admirație. Mai mult chiar: au avut generozitatea de a ne împărtăși ceva din optimismul lor binefăcător și eu le sunt foarte recunoscător, de aceea nu pot trece cu ușurință peste numele lor.

Viața de muncă în fabrică s-a dovedit incomparabil mai bună ca cea din celulă.

Pe la mijlocul anului 1960 s-a făcut și un club cu bibliotecă. Se citeau cărți, se făceau recenzii, aveau loc discuții. Apoi s-a hotărât ca recenziile să fie publice - asta însemna să fie scrise și citite în cadru organizat, sub supravegherea „autorităților” care cereau „politizarea” lor, ca la școală... A mai luat ființă și cunoscuta gazetă de

perete de care nici aici nu mai puteam scăpa. Aici trebuiau să apară articole critice la adresa acelor care nu se încadrau în programul de muncă impus și articole care popularizau faptele meritorii.

Și așa, după vreo trei luni de la „inaugurarea” dormitorului fruntașilor, au mai venit alți 10 fruntași. Vreau să-l amintesc în mod deosebit pe Drăgoescu Romulus, căruia cei mai tineri îi spuneau „nea Romică”. Lucra la freză. Era un om mic de statură, negricios la față și slab de nu cred că atingea 50 kg. Se afla în pușcărie de mai bine de 10 ani, de prin 1948, când s-a terminat un proces de anvergură într-o acțiune de sabotaj ce avusese loc la Reșița. Promovat pe atunci în funcția de administrator delegat al Reșiței, la o vârstă de nici 50 de ani, a căzut și el în plasă.

Într-o convorbire avută între patru ochi, când l-am întrebat cum de a fost posibil ca la o vârstă de nici 28 de ani să fie promovat într-o funcție de așa mare răspundere (practic, cea mai mare răspundere într-o întreprindere), mi-a răspuns cu șiretenie: „Știa Auschnit pe cine să aleagă în locul său!” (Auschnit - alături de Malaxa - era un mare potentat al industriei din epoca interbelică). N-am mai adus niciodată vorba despre asta, înțelegând că n-a fost vorba de nici un fel de sabotaj și că nu vrea să discute subiectul. Acum, în Aiud, printre deținuți era primul om de încredere al administrației. Mă întrebam când a trădat? L-a trădat pe Auschnit? A trădat statul român în procesul de sabotaj de la Reșița în 1948 sau 1949? Trădează acum? Nu știu ce mă face să cred că a ajuns în fruntea Reșiței ca om al lui Auschnit și că pe acesta nu l-a trădat. M-ar interesa să aflu probele

existente contra lui în acel proces, poate l-aș înțelege cumva, aș găsi o motivație a conduitei lui de atunci deși trădarea de dragul trădării mi se pare oribilă.

Trecuseră doi ani de când nu mai aveam nici o știre despre familie. Spre ea se îndreptau mereu gândurile mele. Grijile mele acestea erau: „Ce face soția mea? Cum se descurcă singură în situația actuală? Tita ar fi trebuit să fie medic deja, dar era de fapt? Tana ar fi trebuit să fi intrat la facultate, dar va fi fost ea admisă ca fiică de deținut politic? Ajunsesem sau nu un factor distructiv pentru familia mea așa cum erau și ceilalți de aici?”

Soseau la poartă, prin administrație, o serie de sentințe de divorț.

Printre noi circula zvonul că soțiile rămase acasă nu puteau supraviețui decât dacă divorțau.; atunci își puteau găsi locuri de muncă atât ele cât și copiii. Părea unica soluție pentru majoritatea lor.

Divorțul Toniții impus de împrejurări și în interesul fetelor noastre nu mi-a fost adus la cunoștință. Astfel, printre cei pe care îi aveam alături și lângă care îmi duceam zilele, eram unicul.

În schimb, la toate inspecțiile care se făceau din partea organelor M.A.I. în dormitorul nostru, comandantul col. Crăciun mă folosea drept reclamă, pentru a dovedi „umanitarismul” comunist atât în față autorităților cât și în față deținuților. Iată cum se proceda:

Spre toamna anului 1960 începuse a se admite primirea de pachete acasă. Aceasta nu a fost o măsură generală, ci favoruri acordate la câte o persoană sau două. După obținerea titlului de fruntaș, am ajuns și eu

să beneficiaz de această favoare. Puteam scrie familiei o carte poștală de câteva rânduri, în care să confirm primirea coletului și numai atât. Am cerut să mi se trimită în special delicatose, produse de calitate, dulciuri, deoarece acestea ne lipseau mult. Familia a răspuns prompt cererii mele și apoi, Convenind cu fratele meu Victor și surorile mele Cornelia și Tinuca, Tonița a organizat o echipă de 4, care, prin rotație, îmi trimiteau lunar câte un pachet de 5 kg. Coletele conțineau și scrisori de acasă, dar desfacerea pachetelor se făcea de către un ofițer (căpitanul Lörintz0, iar apoi de către căpitanul Chirilă, care oprea la dânsul scrisorile. Au trecut multe luni, aproape un an, până când ni s-a făcut un nou „favor”, constând în a ni se permite să citim aceste scrisori.

Nu uit cum odată, la primirea unui pachet foarte pedant aranjat având deasupra niște splendizi ciorchini de struguri, fără voia lui cpt. Lörintz a exclamat: „Dar arată ca o vitrină elegantă!” Eu i-am întins pachetul, oferindu-i-l ca să se servească. Am și spus: „Vă rog să vă serviți!” În termeni deosebit de politicoși (cum involuntar și spontan se crease pe moment atmosfera civilizată între noi), m-a refuzat spunând că regulamentul îi interzice acest lucru. Am dat din cap aprobativ. Am revenit la starea de mai înainte, dar văzând scrisoarea din pachet i-am cerut să-mi permită să citesc scrisoarea în față lui. Mi-a răspuns că și acest lucru ar fi împotriva regulamentului. N-am insistat, nu era moral să insist, profitând de un moment de slăbiciune pe care îl avusese. Înțelegând că n-am vrut să profit de politețea cu care mă tratase instinctiv, involuntar, cași cum aș fi fost liber, m-

a privit în ochi și a încheiat: „Nu vă pot face acest serviciu!” Adică, am înțeles eu că fi vrut să zică: „Aș dori să vă fac acest serviciu, dar nu pot pentru că îmi este frică de alții”.

Cpt. Lörintz – desemnat ase ocupa de reeducarea noastră și de disciplină – era, așa cum se vede, un om disciplinat. Odată ce jurase respectarea unui regulament o și făcea practic, fără excese, fără abuzuri, cel puțin eu așa l-am cunoscut. Nu-i pot reproșa nimic în afara faptului că acceptase o asemenea funcție.

Într-o bună zi am fost scos din incinta fabricii și trecut în incinta penitenciarului unde am fost închis într-o celulă.

A intrat căpitanul cu un teanc de scrisori, spunându-mi: „Ai aici scrisorile primite de la familie. Le așezi în ordine cronologică și le citești. După ce le termini, mi le restitui pe toate, fără nici o lipsă”. Apoi, pe un ton ce mi s-a părut mai puțin autoritar, a adăugat: „Le citești fără grabă, liniștit. Ai timp destul”.

N-am avut răbdare să le așez cum mi se indicase. Am citit la repezeală prima scrisoare care era teribil de liniștitoare și abia pe urmă le-am așezat după date. Evident, mi se dădeau vești bune, dintre care unele mi s-au părut a fi esențiale. Tonița funcționa ca profesoară la ciclul II în comuna Copăcel (aflată la 20 km de Oradea), comună în care Tita era medic de circumscripție, Nana urma să termine facultatea, deci nici ei nu i se întâmplase nimic, așa cum se întâmplase altor copii de la care deținuții primeau știri (directe sau indirecte) că fuseseră eliminați din facultăți.

Surpriza cea mare a fost însă aceea că Tana a susținut examenul de admitere la facultatea de Electronică din București și a intrat cu un rezultat frumos. Asta era ceva cu totul neobișnuit; între noi exista convingerea unanimă că fiii celor condamnați politic nu reușeau la examenele de admitere în facultăți, unora respingându-li-se dosarul încă de la înscriere.

Eram în culmea fericirii! Deci zvonurile care circulau printre noi erau mult exagerate. Unde mai pui că în final mi s-a permis să iau cu mine în celulă poza celor trei fete ale mele! Nu-mi era greu să mi-o imaginez pe Tonița în locul ei dintr-o poză mai veche în care erau ele toate patru.

În dormitor, poza a avut un mare succes. Povestind cu lux de amănunte cele aflate de acasă, nu mai pridideam cu felicitările pe care le primeam; toți mă îmbrățișau și se bucurau sincer pentru mine. A fost un moment de bucurie generală. Iată deci, există și în pușcărie momente de bucurie colectivă; au mai existat și altele pe care am uitat să le povestesc, dar voi reveni.

Idea de la care pornisem cu câteva pagini mai înainte, fusese aceea că de la un timp, începuseră a mă folosi în chip de reclamă pentru comunism (Ce putea fi altceva?).

Astfel, la inspecțiile forurilor superioare din M.A.I., colonelul Crăciun și numeroasa lui suită, comandantul mă zărea „din întâmplare” și, în mod stereotip, îmi adresa următoarele întrebări (aceleași la fiecare inspecție):

– „Ei, Cupșa?!”

Făceam un pas în față.

- „Ai mai primit vești de la familie?”
- „Am primit...”
- „Și, ce-ți fac fetele?”

Urmau relatările din scrisorile despre care am pomenit mai sus; eram sobru, scurt și fără chef.

- „Ei, vedeți?! Dacă omul își vede de treabă, n-are nimeni nimic cu el!”

Comandantul își închipuia ca poate convinge pe cineva astfel. Nici eu și nici ceilalți nu puteam fi convinși de acest caz al meu, pe care nici unul nu ni-l puteam explica. Pentru mine nici nu conta explicația fenomenului acestuia unic; conta numai faptul că încrederea pe care o aveam în familia mea nu era dezmințită.

Spuneam că în pușcărie existau bucurii mărunte, stările sufletești determinate de evenimente specifice mediului erau identice cu cele care definesc bucuria, având aceeași valoare ca în libertate.

În săptămânile care au urmat intrării noastre în fabrică, ni s-a permis să ne ținem în dormitor bagajele personale cu care venisem fiecare de acasă și care fuseseră depuse la magazie. Ne-a bucurat acest lucru, deși eram îmbrăcați în hainele vărgate ale pușcăriașilor, purtând pe spate fiecare celebrele litere mari, imprimate vizibil: D.C. Aceste litere puteau fi văzute de la mare distanță și de la mare altitudine (dintr-un avion, de pildă), și ele însemnau „drept comun”. Prin urmare, văzuți de la distanță, nu eram deținuți politici, ci deținuți de drept comun; asta pentru că regulamentele internaționale interziceau folosirea deținuților politici la munci precum acelea pe care le-au făcut deținuții politici din România.

Forurilor internaționale trebuia să li se ascundă acest adevăr, precum și faptul că există în țările acestea deținuți politici cu sutele de mii.

Îmbrăcămintea exterioară ni se schimba de două ori pe an, primăvara și toamna, când hainele vărgate din postav se schimbau cu cele din doc și invers. Ni se mai dădeau și cămăși, izmene, obiele (nu ciorapi), bocanci și când le primeam, se întâmpla să avem câte o bucurie...

Ea era mai mare sau mai mică în funcție de numărul peticelor multicolore, a numărului de cârpituri, a numărului de nasturi...

Erau prin urmare și supărări... Bucurii erau și acelea care rezultau în urma tratatelor pe care le duceam între noi pentru schimbarea ghetelor: era mare lucru să-ți potrivești o pereche de ghete, bune pentru fiecare picior, să nu ai o pereche de ghete pentru dreptul sau pentru stângul - că de potrivit la numărul piciorului nu se puneau deloc problema...

Așa zdrențăroși cum eram, ne-am obișnuit treptat să fim tratați de caralii cu „bă” și „mă”. Dacă ți se spunea: „Mă, ia vino tu încoace”, te duceai. Dacă erai întrebat: „Mă, banditul, ce faci acolo?”, răspundeai. Și te dădeai la o parte spre a nu fi împuns între coaste de degetul întins ca o sulită al plutonierului Filipescu ce trecea printre noi atunci când așteptam încolonați pentru masă... Nu mai avem pretenția de a fi tratați ca oameni de acești caralii recoltați dintre oamenii cei mai simpli și mai incuți. Am devenit depersonalizați și acceptam totul așa cum era.

De aceea, după ce ne-am primit bagajele personale de la magazie, în spațiul de cca 80 m x 20 m din fața dormitoarelor, în zilele de duminică (fiind în repaus), ne

plimbam îmbrăcați în haine civile, ne puneam cravata la gât și așa, cel puțin noi între noi, ne simțeam din nou oameni, ne tratam cu respect, ba chiar, am remarcat, cu o politețe excesivă.

N-a durat mult când o inspecție de la „centru” a pus capăt acestei „domnii”: am fost puși să ne predăm din nou bagajele la magazie și până la eliberarea noastră din 1964 am purtat numai haine de pușcăriași. Ni s-a permis însă ca pe jumătatea spațiului din fața dormitoarelor să ne facem o grădină de flori. Am săpat pământul, l-am lucrat bine (erau printre noi și oameni pricepuți la asemenea lucrări), și l-am semănat. Urmăream cu plăcere dezvoltarea plantelor (în proporție de 80–90% „ochiul bouului”), și când au înflorit într-o multitudine de culori și nuanțe de culori ne-au oferit o mare delectare. Bucuria aceasta a durat doar până la sfârșitul verii.

Toate aceste acțiuni se făceau pentru reeducare. În același scop au început să ne aducă filme, mai precis, niște documentare cu realizări interne. Am văzut niște construcții de locuințe (blocuri) din Oradea, de prin zona gării, apoi altele din parcul „23 August” din București și din alte localități din țară, șantiere noi, așezăminte culturale etc., care văzute în film mai ales, arătau foarte bine și le apreciam cu toții ca pe niște realizări remarcabile și utile. Dar urmările tragice ale unor asemenea metode de reeducare nu s-au lăsat așteptate prea mult...

Pe la atelierul de turnătorie lucra un tânăr cu o înfățișare foarte plăcută, un fost student de Conservator sau la Teatru. Recunoscându-și foștii colegi de facultate ca actori sau regizori în acele filme, a devenit din ce în ce

mai deprimat, căpătând convingerea că mult visata lui carieră, regia, a devenit cu totul irealizabilă, el neputând face niciodată astfel de filme. Într-o zi, când toți plecau la masa de prânz, el a rămas în atelier, neobservat de nimeni, și când aceștia s-au întors de la masă l-au găsit spânzurat în atelier. S-a sinucis. Nimeni n-a privit critic gestul lui, din contră, a fost înțeles și regretat de toată lumea.

În timpul șederii mele la Aiud, nu fusesem bolnav niciodată. Nu sufeream de nici o boală organică, din fericire. Totuși, într-o zi de toamnă (în 1961, la 55 ani), fiind urcat pe o scară în magazie pentru a căuta ceva, am împins cu dosul palmei o piesă grea din oțel care-mi stătea în drum. A fost, probabil, o mișcare greșită, pentru că am simțit deodată o străfulgerare în piciorul drept și o durere ascuțită, ca cea de la lombosciatică. Am coborât scara în dureri groaznice și am fost dus cu greu până la infirmerie. Aici se afla o doctoriță tânără, despre care urma să aflu mai târziu că era colegă de an cu Tita (se numea Barbăalbă sau așa ceva), dar ea n-a reacționat nicidecum la auzul numelui meu pentru că, probabil, nici n-o cunoștea, cum, de altfel, nici Tita nu-și amintește de ea (la facultatea de Medicină din Cluj erau mulți studenți în același an). S-a comportat ca un medic competent și tratamentul ei a fost eficient: după două zile am început să umblu șchiopătând, apoi, curând m-am restabilit complet.

*

**

Cândva, prin 1961, căpitanul Lörintz a primit o altă misiune și în locul lui a apărut căpitanul Chirilă. Chipul lui nu prevestea nimic bun. Acțiunea de reeducare a noastră a continuat cu o intensitate sporită.

Recenziile de la club trebuiau de acum să conțină aprecieri politice clare: trebuia să ne exprimăm admirația față de sistemul politic din țară, aderența la acesta, condamnarea categorică și cât mai vehementă a „claselor dominante” de mai înainte etc. Totodată, trebuiau făcute critici foarte serioase acelor colegi care nu puteau trece de la convingerile lor la altele noi care nu le erau pe plac. Este foarte greu să înțelegi o asemenea pretenție. Cum puteai să critici un regim politic în care te-ai simțit om, în care omul se promova după capacitatea lui, în care ai trăit la nivelul pretențiilor tale intelectuale și materiale, și să lauzi un sistem politic care, privându-te de libertate, distrugându-ți familia și din omul vrednic care ai fost te-a transformat în obiect, desconsiderându-te ca pe un bandit?! Era imposibil să câștigi adepți prin asemenea metode de reeducare! Iar căpitanul Chirilă excela prin absurdul metodelor sale de reeducare, metode cultivate printre noi de „sateliții lui Chirilă”: Romică Drăgoescu, zisul inginer Curzac (sau Currac – nu înțeleg scrisul tatii – nota mea, L.M.B.), și alți câțiva, și pe lângă ei, alți „sateliți” promovau acest sistem prin toate mijloacele fiind oamenii de încredere ai noilor „educatori”.

Profesorul de limba română Strelcovschi, un bucovinean mai în vârstă, care conducea clubul, verifica recenziile; era un om chibzuit. Dregea lucrările cât putea, dar prea mult nu reușea.

Am prezentat și eu o „politizare” reușită – după părerea mea – dar „politizarea” se referea la situația politică și socială din sec. XVI–XVII din țară și bineînțeles n-a „corespuns”...

Articolele mele de la gazeta de perete aveau toate același titlu: „Din realizările atelierului electric” și toate conțineau referiri la fapte meritorii, deci nici o critică la adresa cuiva. Se pare că nici acestea n-au plăcut.

Odată, la primirea unui pachet de acasă (de data aceasta desfăcut de căpitanul Chirilă), căpitanul mi-a spus:

– „Despre dumneata nu prea aud vorbindu-se nimic”.

– „Asta înseamnă, domnule căpitan, că e bine; nu vă produc nici o bătaie de cap”.

Răspunsul nu i-a plăcut; i s-a părut, probabil, că nu respect suficient „distanța” între „pozițiile” noastre și, pe un ton important, mi-a spus:

– „Vom mai vedea ce este și cu pachetele astea!”

Acțiunea de reeducare mergea înainte...

Dormitorul frunțașilor, prin dispoziții ale administrației, devenise un fel de „tribunal” în care trebuiau condamnate actele celor recalitranti, care trebuiau aduși în fața noastră spre a-și spune părerea... Apoi, în toate celelalte dormitoare au început „spovedanii” în care fiecare trebuia să-și mărturisească „păcatele” (politice) săvârșite în viață, recunoașterea vinovăției lui pentru care a fost adus în penitenciar,

admirația pentru „prietenia sinceră” și ajutorul permanent al U.R.S.S., convingerile noi la care ajunsese și, bineînțeles, aderarea totală la noile orientări din țară.

Aceste mărturisiri făcute individual au stârnit de multe ori și discuții aprinse și au durat tot timpul anului 1962, cât am mai stat eu în Aiud. Din punct de vedere psihic, ele au fost chinuitoare pentru mulți, iar alții le-au tratat superficial, spunând tot ce era de dorit să se spună. La prezidiul „tribunalului” din dormitorul nostru trona Romică Drăgoescu și ing. Currac.

Situația a devenit foarte apăsătoare.

Ni s-au adus în dormitor tot felul de acuzați care nu voiau nici să scrie la gazeta de perete, nici nu-și recunoșteau „vinovățiile”, iar noi, cei prezenți, „frunțașii”, era de dorit să ne adoptăm rolul de acuzatori.

Între cei aduși erau și trei lucrători de la atelierul de tinichigerie, socotiți ca lucrători dintre cei mai buni. Când mi-a venit rândul să vorbesc, am spus: „Nu înțeleg de ce aceste acuzații la adresa acestor colegi ai noștri despre care toți antevorbitorii mei spun că sunt lucrători foarte buni, realizează producțiile cele mai mari și de calitate. Ori, eu știu că într-un sistem socialist, munca este cea mai bună dovadă a încadrării lor în noile orientări, deci apreciez că faptele ce li se impută, respectiv anumite rezerve ale lor, nu trebuiesc luate în seamă în fața realizărilor lor”. Afirmația mea n-a plăcut deloc celor chemați să-i judece pe ei, iar părerea exprimată ulterior de „nea Romică” a fost că „dacă Cupșa ne-ar da

concursul, lucrurile ar merge mai bine”, a ajuns și la urechile administrației.

[...]

*

**

În dormitorul nostru, ca și în celelalte, continuau „spovedaniile”. Nu știu dacă acestea au fost cauza sau dacă omul avea vreo afecțiune despre care nu știam, dar într-o noapte, în jurul orei 12, Constantin Bogza, șeful mecanic ajutor la biroul tehnic, întins pe pat, după un horcăit semnificativ, și-a dat sufletul. Era în dormitorul frunțașilor. Vecinii de pat au spus că ieșise la w.c., după care s-a așezat pe pat, și-a tras cearceaful peste el și apoi, după puțin timp, i-a urmat sfârșitul. S-a dat alarma, s-a deschis dormitorul și, învelit în cearceafuri, l-au și scos și l-au dus în incinta penitenciarului. El era cel poreclit „tăticu” de către tânărul meu vecin, inginer, șef al atelierului mecanic. De atunci n-am mai auzit nimic despre el; a fost înmormântat acolo? A fost predat familiei? – Nu știu.

După vreo două zile de la acest tragic eveniment, văzându-l pe inginerul șef Biber trecând prin curtea fabricii, am fugit după el, l-am oprit și l-am rugat să mă treacă în locul decedatului la biroul tehnic. Mi-a promis.

Titi Bilu, bobinatorul meu din atelierul mecanic a relatat chestiunea căpitanului Chirilă. Actul meu a fost socotit un fel de încălcare de autoritate. Exista o oarecare rivalitate, gelozie, între personalul militar și cel civil.

Este suficient că această faptă „gravă” a mea s-a pus pe talerul balanței cu fapte de condamnat.

Cam în același timp mi-a venit și mie rândul la „spovedania” din dormitor.

Am căutat să-mi păstrez demnitatea. N-am negat cu nici un cuvânt că n-am privit comunismul cu simpatie nici în perioada interbelică și nici în timpul războiului. „Dacă vă reamintiți bine - le-am zis - toată presa din străinătate și din țară nu vorbea decât despre ororile, crimele săvârșite de regimul comunist din U.R.S.S. și deci, cum aș fi putut să-l privesc altfel? Cum puteam să-l privesc cu simpatie?”

Aici, ascultând seară de seară pe toți cei care au vorbit înaintea mea, am constatat că toți pozează în „ilegaliști”, că au fost cu simpatii comuniste, că au săvârșit fel de fel de „isprăvi” în favoarea P.C.R. și atunci mă întreb: „Cum e posibil că atâția ilegaliști se găsesc în pușcărie? Sunt, oare, sincere aceste mărturisiri?? Eu nu-i cred!”

În schimb, în ceea ce mă privește pe mine, mi-am mărturisit sincer convingerile de mai înainte, dar realizările pe care le cunosc din timpul cât eram liber, ca: alfabetizarea, noua reformă a învățământului care deschide perspective largi tuturor fiilor țării prin gratuitatea ei, lucrările pe care le văd azi în jurnalele de cinematograf, paginile de ziar pe care le citesc, mă obligă să-mi revizuiesc convingerile de mai înainte. Bineînțeles că la începutul „spovedaniei” trebuia să-ți spui „toată autobiografia”, din care nu am ascuns nimic!

Întors la patul meu, am avut satisfacția unică, auzind părerea tânărului meu vecin de pat, foarte apreciat de mine, ing. Gheorghe Gabriel:

- „Dar, domnule inginer, dumneavoastră sunteți un om complet!”

În rest, nu m-am bucurat de prea multe laude, majoritatea au tăcut. S-a găsit însă, unul - Mareș - care m-a acuzat de următoarea chestiune. Cu câteva zile înainte, la club, căpitanul Chirilă a adus un text bătut la mașină - tot în legătură cu reeducarea noastră - pe care i l-a dat lui Costică Bucureșteanu să-l citească. Acesta, foarte demn, a refuzat. La insistențele căpitanului n-a cedat deloc, dar la sfârșitul „târgului” scuzele lui au fost de felul acesta: „N-am ochelari, mă supără ochi etc., etc. ...” Nu mi-au plăcut aceste scuze. La ieșirea din sală i-am spus lui Costică: „Nu te felicit pentru atitudinea pe care ai avut-o până la urmă”.

Mareș, care se afla pe aproape, a zis că el a auzit când l-am felicitat pe Costică pentru atitudinea adoptată.

Și asta s-a adăugat la dosar...

Într-una din serile următoare, a intrat în dormitorul nostru, furios, comandantul Crăciun, cu locot.-col. Ivan și Iacob, căpitanul Chirilă și alții mai mici în grad.

Crăciun a început să vocifereze: „Aud că în acest dormitor se petrec lucruri inadmisibile, pe care nu le putem tolera!”

Bănuind despre ce e vorba, am făcut câțiva pași înainte și văzându-mă, comandantul a strigat:

- „Cupșa, ai ceva de spus?”

- „Da, domnule comandant, dar nu numai dumneavoastră (căci, zărindu-l atunci pe căpitanul Chirilă, am adăugat), și d-lui căpitan Chirilă”.

- „Nu, mie personal să-mi spui! Notați-l pentru audiență!”

Ne-a mai făcut morală tuturor, apoi au plecat, iar la „audiență” n-am fost chemat niciodată.

Aș fi intenționat să-i spun toată mascarada care se face, precum și cei cărora li s-a încredințat această misiune.

Mă bucur că n-am fost chemat.

Am fost înlocuit de la conducerea atelierului electric, am fost pus la lucru la tapițerie, câteva zile, și apoi, după puțin timp, să-mi scot bagajele din dormitorul frunțașilor și băgat într-o cămăruță cu Langa Tertulian (preot), Mircea Polca (avocat), cu care ne-am apropiat mult în viitorul care a urmat, și alți vreo zece.

Am primit aici vizita locot.-col. Ivan. A trecut pe la fiecare, a pus o serie de întrebări, când a ajuns la mine a trecut mai departe fără să-mi adreseze o singură vorbă. Am fost singurul cu care s-a făcut această excepție. După două zile a fost scoși din incinta fabricii și duși în penitenciar, băgați într-o cameră mai mare de triere cu mai mulți deținuți de la care am aflat că suntem pregătiți pentru un transport în marea insulă a Brăilei (Balta Brăilei).

Nu eram încântat deloc de noua perspectivă, dar mă gândeam la vorbele lui Drăgoescu spuse în momentul când am ieșit din dormitorul frunțașilor: „Nu fi amărât. E

adevărat că acolo sunt condiții de lucru mai grele, dar măcar vei scăpa de atmosfera aceasta de aici!”

În camera aceasta s-a apropiat de mine o persoană a cărei figură îmi era foarte cunoscută. Și el m-a recunoscut. Era doctorul Anton Ionescu, fost medic la Atelierele Grivița pe vremea când lucram și eu acolo. El mi-a confirmat noua destinație spre care ne îndreptam și nutrea speranța că acolo va funcționa ca medic de spital în spitalul din Salcia, spital pentru deținuți și unde și personalul medical (în afară de director) era format din deținuți, în general medici buni. Lui i s-a împlinit speranța. Eu îmi așteptam noul destin. Am fost pus să scriu o carte poștală familiei cerându-i ca deocamdată să nu mai trimită pachete. Apoi am sta câteva zile în poziție de așteptare.

În ceea ce mă privește, aveam impresia că se așteaptă să cer o audiență pentru a-mi face „mea culpa”. N-am cerut-o, dar a venit căpitanul Chirilă și m-a chemat într-o cameră unde eram numai noi doi. M-a întrebat:

- „Ei, ce se aude, Cupșa?”

- „Am auzit că plec în Balta Brăilei”.

- „Și ce ai de spus despre asta?”

- „Nimic deosebit, decât că am aflat că acolo e o climă greu de suportat și că la vârsta mea (50 ani), nu prea e indicat”.

- „Nu-i chiar așa. Sunt și alții pe acolo, de vârsta dumitale (atenție la pronumele de politețe!), și nu li se întâmplă nimic rău”.

Tăcere...

– „Ei?! Chiar nu ai nimic altceva de spus?”

– „Nu, domnule căpitan”.

Convorbirea a fost cu pauze, a durat puțin timp și din momentul acela nimeni nu mi-a adresat nici o vorbă (mă refer la oficialități).

După câteva zile am fost îmbarcați într-un vagon penitenciar „P” și duși cu destinația Galați.

Le-am înșirat acestea, ca urmând firul întâmplărilor să arăt cum am „scăpat” de Aiud, fără să intercalez evenimentul – marele eveniment – dinaintea adunării la dosar a tuturor acestor „fapte” negative ale mele, constând, în principal, în neacceptarea reeducării. Evenimentul a fost vorbitorul cu familia, care mi-a fost aprobat în august 1962.

Pe atunci, Tonița divorțase deja, dar, cum spun, eu – caz unic între colegii mei – nu fusesem anunțat, din rațiuni lesne de înțeles.

Eu eram folosit ca reclamă, mie mi se întâmplau altfel toate lucrurile, pentru că eram un om serios, cinstit, muncitor și bun profesionist, și noul regim (aș putea zice, la fel cu vechiul regim), știau să aprecieze asemenea oameni. Cum mă bucuram de stima și aprecierea colegilor mei, chiar și ei ar fi putut înțelege că regimul comunist face o aspră selecție a valorilor și cu cinstea și corectitudinea pe care o aveau, apreciau faptul acesta la rândul lor. Deci mi se acordase mie vorbitor. „Normal” – ziceau colegii – „merită!”. Eu însumi nu consideram că mi se face o favoare...

Chiar dinainte de întâlnire, se părea că se pregătește o mare sărbătoare. Am fost să mă bărbieresc,

să îmbrac lenjerie (cămașă) curată, am împrumutat o bonetă mai ca lumea; trebuia să fiu prezentabil... Am fost dus într-o încăpere despărțită în două, printr-o plasă de sârmă, unde, într-un colț era plasat un plutonier-major (același care la venirea mea în Aiud s-a pronunțat asupra condamnării mele zicând că este cam mare). Peste puțin timp a intrat Tita. Întâlnirea a fost emoționantă și am întrebat-o: „Unde-i mama?” Mi-a răspuns că n-a putut să vină, dar din glasul ei am înțeles că nu vorbește din convingere. Despre divorț nu știa nimic. N-am crezut ce mi-a spus și am repetat de câteva ori: „Nu se poate, mama este aici în Aiud (și era adevărat), dar tu nu recunoști acest lucru”. Desigur, ea, după instrucțiunile ce i-au fost date, mi-a răspuns tot negativ. Doar era prezent „cerberul” care ne urmărea convorbirea (de altfel limitată la 20 minute). Văzând că nu-i chip să primesc confirmarea convingerii mele despre prezența Toniții (de unde era să știu că se juca teatru pe o temă de divorț?), am început cu relatările despre cei de acasă. Am aflat – respectiv, mi-a relatat pe scurt viața ei din Copăcel alături de mama, am aflat despre Nana că a terminat facultatea și că acum încearcă să se plaseze la Combinatul Chimic din Borzești, că Tana a terminat anul II de facultate cu un frumos succes, că mama e bine și despre familia „strictă” numai lucruri bune.

Mi-a adus să citesc și mi s-a permis acest lucru, două articole de ziar cu relatări omagiale despre comportarea ei ca medic în circumscripția pe care o conducea. Dar, mai surprins am fost când am citit articolul din ziarul maghiar „Faklya” cu titlul: „A mi kis Doctor...” (Mica noastră doctoriță – era, într-adevăr mică

de statură). Cunoșteam de decenii atitudinea șovină a concetățenilor mei din Oradea și faptul că ei vorbeau omagios la adresa fiicei mele m-a mișcat de-a dreptul.

În privința vieții mele din Aiud, am liniștit-o, cerându-i că toate să-și vadă de treabă în mod normal, fără a adopta un „doliu” pentru situația în care mă aflu. Am mai vorbit despre moartea lui Nelu, survenită cu câteva luni înainte, și despre boala incurabilă (cancer) a cumnatului meu Aurel Ghilea, care nu prea avea șanse să scape cu viață (în realitate Aurel era mort la data aceea, de vreo două luni). Timpul de convorbire s-a cam terminat. Ni s-a spus chiar că trebuie să terminăm și că Tita poate să-mi predea pachetul (care era mult mai consistent decât altădată, adică depășea cu mult cele 5 kg admise). Eram la curent, așadar, cu ce-i pe acasă: mai multe bune decât rele. Convorbirea noastră s-a desfășurat în fața gardului de sârmă ghimpată: Tita de o parte, eu de cealaltă. Întâlnirea a fost scurtă, dar pentru mine a fost o zi de sărbătoare.

Mi-am invitat colegii mai apropiați sufletește și ne-am ospătat, povestindu-le totodată lucrurile aflate și în special le-am vorbit despre succesele fetelor mele și despre restabilirea unui nou echilibru în familie.

Amintesc din nou că nu toate evoluțiile familiale erau la fel. Mă împrietenisem cu Tache Gh., al doilea vecin de pat (cel care a turnat cu ani înainte statuia uriașă de bronz a lui Stalin din Piața Victoriei). Când a primit primul pachet de acasă, mi-a spus cam alarmat: „În acest pachet nu se vede mâna neveste-mi”. Din acest moment a început îngrijorarea lui; avea doi băieți care erau încă prin liceu. Au venit apoi al doilea, al treilea pachet, și el făcea

mereu aceeași constatare: „Aici lipsește mână soției mele...” A primit în cele din urmă confirmarea: soția lui decedase! Din câte am înțeles eu, era vorba de o soție bună, prietenă și devotată familiei. S-a consolat greu, dar prin plecarea mea din Aiud ne-am despărțit spre a ne reîntâlni în Oradea după vreo 3 ani, aflându-se el într-o delegație oficială. Mi-a spus că a reușit să-și pună băieții „pe linie de plutire”...

*

**

Deci, prin luna noiembrie 1962 eram îmbarcați în vagonul penitenciar și duși spre o destinație cert cunoscută.

Am ajuns la Galați la o oră târzie din seară și am fost găzduiți pentru o noapte la penitenciarul de acolo, așa cum s-a putut. Era plin și ăla... Dimineața – o zi ploioasă; a plouat mărunț și des toată ziua. A fost duși în port, unde am fost instalați într-un bac. În spațiul de încărcare a mărfurilor, de sub cerul liber, se aflau la data aceea numai deținuți politici. S-a tras deasupra noastră o prelată uriașă care acoperea complet golul în care ne găseam și am plecat spre Marea Insulă a Brăilei. Ploaia a continuat toată ziua. În prelata de deasupra noastră se formaseră pungi de apă destul de bine reținute de aceasta, pungi care – fără să exagerez – aveau volume de peste un metru cub. Ele se bălăbăneau în funcție de mișcările – nu lipsite de variație – ale vitezei sau ale direcției bacului. Un drum plictisitor, lung, fiindcă abia seara, pe întuneric, am ajuns la destinație.

Ioana-Raluca Voicu (București)

18 IULIE 1959

Comunicarea de față este formată aproape în exclusivitate din citate extrase din:

- Sentința nr. 107 din 19 mai 1959 privind pe Arnăuțoiu Toma și lotul nr. 1 al grupului de partizani din comuna Nucșoara, județul Argeș;

- Dosarul de anchetă al lui Arnăuțoiu Toma;

- Dosarul de judecată al lotului nr. 1 din procesul partizanilor conduși de Arnăuțoiu Toma;

- Concluzii de învinuire formulate de cpt. Diță Ghe.

- Șeful secției de anchete penale din Direcția Regională M.A.I. Pitești;

- Cuvântul procurorului militar col. just. Vlădescu Anton în ședința din 8 mai 1959;

- Fișa ofițerului lt. Arnăuțoiu Toma.

„Noi, căpitan de justiție Cincă C-tin, judecător al Tribunalului Militar al Regiunii II Militară, delegat de Președintele Tribunalului Militar al Reg. II Militare, conform art. 14, al. 2 din regulamentul privind executarea hotărârilor judecătorești în care s-a pronunțat pedeapsa cu moartea, maior Fulger Ștefan, procuror militar delegat al Procuraturii Militare a Reg. II Militare, maior Niculescu Ghe., procuror militar delegat al Procuraturii Militare, lt.col. Gheorghiu Mihai, comandantul penitenciarului Jilava, și medic maior

Ionescu Mihai, delegat din partea M.A.I., având dispoziții pentru executarea sentinței nr. 107 din 19 mai 1959 pronunțată de Tribunalul Militar al Reg. II Militară, prin care inculpatul *Arnăuțoiu Toma*, născut la 14.02.1921, în comuna Nucșoara, fiul lui Ioan și Laurenția, fost ofițer și deblocat deținut în penitenciarul Jilava, a fost condamnat la moarte, pentru crimă de acte de teroare p.p. de art. 207 al. 1 C.P., ne-am deplasat la penitenciarul Jilava pentru a proceda la execuție.

Am constatat că sentința a rămas definitivă prin respingerea recursului conform deciziei nr. 283 din 1 iulie 1959 a Tribunalului Suprem - Colegiul Militar și că a devenit executorie prin respingerea cererii de (grațiere) comutare a pedepsei cu moartea, de către Prezidiul M.A.N. din Ședința din 16 iulie 1959, comunicare făcută de Ministerul Justiției - Direcția Tribunalelor Militare cu nr. 01116 din 18 iulie 1959 și transmise de Președintele Tribunalului Militar al Reg. II Militare cu nr. 0338 din 18 iulie 1959 dându-se dispozițiuni de punere în executare”.

„Executarea sentinței fiind fixată la *orele 21, azi, 18 iulie 1959*, ne-am deplasat cu toții la locul de execuție împreună cu condamnatul la moarte Arnăuțoiu Toma, care a fost scos din penitenciarul Jilava sub supravegherea comandantului penitenciarului, a fost identificat și apoi legat la ochi la locul execuției, după ce condamnatul la moarte a fost din nou identificat și datele de stare civilă corespund cu cele menționate în sentința de condamnare, judecătorul delegat a dat citire dispozitivului sentinței de condamnare la moarte și a dispoziției de executare”.

„La locul execuției a fost și o echipă formată din trei militari reangajați din personalul locului de deținere”.

„În primăvara și vara anului 1948, ca urmare a propagandei instigatoare dusă de cercurile reacționare din țară și peste hotare, unele elemente dușmănoase ca: legionari, ofițeri deblocați, chiaburi, foști moșieri sau industriași, foști membri ai partidelor «istorice» au început să se organizeze în bande teroriste în nordul fostelor județe Argeș și Muscel, pentru a desfășura activitate contrarevoluționară împotriva statului și regimului democrat popular”.

„Arnăuțoiu Toma - ofițer deblocat, membru al P.N.Ț., fiu de chiabur, a desfășurat activitate dușmănoasă regimului după 23 august 1944, din care cauză a și fost urmărit de organele de stat”.

Din fișa ofițerului Arnăuțoiu Toma - activitatea de după 23 august 1944:

- 25.09.1944 pleacă pe front cu Regimentul 3 Roșiori;
- 1.11.1944 este decorat cu „Coroana României” cu spade și panglică de „Virtute Militară”;
- 26.12.1944 este rănit în luptele de la Tusharely (localitate de lângă Budapesta);
- este internat în spital, de unde iese după aproape 3 luni (3.03.1945);
- este adus în București la Regimentul 9 Roșiori - Regina Elena;

- în august 1946 este scos din cadrele active ale armatei.

„În luna martie 1949 inculpatul Arnăuțoiu Toma împreună cu Arsenescu Ghe. s-au deplasat în comuna Nucșoara”. „Ei au fost găzduiți și alimentați de coinculpații Arnăuțoiu Petre și Arnăuțoiu Ioan”.

„După o pregătire prealabilă și după ce au fost recrutați în bandă Nițu Iosif, Plop Maria, Ghirca Ioan, Ghirca Ghe. și Ghirca Eugen, aceștia s-au deplasat cu toții în munți, stabilindu-se în punctul «Izvorul Grosului» pentru a se pregăti în vederea întreprinderii de acțiuni îndreptate împotriva statului”.

„Inculpații Arnăuțoiu Toma, Arsenescu Gh., Ghirca Ioan, Arnăuțoiu Petre, Drăgoi Ioan, au recrutat și alte persoane care au plecat și ele în munți și anume: Jubleanu Titu, Jubleanu Maria, Jubleanu C-tin, Milea Benone, Popescu C-tin, Ghirca Elena, Costea Aurelia.” „Au fost recrutate ca elemente de sprijin și viitori membri ai bandei teroriste: Marinescu Virgil, Săndoiu Ioan, Drăgoi Cornel, Pățitu Ioan, Oproiu Ioan, Rizea Ghe., Moldoveanu Alexandru, Suță Luca, Suță Ghe., Sorescu Ioan, Chirca Maria, Simion Ana, Chirca Aurel, Rizea Elisabeta, Băncescu Verona etc.”.

„Inculpatul Arnăuțoiu Toma a fost numit de Arsenescu Ghe. Ca șef al grupului din comuna Nucșoara («Haiducii Muscelului»”.

„Acest inculpat a mai primit funcția de «ajutor șef» al comandamentului grupurilor de rezistență națională din munții Făgăraș”.

„În cadrul bandei contrarevoluționare am fost numit de Arsenescu comandant al acesteia și eu răspundeam de activitatea membrilor bandei”.

În ședințe educative „făceau educație naționalistă de ură împotriva regimului democrat popular din R.P.R. și [împotriva] U.R.S.S.”.

„Prin iulie 1949 banda teroristă «Arsenescu – Arnăuțoiu» s-a despărțit în două grupări distinct, una condusă de Arsenescu Ghe., iar alta de Arnăuțoiu Toma” („în noiembrie 1949 gruparea condusă de Arsenescu Ghe. a fost lichidată de organele de stat”).

„În luna iulie 1949 m-am despărțit de Arsenescu și ne-am deplasat pe râul Vâlsan în pădurea Cucute. La despărțire a mers împreună cu mine fratele meu Arnăuțoiu Petre, Jubleanu Titu și Jubleanu C-tin. În pădurea Cucute am făcut un bordei de locuit și unul de alimente”.

„În august 1949 m-am întâlnit cu Arsenescu și am luat din banda condusă de Arsenescu pe Maria Plop”.

„Ei au săvârșit numeroase atacuri la stânele cooperativizate, lucrări silvice, cabane și împotriva unui mare număr de cetățeni”.

„În august 1949 am fost la stână în muntele Zănoaga, unde aveau ai mei oile și am luat 30 kg brânză și 7-8 kg urdă, brânză care mi se cuvenea de la 18 oi proprietatea fratelui meu”.

„Am găsit la stână (din Păpău) pe baciul Dobrescu din Bădești (care ne-a spus că ne așteaptă)”. „Am jefuit

această stână luând o cantitate de 64 kg brânză [și] 200 țigări”.

La stâna de la „Groapele” „era un baci din comuna Retevoiești-Suicești fără însă a-i cunoaște numele, lăsându-i bon pentru cantitatea jefuită”.

„Am dormit noaptea la stâna din Muntele Roșu și am discutat o serie de probleme despre acțiunile întreprinse de organele de Securitate împotriva noastră, spunându-mi că au stat la ei și niște securiști”. „Am dat bon pentru cantitatea de brânză jefuită”.

La Zănoaga „unde am găsit pe Ghe. Dobrescu din Mușetești, ne-a spus despre unele acțiuni întreprinse de organele de stat pentru prinderea noastră”.

„După ce săvârșisem jafurile la stânele și lucrările silvice am dat bonuri de obiectele și alimentele jefuite, care erau cântărite de noi și scriam în bonuri exact cantitatea ridicată”.

„Bonurile care mi se prezintă, în număr de 15, între care 10 originale, le recunosc, sunt acelea lăsate de noi la stânele și lucrările silvice unde am întreprins atacuri”.

– „Pentru atacurile teroriste de la lucrarea silvică din Muntele Berevoiu” „ei au făcut în prealabil supravegherea lucrării timp de o zi și observând că a sosit un grup de persoane pe care le bănuiau a fi organe de partid și de stat, au înconjurat cabana în care erau adunați în ședință circa 50 muncitori”. „Inculpatul Arnăuțoiu Toma a ținut în fața muncitorilor un discurs cu conținut instigator dușmănos, iar inculpata Maria Plop a distrus tablourile

conducătorilor partidului și guvernului, după care prin terorizare și sub amenințarea armelor au jefuit importante cantități de materiale (alimente și medicamente)”.

„Am mers împreună cu Ion Marinescu la clădirea din mijloc, la bucătărie, unde am găsit pe bucătar și pe magazionerul Ploșteanu din Rucăr și i-am întrebat dacă este la lucrare Securitate sau miliție și ce persoane străine au venit la lucrare”. „Mi-a spus că nu este armată”. „Am spus magazionerului să ne deschidă magazia, după care am mers la camera unde se ținea ședința. Din ușă am spus celor din sală să fie liniștiți, să nu iasă din sală nimeni până când eu nu voi da ordin”. „Am încărcat alimentele”. „Am intrat în sala de ședințe”, „am vorbit muncitorilor că suntem fugari prin munți de 32 luni și că am jefuit lucrarea luând alimente, i-am întrebat despre felul cum se poartă șeful lucrărilor de pe Dâmbovița, anume Pâtea, care se afla de față”. „După aceasta am chemat pe dr. Pâslaru afară să ne dea niște medicamente. Afară i-am spus că sunt Arnăuțoiu. M-a întrebat: care? locotenentul? și la răspunsul meu afirmativ dr. Pâslaru s-a manifestat bucuros. M-a luat în brațe și m-a sărutat”, „ne-a dat mai multe medicamente printre care: piramidon, aspirină etc.”.

„Am dat bon (notă) pentru toate alimentele, obiectele și medicamente”.

„Cu această ocazie Ion Marinescu și Maria Plop au distrus tablourile conducătorilor R.P.R.”.

– „La data de 2 septembrie 1950, Arnăuțoiu Toma, Arnăuțoiu Petre, Marinescu Ion și Jubleanu Constantin au atacat un grup de 5 turiști, dintre care au împușcat mortal patru”.

„Erau aci 5 persoane – 4 bărbați și o femeie. Eu am văzut dintr-un început numai o persoană care se găsea ceva mai la o parte de ceilalți. În momentul când am descoperit prezența acelor persoane în pisc, [i-am] somat să ridice mâinile, dar la somația respectivă s-a ripostat cu foc de armă din partea acelor persoane”. „După primul schimb de focuri, una din cele 5 persoane a fugit în partea de sud-est, adică pe pisc în jos și în urma lui a plecat în urmărire Jubleanu Constantin”. „Din ambele părți s-au tras focuri de armă timp de circa 10 minute. Noi ocupând poziție mai favorabilă, am reușit să-i împușcăm”. „Procedând la percheziționarea cadavrelor am luat de la aceștia 4 raniți și de la toți încălțăminte. Deasemeni au fost capturate 2 automate «Schmeiser», 2 pistolete Ceska cal. 7,65 mm”.

„Procedând în același timp la interogarea celui făcut prizonier, acesta ne-a spus că se numește Bârsan Aurel, originar din com. Ileni-Făgăraș, de profesie cizmar, că el era fugar pentru că împușcase pe șeful postului de miliție din satul său și că în zilele trecute a fost prins pe munte de către organele de Securitate”.

„Am constatat după acte că una din victime se numea Ghervose, plt.maj. de Securitate, iar Bârsan Aurel, pe care îl lăsasem liber, era plutonier de Securitate”.

(Fragment din mărturia lui P.Arnăuțoiu)

– „Au creat și întreținut o stare de spirit dăunătoare muncii liniștite a oamenilor din regiune prin plasarea de zvonuri alarmiste despre efectivul bandei, despre speranța lor de izbucnire a unui război”.

„Prin fițuici cu conținut dușmănos difuzate și prin zvonuri alarmiste ce le-au lansat, teroriștii instigau populația pașnică împotriva guvernului legal al țării, ales de popor, incitau la dezordine și răzvrătire”.

„În perioada cât am fost fugar am scris mai multe fițuici cu conținut dușmănos la adresa regimului democrat popular, afirmând că va cădea de la conducere”.

„În luna martie 1957 am avut o întâlnire cu Constantinescu Ion”. „La această întâlnire mi-a dat un caiet cu poezii cu conținut dușmănos la adresa regimului democrat scrise de Radu Gyr și Nichifor Crainicși aduse de Popescu Ghe. Din închisoare”.

„Din aceste poezii dușmănoase la adresa regimului democrat amintesc pe următoarele: **Voi n-ați fost cu noi în celulă, Scrisoare din Aiud, Foamea, Ridică-te Gheorghe, ridică-te loane și altele. Toate aceste poeziile-am copiat într-un caiet**”.

„Îmi amintesc că personal am scris următoarele: *Cuvinte pentru delegația U.R.S.S. la Festivalul din august 1953; Evocare, moartea mea; Testament; Marșul partizanilor; Țara mea; Răspunsul unor fapte; Vouă sfinților eroi; Norod încătușat*”.

„La sfârșitul lunii octombrie 1956 am avut o întâlnire cu Andreescu Nicolae și Constantinescu Ion, la povarna acestuia din urmă și ne-am informat despre evenimentele contrarevoluționare din Ungaria”.

„Speram că se vor întâmpla și în R.P.R aceste evenimente”, „că vor începe contrarevoluția studenții și elemente din Transilvania”.

– „În sală se află o adunătură de tâlhari și asasini”.

„Am anunțat prin Maria Ghica că a doua zi la orele 14, părinții mei să iasă în sală (prispă) ca noi să-i vedem cu binoclul. Conform înțelegerii au ieșit și noi [care] ne aflam în punctul «Dealuri» la Izvoarele Văii Bradului, i-am văzut”.

„Mi-a adus Andreescu o bucată de curea de transmisie din piele, de la tatăl meu, Arnăuțoiu Ioan, din care am confecționat pingele de bocanci”.

„La 28 mai 1956, noaptea la orele 3 și 30, s-a surpat «bordeiul» unde locuiam, în punctul «Râpele cu brazii»”. „La 31 mai 1957 am plecat și ne-am mutat în pădurea Lărgilor”.

„La 15 iulie, când am trecut și m-am întâlnit cu Marina Chirca și Ana Simion acestea au văzut copilul nostru”.

„Am construit un nou adăpost la nord de «Râpele cu brazii»”. „La construirea acestui bordei am lucrat timp de 60 zile (nopti) săpându-l cu dalta, fiind teren foarte tare”.

–În consecință Tribunalul, în numele poporului hotărăște cu unanimitate de voturi făcând aplicarea art. 207 al. 1 C.P. (și altele) condamnă pe:

– Vasilescu Nicolae– cioban – 10 ani închisoare corecțională

– Grigore Ioan–Lepărau – cioban – muncă silnică pe viață

– Dragomirescu Ilie – preot – 15 ani muncă silnică

– Dumitrescu Ioan Lazea – avocat – muncă silnică pe viață

– Plop Maria – muncă silnică pe viață

– Drăgoi Ion – preot – *la moarte*

– Moldoveanu Alexandru – învățător – *la moarte*

– Tomeci Gheorghe – agricultor – *la moarte*

– Bășoiu Nicolae – agricultor – *la moarte*

– Ticu Nicolae – cioban – *la moarte*

– Constantinescu Ion – preot – *la moarte*

– Andreescu Nicolae – preot – *la moarte*

– Săndoi Ion – cioban – *la moarte*

– Popescu Constantin – agricultor – *la moarte*

– Jubleanu Titu – agricultor – *la moarte*

– Arnăuțoiu Petre – *la moarte*

– Arnăuțoiu Toma – *la moarte*

Executarea celor 12 condamnați la moarte din primul lot s-a făcut în data de 18 iulie 1959 între orele 21-24 la Penitenciarul Jilava.

– „Executarea sentinței nr. 107 din 19.05.1959 a Tribunalului Militar al Reg. II Militare a avut loc azi *18 iulie 1959 orele 21* la Penitenciarul Jilava prin împușcarea condamnatului la moarte (Arnăuțoiu Toma) cu pistolul de către echipa de militari, la comandă dată de comandantul Penitenciarului Jilava.

Medicul penitenciarului delegat din partea M.A.I. a verificat și constatat moartea condamnatului Arnăuțoiu Toma, după care corpul celui executat a fost preluat de comandantul penitenciarului Jilava, care a dispus înmormântarea în locul unde se înhumează ceilalți deținuți decedați. Drept care s-a încheiat prezentul proces verbal”.

Ileana Samoilă (București)

AM NĂSCUT ÎN ÎNCHISOAREA VĂCĂREȘTI

Pentru că fratele meu avusese un conflict cu Securitatea la Răstolița-Mureș și reușise să evadeze pentru a treia oară, la 7 iunie 1948 am fost arestată din ordinul colonelului Crăciun la Mediaș. Am fost judecată și condamnată de Tribunalul Militar Sibiu la 10 luni închisoare corecțională, pentru favorizarea infractorului. M-au eliberat cu 5 luni înainte de termen, la 16 septembrie 1949. Timp de 4 ani am lucrat și ca zilieră la un „Gostat”, și ca „personal auxiliar”, adică muncă de birou, dar și la spălat geamuri sau dușumele. Fratele meu trecuse granița în Iugoslavia încă din septembrie 1948 (se stabilise în Austria, unde își luase serviciu, se căsătorise și avea și o fetiță). Eu m-am căsătorit și locuiam în Oradea.

Exact în ziua când se împlineau 4 ani de la eliberare, am fost arestată din nou. Soțul meu, care nu avea absolut nici o vină, a fost și el arestat. Eu eram însărcinată la timpul jumătate. M-au luat de acasă pe nepregătite, ca pe mulți alții, îmbrăcată într-o rochie subțire de sarcină, fără mâneci, în sandale și fără ciorapi. Eu bănuiam că m-ar paște încă o arestare, pentru că fratele meu fusese parașutat într-o noapte, în 1951, chiar pe pământul comunei noastre, Ighișul Vechiu, din fostul județ Târnava Mare. Eu îl întâlnisem în 1952, primăvara, când i-am dat bani, țigări și i-am cumpărat cele necesare. Ne-am întâlnit două zile consecutiv în casa unor sași din Dealul Frumos. Nădăjduisem din tot sufletul că a reușit

să treacă din nou granița în Iugoslavia, dar nu fusese așa. Când m-au arestat a doua oară, mi-am dat seama că situația era gravă. La Securitatea din Oradea nu mi s-a pus nici o întrebare și cu primul tren m-au expediat la București, unde am ajuns dimineața, fiind așteptată de cel ce avea să fie anchetatorul meu și al soțului. De la început am intrat în conflict, pentru că în procesul-verbal de percheziție nu vroia să-mi treacă un lăntișor cu medalion și un inel, ci numai verigheta. N-am vrut să semnez până când nu s-au trecut toate obiectele. Am recunoscut din primul moment că știu că fratele meu a fost parașutat în țară, că m-am întâlnit cu el de două ori, că l-am ajutat cu ce am putut și că de atunci nu mai știu nimic de el. Am precizat că soțul meu nu știe nimic.

Șeful anchetator - care intra și ieșea în biroul unde eram - i-a spus anchetatorului că este fraier dacă are timp să-i creadă pe cei care recunosc de la început, că aceștia sunt cei mai periculoși și că ascund alte fapte mult mai grave (Acest șef era Nicolski. L-am recunoscut la „Memorialul durerii”). Anchetatorul zicea că e farmacist. Nu știu ce fel de farmacist era, dar cunoștea înjurături de se putea lua la întrecere cu cei din Ferentari. A strigat să mă ridic în picioare „că-mi dă una cu cizma în burtă de-mi zboară plodul până în nori”. Spre sfârșitul anchetei, adică după două luni, am fost dusă într-o zi să semnez pentru încheierea anchetei. Era undeva pe niște coridoare întortocheate, cu mai multe scări de coborât, la Uranus. Acolo stăteau tolăniți doi câini-lup, mari și grași, plus anchetatorul. Poate au vrut să mă sperie. Dar n-au reușit pentru că mie îmi plac animalele, iar câinii nici nu s-au sinchisit de mine. Atunci mi s-a aprobat regim și

vitamine, deși eu nu cerusem nici măcar haine. A doua zi am primit regimul, care era cam la fel cu mâncarea obișnuită. Mai târziu a venit la vizetă unul în halat alb cu o cutie cu polivitamine, granule roz-mov. Ce mult doream ceva dulce... Dar n-am gustat nici una, ci mi-am luat perna pe genunchi și, la lumina slabă a becului, am început să formez litere și să scriu „MAMA”. Eram sigură că frații, cumnatele, o verișoară sunt arestați. Dar speram că mama ar putea fi liberă, ca să aibă cu cine rămâne cei patru copii ai fraților mei și poate, în viitor, chiar copilul meu. Scriind cu polivitaminele, am zărit ceva care sclipea. Erau șapte bucăți de sticlă de fiolă. Am chemat șeful arestului și l-am întrebat: cine și de ce vrea să-mi dea să mănânc sticlă? Cu mine au ce au, dar cu copilul care încă nu s-a născut, ce aveau?

În 28 noiembrie 1953 am avut proces la Tribunalul din strada Negru Vodă. Când am coborât din dubă era lapoviță și ninsoare. Și eram îmbrăcată cum mă luaseră de acasă. Am auzit o femeie: „uitați-vă la ea, amărâta, e gravidă, în picioarele goale și fără un strop de haină cu mâneci”. În boxă, soțul meu a vrut să-mi dea haina lui, dar nu i-au dat voie.

În aceeași zi m-am dus la Jilava, în camera 4, cu dna Stetin – al cărei frate avea aceeași soartă ca și al meu și care știa că au fost condamnați la moarte și executați. Eram în jur de 30. Priciuri, frig, femei bolnave... numai eu mai lipseam. În înghesuiala aceea, ca să mă pot odihni, două ședea pe marginea priciului. Deși mai aveam două luni până să nasc, colegele mele de celulă au raportat administrației că o să nasc în curând și să mă ducă la spital. În 6 decembrie 1953 eram la Văcărești, secția

femei politice. Aici nu se răbda de frig, pentru că eram deasupra bucătăriilor și era cald. În noaptea de 1 spre 2 februarie 1954 aripa noastră de spital s-a aprins. Începuseră să cadă plăcuțe aprinse din tavan. Milițianca nu era pe secție. Femeile au strigat „foc”, „ajutor”, dar în viscolul care urla nu eram auzite. Vali Popescu a deschis geamul și a băgat capul printre gratii să strige și când deja au venit și au început să ne evacueze în altă clădire, la TBC – bărbați politici, Vali nu reușea să-și mai scoată capul dintre gratii. Cu greu a reușit una dintre noi să o ajute să-și plieze urechile. Erau femei grav bolnave, recent operate, iar acolo unde ne-au mutat era o mizerie îngrozitoare. După câteva zile, tot pe viscol, m-au dus la secția femeii de drept comun. Acolo aveau o sală de nașteri pe care mi s-a spus că eu am inaugurat-o. Mi-au adus o moașă de drept comun, care furase din spitalul unde lucra 40 de cearșafuri și căreia nu i-a fost milă să-mi fure și mie din lemnele trimise de administrație, dar și vreo 10-15 bucăți de zahăr cubic pe care mi le-a adus un doctor, care era de serviciu. Acest doctor spera să nasc când nu era el de gardă, pentru că nu se pricepea deloc. M-am chinuit 72 de ore. Aproape tot timpul mă lăseau singură. Milițianca se ducea la taclale în alte secții, iar moașa veșnic spunea că mai durează, numai ca să plece jos la secția lor, unde râdeau, cântau, se certau, fumau. Eram din ce în ce mai epuizată. În sfârșit, la ora 22.20, în ziua de 10 februarie 1954, când viscolul era în toi, cu urlete, cu table zburate de pe acoperișuri, am adus pe lume un copil voinic, o fetiță de 4,500 kg. La Văcărești era și un doctor mamoș, dar, fiind bătrân, de câteva zile

nu mai venise la serviciu. Deci am rămas tot pe mâna țigăncilor, a milițienței și a moașei. Mi-au dat lacrimile când Florica, milițianca, a întrebat-o pe moașă: „Unde e, fă, răsăritul? Că vreau să închin fetița”. Și i-a zis ceva în legea ei și a închinat-o de trei ori. Până la izbucnirea focului, mamele și copiii lor politici stăteau în spital cu celelalte bolnave în cameră. După incendiu am fost primiți și noi în creșa din curtea spitalului Văcărești, care era numai pentru mamele de drept comun.

Aici majoritatea milițiențelor erau așa de pornite împotriva noastră că ne făceau tot felul de șicane și nedreptăți. Cu cele de drept comun erau în mare prietenie. Din când în când mai era și una cumsecade. Una din cele bune conta pentru noi cât zece din cele rele. Cele rele nu ne dădeau voie să uscăm rufele copiilor la sobă, deși primeam 5-6 bucăți de lemne. De cele mai multe ori eram nevoite să încingem scutecele și cămășile sau bonețelele copiilor pe noi și să dormim așa, ca la căldura trupurilor noastre să se usuce. Fetița a crescut și s-a dezvoltat normal. Am ținut-o cu mine în pușcărie până la un an și două luni, când am reușit să anunț familia soțului meu și fratele lui mai mare a venit și a luat-o acasă.

În general, în cei 5 ani cât am făcut (a doua condamnare a fost de 8 ani temniță grea), n-am plâns, nu m-am revoltat. Am știut că toți ai mei erau, ca și mine, după gratii. Anchetatorul mi-a spus odată: „Acest regim va dăinui, pentru ca a știut să-și facă legi. Ce

circumstanțe, ce mamă, ce soră?! Nimic, nu se ține cont de nimeni și de nimic”.

Să mulțumim lui Dumnezeu că n-a fost așa.

Ioan Ghiurco și Cornel Grad (Zalău)

O SCRISOARE DESPRE IOAN OSSIAN

În aceste zile are loc la Zalău comemorarea unei personalități „locale”, dacă termenul nu vi se pare peiorativ. Este vorba despre *Ioan Ossian*, directorul liceului „Simion Bărnuțiu”, înființat prin decret al Consiliului Dirigent la 5 iulie 1919 la Șimleu Silvaniei. A fost una dintre miile de personalități care au contribuit la structurarea, la dezvoltarea instituțiilor României Mari. A fost director fără întrerupere (dacă exceptăm perioada cât a funcționat ca prefect între 1927–1928), deci până la 30 august 1940. Apoi a mai funcționat cinci ani în refugiu, la liceul „C. Diaconovici–Loga” din Timișoara, de unde s–a pensionat în ianuarie 1945.

Pe scurt, aceasta ar fi, să spunem, biografia de muncă a unui intelectual de provincie, dar termenul „de provincie” nu este, ținem să repetăm, un termen peiorativ, este de fapt termenul care definește viața unui om care a constituit o cărămidă fundamentală pentru evoluția statului național român până în 1945. S–a întors la Șimleu din refugiu. În 1948 scăpat dintr–o primă intenție de arestare întrucât foarte mulți dintre foștii lui elevi au depus o scrisoare, semnată de către români, maghiari, evrei, care au spus că domnul director s–a comportat ca un adevărat părinte, că n–a fost antisemit, n–a fost antimaghiar și, bineînțeles, așa cum cereau noile autorități, a avut o atitudine democratică. Pe moment această scrisoare de intervenție a folosit, dar la 15 august 1952 nici un argument nu a mai fost luat de bun. Unii

dintre dumneavoastră ați fost deținuți în această perioadă și știți foarte bine că în 1952 nu mai avea efect nici o intervenție de acest gen. Directorul Ioan Ossian, care avea 67 de ani, a fost dus la Oradea și apoi expedit la Canal. A murit la scurt timp, la 4 ianuarie 1953. Scrisoarea despre sfârșitul lui este expediată la 4 septembrie 1954 din domiciliul obligatoriu de la Măzăreni de către un coleg de suferință mult mai tânăr. Era fiul unui coleg de-al lui de la liceul din Beiuș, Horațiu Ciortin.

Documentul excepțional a scăpat de perchezițiile ulterioare efectuate de către Securitate. Când i–am arătat expeditorului, care trăiește și este președintele A.F.D.P.R. din județul Satu Mare – domnul Horațiu Ciortin – s–a mirat și dânsul: „Extraordinar! Nici nu mi–am închipuit că s–a mai păstrat o asemenea scrisoare. Eram foarte tânăr și curajos, dacă puteam spune atunci așa ceva. Ulterior m–am mai muțat”. Deci:

„Stimată doamnă,

Am nădăjduit tot timpul că voi putea transmite personal mai jos înșiratele gânduri, ele constituind pentru mine o obligație cvasitestamentară din partea iubitelui dvs. soț și neuitatului nostru badea Ioan Ossian.

Împrejurările nu mi–au permis însă acest lucru, subsemnatul pomenindu–se, în locul unei eliberări obișnuite, cu un D.O. în Bărăgan. Iată pentru ce întârziu ce acest aviz și consider că mă veți ierta pentru aceasta. Am avut nevoie de adresa dumneavoastră pe care am obținut–o în sfârșit prin intermediul tatălui meu, Ioan Ciortin din Beiuș, astăzi 1 septembrie 1954.

Am fost alături de badea Ioan tot timpul, începând cu data de 15 august 1952 și până în ziua fatală de 4 ianuarie 1953. că am fost foarte atașați unul de altul pe tot acest parcurs nu e de mirare, date fiind antecedentele colegiale cu tatăl meu. Mă considera ca pe cel mai apropiat dintre frații de suferință, devenind un fel de fiu pentru el. Începând cu deținerea de la Oradea s-a ales cu o boală care l-a slăbit foarte mult, compromițându-i rezistența. Totuși aparent deruta fizicul său destul de impunător și așa se explică faptul că diferitele comisii medicale prin fața cărora a trecut, nu l-au învrednicit, cu toată vârsta înaintată, de regimul bătrânilor și l-au trimis la muncă alături de noi, cei tineri.

Am colindat împreună tot drumul Canalului, prin *Poarta Albă, Poarta Galeș, Km.31* și apoi, drept încercare, iadul *Midiei*. Până la Midia totul a mers destul de acceptabil, doar inima cu aortita ei ne mai dădea de gândit din când în când. La Midia însă, acea muncă titanică, intemperiiile vremii, lipsa totală de odihnă și hrana mizerabilă ne-au dat gata. Unii au rezistat mai mult, alții mai puțin, și era firesc ca cei mai bătrâni să intre în categoria a doua. La toate acestea se mai adaugă regimul de teroare și bătăi fără precedent. În câteva săptămâni badea Ioan s-a topit, a dat primele semne de distrofie, a făcut, conform obiceiului, o miocardită interstițială, tot ca urmare a distrofiei, și în cele din urmă o cangrenă carențială a membrului superior drept. Nu existau medicamente, pansamente și mai ales nu se permitea internarea în infirmerie, așa că nu exista alt

drum decât acela pregătit pentru noi toți: al cimitirului din Năvodari.

La început îl pansam eu cu modestele mele mijloace, apoi am reușit să-l introduc la infirmerie unde în cele din urmă l-a internat, dar era deja prea târziu. Doctorul *Radu*, titularul infirmeriei, deși era rău famat, totuși l-a tratat cu deosebită considerație, până la urmă administrându-i penicilină proprie, fără rezultat însă. El, bietul, presimțea că nu mai există scăpare și de câte ori treceam pe la el sau venea el pe la mine pentru a-i coase un nasture și altceva, îmi spunea cu vădită amărăciune că noi, cei tineri, vom scăpa, dar lui aici îi vor rămânea «cioandele».

Înainte de a sfârși se întâmpla rar să fie conștient, totuși pe mine mă recunoștea, își revenea pentru puțin timp și mă ruga să transmit pentru familia iubită toate gândurile lui dragi. S-a stins cu „la commedia e finita” pe buze. Încă din timpul când era internat mi-a comunicat că dorește să-i caut lucrurile și să le păstrez la mine. Am încercat să fac lucrul acesta, dar îmi trebuia pentru el o aprobare a șefului său de detașament, a tovarășului *Crăciun, unul dintre marii lor criminali*. (Este subliniat. Încă de atunci cel care expedia scrisoarea avea conștiința istorică a poziției acestuia, nota autorilor)

Fiindcă deja lucram la alt șantier (eu eram de noapte, iar schimbul lui de ziua) mi-a fost imposibil să-l întâlnesc. După deces am bătut calea Canalului de nu știu câte ori spre a vedea de lucruri, dar comandantul *Borcea* mă tot amâna. Nu am putut obține nimic de la ei, în schimb am cam urmărit ce se întâmplă cu lucrurile în

speranța că, știindu-le urmărite, nu se vor deda hoției. Lucrurile care se găseau asupra lui cât a fost la infirmerie s-au predat la magazie, parte din cele de la baracă la fel, inclusiv un geamantan din piele. Șeful de detașament Crăciun și-a însușit o pereche de bocanci noi și ceva albituri. Vecinii de pat pantofii galbeni cu care a fost arestat și fularul galben. Iar restul a mers spre magazie – și după cum mi s-a spus – „cu destinația acasă”. Sunt foarte curios dacă le-ați primit. Am reușit mai mult să fur decât să iau paltonul de iarnă și pardesiul. Primul l-am dat spre folosință și păstrare lui *Enea Băieșu*, care era gol-goluț. Sper că vi l-a predat. Pardesiul l-am trimis cu avocatul *Ioan Stanciu* din Beiuș, dar după plecarea lui am auzit că și el s-a ales cu D.O. Nu-i cunosc adresa nouă, fiindcă i-aș comunica-o pe cea a dumneavoastră.

Pe scurt, cam acestea ar fi lucrurile care constituie obiectul comunicării mele. Din parte-mi vă rog să primiți condoleanțele cuvenite și vă asigur că-n încercarea cea grea am fost tot timpul alături de dumneavoastră.

Măzăreni, 3.IX.1954

Dr. Horațiu Ciortin”

Gheorghe Poenaru (Oradea)

O ORGANIZAȚIE DE REZISTENȚĂ ANTICOMUNISTĂ DIN JUDEȚUL ARAD, ÎN PERIOADA 1948-1956

L-am cunoscut pe Mihuțiu Gh. Adrian în anul 1938 când am devenit coleg de clasă cu el (eram în clasa a III-a de liceu) la Liceul Ortodox Român „Avram Iancu” din Arad, el fiind în acea vreme un element strălucit, obținând premiul I pe liceu, având toate mediile de 10.

După ce ne-am cunoscut mai bine, ne-am apropiat din ce în ce mai mult și ne-am împrietenit, devenind aproape nedespărțiți. Așa probabil a vrut destinul.

Adrian Mihuțiu s-a născut la 24 septembrie 1922 în comuna Măderat, județul Arad. Tatăl său, Gheorghe Mihuțiu, era de meserie dogar, iar mama sa, Florița, era casnică, cu domiciliul în comuna Măderat. A urmat cursurile școlii primare în satul natal, apoi primele 6 (șase) clase la Liceul „Avram Iancu” din Brad, iar ultimele două clase la Liceul „Decebal” din Deva. După absolvirea celor 8 clase de liceu, a susținut examenul de bacalaureat care a avut loc tot în Deva, fiind șef de promoție. Menționez că a avut un talent cu totul deosebit la matematică, fiind apreciat de toți profesorii care-l cunoșteau.

În acea perioadă se manifesta ca un copil liniștit, ponderat și amabil cu toată lumea cu care avea contact. Era maturizat precoce și foarte preocupat de învățătură, fără să neglijeze nici manifestările sportive corespunzătoare vârstei.

Nici nu a ajuns acasă de la Deva după examenul de bacalaureat, că a și fost arestat, condamnat de Tribunalul Militar (care în acea vreme funcționa la Sibiu) la 10 ani închisoare corecțională. Era în anul 1943. După ce a executat un an de închisoare la Alba Iulia, a fost amnistiat și a venit acasă. După o săptămână de la sosire s-a prezentat la examenul de admitere la Politehnica din Timișoara, secția Electromecanică.

Cu toate că era admis și înscris la această facultate, în luna iulie 1944 a fost recrutat în armată și trimis la Școala de Ofițeri de Artilerie din Craiova.

După armistițiul din 23 august 1944 a fost lăsat la vatră, reușind astfel să-și urmeze studiile la facultate, începând din noiembrie 1945.

Greva studenților

În luna mai 1946 comuniștii de la Fabrica „Dermata” din Cluj au atacat căminul din centrul universitar clujean, înjurând și bătând studenții pe care îi găseau în calea lor. Cum atunci studenții erau uniți, această acțiune de teroare a determinat ca toate facultățile din țară să ia o poziție de solidaritate cu studenții din Cluj și de condamnare a agresorilor comuniști, declarându-se greve de protest. Noi, la Timișoara, ne-am adunat în cantina Politehnicii și, după o scurtă prezentare a celor petrecute la Cluj, făcută de către președintele studenților din Timișoara, Zugravu, colegul nostru din anul V, am declarat o grevă generală prin neprezentarea la examenele de sfârșit de an universitar. Se vorbea atunci

că la această grevă s-au solidarizat și studenții de la anumite facultăți din Franța și Anglia. Unul dintre timișorenii lideri ai acestei activități a fost și prietenul meu Adrian Mișuțiu.

Viața s-a scurs oarecum normal până în luna mai 1948 când, după abdicarea forțată a M.S. Regele Mihai I al României (30 decembrie 1947), care de altfel era neavenită și ilegală din punct de vedere juridic, comuniștii scăpați de ultima piedică și cea mai grea, au început o goană a arestărilor tuturor persoanelor care au îndrăznit să se opună terorii bolșevismului în România. S-a hotărât astfel anihilarea totală a rezistenței românești față de teroarea crudă a ocupantului comunist dușmănos.

Unul dintre cei mai expuși la arestare era Adrian. Auzind despre arestările masive care se fac în rândurile studenților, nu se mai duce la gazda unde locuia (str. Diaconovici Loga nr. 5) și rămâne la mine, pe strada Gh, Barițiu nr. 31. După două-trei zile a și fost căutat de Securitate pentru a-l aresta. S-a hotărât atunci să plece de la mine acasă la Măderat și să se ascundă la o cramă între vii, la un om de încredere, sau la o rudenie. În acest scop m-am deplasat pentru a tatona terenul la părinții lui, de unde a doua zi am revenit la Timișoara cu vestea, deocamdată bună, că nu a fost căutat acasă de organele de Securitate.

A doua zi s-a hotărât să plece acasă, cu rugămintea ca eu să-l însoțesc, având și rol de avangardă. Am procedat conform planului și am reușit să ajungem la Măderat la părinții lui, unde a rămas.

Era în iunie 1948. În luna septembrie a aceluiași an, fostul șef de post din Măderat, bihoreanul Gheorghe Mangra din comuna Sâmbăta, s-a dus la părinții lui Adrian și le-a spus că a primit din partea Securității din Arad ordin să-l aresteze pe băiat. Din acest moment fiul lor trebuia să devină neapărat fugar, fiind găzduit de rudeni, prieteni și oameni de mare încredere, devotați luptei anticomuniste.

Din acest moment până la prinderea lui la data de 17 noiembrie 1956, a fost găzduit de mai multe persoane devotate din Măderat, Mișca, Pâncota, Agrișul Mare, Iermata, Moroda și Ineu. Venind la mine în Ineu, jud. Arad, am reușit să formăm o organizație care să lupte împotriva ocupantului comunist, compusă numai din persoane capabile să lupte și să se sacrifice în această luptă. Așa a luat naștere la Ineu, în vara anului 1949, cea mai mare organizație din județul Arad, condusă de acest mare luptător anticomunist Adrian Mișuțiu, care și-a pus întreaga lui viață, după ce au demonstrat și faptele, în slujba acestui scop.

Această organizație, cuprinzând oameni din toate categoriile sociale, bărbați și femei, de toate culorile politice, a rezistat până în anul 1956, când a fost prins conducătorul ei neînfricat. În toată această perioadă, Adrian a avut ciocniri armate cu organele de Securitate și militare din județul Arad, după cum urmează:

1. Primul contact a avut loc în primăvara anului 1951 în comuna Ineu, jud. Arad, când datorită calității lui de bun ochitor, a reușit să scape de cei trei milițieni care îl urmăreau, împușcând pe unul dintre ei în picior.

Această patrulă era condusă de însuși șeful miliției din Ineu, Pintilie, pe care am avut și eu ocazia să-l cunosc personal.

2. Al doilea contact cu organele de stat a avut loc în anul 1952, în comuna Pâncota, jud. Arad, când a fost atacat tot de o grupă de trei milițieni. Și de această dată a fost nevoit să utilizeze pistolul, dar și de această dată numai în scopul de a se salva.

3. Al treilea contact s-a produs în localitatea Moroda, jud. Arad, în anul 1954, la Sfatul Popular, protestând împotriva măsurilor diabolice luate de președintele din această comună privind predarea cotelor de cereale către stat.

4. Al patrulea s-a petrecut în vara anului 1956, la domiciliul unui membru al organizației, unde era găzduit, Suci Pavel din comuna Iermata, jud. Arad, devenit și el din această cauză fugar împreună cu Adrian Mișuțiu. Aici, fiind urmărit și somat să se predea, a scos pistolul și l-a împușcat în brațul stâng pe urmăritor. De acum, pericolul de a fi prins și distrus devine din ce în ce mai mare. Întreaga forță a Securității din Arad și din județele vecine s-a mobilizat și concentrat în această regiune.

Menționez faptul că după acest eveniment, Adrian mi-a mărturisit personal că de fiecare dată când a avut contact cu organele de stat, a evitat distrugerea lor fizică, urmărind doar neutralizarea lor și salvarea lui.

Cercul din jurul lui s-a strâns din ce în ce mai mult și deznodământul a venit în mod implacabil.

5. În luna noiembrie 1956, în urma unei trădări din afara organizației la marginea comunei sale natale, Măderat, unul dintre oamenii Securității, care-l urmărea, l-a împușcat în piciorul drept obligându-l, după ce și-a terminat gloanțele, să se refugieze târându-se într-o căpiță de tulei, aruncând pistolul fără gloanțe. În această luptă și el a împușcat mortal, apărându-se, un om al Securității.

După 2-3 ore au venit la fața locului organele Securității din Arad și Timișoara, cu câini dresați, l-au prins și l-au dus la Timișoara. Suciu Pavel, care era cu el, a reușit să fugă și să se refugieze într-o pădure apropiată, dar după câteva zile a fost prins și el.

De acum înainte au început arestările întregului lot, care s-a ridicat la circa 69 de persoane. Ancheta întregului lot a durat din decembrie 1956 până în aprilie 1957, când a avut loc procesul.

Întregul grup a fost judecat, împărțit în trei loturi. Din primul lot au făcut parte următoarele 20 de persoane:

1. Mihuțiu Adrian, din com. Măderat, jud. Arad, condamnat la moarte și executat.

2. Suciu Pavel, țăran din com. Iermata, jud. Arad, condamnat la moarte și executat.

3. Crișan Ion, preot, com. Agriș, jud. Arad, condamnat la muncă silnică pe viață.

4. Butiu Constantin, notar, com. Incu, jud. Arad, condamnat la 25 ani M.S.

5. Glida Elisabeta, asistentă medicală, com. Pâncota, jud. Arad, condamnată la M.S. pe viață.

6. Opret Iacob, țăran, com. Moroda, jud. Arad, condamnat la M.S. pe viață.

7. Poenaru Gheorghe, prof. suplinitor din Ineu, condamnat la 20 ani M.S.

8. Rațiu Ion, preot, com. Moroda, jud. Arad, condamnat la M.S. pe viață.

9. Mihuțiu Gh. Vâguleasă, țăran, com. Moroda, jud. Arad, condamnat la M.S. pe viață.

10. Ardelean Ileana, funcționară, com. Mișca, jud. Arad, condamnată la 10 ani M.S.

11. Ignișca Pavel, contabil șef, com. Șiria, jud. Arad, condamnat la 20 de ani M.S.

12. Nica Ioan, țăran, com. Iermata, jud. Arad, condamnat la 20 de ani M.S.

13. Sârbu Moisă, țăran, com. Ineu, jud. Arad, condamnat la 10 ani M.S.

14. Lörincz Francisc, morar, com. Iermata, jud. Arad, condamnat la 15 ani M.S.

15. Gaba Ioan, țăran, com. Sicula, jud. Arad, condamnat la 15 ani M.S.

16. Mangra Gh., plutonier, com. Sâmbăta, jud. Bihor, condamnat la 10 ani M.S.

17. Bacis Gheorghe, morar, com. Agriș, jud. Arad, condamnat la 3 ani M.S.

18. Momacu Gh., plutonier, com. Agriș, jud. Arad, condamnat la 2 ani M.S.

19. Beraru Ioan, țărn, com. Iermata, jud. Arad, condamnat la 3 ani M.S.

20. Bunaciu Floare, casnică, com. Dacula, jud. Arad, condamnată la 5 ani M.S.

Celelalte două loturi au fost judecate în continuare. Judecarea primului lot a durat trei zile și a treia zi până la orele 1 noaptea. Menționez că întregul lot al lui Adrian Mișuțiu a fost judecat în aprilie 1957, Săptămâna Patimilor, de către Tribunalul Militar al Regiunii III Militare Cluj, în deplasare la Timișoara. Completul de judecată a fost format din Președinte – col. Paul Finichi, încadrat de încă 4 colonei de la diferite arme și Procuror General – maiorul Miclea, secondat de un alt procuror cu grad de căpitan..

Recursul făcut nu a fost admis nici unui condamnat.

Pedepsele au fost crunte și exemplare. Neînfricatul conducător al organizației, Adrian Mișuțiu, condamnat la moarte, a căzut sub gloanțele plutonului de execuție, undeva pe pământul țării acre gema încătușată. La fel a căzut și dârzul țăran Pavel Suci din Iermata, iar restul membrilor care erau condamnați la muncă silnică au fost supuși de fapt unui îndelungat și diabolic program de exterminare fizică.

Gheorghe Rață (Iași)

„PE CINE NU LAȘI SĂ MOARĂ, NU TE LASĂ SĂ TRĂIEȘTI”

Motto:

„Înainte de a fi adus la Pitești, Rață Ioan, zis și Tarciziu, fusese închis în penitenciarul din Sighet, unde stătuse în aceeași celulă cu Iuliu Maniu, până la moartea acestuia. Se pare că era ultimul om care îl mai văzuse pe Maniu în viață.”

Ion Ioanid

„Închisoarea noastră cea de toate zilele, vol. II, p. 322,

Editura Albatros, București, 1991

Ioan Rață, zis și Tarciziu, după numele de *frate* al Congregației Frații Școlilor Creștine din care făcea parte, a fost condamnat în anul 1953, după mai bine de patru ani de detenție, la 25 de ani temniță grea, pentru înaltă trădare, deoarece în anii 1948 și 1949, până la arestare, a lucrat ca funcționar la Nunțiatura Apostolică din București. În total a peregrinat prin nouăsprezece închisori, prin unele de mai multe ori, printre care, înainte de condamnare, și cea din Sighet.

În această închisoare a fost adus de la Jilava, în cătușe, legat de mâna episcopului greco-catolic Ioan Suci, mort mai apoi ca martir în închisoarea de la Sighet.

La închisoarea de la Sighet se aflau atunci internați aproape toți foștii demnitari ai României, printre care și Iuliu Maniu. Domnul prezident Iuliu Maniu, cum îl apelau contemporani, sau Badea Iuliu, cum i se adresau cei apropiați, avea o vârstă înaintată, 80 de ani. Anii de închisoare și celula igrasioasă și rece de la Sighet, i-au instalat în organism un reumatism poliarticular acut, făcându-i imposibile mișcările și chiar ridicarea de pe pat. În condițiile de izolare totală, de neputință fizică, în starea de nemișcare, în lipsa totală a celor mai elementare condiții de igienă, nu este de mirare că a făcut numeroase escare, care s-au infectat, au devenit purulente și mediu de înmulțire a viermilor. În extremis, comandantul închisorii a solicitat un voluntar care să-l îngrijească și care să împartă aceeași celulă mizeră cu martirul neamului, Iuliu Maniu. Fratele Ioan Rață Tarciziu s-a oferit cu entuziasm, cu totală sollicitudine și dragoste, să-l îngrijească pe Badea Iuliu, pe care îl cunoscuse cu mulți ani în urmă. Amândoi erau din aceeași zonă, Maniu din Bădăcin, iar Rață din comuna Ardușat, județul Maramureș. În aceeași celulă au stat șase luni, timp în care a reușit să-i curețe rănilor, ca apoi acestea să se vindece, cu toate că a continuat să fie imobilizat la pat.

Bătrânul om de stat a fost o istorie vie a unei jumătăți de veac zbuțuit pentru istoria neamului românesc, un om împătimit de iubirea pentru glia strămoșească, un om venerabil, cu dragoste creștinească față de semenii săi, aplecat la necazurile oamenilor

simpli, cărora le cunoștea viața grea în care se zbăteau. Acest om, ajuns la patriarhala vârstă de 80 de ani, și-a păstrat uimitor de bine facultățile mintale. A fost ocolit de scleroza minții și a judecăților sale. Timp de șase luni, Maniu și-a depanat amintirile colegului de suferință din celulă, Rață Ioan Tarciziu, iar acesta fratelui său și nepoților săi; amintiri care priveau istoria Transilvaniei, trăită de Maniu nemijlocit, din 1890 până în 1920, iar după aceea a României interbelice. Cu judecata venerabilului înțelept, a făcut o sinteză a marilor lupte politice ale României la care a participat. Păcat că cele mai multe relatări s-au pierdut pentru totdeauna, duse cu el în mormânt și apoi, după un timp, duse și în mormântul fratelui Tarciziu. În toate povestirile lui, Iuliu Maniu pomenea de documentele pe care le avea în opt lăzi, care i-au fost confiscate și nu știa ce s-a făcut cu ele. Nu și-a arogat niciodată merite personale, a recunoscut cinstite scăderile, greșelile și neputințele sale, ale prietenilor, ale colegilor de partid și ale oamenilor care l-au înconjurat. În scrupulozitatea lui de a nu greși în decizii, a fost uneori șovăielnic, stare care i-a atras de mai multe ori criticile dușmanilor săi.

În viața particulară a fost un om modest, până aproape de desconsiderarea propriei persoane. Niciodată nu a căutat averea, în București locuia într-un mic apartament de două camere al unui prieten. La Bădăcin, satul lui, mica proprietate era a întregii familii Maniu; cu ea fusese împrumutat la începutul secolului al XVIII-lea străbunicul său de către împăratul Austriei, drept răsplată pentru faptele de arme din timpul războaielor „curuților” din 1704. Acest străbunic a dispus prin testament urmașilor

săi, ca cele 40 de hectare de pământ să rămână indivizibile și bun comun al tuturor urmașilor săi. Și așa a rămas până la confiscarea de către comuniști. În unele situații, unele neamuri au profitat de unele favoruri, fără știrea lui. De câte ori auzea despre acestea, se supăra foarte tare. Era un pragmatic scrupulos. Deplasările oficiale le făcea cu trenul obișnuit, rezervându-i-se doar un compartiment sau cușetă. Garderoba lui se reducea la trei costume și două paltoane. Trăia ca un adevărat ascet. Toată capacitatea și toată puterea de muncă le-a dăruit poporului român.

În zilele și nopțile lungi de celulă, când pleoapele nu se închideau pentru somn, Maniu i-a povestit colegului mult mai tânăr lucruri puțin cunoscute din viața politică a țării. Un astfel de moment semnificativ, cu rezonanță în zicala poporului nostru: „Pe cine nu lași să moară, nu te lasă să trăiești”, doresc să-l prezint pe scurt.

A fost în primăvara anului 1944. Petru Groza a fost arestat la cererea expresă a Berlinului, deoarece s-a descoperit că avea un cont la o bancă din Budapesta, cu o foarte mare sumă, de peste 1.500.000 de dolari, destinați Ajutorului Roșu, propagandei comuniste și sabotajului comunist în spatele frontului. Se pare că Hitler personal i-a cerut lui Ion Antonescu ca Petru Groza să fie arestat și trimis în față Curții Marțiale și de urgență executat pentru înaltă trădare. Auzind de această cerere, Mia (Maria) Groza, soția lui Petru Groza, a căutat pe toate căile să-l înduplece pe Antonescu să nu fie executat soțul ei. Pentru aceasta a căutat să uzeze de relații apropiate mareșalului. Cea mai apropiată relație pe care a contactat-o a fost soția mareșalului. Cu greutate a ajuns

la Maria Antonescu, i-a expus toată situația și cu lacrimi fierbinți a rugat-o să facă tot ce poate. Maria Antonescu știa însă că mareșalul nu îi permitea nici un fel de intervenție pentru nici o problemă oficială. Nu primea de la ea nici sugestii privind unele rezolvări de situații. Cunoscând aceasta, Maria Antonescu îi spune foarte explicit Mariei Groza că ea nu poate interveni sub nici o formă, dar îi dă un sfat: singurul om care are cuvânt înaintea mareșalului este domnul prezident Iuliu Maniu, dar sa fie atentă că este și el foarte supravegheat atât de Siguranța română, cât mai ales de Gestapoul german. Să se adreseze cu această rugămintă domnului Maniu.

Mia Groza îl caută pe Iuliu Maniu și îi cere o întrevvedere, pe care acesta i-o acordă. În această întrevvedere îi explică, înecat în lacrimi, situația disperată în care se află soțul ei. Maniu nu îi reproșează Mariei Groza colaboraționismul lui Groza cu comuniștii, în ascuns și cu unele cercuri maghiare din Ungaria care erau fățiș potrivnice românilor. În bunătatea și dragostea lui creștinească, îi promite ca va încerca să stea de vorbă cu mareșalul și va insista pe lângă el ca să se amâne judecata.

Având mai multe probleme de discutat cu mareșalul, Maniu i-a cerut acestuia o întrevvedere, pe care sa i-o acorde la o dată și un moment cât mai potrivit, știind că amândoi erau supravegheați de Gestapo.

Antonescu îl înștiințează în mare secret că îi poate acorda această întrevvedere în condiții speciale. Și anume, îi trimite li Iuliu Maniu într-o seară de vineri, pe la orele 23, o mașină care să-l ia de la un loc stabilit și să-l ducă

la întâlnire. Mașina s-a întâlnit pe la orele 24 în zona Snagovului cu o altă mașină care venea din sens opus, în care se găsea Ion Antonescu. Cele două mașini s-au oprit câteva secunde una lângă alta, timp în care Maniu a coborât și s-a urcat în mașina cealaltă, după care în mersul mașinii au discutat timp de două ore. După discuție, cele două mașini s-au reîntâlnit, pentru a-l conduce pe Iuliu Maniu din nou în București. În timpul celor două ore, au avut în mașină discuții destul de agitate, dar foarte oneste. Una dintre teme a fost și situația lui Petru Groza. Mareșalul i-a explicat lui Maniu vehemența cu care Berlinul cere executarea lui Petru Groza și că el nu mai știe cum să amâne judecarea și executarea lui. Știind că sfârșitul alianței cu Germania este aproape, Maniu îi sugerează lui Antonescu să răspundă cererilor insistente ale Berlinului prin invocarea necesității extinderii cercetărilor în care este implicat Petru Groza, pe motiv că s-au descoperit și alte organizații subversive în care este implicat acesta și că trebuie să se facă anchete suplimentare. Antonescu i-a promis că va face aceasta și a făcut-o, până când a sosit ziua de 23 august 1944, când a fost salvat și Petru Groza. Deci acești doi oameni nu l-au lăsat pe Petru Groza să moară; dar nu a trecut mult și acesta nu și-a apărut binefăcătorii.

Cu asentimentul și voința nemijlocită a lui Petru Groza, s-a adeverit, dacă mai era necesar, încă o dată înțeleapta zicală românească: „Pe cine nu lași să moară, nu te lasă să trăiești”. Cât adevăr tragic cuprinde fraza aceasta!

Acest episod a fost povestit de Iuliu Maniu, între pereții celulei din Sighet, celui care l-a îngrijit până în ultima zi de viață. Nu până în ultima clipă, deoarece cu puține ore înainte de sfârșit, pe când Maniu era în agonie, a fost scos din celula în care acest sfânt al neamului românesc a murit ca ultimul răufăcător, pomenit fiind de confracții de suferință din celulele învecinate, care se rugau pentru sufletul lui nobil, ca să fie primit în fericirea veșnică.

Ioan Rață-Tarciziu a murit douăzeci și patru de ani mai târziu, în 1977, după ce făcuse el însuși cincisprezece ani de închisoare; nedreaptă răsplată pentru credința și omenia sa.

Petre Mihai Băcanu (București)

RAHOVA 37-39

Este pentru prima dată când vorbesc în public despre „lotul ziariștilor”, despre o acțiune care ar fi putut devansa acel decembrie '89. „Rahova 37-39” este o adresă din plin centrul Capitalei. Clădirea seamănă cu o școală. În subteranele ei, care se mai numesc și Katanga, se află o adevărată Bastilie a Bucureștiului. Rahova 37-39 este locul unde Securitatea ultimilor ani a înăbușit orice rezistență.

Mă aflam, de mulți ani, într-o revoltă continuă împotriva dictaturii, minciunii, corupției. Mă oțeliseră discuțiile cu mulți oameni care nu mai puteau rezista mizeriei și deznădejdiei. Dacă ei nu m-au turnat Securității, mi-am zis că am putea încerca ceva. Trebuie să avem curajul de a salva onoarea presei, într-un moment în care umilința și disperarea copleșeau o nație întreagă. Am înțeles că venise momentul să nu mai fim prizonieri de conștiință. Am înțeles că nu-i suficient să faci bine, trebuie să te sacrifici.

Organizasem, prin oameni cărora le încredinșasem ideile, o rețea subterană de rezistență, din care făceau parte circa 5.000 de oameni. Eu nu cunoșteam decât vreo 200. În timpul anchetei, Securitatea a fost la un pas să descopere întreaga rețea, din care făceau parte profesori, medici, ingineri, salvamontiști, studenți, meteorologi, mecanici, matematicieni, tipografi. Era vorba de Alianța

Națională „R” pentru Reconstrucție, Restructurare, Redeșteptare.

În vara anului 1988, când hotărâsem – împreună cu colegii Mihai Creangă, Anton Uncu, Ștefan Niculescu Maier – să scoatem ziarul clandestin, am vrut, la început, să-i zicem „România liberă”, dar ne-am gândit că Securitatea s-ar putea să caute chiar la „România liberă”. Așa că l-am intitulat „România”.

Nu scrierea lui era o problemă, ci imprimarea. Am încercat mai multe variante. Una era reproducerea pe hârtie foto. Începusem s-o facem, ajutați de fotoreporterul Sandu Pikalski, când maistrul tipograf Alexandru Chivoiu ne-a anunțat că a găsit modalitatea să procure literele de plumb pentru tipărirea ziarului. La confecționarea unei mașini de tipărit după modelul Boston ne-a ajutat matrișterul Nicolae Neacșu, iar economista Elena Gheorghe ne-a pus la dispoziție ne-a pus la dispoziție apartamentul său, în care am instalat mica și rudimentara noastră tipografie. A fost o muncă migăloasă, de uzură. Reușiserăm să tipărim prima față a ziarului, când am fost arestați. Am fost arestați doar noi, cei șapte care participaserăm direct la scoaterea ziarului. Mai mulți colegi de la redacție, care știau câte ceva, au fost mutați, șicanați. Foarte multe persoane au avut de suferit de pe urma acțiunii noastre. Directorul Grădinii Zoologice, dl. dr. Mihail Cociu, a fost dat afară din serviciu, un decan de la Academia de Științe Economice, domnul profesor Cămășoiu, a fost destituit. Lista celor care au avut de suferit de pe urma acțiunii noastre este mare. Mi-am dat seama că nu este cazul s-o fac publică.

Imediat după Revoluție a existat un oarecare interes pentru dizidenți, apoi s-a preferat discreditarea lor.

Am fost arestat la miezul nopții, după obiceiul Securității comuniste. Într-un apartament de bloc, din cartierul Pajura, au pătruns vreo 15 ofițeri, alții mișunau pe la colțuri. Ulterior aveam să aflu că mi-au „onorat” casa și doi generali de Securitate. Soției mele, care nu știa nimic din ceea ce pusesem la cale și care tremura într-un colț, în momentul în care părăseam casai-am spus doar atât: „Să știi că nu mi-e rușine de ceea ce am făcut”. Dumneavoastră știți foarte bine cum recompensau securiștii astfel de îndrăzneli.

În aceeași noapte au fost arestați și colegii Creangă, Uncu, Ștefan Niculescu Maier, maistrul tipograf Sandu Chivoiu. Am fost arestați pentru că am îndrăznit să imprimăm „materiale critice antiguvernamentale”. Un ziar ilegal. Un ziar scos după principii tipografice. Arestați inițial pentru „uneltire împotriva orânduirii socialiste”, anchetatorii au vehiculat pe parcurs și incriminările de „complot” și „înaltă trădare”.

Am cunoscut în subteranele din Rahova 37-39 toată gama de tortură, de la cea psihică la „macavelă”, „rotisor” sau „mobră”. În prima parte a anchetei, eram lăsați să dormim câteva ore în decursul a trei zile și trei nopți. Tortura psihică, manifestată în fel și fel de moduri, este mai greu de suportat decât cea fizică. Mie mi se pregătea Jilava, ceilalți – aveam să aflu abia în 22 decembrie – fuseseră eliberați după trei luni de detenție. Dar și ei au luat drumul exilului intern: Brăila, Piatra Neamț, Târgu Jiu, Craiova, Tulcea.

Dar să revenim la „Rahova 37-39”. La închisoarea din calea Rahovei am stat 6 luni, singur într-o celulă, împreună cu șobolanii acre ieșeau noaptea din WC. Neavând cu cine să vorbesc, în ultima perioadă mi-a pierit vocea, rămânând și acum voalată. Am trecut prin mai toate celulele. Când am fost transferat la Jilava, am fost ținut într-o secție specială, la un subsol cu mucegai pe pereți, cu ploșnițe, gândaci, păduchi, șobolani, apă infectată, frig, într-o celulă inundată de mizeriile vecurilor. S-a scris că mi-am făcut pedeapsa la bibliotecă. Ar fi fost un vis frumos să-mi ofere Securitatea un așa cadou, să stau printre cărți.

Sunt întrebat adesea de ce înverșunarea mea împotriva Securității. Este adevărat, nu toți securiștii și nu toți gardienii au fost niște ticăloși. Dar cei care au fost sunt tocmai cei care murdăresc în continuare. De ce nu au venit coloneii Burloi și Morariu să spună: „Iată pentru ce au fost arestați cei de la «România liberă» și ce le-am pus noi în cârcă, ce le-am făcut. Iată care sunt oamenii pe care i-am ucis noi”.

Securitatea era un instrument al partidului. Nu aveam cum să ne luptăm cu acest braț înarmat. Mijlocul nostru de luptă era creionul. Știam că Ceaușescu se sperie mai mult de cuvinte decât de bombe. Așa că am ales scrisul.

Ziarul „România” a fost arestat până în ziua de 4 ianuarie '90, când generalul Chițac, care ne curta în toate felurile, ne-a făcut cadou matrița de plumb. O parte dintre textele din ziarul nostru clandestin „România”

există, deci. Ele se ridicau atât împotriva structurilor comuniste, cât și a ceaușismului.

Ne-au zdrobit în anchete, după gratii. Am fost schingiuiți pentru vina de a tipări acest mic ziar, care denunța tirania comunismului. N-am să uit cinismul anchetatorilor, care te întrebau ce-ai făcut acolo „jos” de-ai ajuns în halul ăsta, cu ochii umflați și maxilarul strâmb, ori unde ai căzut de ai avut un asemenea accident, ce-ai pățit la tâlpi de nu mai puteai să mergi.

Samavolniciile, în Rahova 37-39, se petreceau sub acoperirea așa-zisei legalități socialiste, iar arhitectii sistemului terorii sunt acum ori prosperi oameni de afaceri, ori directori, iar cei mai tineri lucrează la S.R.I. Nu sunt tulburați, nu au insomnii. Cât despre guvernanții noștri – este bun principiul „o mână spală pe alta” –, există clar tendința de a-i acoperi pe tortionari și trecutul totalitar.

Reabilitarea celor care au trecut prin chinuri înfiorătoare, care le-au distrus atât trupul, cât și sufletul, devine optimă când fostele victime îi pot face pe călăi să-și recunoască vina și să prezinte scuze celor care au avut de suferit, să regrete ceea ce au făcut și să facă ceva pentru a compensa într-o oarecare măsură răul pricinuit. Dar, după cum bine vedeți, nu există ucigași, deși a existat tortură, așa cum acum, există corupție fără corupți. Ion Iliescu este exponentul învingătorilor comuniști față de cei care s-au jertfit, dar nu este interesat de adevăr. Ați auzit de la Ion Iliescu, măcar o singură dată, un cuvânt de compasiune pentru cei

chinuiți prin închisori, ori unul de condamnare a aroganței și cruzimii comuniste?

Sadismul a continuat în beciurile Securității până în decembrie '89. Din unele celule de la Rahova 37-39 se auzeau țipetele celor torturați. Neliniștea care te apucă este mai mare decât atunci când ești chiar tu torturat. N-am să uit niciodată urletele ca din gură de șarpe ale unui tânăr, torturat bestial, și căruia i se adresa doar o singură întrebare: „Cum a ajuns scrisoarea la Europa Liberă?”.

Să știți că tortionarii nu se tem și nici nu așteaptă să ne rugăm pentru ei.

Vă mărturisesc că nu am somn până ce nu voi afla cine l-a omorât pe tânărul poet Ioan Rușeț. Ioan Rușeț, profesor de română la Pucioasa, devenise un critic acerb al comunismului. Era unul dintre cei mai activi membri ai organizației „R”. Avea, în județul Dâmbovița, circa 200 de adepty. Când Securitatea i-a găsit numărul de telefon în agenda mea, mi-am dat seama că arestarea mea era iminentă. Mai avusese de-a face cu Securitatea. La vreo două luni după arestarea noastră, nici un anchetator nu mai pomenea numele lui. Abia când am ieșit din închisoare am aflat că murise. Securitatea l-a internat într-un spital psihiatric, unde Ion Rușeț s-ar fi aruncat, de la etaj, pe casa scărilor. Îl știam cât era de dornic de viață, cât de activ era. Nu s-ar fi sinucis pentru nimic în lume.

Vorbea cineva aici de istoria rezistenței românești. Ea se află în arhivele Securității, acum la S.R.I. Dacă am fi avut acces la ele, aflam și cum l-au omorât pe Ioan Rușeț, la începutul anului '89.

Florea Ionicioaia (Iași)

O REVOLTĂ EȘUATĂ: IAȘI, 14 DECEMBRIE 1989

Controversate, marcate de numeroase aspecte neclare, evenimentele care au dus la prăbușirea regimului comunist din decembrie 1989 sunt departe de a beneficia de o reprezentare istoriografică pe măsură importanței lor. Tema oferă deocamdată mai mult imaginea unei zone de luptă decât a unei construcții științifice. Mai cu seamă în ce privește maniera de a încadra teoretic fenomenul (revoluție?, lovitură de stat?, revoltă spontană?) sau de a-i defini „programul” (a fost de la început o mișcare anticomunistă? Una doar anti-Ceaușescu?), punctele de vedere sunt pe cât de diverse

(și fanteziste), pe atât de încărcate de intenții militante. Este simptomatic faptul că opinia publică pare din ce în ce mai tentată de a clasa momentul istoric, pe care emfatic l-am numit un timp „revoluția din decembrie”, drept un caz tipic de **lovitură de palat**, „pusă la cale de Moscova în scopul instaurării în România a unui comunism perestroikist”. A existat, afirmă majoritatea analiștilor, o nemulțumire populară foarte profundă care s-ar fi putut transforma într-o revoltă spontană (caracterul spontan fiind aici principalul criteriu de legitimitate revoluționară), darsensul mișcării n-a fost dat de reacția străzii, mai curând oarbă, ci de acțiunea

unui grup restrâns din interiorul **aparaturii**, sprijinit de o parte a Securității și mai ales de forțe externe. Nu e vorba așadar decât de o **sângeroasă rotație de cadre**, cum o numea un comentator, prin care o parte a „elitei” de la putere, mai puțin compromisă, s-a substituit celei fidele lui Ceaușescu, în urma unei uriașe **manipulări** (termen care în cadrul discursului postrevoluționar a căpătat un sens aproape magic) a energiei populare¹, dar nicidecum de o revoluție în adevăratul sens al cuvântului.

Ceea ce pare a inspira multe din aceste analize este imaginea mitică a **Revoluției**, act justițiar și civilizator, o reîntoarcere ritualică la inocența istorică originară. E posibil ca, victime ale acestei imagini-clîșeu, cei care văd în evenimentele din decembrie o falsă revoluție („manipulată”, „confiscată”), să confunde imaginea globală a revoluției cu un episod al acesteia. De altminteri, legat de toate acestea, discuții aprinse a suscitât și **calendarul revoluției**, respectiv momentul când începe și când se încheie revoluția sau ceea ce numim, din comoditate sau nu, revoluție. Pentru partizanii revoltei spontane și anti-ceaușiste, revoluția a durat doar din momentul declanșării evenimentelor la Timișoara și până în momentul arestării, cel mult execuției, cuplului Ceaușescu. Pentru alții însă, revoluția este un proces de lungă durată, început în zilele de 17-22 decembrie, continuat cu demonstrațiile anticomuniste de la sfârșitul lui decembrie 1989, cele din 12 și 28 ianuarie, din 18 februarie și cu fenomenul Piața Universității etc. Anti-

¹ Cf. articolelor lui Ion Cristoiu, publicate în acești ani cu o perseverență obsesivă în revistele **Expres**, **Expres magazin** și cotidianul **Evenimentul zilei**; o bibliografie destul de numeroasă, asupra căreia nu mai insistăm.

Ceaușescu, la început, într-un larg consens național, mișcarea a devenit apoi anticomunistă, radicalizându-se dar pierzându-și sensul de masă, după ce sistemul lui Ceaușescu s-a prăbușit, când începuse deja lupta pentru succesiunea sa.

Fără a dori propriu-zis să reluăm acum toată această dezbatere (delicată și, deși necesară, în mod cert fără un sfârșit previzibil), nici să refacem geografia și calendarul evenimentelor din decembrie 1989, care nu plasează lașul între orașele „revoluționare”, demersul de față încearcă să atragă atenția asupra unui episod oarecum ignorat: revolta eșuată de la Iași, din 14 decembrie 1989. Cu două zile înainte de începutul revoluției timișorene și aproximativ cu o săptămână înainte ca Ceaușescu să fie alungat de la putere, mii de manifeste, apeluri telefonice anonime, ca și mesaje purtate din gură în gură, anunțau organizarea (operă, se credea, a unei puternice grupări clandestine) în principala piață a Iașului, a unui miting împotriva lui Ceaușescu. Ieșenii își amintesc și astăzi de imensa desfășurare de forțe de represiune din jurul pieței Unirii, de starea de tensiune fără precedent sub care se afla orașul la mijlocul lunii decembrie '89. Aceasta este, după mai multe decenii, prima formă organizată de acțiune, care încearcă să recupereze o nemulțumire populară foarte vie, contra regimului comunist din România¹. Un caz relativ marginal, dar de la a cărui reconstituire atentă pot fi

¹ Nu există încă o recunoaștere oficială a acestui act, deși la Iași o piațetă din centrul orașului și o stradă poartă numele de „14 decembrie 1989”; dacă Filip Teodorescu în cartea sa (*Un risc asumat. Timișoara, decembrie 1989*, București, Editura Viitorul Românesc, 1992) amintește „despre un început de tulburări la Iași

decelate câteva din temele principale ale dezbaterii privind decembrie 1989: rolul factorului străin, în speță al sovieticilor, dimensiunea și implicațiile participării populare, atitudinea Securității etc.

Exceptând o serie de articole de ziar, nu există încă o analiză cât de cât sumară, pentru a nu mai vorbi de un studiu sistematic, critic, asupra acestui episod. Ca orice cercetare de istorie recentă, care se află adesea la limita dintre jurnalism, sociologie și folcloristică, principalul handicap este tocmai apropierea de evenimentul istoric propriu-zis. Aceasta, cu implicații atât în ce privește interpretarea diverselor fapte, al căror ecou este, adesea, încă departe de a fi stins, făcând dificilă atât detașarea critică necesară, cât și documentarea în sine, căci nu se poate beneficia de arhive, iar accesul la memoria orală este supus hazardului.

Natural, aproape, sursa principală a cercetării de față o reprezintă deocamdată rezultatele unei anchete orale proprii, e vorba de o serie de mărturii aparținând principalilor actori angajați în organizarea manifestației din 14 decembrie 1989 de la Iași, ca și a unor martori oculari sau chiar a unor componente ai aparatului represiv. Aceste mărturii se află, o parte, în arhiva personală, iar o alta în posesia domnului Vasile Stoica, unul din conducătorii Asociației „14 decembrie”, care ni le-a pus la dispoziție, cu multă amabilitate. Campania de strângere a acestor depoziții s-a desfășurat la inițiativa și

în 14 decembrie 1989”, repede reprimat însă, Raportul S.R.I. privind evenimentele din decembrie 1989, dat publicității recent, un document oficial deci, exclude total acest episod din genealogia revoluției din decembrie 1989. O absență inexplicabilă, nu doar frustrantă pentru ieșeni, dar și injustă, cum vom vedea.

cu ajutorul unor membri ai asociației respective, în perioada martie-aprilie 1993, și depozițiile rezultate nu trebuie dissociate de acel timp. Istoriei personale, mai întâi, fiecare asemenea mărturie e un document subiectiv și de aceea, pentru a se institui într-un demers științific ar fi fost necesară varierea unghiurilor de anchetă, a persoanelor și chiar a momentelor alese pentru anchetă, lucru nu întotdeauna, obiectiv vorbind, posibil. O parte dintre cei care au acceptat să răspundă solicitării noastre s-au arătat puțin disponibili la înregistrarea audio sau la a răspunde în scris chestionarului nostru; în acele cazuri, ne-am mărginit la a le înregistra opinia, fără a face nici o trimitere explicită¹. Este inutil a reaminti că apropierea de momentul istoric respectiv și miza aflată încă în joc, pentru o parte a forțelor represive, instituie o dificultate în plus acestui gen de anchetă² supus la încercări de intimidare; dl. Prutianu acceptând de altfel să semneze, la cererea procurorului militar șef Crâșmaru Constantin, implicat și el în represiune, un document în care declara că nu va întreprinde nimic în justiție contra celor care s-au ocupat de cazul său în decembrie 1989, deși tratamentul la care a fost supus de către Securitate a fost dintre cele mai severe. Din nefericire, lipsește perspectiva Securității și a celor implicați direct în reprimare: ofițeri de Securitate, organe de partid, milițieni, pompieri.

¹ Depozițiile la care noi facem referință în mod special în textul de față, aparțin domnilor Constantin Dascălu, Titi Iacob, Dumitru Păduraru, Vasile Vicol, V. Odobescu, Dan-Emilian Stoica, Petru Fodor, Vasile Ilașcu, Vasile Sfidineac, Vasile Stoica, Georgel Muraru și doamnei Maria Muraru; au acceptat de asemenea să răspundă oral chestionarului nostru domni: Cassian Maria Spiridon, Ștefan Prutianu, Gabriel Badaru, ca și alții. O parte din opiniile lor a apărut în diverse

Încercările noastre de a stabili un contact au întâmpinat un refuz ceremonios, dar fără speranțe, deși intenția noastră nu era finalmente de a-i diaboliza pe unii și de a-i eroiza cu orice preț pe alții. N-a existat ca în alte cazuri o anchetă oficială a organelor abilitate ale statului, acțiune care ar fi putut să ofere un fond documentar mai complet și accesibil publicului, cercetătorului în speță. Documentele Comitetului Județean de partid, câte au intrat în posesia Arhivelor Statului, sunt încă dificil accesibile, nefiind încă nici clasate, nici legal disponibile, și, cunoscând stilul eminent oral sau exprimat într-un dublu limbaj al deciziei de partid, probabil chiar prea puțin interesante, în acest caz. Nu ne putem propune, prin urmare, deocamdată, mai mult decât un prim contact cu problematica în cauză: o tentativă de reconstituire, afirmarea unor ipoteze ca și o plasare a momentului respectiv în contextul fenomenului de ansamblu.

Rezistența anti-Ceaușescu a îmbrăcat în România diverse forme: de la scrisori deschise, apeluri la revoltă, exprimate îndeobște prin intermediul mass-mediei occidentale, până la gesturi deschise de împotrivire, e drept, nu prea multe. Aparținând în general unor intelectuali cunoscuți sau membrilor clasei politice la putere, de obicei din vechea gardă a anilor '50, ele erau facil controlabile de regim. Reacția populară a fost mai

publicații: „Adevărul”, „Cronica” (Iași, dec.1990), „România liberă”, „Timpul” etc., cf. și infra.

² Mai mulți dintre cei implicați în evenimentele respective au fost amenințați, cerându-li-se să nu facă acțiuni în justiție și nici declarații publice; este notoriu mai cu seamă cazul domnului Ștefan Prutianu.

ales difuză, spontană și limitată ca miză politică, greu de înregistrat în gesturi semnificative. Spre deosebire de acestea însă, activitatea contestatară a grupului ce a inițiat manifestația de la Iași din 14 decembrie 1989 s-a remarcat prin caracterul său practic, conspirativ și bine organizat¹.

Fără a supralicita, tentativa respectivă poate fi înscrisă într-o anumită tradiție contestatară ieșeană. La 16 februarie 1987 (dată simbolică!), la întreprinderea „Nicolina” din Iași, muncitorii declarau grevă și intrau în conflict cu direcția uzinei și conducerea de partid. A doua zi numai, deși probabil fără legătură, cu un impact însă net mai larg, în seara de 17 februarie, studenții ieșeni, de la Universitate în special, ieșeau în stradă pentru a protesta împotriva întreruperii curentului electric și, în general, față de absența unor condiții minimale de trai în căminele studențești. Preț de o seară, atunci, câteva mii de studenți au manifestat cântând **Deșteaptă-te române** și scandând lozinci, de-a lungul principalelor artere ale Iașului, în aplauzele locuitorilor mai curajoși. Ei traversau orașul pentru a se opri în fața sediului comitetului județean de partid. Dar, cu excepția unor cântece mai mult sau mai puțin subversive (**Deșteaptă-te române**, **Hora Unirii**), lozincile nu constituiau trimiteri politice explicite, ci se rezumau la revendicări cu caracter nepolitic, legate de condițiile de locuit din cămine, într-o

atmosferă aparent de convivialitate. Aceasta a făcut, pare-se, ca intervenția organelor de represiune să fie amânată și să se rezume doar la a limita extinderea mișcării prin blocarea unor cămine, descurajarea și lămurirea studenților. Represiunea a avut mai curând un caracter administrativ. Începând chiar de a doua zi, cu sprijinul „organelor” au fost întocmite liste negre cu instigatorii și capii revoltei, s-au organizat adunări demascatoare, inclusiv o caraghioasă ședință cu părinții, unde aceștia, ai căror fii erau bănuți a fi printre elementele instigatoare (**huligani**, cum li s-a spus) au fost muștruluiți în termeni severi, personal de către rectorul de atunci al Universității ieșene, respectabilul matematician Viorel Barbu. Timp de o săptămână agitația din facultăți a fost extremă și principala consecință a fost că, până în decembrie 1989, mediile studențești devin un obiectiv de maximă atenție pentru forțele de ordine ale regimului Ceaușescu.

Trebuie de asemenea amintit că la Iași se constituise treptat, în deceniul al nouălea, un nucleu de rezistență intelectuală, inițial în jurul revistelor studențești **Dialog** și **Opinia Studențească**, al cărui moment de început poate fi plasat încă din 1983, cel puțin². Principalul exponent a fost eseistul Dan Petrescu, care, începând mai ales din anii 1987-’88, se exprima deschis împotriva dictaturii lui Ceaușescu, într-o serie de

¹ Este interesant că unii din membrii săi se identificau ca fiind ilegaliști, ca o ironie a istoriei, după modelul, evident în cu totul alt sens, al ilegaliștilor comuniști, produși în regim inflaționist de către mitologia socialistă.

² Momentul este semnificat prin mai multe gesturi, dar în primul rând de scandalul din jurul romanului colectiv **Brazde peste haturi**, o parodie la proza colectivizării

semnată de Dan Petrescu, Luca Pițu, George Pruteanu, Sorin Antohi și Al. Călinescu. Romanul este confiscat, autorii anchetați, transformați în oile negre ale regimului și nu este întâmplător că toți se vor afla apoi, în grade diferite, într-o relație de adversitate cu acesta.

interviuri acordate presei occidentale. I se alătură într-o formă sau alta, Luca Pițu, Liviu Antonesei, Liviu Cangeopol și alții. Un cerc de intelectuali, periodic anchetați de Securitate, închiși pentru scurte perioade de timp, amenințați și izolați de restul populației ca niște viruși primejdioși¹.

Formată în mare parte din intelectuali de formație tehnică, dacă formula poate fi acceptată, rețeaua „14 Decembrie” își avea nucleul pe platforma Combinatului de Utilaj Greu, respectiv la C.C.S.I.T.U.M.P. (Centrul de Cercetare Științifică și Inginerie Tehnologică pentru Utilaje Metalurgice și Prese). Aici funcționa de prin 1988 un grup de 7–8 oameni constituiți într-un „cerc de discuții” ai cărui membri urmăreau („cu un viu interes”) desfășurarea evenimentelor din Est și mai ales din Moldova sovietică. Toți erau abonați la diversele publicații progresiste (afirmația aparține unuia dintre membri) de peste Prut: **Literatură și artă**, **Glusul**, **Nistrul** etc. Fotocopiate, împrumutate, ele constituiau, alături de emisiunile televiziunii sovietice, un copios material de dezbateră, în special în legătură cu **pactul Hitler–Stalin**, problema basarabeană, agresiunile sovietice din anii 1939–’40 și gulagul sovietic. Perestroika mai cu seamă și noul curs din vara lui 1989 din Basarabia îi seduce. Regimul Ceaușescu avea astfel un facil termen de comparație, de la care nu se mai putea eschiva.

Inițiată aparent numai de doi oameni, Ștefan Prutianu și Cassian Maria Spiridon, organizația a regularizat în fapt activitatea mai multor grupuscul

existente într-o formă sau alta în mediile „muncitorești” ieșene ale momentului. De fapt, la baza mișcării „14 Decembrie” stau trei inițiative mai importante, independente la origine. Cronologic, cea dintâi aparține inginerului Dan Emilian Stoica. Intrat în conflict cu autoritățile de partid, apoi cu cele ale întreprinderii unde lucra (IPPS Iași), acesta este declarat în vara anului 1989 „anticomunist”, după ce pusese în mod public la îndoială maniera de gestiune a întreprinderii sale. Acuză extrem de gravă, care-l excludea practic de la orice carieră profesională. Incitat de apelul înscris pe un manifest descoperit în holul blocului său (editat de cine?), care chema locuitorii Iașului la o manifestație pe 26 septembrie 1989, în aceeași Piață a Unirii (se dovedește însă a fi un bluff, până la urmă), își constituie un mic grup, format din vechi cunoștințe și colegi de serviciu, care-și propunea să ridice populația împotriva lui Ceaușescu: maestrul Petru Fodor, inginerul Petru Sfidineac și un economist căzut în dizgrație, Vasile Ilașcu. Activitatea grupului se constituie în principal din realizarea și difuzarea de manifeste, în care se instiga populația la rezistență împotriva dictaturii, solicitându-se alegeri libere, demisia lui Ceaușescu, condiții de viață umane. Manifestele erau difuzate în locurile aglomerate (gări, trenuri, piețe), în preajma unor căminestudențești sau plasate în cutiile poștale. Se acționa dimineața foarte devreme, în grupuri de doi. Probleme deosebite s-au ivit în legătură cu mijloacele de multiplicare, artizanale și destul de primitive.

¹ Cf. Filip Teodorescu, op.cit. pp. 43 și 44.

La mijlocul lunii noiembrie, D.E. Stoica ia contact cu fratele său, Vasile Stoica, inginer proiectant la Întreprinderea Metalurgică, pentru a-l atrage în grupul său. Acesta, care lucra deja pe cont propriu de mai multe săptămâni, difuzând de asemenea manifeste anti-ceaușiste, în centrul orașului și în zona industrială, după un refuz inițial, speriat de lipsa de prevedere cu care lucra acest grup, se decide să participe, realizând că singur nu poate înlăptui ceea ce-și propusese. Din acel moment, Vasile Stoica devine creierul grupului. El compune textul manifestelor, întocmește un plan de revoltă treptată a lașului, încearcă să realizeze un dispozitiv mai performant de producere a manifestelor, imaginează o veritabilă strategie de difuzare a acestora, stabilește reguli severe de conspirativitate, în particular, după ce, excedate, forțele de ordine erau deja în stare de alarmă maximă. Riguros și tenace, el rămâne poate unul din cei mai importanți membri ai întregii mișcări. Este de amintit că, inițial, inginerul Stoica intenționa de asemenea să organizeze, de unul singur, trei manifestații succesive în ultimele trei sâmbete ale lunii decembrie, ca preludiu la revolta generală a ieșenilor.

Spre deosebire de cele două grupuri anterioare, cel dominant, care a dat apoi identitatea întregii mișcări, este structurat diferit: ca o rețea piramidală, arborescentă și strict compartimentată, ai cărei membri nu se cunoșteau între ei. Inițiativa aparține lui Ștefan Prutianu, economist la Centrul de cercetări de pe lângă Combinatul de Utilaj

Greu Iași, creierul organizației. Principiul său de recrutare era cel al progresiei geometrice: odată recrutat, voluntar, bineînțeles, fiecare membru al rețelei avea obligația de a contacta verbal „trei oameni de absolută încredere”, care, la rândul-le, urmau să facă același lucru, așa încât, se spera, „într-un timp foarte scurt s-ar fi putut racola întreaga populație a orașului și nu numai”, formându-se astfel o imensă rețea subterană. „Fiecare dintre noi ar fi trebuit să vorbească pentru convocare la acțiune în numele Frontului Popular Român, își amintea unul din lideri, Cassian Maria Spiridon. Pentru abaterea atenției de la adevărații organizatori, Prutianu a propus să răspândim ideea că în fruntea acțiunii s-ar afla un grup de universitari. Eram singurul în afară de el care știam adevărul”¹. Este greu de spus acum cât de bine a funcționat această structură, care nu avea propriu-zis un statut formal (regulament, ierarhie, centre recunoscute de ceilalți). Ea miza, în fapt, dându-i un sens mai profund, pe o anumită categorie de relații interumane, la nivelul unei *inteligentsia*, cum era cea tehnică, foarte numeroasă și destul de instruită și activă. Se crea astfel o rețea care teoretic avea posibilități de extensiune imense, dar și imposibil de controlat. Ea presupunea de la început existența unui centru, necunoscut pentru majoritate, de la care se primeau toate dispozițiile, transmise din om în om și care asigura unitatea organizației. Aceasta o făcea vulnerabilă pentru cazurile când centrul ei ar fi căzut, ceea ce s-a și petrecut, sau ar fi fost infiltrată prin

¹Revoluția trebuia să înceapă la Iași. *Frontul Popular Român*, în broșura-documentar publicată în ziarul **24 ore, Revoluția la Iași, 22 decembrie**, Iași, f.a., p. 3.

anumite segmente ale sale, fapt și acesta realizat oarecum. În mod logic, cel care avusese inițiativa, Ștefan Prutianu, era conducătorul rețelei, dar, așa cum membrii obișnuiți nu aveau controlul deciziilor, nici acesta nu avea practic controlul „directivelor” sale, deși la un moment dat (la fel ca și alții, contactați de mai multe ori) fiind contactat el însuși primea propriile sale mesaje ca un simplu aderent, putând verifica acuratețea lor și modul de funcționare a mecanismului subteran pe care-l pusesese în mișcare. Deși procedeu s-a dovedit a fi destul de riscant, totuși rețeaua a funcționat în mare măsură, e adevărat nu la dimensiunile (utopice) la care se spera. Structura sa arborescentă a creat dificultăți serioase Securității. Din organizație făceau parte numeroși membri, al căror număr e imposibil de estimat cu totală precizie. După unii, organizația cuprindea în jur de 200 de membri, cu ramificații în toată Moldova, la Pașcani, Botoșani, Vaslui, Focșani și în București, dar aceasta era evident o cifră maximală și fără o mare importanță finalmente, „celulele” fiind mai puțin active cu cât se îndepărtau de centru. De altminteri, nu e întotdeauna facil a distinge între membrii activi, care-și asumau responsabilități directe, cum ar fi realizarea și răspândirea manifestelor (cazul grupului Stoica), mobilizarea populației prin apeluri telefonice etc. și membrii pasivi, care s-au mărginit a colporta mesajele de mobilizare a rețelei, deși era și acesta un act de curaj în condițiile de atunci. Organizația nu a avut un plan clar de acțiune și miza ei părea redusă la organizarea unui miting de protest, căruia, la început abia i se bănuiau implicațiile. În bună măsură, de altfel, manifestele difuzate erau inițiativa rețelei Stoica și, de altminteri, din

relatările unor martori, ele nu purtau semnătura Frontului Popular Român, cum ceruse Prutianu, ci a **Frontului Salvării Naționale**, probabil o inițiativă a inginerului V. Stoica, pentru a da o dimensiune mai ilustră organizatorilor demonstrației.

Cel dintâi membru recrutat de către Ștefan Prutianu a fost Cassian Maria Spiridon, inginer, inventator, membru al Uniunii Scriitorilor, vechi prieten. Urmează apoi - aceasta se petrecea în partea a doua a lunii noiembrie '89 - după aceeași strategie, alte persoane, în general recunoscute ca fiind de încredere care deja avuseseră probleme cu „organele” sau se manifestaseră ca opoziționiști, fie și în umbră: muncitorul Titi Iacob, unul din liderii acțiunii greviste de la Nicolina (din '87), adventist, inginerul Petrică Dușa, de la aceeași întreprindere, ing. Georgel Moraru, coleg de serviciu cu Ștefan Prutianu, ing. Ionel Săcăleanu etc. La rândul lor aceștia fac și ei recrutări, deși proporția minimală de trei nu se respecta întotdeauna. C. M. Spiridon îi recrutează pe scriitorii Aurel Ștefanachi și Nicolae Panaite, cunoscuți ca fiind autorii unor scrisori de protest către **Europa Liberă**, de mai mult timp în atenția poliției politice, și stabilește legătura cu poetul Florin Iaru din București, care, în cazul „căderii” rețelei și al „dispariției” membrilor săi, urma să alarmeze opinia publică prin intermediul **Europei Libere**.

Rareori erau contactați necunoscuți, iar atunci numai din considerente tactice, ca în cazul lui Titi Iacob, muncitor la Nicolina, care participase la greva din februarie 1987, și numai după o anumită verificare. Regula era de asemenea de a nu implica persoanele

foarte apropiate, dar acest principiu era și mai greu de respectat.

Cum s-a născut proiectul manifestației? Această formă de protest, elementară și aparent mai facil de realizat, era, cum am văzut mai de mult, proiectată de frații Stoica. Inițial și independent de grupul Prutianu, inginerul Stoica se gândise la un șir de trei manifestații succesive, care trebuiau să provoace finalmente revolta în masă a ieșenilor. Prima asemenea manifestație ar fi putut avea loc sâmbătă 16 decembrie, care era atunci zi liberă, când populația ar fi fost chemată la o simplă adunare în Piața Unirii, centrul orașului; adunare încheiată cu un marș tăcut înspre Palatul Culturii. Sensul ei era deopotrivă de a afirma un protest și de a proclama o stare de încredere și solidaritate între cei care se săturaseră de Ceaușescu. Dacă totul se desfășura conform planului, gestul trebuia continuat sâmbătă următoare, 23 decembrie, dar în care tăcerea trebuia înlocuită de intonarea „Internaționalei”, aceasta pentru că versurile respective sunau în context foarte subversiv, dar și pentru că forțele de ordine ar fi fost în felul acesta dezarmate; modelul era aici manifestația studenților din 17 februarie 1987, când la fel Securitatea nu intervenise. Caracterul „pașnic” ar fi fost abandonat la cea de-a treia manifestație, sâmbătă 30 decembrie, când, după ce participanții ar fi căutat încredere în ceilalți, ar fi trebuit să se scandeze „**Jos Ceaușescu!**”, semnal al unei mobilizări generale.

Ideea plutea oricum în aer și ea va fi fost de asemenea sugerată probabil de acțiunile similare în celelalte țări din Est din toamna aceluiași an, în care

prăbușirea regimurilor comuniste ortodoxe a fost pregătită de numeroase manifestații spontane ale populației exasperate. Dar, ceea ce era posibil în R.D.G., Cehoslovacia sau chiar Bulgaria, unde deja societatea începea să respire, părea imposibil la noi, probabil, în acel moment, cea mai bine controlată țară din Europa de Est. Un asemenea gest cerea nu doar un act de curaj din partea populației, dar și un minimum de toleranță a regimului, ca și o cât de obscură șansă de succes, deci într-o posibilitate oarecare de dialog cu puterea, ceea ce nu era cazul în România lui Ceaușescu.

Data mitingului a fost fixată de Ștefan Prutianu, joi 14 decembrie 1989 în Piața Unirii, din rațiuni de ordin tactic. Fiind o zi lucrătoare se spera într-o participare mai largă a populației decât într-o zi de la sfârșitul săptămânii. Se miza foarte mult de asemenea pe participarea studenților, care la sfârșitul săptămânii ar fi fost altminteri în vacanță.

Ziua respectivă a fost la Iași o zi frumoasă, ca de sfârșit de toamnă. Piața Unirii era neașteptat de aglomerată, încât era evident că se adunase foarte multă lume, mai multă decât de obicei. Oamenii circulau dintr-o parte în alta, în grupuri de câte 2-3 sau singuri, nu prea vorbeau, păreau oarecum speriați, așa cum își amintește un martor ocular. Nimeni nu avea voie să staționeze. Milițieni în uniformă strigau continuu și amenințător: „Circulați, circulați”. Cele două stații de tramvai, un de se putea staționa cât de cât (care vor fi desființate a doua zi din ordinul Securității) ca și cozile (se dădeau portocale!) din fața magazinului alimentar „Unic” erau însă

suprapopulate; accesul în piață al oricărui grup mai mare de 2–3 persoane era complet interzis¹. Ceea ce a șocat atunci populația a fost neînchipuita concentrare de forțe de represiune, plasate ostentativ, la vedere. Perimetrul Pieței Unirii era înțesat de trupe și agenți: milițieni, soldați, gărzi patriotice și „civili”. De la trei la șapte (sursele nu concordă, un martor dădea cifra de unsprezece, probabil exagerată) mașini de pompieri înconjurau piața. Autobuze și autocamioane militare încărcate cu soldați staționau în apropiere. Astăzi știm aproape sigur că, în plus, la etajele I și II ale celor două hoteluri, **Traian și Unirea**, care domină zona, erau masate comandouri speciale, aduse în grabă la Iași, sub paravanul unei dinamoviade de judo, iar la balcoane erau chiar instalate mitraliere. Se pare, de asemenea, că o companie USLA era prezentă în acele zile la Iași, unde o parte a fost surprinsă de revoluție. Din Botoșani și Neamț au fost aduse întăriri. Dispozitivul de afla sub comanda generalului Constantin Olteanu, secretar, atunci, al C.C. Forțele de ordine erau înarmate (se știe că primiseră ordin să tragă) și păreau decise să intervină dur.

Planul de acțiune era relativ simplu. Cei convocați prin sistemul rețelei subversive, apelurilor telefonice anonime sau prin intermediul manifestelor trebuiau să se prezinte la ora șaisprezece în Piața Unirii, joi 14 decembrie, având asupra lor un înscris cu textul cântecului **Deșteaptă-te române** și o lumânare, „ce urma să fie aprinsă la momentul oportun”. Cuvântul de ordine era: „Primăvara cade joi!”. „Momentul oportun” al

scenariului demonstrativ fusese stabilit în jurul orei 16, când, la semnalul dat de clopotul Mitropoliei, unde organizația avea plasat un om, o serie de vorbitori urmau a se adresa mulțimii lângă soclul statuii lui Cuza. Între aceștia, Ștefan Prutianu intenționa să treacă în revistă situația dezastruoasă a economiei românești, Cassian Maria Spiridon să se ocupe de genocidul cultural, TiTi Iacob, din partea muncitorilor, despre situația catastrofală a nivelului de trai etc. Ei trebuiau acompaniați de către ceilalți membri ai organizației răspândiți în mulțime, cu lozinci de felul: „Jos dictatura!”, „Jos comunismul!”. „Vrem democrație!”. Totul trebuia încheiat cu **Hora Unirii**, în jurul statuii, simbolul solidarizării rezistenței pașnice și al eliberării de frică. Deși acțiunea în sine era nonviolentă, în caz că populația rămânea inactivă, unul din apropiații lui Ștefan Prutianu, Dorin Aștefănoaiei, avea misiunea ca, însoțit de un grup mai gălăgios (unii dintre ei, membrii ai lumii interlope ieșene), și cu un steag în frunte, să provoace forțele de ordine într-o încăierare pentru a crea atmosferă. De asemenea, din dorința de a insufla curaj oamenilor săi, Prutianu difuzase rețelei mesajul că milițienii din piață vor fi complici: ei urmând chiar să împartă manifeste participanților.

Clopotele Mitropoliei au bătut se pare la ora fixată, dar Ștefan Prutianu a ezitat să ia conducerea acțiunii, temându-se de o provocare. Preț de câteva ore, membrii rețelei, ca și o mare mulțime de oameni obișnuiți mobilizați de manifestele difuzate peste tot în oraș chiar

¹ Liviu Antonesei, **leșenii se simțeau efectiv vinovați**, în op.cit., p.3.

În aceeași dimineață de grupul Stoica, s-au învârtit în jurul zonei centrale, așteptând semnalul. Tentativa s-a consumat în ea însăși, într-o încordare extremă. În jurul orei 20, deja piața era complet degajată. A lipsit scânteia care să dezinhibe și să unească, în fața extraordinarei mobilizări a regimului. Sentimentul general a fost că s-a cedat fără luptă, că toată pregătirea fusese în zadar.

Ne putem întreba dacă, în condițiile date, acest gen de acțiune putea avea un alt deznodământ. Lăsând la o parte indecizia lui Ștefan Prutianu, un spirit mai curând contemplativ și ambiguu decât practic, scenariul ei se baza exclusiv pe reacția spontană a mulțimii și pe funcționarea rețelei subterane, ambele greu de prevăzut totuși. Cum ar fi acționat o masă de oameni, ai cărei membri nu se cunoșteau în mare parte între ei, la apelul unui necunoscut, ținând cont de prezența masivă a forțelor de ordine? E ușor de observat de altminteri tenta contradictorie a proiectului. Pe de o parte, se poate constata o mare atenție acordată regulilor conspirativității, menținerii unei severe distanțe între membrii rețelei, iar pe de alta, participarea la o acțiune

care ar fi presupus un angajament deschis, sinucigaș aproape, bazat pe o solidaritate totală ad-hoc între cei adunați în piață. E adevărat însă că, blocați în căminele lor, studenții, care ar fi putut genera poate acea „masă critică” necesară, n-au mai putut fi prezenți în piață.

Condusă de ofițeri din Direcția de anchete a Securității veniți special de la București, strategia de represiune pune în evidență două elemente. Mai întâi, Securitatea a încercat să descurajeze orice tentativă contestată printr-o mobilizare excepțională. Ceea ce sugerează indirect că ea nu a avut nici un moment controlul organizației, în ciuda unor afirmații, dar și că proiectul acțiunii era luat în serios. Securitatea era convinsă că e vorba de o mare conspirație, cu un sprijin străin important, al cărei lider era o personalitate bine infiltrată în structurile statului socialist¹. De mai multe săptămâni în alertă, Miliția și Securitatea au blocat mai întâi, încă din dimineața zilei de 14 decembrie, căminele studențești, că și principalele căi de acces în jurul Pieței Unirii, unde a fost concentrată o enormă forță represivă, ca dispozitiv de intimidare.

¹ Securitatea avea o serie de informații privind această acțiune, dar ea nu avea nici o vagă idee, se pare, asupra dimensiunii, organizatorilor și sensului ei. Fidel viziunii sale (altminteri, cel puțin contradictorie) că revoluția din decembrie a fost opera acțiunii combinate a serviciilor secrete estice și occidentale. Filip Teodorescu nota, bazându-se pe informațiile serviciilor operative la care el avea acces în acel moment și care exprima cel mai limpede imaginea de atunci a Securității: „Realitatea este că pregătirile au fost chiar minuțioase și cu importante cheltuieli materiale și umane. Premergător datei amintite a fost trimis (s.n.) în zonă un număr apreciabil de „turiști” sovietici. (...) au fost aduse (idem) și s-a încercat răspândirea unei cantități considerabile de manifeste cu conținut anti-ceaușist și nicidecum anticomunist. (...) Evident, s-a marșat pe contribuția celor doi așa-zisi

dizidenți din Iași: Dan Petrescu și Luca Pițu”. Cf. F. Teodorescu, op.cit., p.43; or se știe că cei doi dizidenți nu au fost deloc implicați; cf. de asemenea mărturia lt. col. Vasile Marian, șeful Serviciului de pază și ordine din Miliția județului Iași, care-și amintește și el că serviciul său a fost sesizat de Securitate privind organizarea unei „revolte populare” în ziua de 14 decembrie; în **Revoluția la Iași...**, p.4. Data manifestației căzuse întâmplător în aceeași zi cu o ședință a M.A.N. și Cassian Maria Spiridon mărturisea faptul că, pe timpul anchetei, securiștii erau obsedați de ideea că organizația era condusă de un înalt personaj M.A.N. și că, la una din anchete, generalul Olteanu personal i-a cerut de mai multe ori să identifice o persoană fotografiată în piață, complet necunoscută, care nu făcea parte din organizație, dar de care anchetatorii păreau foarte interesați.

În al doilea rând, pe baza unor informații preliminare, după primele arestări că și în urma datelor culese din piață la ora respectivă (se știe că s-au făcut înregistrări cu microfoane speciale, fotografiile și totul a fost filmat) s-a încercat penetrarea și distrugerea organizației. Încă în dimineața zilei de 14 decembrie era arestat Vasile Vicol, cunoscut ca un spirit liber, insubordonabil și care se manifestase cu o zi înainte provocator la adresa regimului. El fusese contactat chiar de către Ștefan Prutianu și, la rândul său, încalcând consemnul, contactase un număr foarte mare (în jur de 20) de persoane, între care un informator. Delațiunea acestuia, un anume Vlădeanu se pare, și mărturisirile lui Vasile Vicol, obținute sub tortură, duc la arestarea lui Prutianu, în seara zilei de 14 decembrie. Pe rând, apoi, sunt arestați și anchetați principalii exponenți. Maniera de organizare a rețelei, destul de complicată, și rezistența, e adevărat nu prea lungă, a celor anchetați, a întârziat însă acțiunea Securității; aceasta n-a putut descoperi niciodată adevărata dimensiune a „conspirației” ieșene.

Deși au fost operate opt arestări, dintre care numai șase cu mandat, numărul persoanelor anchetate a depășit, după unele informații, cifra de 50-60. Acuzați de a fi inițiatorii manifestației „anarho-protestatara”, au fost arestați Ștefan Prutianu, C. M. Spiridon, Ionel Săcăleanu, Georgel Moraru, Vasile Vicol, Sandu Dascălu, Valentin Odobescu, reprezentând grupul de la C.U.G., și Titi Iacob.

¹ Există în acest sens opinia că liderii conșpirației ieșene ar fi fost condamnați la moarte, deși mărturia respectivă e dificil de controlat. Potrivit domnului Doru Țigău, s-ar fi descoperit, în momentul intrării revoluționarilor (el fiind cel dintâi) în

Supuși unui regim foarte dur (interogatoriu continuu, bătăi a tălpi, mai cu seamă, amenințări, inclusiv cu lichidarea fizică etc.), cu o singură excepție, aceștia fac în general mărturisiri complete. Această excepție (ing. Georgel Moraru) a permis salvarea rețelei Stoica. Ancheta a fost condusă de maiorul Matei Constantin, astăzi colonel, se pare, pe care toți cei anchetați îl indică drept deosebit de brutal, împreună cu căpitanul Lazăr, iar apoi de către un reprezentant al Bucureștiului, și mai dur încă, „colonelul Ionescu”, probabil un pseudonim (potrivit unor surse acesta s-ar numi de fapt Trașcă Ion). Ei sunt încarcerați și anchetați până în momentul căderii lui Ceaușescu, cu puțin înainte ca sediul Securității să fie luat cu asalt de către populație. Nu vom ști, deși ar merita să ne întrebăm, ce s-ar fi întâmplat cu cei arestați în cazul, catastrofal, în care revoluția din decembrie nu ar fi avut finalul pe care-l cunoaștem¹. Este interesant apoi că, la Iași, armata nu a participat la susținerea dispozitivului represiv, cum se va petrece la Timișoara, și că, de asemenea, spre deosebire de evenimentele de la Timișoara, cele de la Iași au fost complet ignorate de mass-media din exterior, inclusiv **Europa Liberă**.

În stadiul în care ne aflăm cu cercetarea, numărul întrebărilor îl depășește pe cel al răspunsurilor ferme. Cine a realizat manifestele de la sfârșitul lunii septembrie? Cui îi aparține campania de inscripționare cu graffiti a zidurilor orașului din acele zile, în care s-au utilizat instrumente foarte performante? Care a fost rolul

biroul prim-secretarei județului, o sentință de condamnare la moarte a 6 dintre participanți, semnată de prim-secretara Ghițulică, dar documentul s-a pierdut (!?) în acele momente de confuzie. Informația pare totuși mai greu de susținut.

turiștilor „sovietici” prezenți în număr mare la Iași în acel timp și neobișnuit de politizați? De asemenea, apropierea de organizația omonimă (Frontul Popular) din Basarabia a lăsat loc la multe ipoteze și dubii în legătură cu adevăratul caracter și inspirator al mișcării. A fost o influență reală sau un act de contaminare, de simpla adeziune spontană la o cauză generală? Acuzat adesea că ar fi fost controlat de K.G.B., cel puțin într-o anumită formă, Frontul basarabean a fost în adevăr filiera prin care sovieticii au încercat să piloteze manifestările de opoziție anti-Ceaușescu de la Iași? Se poate spune, în final, că vă fi constituit Iașul o diversiune a serviciilor străine, pentru a camufla principalul obiectiv, care era Timișoara și Bucureștiul sau, dimpotrivă, a fost o acțiune ratată a serviciilor sovietice, așa cum sugerează Filip Teodorescu? Cel mai probabil este că aceste servicii de informații străine de care s-a făcut atâta caz, oricare ar fi fost, știau la fel de puțin de această organizație ca și Securitatea, dar aveau probabil unele informații că se pregătea ceva, încercând să o sprijine¹. Pare dificil de crezut, totuși, o implicare directă a K.G.B.-ului în această acțiune. Nu trebuie uitat că la Iași a existat și exista o puternică sensibilitate „naționalistă”, legată de problema basarabeană. Aceasta fusese reactivată de puseul mișcării naționale din Basarabia, în cadrul dat de Perestroika. Este cert că libertățile oferite de

¹ S-a vehiculat chiar ideea că Petre Roman și Ion Iliescu ar fi fost în acele zile la Iași, părere amplificată și de o afirmație sibilinică a lui Filip Teodorescu, care pune eșecul acestor tentative ca urmare a „socotelilor greșite făcute de cei interesați, dar și a «căderii» a două importante personaje trimise în zonă tocmai în scopul declanșării evenimentelor”, cf. op.cit., p.44. Această opinie este susținută mai ales

gorbaciivism, puternic subversiv dincoace de Prut, în care se amestecau revendicări de natură pur politică și altele naționale, au stimulat și limpezit atitudinea acestor oameni, dar aceasta nu trebuie înțeles ca exprimând obligatoriu o „influență” sovietică.

Indiferent de motivațiile sale, de factorii implicați etc., nu se poate nega că acțiunea „Frontul Popular Român” exprima o stare de nemulțumire generală față de regimul Ceaușescu. Impactul său asupra populației a fost puternic și faptul că o mână de oameni într-o țară controlată total de Securitate a declanșat o reacție de apărare atât de masivă, ridicolă aproape, din partea regimului, indică toată crisparea în care se găsea atunci acesta. Eșecul acțiunii este de altminteri relativ, atât timp cât sensul ei pare a fi fost mai mult de a excita populația chiar și prin acest gen de acțiuni kamikadze, și mai puțin de a organiza propriu-zis o revoltă. Nu știm să fi existat un plan de acțiune pentru a lua puterea sau măcar pentru a continua lupta în caz de eșec. Nimeni dintre inițiatori nu pare să-și fi pus problema unui „după”. Mărturiile la care am avut acces arată că se spera naiv în iminenta prăbușire a sistemului ceușist, ca urmare a solidarizării generale a populației și forțelor de ordine contra lui Ceaușescu și a clicii sale.

De altminteri, organizația se voia mai mult „un apostolat al solidarizării și încrederii în semeni”², decât

de membrii Asociației „14 Decembrie 1989” și ca o explicație la dezinteresul oficial față de acest episod.

² Cf. Ștefan Prutianu, Cassian Maria Spiridon, **Pentru o resurrecție morală**, în „Timpul”, Iași, nr. 2/20 ian. 1990.

un proiect politic și ar fi abuziv să i se atașeze sensuri greu de certificat azi. Totuși, simpla asociere voluntară a unor indivizi în beneficiul unei cauze generale, dorința de a transforma o stare de agitație colectivă difuză într-un program de acțiune, pentru care necesitatea răsturnării lui Ceaușescu era urgența cea mai presantă, au valoare de gest inaugural în cadrul fenomenului de autoeliberare a societății de sub ordinea totalitară. Registrul funciar civic, în care membrii de frunte ai Frontului Popular Român și-au cantonat discursul, arată preocuparea lor de a reface legăturile comunitare, bazate pe încredere reciprocă și datorie morală, într-o țară răvășită de frică și neîncredere. Rămâne însă de lămurit dacă într-adevăr momentul ieșean, prin concentrarea forțelor represive la celălalt capăt al țării, a facilitat într-adevăr desfășurarea evenimentelor de la Timișoara, unde Puterea nu a putut interveni la timp, eficient, așa cum s-a spus.

Carierea postrevoluționară a acestei organizații a fost mai puțin spectaculoasă. Ea n-a reușit să-și mențină coeziunea după revoluție, într-o situație relativ normală. Unii dintre cei arestați au fost imediat recuperați de noua putere. O parte din membrii săi cei mai activi fondau în ianuarie 1990 un partid politic, care preia atât numele (Frontul Popular Român), cât și capitalul simbolic al organizației clandestine. Ca urmare, în primele luni ale anului 1990, partidul primește două locuri în C.P.U.N. și reușește să-și apropie o serie de personalități, atât din Iași cât și din restul țării. El se afirmă mai ales prin activismul național pe care-l practică și a cărui principală realizare este normalizarea legăturilor cu lumea basarabeană. Dar, după mediocrele rezultate electorale

din mai '90, partidul intră în declin și dispare complet, apoi, printr-o fuziune (contestată de majoritatea membrilor fondatori) cu P.U.N.R.

Imposibil de măsurat – și un aspect secundar până la urmă –, contribuția acestei mișcări la prăbușirea regimului interesează mai puțin. Mult mai important rămâne poate faptul că un anumit număr de cetățeni a reușit, în condiții de maximă supraveghere polițienească, să se asocieze împotriva unui rău politic insuportabil și să-și asume prin aceasta o responsabilitate colectivă. Fără a fi un fenomen revoluționar în sine, gestul sugerează o tentativă mai profundă, de restaurare a sentimentului comunitar, grav afectat de anii de dictatură.

SECȚIUNEA a III-a

MĂRTURII,
IMPRESII,
DESTINE

Pascal Bentoiu (București)

MEMORIA VICTIMELOR

În principiu, memoria victimelor ar trebui să furnizeze puternice acte de acuzare împotriva călăilor. Nu putem totuși să nu observăm că lucrul acesta se întâmplă doar sporadic, de fapt într-o proporție descurajant de mică. De ce oare? Voi încerca să sugerez unele răspunsuri.

a) Minciuna generalizată și instituționalizată continuă să înece la 4 ani de la revoluție, mințile și sufletele unui întreg popor cu o cantitate de fals inimaginabilă. Canalele de informare – cu destul de puține excepții, cu atât mai admirabile – se află încă preponderent ocupate de fluxul minciunii, calomniei, diversiunii.

b) Practic, oricărei forme de coagulare a adevărului îi este imediat opusă o formă paralelă, contrafăcută, suscitată *ad-hoc*, deci anume spre a vehicula informația cu semn schimbat.

c) Mărturia adevărată nu se confruntă doar cu cantități mult mai mari de mărturii mincinoase; ea se lovește de un zid de nepăsare, nesimțire și nerușinare, neînchipuit de gros și dur ca roca de bazalt. El s-a edificat, în mentalitatea celor ce au fost – și în bună măsură continuă să fie – stăpânii României, în nu mai puțin de o jumătate de veac. Este un timp foarte lung, în care au fost strâmbate și schilodite interior cel puțin trei generații.

d) *Toate*, absolut toate instituțiile țării au suferit în ultimele decenii deformări și transformări care tindeau – aproape întotdeauna – să le prefacă în exact opusul lor. O școală care nu mai educă, ci pervertește; o armată a cărei menire nu mai este să apere țara, ci pe ocupanții acesteia; o biserică devenind purtătoarea fățărniciei și colaboratoare a poliției secrete; o presă care nu informează, ci dezinformează deliberat; în fine, o justiție ajunsă, din garantă a dreptății, instrument de împilare a conștiințelor, a sufletelor și trupurilor.

În *această* situație, consolidată – repet – de-a lungul unei jumătăți de secol și care nu va reveni la o relativă normalitate decât extrem de lent, mă întreb *în fața cui* ar putea fi validate la ora prezentă mărturiile victimelor.

În fața puterii? O cunoaștem și am văzut-o la lucru. În fața opiniei publice manipulate? În fața justiției, anexă a puterii? În fața lui Dumnezeu? Poate. Însă fără a uita că împărăția *Lui* nu este din această lume. Mai probabil e că, în cele din urmă, funcțiunea principală a mărturiilor Memoriei va fi – cândva – educativă: pentru reprezentanții cei mai curați sufletește ai tinerelor și foarte tinerelor generații. Lor le va reveni rolul de a scrie istoria adevărată a cumplitei a doua jumătăți a secolului în care trăim.

Mănunchiul de scurte observații anterior expuse nu ar vrea să fie un mesaj al deznădejdiei, ci doar o punere în gardă față cu ideea că adevărul „grăiește de la sine”.

El *nu* grăiește de la sine și se cuvin – cred – imaginate metode de comunicare deosebite, care să-l facă mai ușor detectabil și cu adevărat convingător. Mi se pare că, îndemnând la o luciditate maximă, mă situez pe

linia de gândire a celui care mi-a fost părinte și care a plătit limpezimea sa de cuget și iubirea adevărului și dreptății cu 13 ani de chinuri în iadul temnițelor comuniste. Până la moarte.

Eugen Popa (Cluj-Napoca)

GÂNDURI DESPRE SUFERINȚĂ ȘI IERTARE

Dacă Silvio Pellico a vorbit despre „Închisorile mele”, în care arată umilirile și chinurile asupriților, dar nu uită nici ideea creștină a iertării, nici noi nu putem să nu vorbim despre închisoarea noastră din Sighet, amintindu-ne de ea ca de o încercare și ca o binefacere: ca o încercare din parte celui rău – cum a fost și pentru **dreptul lov** –, ca o binefacere din partea lui Dumnezeu – cum a fost pentru același pătimitor, răsplătit însutit.

Popasul la Sighet are și el două aspecte: unul terestru, altul spiritual.

Pentru episcopii și grupul de preoți arestați în aceeași noapte de 28 octombrie 1948, închisoarea din Sighet a fost doar un popas în drumul pe care aceștia l-au făcut, trecând prin subteranul Ministerului de Interne, prin Mănăstirile Neamț și Dragoslavele, prin Mănăstirea Căldărușani, spre o posibilă trecere fără scăpare în Rusia, a cărei graniță era la numai doi kilometri depărtare de orașul Sighet, în gara căruia, de altfel, trenurile rusești intrau fără nici o restricție.

Dar, pentru mulți, închisoarea din Sighet n-a fost un popas, ci un punct terminus, căci aici și-au găsit sfârșitul călătoriei lor pământești, îngropați în cimitirul fără nume și fără cruci. Când, noaptea, se auzea scârțâitul aceleiași căruțe care intra în incinta închisorii, se știa că

cineva dintre deținuți era dus la groapă; la început pus într-un sicriu, dar după aceea învălit doar cu un cearceaf.

Așa și-au găsit sfârșitul pelerinajului acestei vieți: episcopii Valeriu Traian Frențiu, Ioan Suciu, Liviu Chinezu, preotul Maghiar, dintre clericii greco-catolici; episcopul romano-catolic Durcovici și atâtea personalități politice și militare, ca Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu, amiralul Păiș, Sever Bocu ...

În anul 1953 episcopii greco-catolici rămași în viață au fost trimiși cu domiciliu obligatoriu la Mănăstirea Curtea de Argeș, iar câțiva preoți mai în vârstă, la casele lor (canonicul N. Brânzeu din Lugoj și canonicii I. Moldovan și Augustin Folea din Blaj). Petru Groza voia să-și sărbătorească, împreună cu toți colegii, 50 de ani de la terminarea liceului, și fiindcă avea colegi și în Ungaria, ca aceștia să nu afle că unul dintre ei, Nicolae Brânzeu, era arestat, cu această ocazie l-a eliberat împreună cu cei amintiți.

Celorlalți preoți li s-a emis abia în 1955 mandat de arestare, pentru „înaltă trădare”, și au fost duși fiecare la serviciul de Securitate de care aparțineau.

În urma anchetelor, unii au fost eliberați cu mențiunea „scos din cauză”, alții trimiși în judecată și achitați. Astfel se termina pentru ei popasul în închisoarea sigheteană.

Pentru a înlătura unele bănuieli și a risipi – dacă e posibil – unele zvonuri în legătură cu motivul arestării episcopilor și preoților greco-catolici, permiteți-mi să revin la o scenă petrecută la închisoarea din Sighet.

La puțin timp după ce am ajuns acolo, s-a prezentat în celulă un căpitan de Securitate, singur. Și-a depus chipiul pe un pat – singurul mobilier, în afară de tinetă – și a căutat să ne convingă, el care trebuia să profeseze ateismul, să trecem la ortodoxie. I s-a ripostat că schimbarea convingerilor religioase se face valabil numai în deplină libertate. După câteva discuții, mai aprinse din partea unora (Pr. I Vultur), mai potolite din partea altora, oaspetele a plecat fără să-și atingă scopul. După plecarea lui, a intrat în celulă directorul Ciolpan, supărat că „nu ne-am purtat frumos” și l-am „făcut de rușine”. În consecință, l-a izolat pe pr. Chinezu, cu toate că acesta avusese în discuții un ton liniștit și blând.

Deci motivul arestării celor amintiți nu sunt delict de drept comun sau activitate politică partinică, cum se afirmă uneori fără temei, cu scopul de a induce în eroare.

Ceva asemănător s-a petrecut și la Mănăstirea Neamț. Deși casa, în care aveam o cameră mare în care se găseau preoții, era păzită ca nimeni să nu iasă și nimeni să nu intre (de ieșit era imposibil, căci chiar și atunci când ieșeam în curte pentru lemne de foc și apă, eram urmăriți de soldați cu arma îndreptată spre noi), totuși cineva a avut autorizația de a intra, însoțit de comandantul plutonului de pază. Era actualul patriarh, Teoctist, pe atunci vicar patriarhal.

Și dânsul a venit cu aceeași propunere: de a trece la Biserica Ortodoxă și să ne gândim bine, „până când mâna protectoare a patriarhului (Justinian Marina) mai este asupra noastră”. Au urmat discuții, s-au formulat obiecții, la care oaspetele n-a putut răspunde decât: „N-am venit să discutăm, ci să vă fac o propunere”.

Văzând că n-a avut succes, în ziua următoare ne-a chemat pe fiecare aparte. Pe mine m-a întrebat pentru ce nu vreau să trec la Biserica Ortodoxă. I-am răspuns că nu mă lasă conștiința. Mi-a spus că îmi înțelege poziția și ne-am despărțit. Nu știu ce au spus alții, dar când am fost transportați de la Mănăstirea Neamț la Căldărușani, repartizați în mai multe mașini, una dintre acestea, cu trei dintre noi, n-a sosit totuși la Căldărușani, ci în serviciul Bisericii Ortodoxe.

Dar Sighetul, ca și alte penitenciare, a fost și un popas spiritual. Am asemănat închisoarea cu un corp plin de răni deschise (celulele), cu răni din care curgea sânge, ca și din trupul lui Hristos pe cruce. Mi-a venit în minte rugăciunea Sfântului Ignațiu: „în rănilor Tale ascunde-mă”, căci „prin rănilor Lui suntem mântuiți” (Isaia, 53:5). Celula incomodă din care nu era ieșire putea fi ocazie de smerenie, de ispășire, de purificare. Câți din cei închiși meritau osândă pentru trecutul lor, aparent cinstit, dar plin de păcate! Pentru câți celula a fost scăpare de ocazii de compromis și trădare! Pentru câți alții, în schimb, celula acceptată cu eroism a fost martora lealității și a credinței lor! Pe aceștia, celula i-a revelat ca adevărați eroi și martiri!

La Sighet, unii au sucombat căci nu aveau tăria să înfrunte singurătatea și cinismul cu care erau tratați. Alții (Valer Pop) au rezistat cu ajutorul rugăciunilor pe care le făceau. Pe P.S.S. Ioan Ploscaru celula l-a ajutat să descifreze ciripitul păsărilor și să compună frumoase poezii, scrise în memorie. Câte rugăciuni comune s-au înălțat la cer, aducătoare de har și întărire! Câți, în celulă, au ajuns la credință! Pe câți celula i-am îmbiat la

meditație și la liniștea pe care acasă n-ar fi avut-o, necesară să-și revizuiască viața?

Aceștia, când s-au întors acasă, nu s-au mai prezentat la „Memorialul Durerii” cu aroganță și mândrie, ci cu demnitate și înțelepciune.

Popasul spiritual la Sighet a putut fi valorificat de cei care s-au întors acasă, ca să fie scânteii de lumină în întunericul în care țara noastră trebuia să trăiască.

Henri Wilhelm (Versailles)

UN TESTAMENT SPIRITUAL

Încep prin a vă cere iertare pentru toți care, în țara mea, ieri și azi, laudau meritele paradisului socialist și l-au răspândit în lumea întreagă.

Cu toate acestea, aș dori să știți că familia mea, una printre atâtea altele, nu uita niciodată la rugăciunea de seară pe creștinii persecutați dincolo de cortina de fier. Așteptam atunci cu aviditate rarele informații credibile despre aceia care erau pentru noi eroii credinței.

Închisoarea de la Sighet este pe cale să devină, la inițiativa voastră, locul de transmitere a moștenirii spirituale lăsate vouă de martirii români. Această moștenire reprezintă un patrimoniu unic. Este singura temelie pe care România poate reclădi edificiul social, politic și cultural, potrivit geniului ei bogat și multiform.

Vă declarați moștenitorii acestor martiri. Este dreptul vostru și, mai mult, datoria voastră. Dar care este substanța mesajului lor? Cu alte cuvinte, dacă ar trăi azi, pentru ce ar fi ei gata să moară? Răspunsul la această întrebare centrală vă va indica, prin el însuși, pentru ce anume trebuie să fiți gata să vă dați viața.

Ce a încercat comunismul săucidă? El a vrut să dezumanizeze omul, să distrugă în el noblețea și demnitatea ființei spirituale. El a vrut să facă să dispară tot ceea ce în om manifestă spiritul: libertatea interioară, capacitatea de a ierta, dăruirea de sine pentru un bine considerat superior propriei vieți fizice. Pentru a rezuma,

comunismul a negat scânteia divinului, care este esențialul a ceea ce noi suntem: spiritul.

Dar această negare este la fel de activă și în țările din Occident. Orizontul majorității occidentalilor este pur terestru. Prin mitul evoluției integrale, omul apare ca un animal superior, final al evoluției. Prietenia și toate mișcările spiritului uman sunt reduse la o simplă excitare hormonală.

Pe plan politic, această concepție asupra ființei umane a dezvoltat în mod progresiv toate consecințele pe care ea le purta în sine. Fără a fi posibil să subliniez relația cauză-efect, citez la întâmplare: divorțul, eutanasia, eugenismul, avortul, utilizarea medicală industrială a embrionului uman.

Am putea menționa nenumărate alte aspecte. Să spunem numai că ideologia materialistă și pozitivistă a difuzat din plin în Occident o mentalitate pe care comunismul, prin teroare, nu a reușit să o implanteze la voi.

Nu trebuie deci să vă fie teamă de a accepta cu pietate moștenirea martirilor pentru a dezvolta un proiect integral și original fondat pe recunoașterea și respectul ființei umane în dimensiunea sa spirituală.

Ar trebui numeroase simpozioane pentru a pune în evidență modul în care această poziție cheie este determinantă pentru toate opțiunile politice fundamentale.

Să spunem, de altfel, că nu există decât doi poli de echilibru. Nu e posibil să afirmi convingerea în dimensiunea spirituală a omului și, pe de altă parte, să

introduci o legislație care neagă, practic, această convingere.

Voi, românii, aveți posibilitatea de a elabora o a treia cale politică între comunism și liberalismul capitalist. Dispuneți de atâtea atuuri pentru a o putea face cu succes. Poporul vostru a păstrat o conștiință clară asupra familiei, aveți un corp universitar care, prin calitatea și competența sa, nu trebuie să se simtă cu nimic mai prejos decât cel occidental.

Aveți încredere în talentul cu care v-a înzestrat Providența.

Va trebui să luptați, după cum au făcut-o cei care și-au dat viața în închisori. Va trebui să acceptați o anumită sărăcie. Ei au acceptat sărăcia totală. Voi vă veți lovi desigur de neînțelegerea celor din jur sau poate de disprețul pe care l-au simțit din plin cei înainte-mergători.

Fiți demni de ei și nu-i trădați!

Horia Cosmovici (București)

RUGAȚI-VĂ PENTRU TORTIONARI

Nu am fost la Sighet; dar am fost la Jilava, la Aiud, la Ocnele Mari, la Gherla și în alte închisori.

Mi s-au cerut câteva rânduri. Nu am refuzat niciodată o astfel de cerere, așa că nu o refuz nici acum, deși mă simt mai încurcat decât de obicei. Îmi dau seama că răspunsul meu nu corespunde cu ceea ce se dorește de la mine. De aceea, nu voi fi supărat dacă aceste rânduri vor fi lăsate la o parte. Dar nu pot face un lucru care să nu fie în concordanță cu ceea ce cred.

Alexandru Vlahuță a scris cândva: „Nu de moarte mă cutremur, ci de veșnicia ei”. Parafrazând, aș spune: Nu de victime mă cutremur, ci de tortionarii lor. Și nu e vorba de frică, ci mă tem pentru sufletele lor.

Victimele au murit cu numele lui Hristos pe buze, dar pe cei care blestemau și schingiuiuau, ce soartă îi așteaptă? Aceștia trăiesc azi cu groaza de a nu fi găsiți, cu teama că îi va ajunge blestemul pe ei și pe copiii lor. De oameni se ascund, dar de Dumnezeu cum s-o facă? De pedeapsa de pe pământ ar putea scăpa, dar de pedeapsa în veșnicie, nu! Și aceasta nu le-o spun ca o amenințare, departe de mine acest gând. Le-o spun cu profundă durere.

Când văd azi cât de ușor se omoară un om – uneori se primește chiar o decorație pentru o astfel de faptă – și când știu ce este un suflet, îmi vin lacrimile în ochi. Dumnezeu a creat fiecare suflet pentru fericirea veșnică.

Un singur suflet este mai mult decât întregul univers material.

Cum aş putea să-mi închipui că Episcopul Durcovici se bucură de condamnarea în eternitate a celor care l-au omorât?

La Sighet schingiuirile au fost de neimaginat, dar Mântuitorul ne-a învățat să nu ne temem de cei care nu pot ucide decât trupul.

Și atunci, ce să facem? Nimic altceva decât să aplicăm pentru binele lor legea umană. Este singurul mijloc: să fie pedepsiți strict în conformitate cu legea. Dar nouă, celor care credem în iubirea lui Hristos, ne rămâne datoria de a ne ruga pentru sufletele lor.

Nu torționarii au biruit, nici stăpânii lor; au biruit cei schingiuiți și uciși.

Sigur că aceste rânduri vor părea unora ca fiind extravagante. Posibil. Dar de două mii de ani Hristos ne spune că trebuie să ne iubim dușmanii; ne-a spus-o zadarnic, pentru că noi facem tot ceea ce știm.

Hristos ne-a lăsat și rugăciunea pe care trebuie să o spunem: „Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac”!

Ce-ar fi dacă am începe să folosim această rugăciune?

Cred că multe haruri ar primi țara aceasta dacă pe monumentul care s-ar ridica la Sighet am trece, pe o tablă separată, numele mic al gardienilor și ofițerilor care ne-au torturat, sau porecla dată lor de către deținuți (Vasile, Arba, B1, Pithecanthropus, Luvați etc.). Tabla ar avea titlul,

scris mare, „TORȚIONARI”, și invitația adresată trecătorului de a se ruga pentru sufletele celor care au ispășiri grele în lumea de dincolo.

Dacă nu vom face așa, atunci la Sighet se va construi un monument în plus printre miile de acest gen care umplu pământul.

Horia Cosmovici s-a născut la 4 aprilie 1909 în comuna Tureatca, județul Dorohoi.

Primul război mondial îl surprinde în București, unde se va stabili definitiv.

Toate studiile le face în București – școala primară Poenărescu de pe strada Antim; studiile liceale la Liceul Lazăr, apoi studiile juridice și doctoratul în Drept roman la Facultatea de Drept din București.

Se înscrie în Baroul de Ilfov și lucrează în biroul avocatului profesor Istrate Micescu.

În anul 1937 ia parte la lupta politică și la campania electorală, împotriva dictaturii lui Carol al II-lea.

În anul 1940 este numit subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri. După o lună și douăzeci de zile, demisionează. Este trimis pe front.

La 8 septembrie 1943 face trecerea la Biserica Catolică în capela privată a Monseniorului Vladimir I. Ghika.

La 16 decembrie se căsătorește. Are 2 băieți și 7 nepoți.

După 1944 a avut 6 arestări care înglobează peste 17 ani de închisoare.

În 1964 este eliberat de la Periprava. La 13 mai 1969 este ordonat preot catolic de rit bizantin de către episcopul Iuliu Hirțea.

Nuțu Roșca (Sighetu Marmației)

CUM PUTEM SĂ-I CINSTIM PE EROI

Considerăm că una dintre datoriile istoriei contemporane este să scoată din întuneric eroii care au fost interziși în perioada comunistă și să-i aducă la lumină în rândurile ce li se cuvin, spre a respecta adevărul. Cu aceste gânduri am pornit la cercetări în vederea elaborării unei lucrări despre cei care au suferit în închisoarea din Sighetu Marmației. Lucrarea este proiectată în trei volume. Primul volum, intitulat *Exterminații*, va cuprinde eroii care și-au găsit sfârșitul zilelor în această închisoare. Al doilea, intitulat *Transferații*, va cuprinde pe cei care au supraviețuit perioadei de la Sighet și au fost transferați prin alte locuri de detenție. În al treilea volum vor fi trecuți în revistă deținuții politici care n-au făcut parte din rândurile demnitarilor, dar din motive asemănătoare au avut parte de această închisoare.

În continuare dau câteva cifre privitoare la demnitarii care vor constitui materialul primelor două volume. Am înregistrat până în prezent 220 de mari oameni ai țării care au suferit aici. Între aceștia, sunt: 4 foști președinți ai Consiliului de Miniștri, 74 foști miniștri ai României Mari, 37 sub secretari de stat, 23 generali. Privind grupările politice, cei mai mulți sunt din importante partide istorice: 46 lideri ai Partidului Național Liberal, 37 lideri ai Partidului Național Țărănesc. În închisoarea din Sighet au fost și episcopi, preoți,

guvernatori ai Băncii Naționale a României, profesori universitari, savanți cu sute de lucrări publicate.

Mulțumesc tuturor celor care mi-au trimis date, documente, fotografii sau mi-au făcut relatări prin scrisori sau telefonic despre eroii pe care îi am în vedere în elaborarea lucrării, și la fel celor ce-mi vor trimite de aici înainte.

S-a discutat problema înființării unui centru de cercetare în edificiul fostei închisori. Anul acesta, la București și la Sighetu Marmăției, o delegație de la Consiliul Europei, venită în acest scop în România, a prospectat terenul. Salutăm aceste inițiative, pentru că edificiul respectiv nu poate avea altă destinație decât aceasta, de templu al istoriei.

O problemă complicată o constituie cimitirul. Cimitirul este un loc părăsit, neîngrădit, neîngrijit, nepăzit, nu este nici bine hotărnicit. Acolo, de zeci de ani, pasc tot felul de patrupede care calcă și scurmă pământul. Nici unul dintre marii dispăruți nu are mormânt, nu se știe precis unde este îngropat. Este un cimitir fără morminte, iar deținătorii terenurilor din jur au tot „intrat” în el. Nimeni n-a ținut seama ca, în locul în care a fost îngropat vreodată cineva, să nu se mai îngroape altcineva peste el. Astfel, acum vreo trei ani, la îngroparea unui sărac de la spital, săpându-i-se groapa, au fost date afară două cranii, și cazul nu este singular. Altă dată am văzut la suprafață fragmente de cranii zdrobite de potcoavele cailor care pășteau pe acolo.

Cimitirul acesta pustiu și fără morminte, așa cum se află, este deja un loc de pelerinaj. Vin urmași de-ai eroilor și fac parastase, aprind lumânări și pun flori acolo,

pe pajiște. Vin vitele și le calcă. În 1990, am ridicat acolo o troiță întru cinstirea lui Iuliu Maniu. În 1991 s-a ridicat alta pentru profesorul universitar Valer Moldovan, iar în 1993 alta pentru ministrul Ciugureanu. Vin vitele și se freacă de ele. Dar sunt și în pericol să dispară, cum a dispărut troița tot recentă a lui Dumitru Burileanu.

Cardinalul Alexandru Todea a venit la cimitir cu un sobor de preoți și a făcut rugăciuni pentru cei de sub glie. În cadrul simpozionului din 1993, s-a sfințit locul pentru o capelă. În Ziua Eroilor, Prea Sfințitul Episcop Iustinian al Maramureșului și Sătmăruului, cu un alt sobor de preoți, a oficiat o slujbă de pomenire pentru eroii și martirii neamului românesc și a sfințit piatra fundamentală pentru un mausoleu. Însuși Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, însoțit de numeroși arhieri și preoți, a venit și a făcut acolo un parastas în ziua de 6 iunie 1992. Acolo sunt îngropați, după datele de până acum, 34 de foști miniștri, dar poate că sunt mai mulți. Sunt episcopi, subsecretari de stat, generali, profesori universitari, guvernatori ai Băncii Naționale a României, savanți. Nu știu dacă mai există în România un cimitir în care să fie îngropați mai mulți miniștri, dar poate că nu există în România un cimitir mai profanat decât acesta.

În locul acela sfânt trebuie realizat un Panteon Românesc pe măsura eroilor. Pentru aceasta este necesar:

1. Să se oprească profanarea cimitirului.
2. Să se delimiteze suprafața cimitirului după Cartea funciară.

3. Să se împrejmuiască cimitirul.

4. Terenul acela pustiu să se transforme într-un parc cu alei, arbori, busturi, troițe, iar în centrul lui: capela, mausoleul, monumentul, toate concepute și asamblate de arhitecți.

Machetele pentru capelă și monument se află aici de anul trecut. Dar a apărut ideea, publicată în „Jurnalul de Sighet” nr.36, ca monumentul să nu fie amplasat în cimitirul demnitarilor, ci în Piața „22 Decembrie”, care se află în celălalt capăt al orașului. Amplasarea acestui monument nu poate fi decisă doar de „oameni ai locului”, cum se scrie în „Jurnalul de Sighet”, pentru că monumentul, cimitirul și eroii nu sunt doar de interes local, ci de interes național. Aici au un cuvânt greu de spus urmașii eroilor, l-au și spus la simpozionul de anul trecut, când s-a discutat despre amplasarea lui în cimitir, apoi Asociația Foștilor Deținuți Politici din România, Direcția Monumentelor Istorice și alte organizații și instituții centrale interesate și răspunzătoare de asemenea probleme și de eroii neamului. Piața „22 Decembrie” nu are nimic cu monumentul demnitarilor. Aceștia sunt eroii întregirii din anul 1918. Dacă se dorește împodobirea Pieței „22 Decembrie” cu un monument, să se ridice acolo un obelisc închinat Revoluției din 1989, iar monumentul demnitarilor să se amplaseze pe locul unde sunt îngropați demnitarii.

Osemintele eroilor și martirilor României Mari au sfințit acel loc, care este un patrimoniu național. Indiferent ce forme vor avea și câte se vor ridica întru cinstirea memoriei eroilor (mausoleu, capelă, monument, troițe, busturi), acestea trebuie să formeze un tot unitar.

Toate trebuie asamblate acolo și împreună, astfel ca acel loc sfânt să constituie un Panteon de eternitate românească.

Măriuca Vulcănescu (București)

UN GÂND DE ADÂNCĂ SOLIDARITATE

Deși rămășițele pământești ale tatălui meu, Mircea Vulcănescu, se află la Aiud, cine știe unde pe Dealul Robilor, eu mă aflu astăzi aici, la Sighet, alături de dumneavoastră, în numele câtorva din rudele celor care odihnesc în cimitirul săracilor de aici, după ce au trecut prin infernul închisorii acesteia.

Multe dintre cele cu care am împărțit soarta în lagăr și temnițe între anii 1952–1954, pentru vina gravă de a fi rude ale unor foști demnitari, își aveau tatăl, fratele sau soțul supus regimului de exterminare de aici, din Sighet.

Așa au fost fiica și soția generalului Samsonovici, copiii profesorului Napoleon Crețu, fiica lui Gheorghe Tașcă, sora lui Ion Gigurtu, soția lui Virgil Potârcă, sora prof. Ion Hudiță, fiica lui Ion Lupș, fiica lui Sauciu Săveanu, soția lui Aurelian Pană, soția lui Titel Petrescu, fiica și două cumnate ale lui Gh. Tătărescu, fiica lui Gh. Leon, soția lui Gh. Brătianu...

Gândul meu se îndreaptă către cei care au fost condamnați în lot cu tatăl meu, pentru vina de a fi purtat pe umerii lor povara guvernării în clipele de grea cumpănă ale celui de al II-lea război mondial, și care și ei și-au aflat tragicul sfârșit între aceste ziduri: așa au fost generalii Nicolae Stoenescu, Victor Iliescu, Grigore Georgescu, Ion Sichițiu și încă alții: din lotul de 18 miniștri și subsecretari de stat de atunci, o parte din ei au fost duși de la Aiud la Sighet, iar câțiva – printre care și

tatăl meu – au rămas acolo. De ce această triere? Care să fi fost criteriile acestor selecții rămâne un mister: scopul final, de exterminare, era același peste tot.

Îmi mai îndrept gândul către alții care, plecând de aici încă în viață, și-au sfârșit zilele, greu încercate, prin alte locuri: Victor Rădulescu–Pogoneanu, Camil Demetrescu, generalul Jienescu, Gh. Leon, I.C. Petrescu ș.a.

Fiecare dintre noi poartă în suflet numele măcar unuia dintre martirii Sighetului; eu, pe al foarte multora, știuți de mine, cărora le adaug pe cei neștiuți decât de Dumnezeu.

Fie-mi îngăduit să ilustrez cu un singur exemplu – un amănunt grăitor – amploarea prigoanei organizată în acea vreme. Generalul Samsonovici decedat tragic în 1950; cu doi ani mai târziu, în aprilie 1952, a fost alcătuit un lot de rude ale unor foști demnitari, cifra rotundă cuprinzând 75 bărbați și 25 femei (între 80 și 18 ani, cat aveam eu, cea mai tânără din lot, pe vremea aceea); Lucica Samsonovici – fiica cea mare a generalului Samsonovici – și mama ei fuseseră „ridicate” împreună din locuința ce le fusese repartizată în cartierul „Crucea de Piatră”, după evacuarea lor din casa proprie de pe str. Batiștei. În noaptea arestării lor fusese lăsată singură cea de-a doua fiică a generalului, bolnavă în ultimul grad și cu desăvârșire oarbă!...

Nu voi uita niciodată cum, în primele zile după arestare, perioadă atât de grea de adaptare la noile condiții în care ne aflam, Lucica Samsonovici a fost cea care m-a îmbărbătat. Și tot ea a constituit și mai târziu o pildă constantă de dârzenie și demnitate admirabile,

trăsături de caracter fără îndoială moștenite de la bătrânul său tată, pe care-l iubise nespus de mult. Eliberate după acei ani de așa-zisă „reeducare”, aflarea morții tatălui ei i-a pricinuit o depresiune psihică atât de puternică, încât nici azi, după atâta amar de ani, nu își revine, căci rana nu se poate vindeca.

Adevărata reeducare o datorez unora ca ea sau ca fiica profesorului Tașcă, sau surorii lui Gafencu, soția compozitorului, doamna Lili Jora.

Pentru ea, pentru tatăl ei, ca și pentru TOȚI cei care au îndurat atâtea suferințe, se cuvine să ne adunăm gândurile, ca un mănunchi imens de flori, și să le înălțăm către Dumnezeu, rugându-L să ne dea putere și răbdare, pentru a fi vrednici să vedem împlinită biruința Binelui în lume, ideal pentru împlinirea căruia orice jertfă merită cinstire.

Iată de ce țin să-mi exprim solidaritatea cu toți cei de dincolo de mormânt.

Lia Lazăr-Gherasim (Cluj-Napoca)

SUFERINȚA DIN TRECUT, CARE UNEȘTE ȘI ÎNALȚĂ

Am fost poftiți la cea de-a doua ediție a Simpozionului, dar mulți dintre noi suntem de fapt la a patra întâlnire în capitala Maramureșului. Prima a fost parastasul și pomenirea de la Cimitirul Săracilor, unde, la margine de Tisa, când a fost sfințită troița ridicată în cinstea lui Iuliu Maniu, ne-am amintit cu toții că în același pământ zac osemintele vlădicilor noștri, ale atâtor generali, minți luminate ale neamului, învățați cum au fost Gheorghe Brătianu, Alexandru Lepădatu (și câți alții, cu nume uitate în registre, dar regăsiți prin dragoste de frate).

Am fost apoi la primul simpozion, ale cărui teme s-au apropiat de cele de astăzi, unde s-a vorbit despre martirii din Sighet și din alte închisori, de la noi din țară și din alte țări îndepărtate, s-a vorbit și s-a căutat a pricepe, de unde și cum a putut în lumea noastră, ce se crede civilizată, în veacul nostru trufaș de atâta știință, să apară nebunia urii și a omului ce se vrea stăpân peste semenul său.

Am mai fost o dată la „Simpozionul comemorativ Ion Mihali de Apșa”, când noi, moroșenii, ne-am mândrit ca am dat țării, chiar și înainte de Unirea cea Mare, un învățat neostenit în cercetare și căutare de adevăr – a cărui fiică, Lucia Mihali, azi de 92 de ani, a brodat drapelul pe care, cu multă fală, tatăl meu, feciorul lui

Andrei Lazăr din Giulești și nepot al Suzanei Mihali de Apșa, l-a dus, tânăr student, la Alba Iulia.

Și iată-ne acum, gazde și oaspeți dragi, la cel de-al doilea simpozion legat de temnița din Sighet, simpozion pentru care minți înțelepte și inimi generoase s-au străduit atâta.

În program una din temele simpozionului este: „De la adevărul istoric la judecata istoriei”. Aici mă voi opri, căci trebuie distanță în timp pentru a cântări evenimente, oameni, drame, spre a îndrăzni o dreaptă confirmare și spre a înțelege că trebuie să te rânduiești sub lumina Celui Veșnic, spre a glăsuși despre cele trecătoare.

Credința în Dumnezeu i-a ajutat pe cei morți sau trecuți prin Sighet, Aiud, Pitești, Gherla, Canal și prin atâtea alte închisori, mine, lagăre de muncă și de exterminare, de la noi și de peste hotare, să iasă de pe răbojul timpului și să-i învețe pe urmași că istoria se scrie cu noi, prin noi, dar timpul și veșnicia sunt unite într-un adevăr.

Noi vrem să pricepem „ce-a fost”, să judecăm și să transmitem. Ce-a fost, rămas-a cum au vrut-o călăii? Sau, de cercetăm cu lumina minții și cuviința scormonitorului de adevăr, este ceea ce acum, în conștiințele, bucuria și dorul nostru ne este dat să trăim ÎMPREUNĂ?

Zicala românească spune „Capul ce se pleacă, paloșul nu-l taie”. A existat în societatea noastră și umilința dureroasă a capetelor plecate, dar încă nu a venit rândul să le plângem pe acestea. Există osânda de neînțeles a celor de aici și de aiurea, pe care nimeni nu i-a întrebat dacă se pleacă sau nu, dar care au fost

surghiuniți pentru că se născuseră în neamul în care Dumnezeu a vrut ca ei să se nască. Au existat cei cărora li s-a furat ultima demnitate de om și care totuși au rămas în viață.

Dar, pentru că aceasta este a patra întâlnire a noastră, vreau să vă vorbesc despre suferința din trecut care unește și înalță, pentru că nu putem ieși din întuneric spre a ne înălța la lumină întru mântuirea acestui neam și a acestei Europe amenințate, decât uniți (dar așa precum preotul dezleagă la spovadă, fiecare recunoscându-și vina, de are vină, împotriva fratelui său, de cumva a urât, a blestemat, a hulit sau a nedreptățit), și înțelegând că prețios este ceea ce unește, nu mărunțișurile care ne despart.

Ce i-a unit pe robii din lagăre și închisori, de vârste diferite, din partide diferite, de credințe diferite, din straturi sociale diferite?

Faptul că ei au fost cei care nu și-au plecat capul, că nu au vrut să profite de pe urma unor ideologii ce fără mărturie ar fi rămas doar vorbă... că nu au cerut, ci au dăruit, și s-au dat pe sine drept jertfă.

Idealul în viață, în cultură, în politică, nu-i cale spre satisfacerea unui „Interes personal”. El sete drum și capăt de drum, este rațiunea de a fi.

Aceasta să învățăm din suferința celor mulți, cărora cuvine-se să le mulțumim că au fost sămânță căzută în pământ, care murind a dat rod.

De tatăl meu își amintesc mulți, alături de care a luptat pentru neam și democrație de-a lungul întregii sale vieți: deputat de Maramureș, condamnat în procesul

Maniu, trecut prin temnițele și lagărul de la Târgu Jiu, Malmaison, Galați, Râmnicu Sărat, lagărul de muncă de la Periprava, ținut opt ani în lanțuri și singurătate, dar ieșit din pușcărie cu convingerea că Binele va învinge.

Despre implicarea lui în lupta neamului și în viața politică nu s-a scris atât cât s-ar fi meritat, căci morții-s morți și tranziția n-are vreme. Au rămas însă memoriile sale, documente importante și scrisori ce oglindesc înrâncenata epocă prin care am trecut, și mulțumesc moroșenilor care nu l-au uitat niciodată, care dovedesc strămoșeasca cinstire prin slovă, grai și creștineasca pomenire.

Badea Pătru Mihnea din Valea Izei i-a făcut cea mai frumoasă caracterizare („Expres”, nr.44, p.10): „Tată lumea din pușcărie știa că Ciolpan, călăul, nu-l putea pune în gerunți pe Ilie Lazăr. Cum o fo? Iel era cocon de țaran și-îi era dragă pădurea. S-apropia de fereastra celulei și se uita la Solovan (muntele sighetenilor). Ciolpan îl prindea că se uită afară. Și-îi striga: «În gerunchi!». «Io, în gerunchi înaintea ta?» îi răspundea și mai tare Ilie.

Și nu se putea!”

Și iată ca dincolo de vreme, cei neîngenuncheați au rămas să vorbească vremii.

Aceasta-i judecata istoriei pentru cei care știu că numai înaintea lui Dumnezeu cel viu și adevărat trebuie să ne plecăm genunchii.

Căci Isus a zis – și în lumina Cuvântului Său, cei surghiuniți în închisori ne-o repetă:

„ÎNDRĂZNIȚI! EU AM BIRUIT LUMEA!”

Sorina Ion (Constanța)

MARTORII N-AU DREPTUL SĂ TACĂ

O întrebare firească, ce este pusă din ce în ce mai frecvent: „De ce foștii deținuți politici păstrează tăcerea, de ce nu își asumă public evocarea detenției?”

Unul dintre posibilele răspunsuri este: Ei sunt eroi, ei sunt un mit. Ei și-au asumat, într-un moment determinat istoric, o atitudine, care depășea normele uzuale ale percepției semenilor, situându-se dincolo de categoriile comune de „bine” și „rău”, drept pentru care societatea i-a pedepsit, i-a eliminat. Au devenit eroi prin confirmarea valorii morale a demersului lor, confirmare venită tardiv din partea semenilor și au rămas eroi căci, absenți fiind, în urmă rămânând doar evocarea lor, ei nu au putut fi fărâmați în cotidian, în minciuna comună multora dintre cei ce nu au avut curajul unei atitudini verticale în primii ani ai instaurării comunismului.

Revenirea eroilor în agora, i-ar distruge, i-ar reduce în banal. În arealul nostru, se pare că o condiție necesară pentru a fi erou este absența din agora, din cotidian. Ce s-ar întâmpla acum, dacă cei care au suferit pedepse privative de libertate din considerente politice și-ar asuma public evocarea acelor momente, în care ei, marginalizați atunci, că și acum de altfel, s-ar supune judecății tocmai a celor care, prin duplicitate, oportunist, instinct de conservare, au făcut posibilă detenția lor?

Deci în fața cui pot ei să-și asume evocarea?

În fața temnicerilor și a temnicerilor fii ai temnicerilor părinți?

Totuși, excepții există. Excepția implică asumarea limitei proprii de conservare și a celei impuse de societatea în care supraviețuiesc. Evocarea implică asumarea destinului lor, asumarea tragicului. Evocarea lor nu aparține, se pare, acestei generații, decât în mică măsură. Evocarea lor aparține generațiilor viitoare, după ce mentalitatea se va schimba. Iată de ce evocarea lor este necesară a fi făcută acum, pentru că acum avem nevoie de acest Memorial de la Sighet, această porțiță spre viitor a învățăminteii din trecut, a umilințelor, suferințelor celor mulți și nevinovați, a istoriei adevărate. Și Ei, martirii noștri, au nevoie de acest Memorial și de martorii care n-au dreptul să tacă, pentru că mulți dintre Ei, neavând parte de morminte, nu se pot odihni decât în memoria omenirii.

Un demers timid în acest sens, o evocare făcută în sfera generalităților, vă voi prezenta în cele ce urmează.

Canalul Dunăre – Marea Neagră

În România regimului de dictatură comunistă, arma la îndemâna celor aflați la putere a fost înrobirea poporului, folosindu-l la munci umilitoare, pentru înfăptuirea așa-ziselor „mărețe realizări ale epocii socialiste”. Unul din obiectivele de bază al regimului comunist a fost și construirea Canalului Dunăre – Marea Neagră, devenit simbolul suferințelor celor puși în lanțuri, prin cea mai ticăloasă unealtă – Securitatea, care a umplut temnițele țării cu cei mai buni fii ai neamului. Aceștia vor deveni sclavii timpurilor moderne, plătind cu viața, săpând și trudind pământul străvechii Văi a Carasului, calea noului canal.

Deținuții politici au fost aduși la Canalul Dunăre – Marea Neagră începând cu anul 1949, fiind scoși din marile temnițe da la Aiud, Gherla, Pitești, Jilava și repartizați în coloniile de muncă forțată: „Columbia” – Cernavodă, Saligny, Mircea-Vodă, Poarta Albă, Peninsula, Cap Midia, Nouă Culme, Galeșu și altele. Deținuții aduși la Canal și rulați în acești ani au depășit câteva zeci de mii. Cifra oficială nu o avem, nu este știută nici acum la 5 ani de la revoluție și nici numărul celor morți, îngropați în zeci de locuri necunoscute.

O statistică parțială efectuată de A.F.D.P. Filiala Constanța, prin extragerea de date din registrele de deces ale primăriilor din Năvodari, Lumina, Ovidiu și Poarta Albă, dintre anii 1949–1953, arată că numărul celor morți, dintre deținuții politici, ar fi de 840. Cifra este neelocventă, deoarece, pe raza acestor comune, au fost doar cele mai grele lagăre – numite „colonii”, unde au fost jertfite atâtea vieți omenești. Regimul, ca și cei care l-au

servit cu atâta „devotament”, n-au avut nici un interes să înregistreze oficial numărul celor morți pe Canal.

Starea generală a viitorilor săpători ai Canalului era precară. Regimul de înfometare din închisori îi transformase în adevărate fantome. Slabi, epuizați, fără nici o pregătire de refacere organică, au fost repartizați în brigăzi și scoși la muncă grea.

Munca se executa aproape în totalitate manual, bazându-se numai pe forța omenească, de fapt toată epuizată prin nealimentație. S-au distribuit cazmale, târnăcoape, lopeți, răngi și roabe pentru săpatul, încărcatul și căratul pământului și pietrei, acolo unde era necesar.

Se muncea zi-lumină. Zi de zi, regimul aspru de lucru, fie ploaie, ninsoare, îngheț, furtună, a săpat la temelia sănătății celor forțați să trudească fără întrerupere.

Alimentația necorespunzătoare, neodihna, lipsa condițiilor de igienă din barăcile insalubre, friguroase, au fost de asemeni elemente distructive ale sănătății.

Comportarea brutală a paznicilor lipsiți de suflet a terorizat nu numai fizic, dar și psihic pe sclavii regimului comunist, supuși celor mai tiranice măsuri, indicate de forurile superioare.

Cei care n-au mai putut rezista au plătit cu viața, iar morții, mulți dintre ei, au fost azvârliți în gropi comune, necunoscute azi, fiindcă în a doua fază de construire a Canalului, pământul depus de buldozere pe

o parte și alta a apei, a acoperit pentru totdeauna osemintele morților.

În cei aproape 4 ani de muncă forțată, nu s-a realizat ceva deosebit, ca să marcheze liniile definitive ale Canalului. De aceea s-a renunțat la săparea lui în continuare.

Consecința: sfârșitul rușinos dar distrugător al vieților și sufletelor a zeci de mii de deținuți politici, a fost urmat de un proces public. Regimul a intitulat această înscenare „Procesul bandei de sabotori și diversioniști de la Canalul Dunăre – Marea Neagră”. Procesul condus de Tribunalul Militar Teritorial București judecă la Poarta Albă, iar la data de 1 septembrie 1952 pronunță sentința:

Condamnați la moarte: inginerii Georgescu Gheorghe–Topuzlău, Rozei Aurel Rezemberg, Vasilescu Nicolae zis Colorado, Cerătescu Petre și mecanicul Nichita Dumitru. Au fost executați: Vasilescu Nicolae, Rozei Aurel Rezemberg și Nichita Dumitru. Celorlalți doi li s-a comutat pedeapsa la muncă silnică pe viață. Cu aceeași pedeapsă (pe viață) au mai fost condamnați și inginerii: Frangopol Nicolae și Ciorapciu Mircea. Apoi, câte 25 ani de muncă silnică inginerii: Ionescu Oprișan, Nițescu Constantin și mecanicul de locomotivă Vieru Petre.

Toți acești ingineri din conducerea construirii Canalului Dunăre – Marea Neagră au fost găsiți vinovați de sabotajul lucrărilor de pe șantiere, motiv de nerealizare a obiectivului.

Desigur, nu aceștia erau vinovații! Nerealizarea s-a datorat sistemului de lucru, utilizându-se în mod criminal munca forțată a unor oameni întemnițați, fără condiții de viață omenească, brutalizați, cu tendința lichidării lor sub orice formă. Se înțelege că randamentul a fost scăzut sub normal, ducând la faliment ideea realizării acestui canal monstruos, cu sacrificarea vieții a mii de oameni nevinovați.

Slăbirea forței de muncă și a randamentului scontat s-a datorat, pe lângă celelalte elemente nefavorabile, și îmbolnăvirilor multiple. O statistică obținută după actele de deces ale celor 840 morți pe Canal, înregistrați la primăriile enumerate, între anii 1950–1953, arată că cele mai frecvente mortalități au avut diagnosticul de: sindrom carențial, cașexie, enterocolite, colaps cardiovascular, bronho–pneumonii etc. Se poate deduce ușor care au fost factorii care au determinat îmbolnăvirile: carențe de alimentație, eforturi deosebite la muncă, igienă generală deficitară, lipsă de îngrijire medicală etc.

Au fost boli ce necesitau izolarea și tratament special, ca tuberculoza. Morți de tuberculoză, conform registrelor de deces, au fost 103 deținuți politici. Dar foarte mulți din cei morți aveau forme de tuberculoză ocultă nespecificată în actele de deces. Apoi multe cazuri de hepatită epidemică rămase netratate au fost surse de infecție și determinante ale morții.

Dar nenumărate cazuri s-au datorat accidentelor de muncă. În registrele controlate erau trecute doar 40 de pierderi. Accidentele de muncă s-au datorat în general prăbușirii fronturilor de muncă (maluri) oamenii fiind

călcați sau loviți de tren, striviți de bolovanii mari de piatră etc.

Aufost cazuri de deținuți politici împușcați de ostașii de Securitate sau de gardieni, sub diferite motive, în majoritatea invocându-se tendința fugii de sub escortă, sau prin sârma ghimpată împrejmuitoare. N-au lipsit cazurile de spânzurare a unora din cei chinuiți, nemaiputând suferi viața de câine și fără perspectiva de a mai scăpa din aceste lagăre.

Printre cei împușcați în sârma ghimpată, dintre personalități - chirurgul emerit dr. Simionescu I. Ion de 54 ani, din București, la colonia Peninsula, pe 12 iulie 1951.. Gestul disperat s-a datorat maltratărilor la care a fost supus noapte de noapte, luni de zile, din partea unor deținuți torționari. Alte câteva personalități decedate în aceste colonii: generalul Nicolici Alexandru 60 de ani din Buzău, mort la Spitalul de Campanie nr. 3 din colonia Poarta Albă, la 15 ianuarie 1953. Cauza morții: gangrenă membru inferior, miocardită toxică și enterocolită dezinteriformă. Apoi dr. Botez Gh. Ion, prof universitar din Iași, în etate de 61 ani, moare la 23 ianuarie 1953, la colonia Cap Midia în urma cașexiei și insuficienței cardiace.

Dintre fruntașii constănțeni, Voicu V. Roșculeț, liberal, fost deputat, în etate de 47 de ani, moare accidentat cu fractura bazei craniene la 4 septembrie 1951, la colonia Cap Midia. Desigur, dintre personalitățile de vază din acel timp au plătit cu viața și alții, dar din registrele de deces lipsesc multe din datele personale ale celui mort, cu acre ar fi fost mai ușor identificat.

Privind în ansamblu realizarea Canalului Dunăre - Marea Neagră constatăm că are ca fundament o parte din tragedia neamului românesc din acei ani. Ascunde pe malurile lui mormintele celor dispăruți tragic și are în apele lui sângele lor.

După datele oferite de dr. Nicolae C. Dumitru, membru al A.F.D.P.R., filiala Constanța.

Gheorghe Ciugureanu (București)

UN MORMÂNT – SIMBOL

Pentru mine cea mai duiosă, dar și cea mai dureroasă amintire, este legată de tatăl meu, dr. Daniel Ciugureanu, încarcerat în această închisoare la 6 mai 1950 și ucis imediat după încarcerare.

Firesc, se pune întrebarea de ce această execuție a fost făcută cu atâta grabă. Pentru cine cunoaște însă evenimentele din perioada 1917–1918 legate de unirea Basarabiei cu România, devine clar rolul preponderent jucat de dr. Daniel Ciugureanu în desfășurarea evenimentelor premergătoare unirii.

Astfel, ca urmare a tratatelor duse de dr. Daniel Ciugureanu, în calitate de prim-ministru al Republicii Moldovenești, împreună cu omologul său din România, Al. Marghiloman și personal cu Regele Ferdinand I al României, au fost stabilite condițiile care au prevalat la votul Sfatului Țării (președinte fiind I. Inuleț, care a luat și el parte la tratative) și care a consfințit unirea Basarabiei cu Patria Mamă la 27 martie 1918.

Cu acest episod a luat sfârșit mandatul de prim-ministru al Basarabiei, dr. Daniel Ciugureanu fiind apoi cooptat în guvernul României. A făcut parte ulterior din patru guverne centrale, a fost senator și deputat, membru în birourile executive ale celor două Camere. Pentru meritele sale deosebite în ceea ce privește întregirea neamului, a fost decorat cu cele mai înalte distincții dintre care menționez: Coroana României în grad de Mare Cruce

cu cordon, Ordinul Ferdinand I cu grad de Mare Ofițer, Ordinul Serviciul Credincios cu grad de Mare Ofițer.

Din cauza atitudinii sale ferme privitoare la unirea Basarabiei cu România, atitudine manifestată încă din timpul studenției, a fost pedepsit prin deportarea în Siberia. Pentru acțiunile sale patriotice românești, pentru idealurile sale de întregire a neamului, dr. Daniel Ciugureanu a fost condamnat în contumacie la moarte de către un tribunal sovietic încă din anul 1924. Sentința a fost dusă la îndeplinire nu de către sovietici și nu în acel an, ci abia în 1950, tot din ordinul Moscovei, de către acoliții acesteia de la noi din țară, la închisoarea de la Sighetu Marmăției. Imediat după arestarea sa, represaliile împotriva familiei Ciugureanu au continuat. Familia a fost aruncată în stradă din propria locuință cu mențiunea „nici pe partea cealaltă a străzii să nu mai treceți”, toate bunurile agonisite într-o viață de om, din muncă cinstită de doctor chirurg, au fost confiscate.

În urma acestei tragedii, la puțin timp, mama mea, soția dr. D. Ciugureanu a decedat. A fost supusă terorii i umilințelor, aruncată într-o pivniță părăsită, cu șobolani, cu domiciliu obligatoriu, trebuind săptămânal să semneze de prezență la miliție.

Ca o caracteristică a personalității sale este de menționat că în luna august 1944 tatăl meu, aflat în refugiu la Lipova, a refuzat oferta de a părăsi țara pentru a se pune la adăpost. A preferat să se întoarcă la București în întâmpinarea soartei sale, pe care de altfel o

intuia, considerând că nu poate lăsa fără susținător pe basarabeni aflați în plină restriște.

În amintirea sa se află un cenotaflă Mânăstirea Cernica printre mormintele altor fruntași basarabeni, iar la Sighetu Marmației în așa-zisul „Cimitir al săracilor” este ridicată o troiță, acolo unde zac osemintele fără cruci ale celor care au fost întemnițați în acea groaznică închisoare, a celor care constituie elita martirizată a neamului. Locul unde este așezată troița este ales ca un simbol, căci rămășițele sale pământești sunt într-un loc neștiut de nimeni. Troița dr. D. Ciugureanu, unificator al Basarabiei cu Patria Mamă, alături de cea a lui Iuliu Maniu, unificator al Transilvaniei cu Patria Mamă, joacă rolul unei mărturii prin care viitorimea va putea cunoaște și cinsti sacrificiul și martirajul la care au fost supuși cei care au făcut România Mare și a celor care apoi au luptat pentru idealurile ei.

Nu pot încheia această comunicare fără a constata paralelismul existent între patriotul care a fost D. Ciugureanu, condamnat la moarte pentru idealurile sale de bun român, de către un tribunal străin, închis și ucis, și patriotul nostru de acum, Ilie Ilașcu, închis și umilit, condamnat la moarte de aceeași dușmani ai neamului nostru.

Grigore–Anton Teodorescu (București)

O FIGURĂ MAI PUȚIN CUNOSCUTĂ

Doresc ca în puținul timp pe care îl am la dispoziție să vă aduc în față figura unui om care și-a consacrat viața țării și neamului, un om care a avut ca deviză să nu iasă în evidență sau să iasă cât mai puțin.

Sever Dan, unul din demnitarii martirizați la Sighet, este tatăl soției mele, dar trebuie să mărturisesc că l-am cunoscut, sau mai bine spus l-am descoperit, abia după moartea sa.

A fost arestat în faimoasa noapte de 6 mai 1950 și internat la Sighet. Eliberat la 6 iulie 1955, revine acasă distrus fizic, grav bolnav, dar cu moralul neatins. Nu a fost judecat și condamnat, dar i s-a luat totul.

Născut la 23 februarie 1855 în comuna Mociu, în „Câmpie”, se trage din două familii cu vechi tradiții atât intelectuale cât și politice. Familia Dan își trage obârșia din valea Buzei. Țărani fruntași, își trimiteau copii la școli superioare „cu straița de gât”.

Mama lui se trăgea din familia German, originară din Turdaș pe Mureș, din mai multe generații de preoți. Bunicul, părintele German, cărturar pasionat și naționalist înfocat, a luat parte la procesul „Memorandului” cu o delegație de săteni.

A făcut școala națională în comuna natală, apoi la liceul german din bistrița, la colegiul Piaristilor din Cluj și ultimele clase de liceu la Beiuș.

Încă din clasa a VII-a de liceu este abonat la *Semănătorul*, apoi la *Neamul Românesc* al lui Iorga (cu care de altfel a purtat îndelungă corespondență) și *Viața Românească* a lui C. Stere.

În clasa a șaptea (1904) împreună cu colegii săi Vasile Filipciuc și Victor Țiplea (tatăl decedatului profesor dr. Alexandru Țiplea) au inițiat „Carta Rotundă”, un caiet de corespondență între elevii liceului din Beiuș și elevii liceului *Traian* din Turnu Severin.

Sever Dan corespundea cu George Popescu din Cloșani (general de aviație), iar Victor Țiplea cu G. Ionescu Sisești (profesor și academician). Această corespondență, încurajată de profesorii liceului *Traian*, se extinde la Blaj, Brașov, Craiova, etc. și a durat până la izbucnirea războiului.

Tot în 1904, cei doi colegi, Filipciuc și Țiplea și împreună cu corespondenții lor de la Turnu Severin: Ionescu-Sisești, Popescu, Roibănescu, participă la serbările comemorative de la Mănăstirea Putna. La Cernăuți sunt primiți cu căldură de N. Bălan, mitropolitul de mai târziu.

În sufletul celor 6 tineri serbările de la Putna și excursia făcută cu această ocazie au lăsat profunde și emoționante impresii. Sever Dan a lăsat o frumoasă descriere a drumului comun în *Luceafărul*, sub titlul „Cascada înfrățirii”, exprimând dorința de a se reîntâlni în același loc peste o jumătate de veac.: „...în scoarța unui brad cu rășină aprinsă săparăm adânc numele și leatul... De fiecare slovă se lega un dor și o mărturisire”

Face facultatea de drept la Cluj cu două doctorate.

Sever Dan este o personalitate complexă, activă, care se desfășoară pe multiple planuri: ziarist și publicist, om politic, om de acțiune.

Își face debutul de publicist în 1904 la *Luceafărul*, revista românească editată de Oct. Tăzlăuanu la Budapesta.

Scrie succesiv la *Gazeta de Duminică* (Șimleu Silvaniei), apoi la *Familia* (Oradea), precum și la *Tribuna* (Arad) și *Lupta* editată de Al. Vaida-Voevod.

În anul 1907 devine reporterul la Budapesta al ziarului *Tribuna*, făcând dările de seamă ale activității grupului de deputați români din parlamentul budapestan.

Neamul românesc publică aprecieri elogioase referitoare la dările de seamă ale lui Sever Dan despre adunările anuale ale societății „Astra” și despre „Societatea de Teatru”.

În *Semănătorul* publică „Cugetări”, iar în revista *Ramuri* (Craiova) publică „Medalioane”, pentru care într-un număr comemorativ se scrie despre el deosebit de elogios.

În 1909 publică în *Gazeta Transilvaniei* articolul „Acum paragraful 173”, despre un proces de presă al lui Octavian Goga.

Pentru acest articol este judecat și condamnat la 6 luni închisoare ordinară.

În toamna anului 1909, după moartea lui Silvestru Moldovan, văduva lui Andrei Mureșanu îi oferă conducerea *Gazetei Transilvaniei*, ca director și redactor responsabil.

Nicolae Iorga aprecia că „...bătrâna *Gazeta Transilvaniei* a întinerit dintr-o dată...”

Publică în *Orizontul* (Cluj), în revista studentească *Noi* editată de Eugen Bianu și în *Românul* lui V. Goldiș.

În martie 1914 îl înlocuiește pe V. Goldiș la conducerea ziarului *Românul*.

În paralel, se conturează și personalitatea lui ca om politic.

Îl cunoaște pe Al. Vaida-Voevod, de care se apropie.

În 1913, când prim-ministrul maghiar István Tisza încearcă împăcarea cu Partidul Național Român, Sever Dan este cooptat, împreună cu Aurel Lazăr, Voicu Nițescu ș.a., în Consiliul național și votează contra acestei împăcări.

În martie 1914 este invitat la Dej la ședința Comitetului Executiv și este ales secretar general. În această calitate îl înlocuiește pe V. Goldiș la conducerea ziarului *Românul*, oficiosul partidului.

În vara anului 1916 România intră în război împotriva Puterilor Centrale. În septembrie Sever Dan este arestat și deportat împreună cu alți patrioți la Sopron, în vestul Ungariei, unde rămâne până la dezastrul militar al Austro-Ungariei.

În 12 octombrie 1918, convocat de Al. Vaida-Voevod, se întrunește Comitetul Național: Vaida, Goldiș, Suci, Cicio-Pop, Aurel Vlad, Sever Dan etc. Maniu era pe Frontul italian, dar se întâlnește cu Vaida înainte de ședință.

Se definitivează textul declarației pe care Vaida o va citi în Parlament la Budapesta, prin care românii din Transilvania își exprimă hotărârea de a se rupe de Ungaria și de a se uni cu România. Comisia de redactare: Aurel Lazăr, Sever Dan și V. Goldiș.

Sever Dan organizează revoluția în Cluj și pe „Câmpie”, emițând următoarea circulară către comunele din Câmpie:

„Adunarea de la Alba Iulia se va ține negreșit, însă nu sâmbătă, ci duminică 1 Decembrie 1918 stil nou. Comunele singuratice nu sunt datoare să trimită delegați, dar e bine dacă merge un delegat de fiecare comună. De la Cluj pleacă un tren anume spre acest scop, la amiază la orele 12, sâmbătă.

Proclamația generalului Prezan, ce se află în Unirea sau alte ziare (o trimit și aici în copie) să o afișați numaidecât la primării sau la intrarea în biserici, încadrată în tricolor românesc!

În Mociu s-a desființat garda maghiară și ne-a predat armele.

Am înființat o companie de 60 soldați, miliție regulată românească, supusă regimului românesc din Cluj. Când se fac tulburări cereți ajutor de la noi, telefonați: primăria sau comanda românească.

Mociu, 1918, noiembrie 27.

ss. Dr. Sever Dan”

Participă la Adunarea Națională de la Alba Iulia ca delegația din Cluj, ca reprezentant al Câmpiei.

În guvernul Văitoianu, Sever Dan este reprezentant al Consiliului Dirigent, consilier cu problemele Transilvaniei în Ministerul Finanțelor, cu grad de subsecretar de stat.

Este ales deputat în primul Parlament al României Mari, iar de atunci reales în toate legislaturile.

Este prezentat Reginei Maria, cu care se na întâlni apoi frecvent.

Organizează alegerile din 1920,

În succintele sale amintiri scrise după ieșirea din închisoare, Sever Dan creionează frământata viață politică din România de după război, dar din păcate ele nu pot înlocui notele zilnice amănunțite pe care le-a ținut începând cu 1923. Sunt câteva caiete care au fost confiscate la arestarea lui, odată cu alte manuscrise, cu toate lucrurile din casă și odată cu evacuarea familiei din casă.

În 1927, Barbu Știrbei formează un guvern de coaliție în care Sever Dan este subsecretar de stat la Finanțe.

Sub patronajul lui Vaida, Sever Dan organizează tineretul ardelean. Șef este V.V. Tilea, alături de el Pavel Pavel, Aurel Buteanu, Petre Țuțea și alții.

În octombrie 1928 Regența încredințează lui Maniu formarea guvernului. Sever Dan este desemnat pentru Ministerul Sănătății.

Preluând sporturile de la Ministerul Instrucțiunii, propune înființarea A.N.E.F.-ului și inițiază o lege specială pentru încurajarea și ocrotirea sportului.

De asemenea, inițiază legea Loteriei de Stat.

În primăvara anului 1929, regina dorește să se organizeze o călătorie a principesei Ileana în Ardeal ca să cunoască țara și să fie dânsa prezentată țării. Sever Dan o va însoți peste tot.

În vară regina îl invită la Balcic.

În 1930 este numit administrator la B.N.R.

În 1936 are loc ruptura Maniu-Vaida. Sever Dan îl urmează pe Vaida, care înființează Frontul Românesc.

Scrive Sever Dan: *„Ruptura din partid, părăsirea cuibului în care m-am născut și în care am crezut și căruia i-am dat tot ce am avut mai bun în mine, mi-a făcut să-mi tresară sufletul. Am avut sentimentul că cerul s-a prăbușit asupra mea”*.

Mai departe arată că *„despărțirea lui Castor și Polux a fost o mare greșeală din partea amândurora”*.

Sever Dan păstrează însă vechile amiciții și legături. Maniștii vin frecvent la el în casă să îl consulte. Însuși Maniu îl convoacă adesea la el, să analizeze împreună situația.

În 1938 este ales deputat a noua oară.

Intră în Frontul Renașterii Naționale.

Este numit Sindic al Bursei de Valori, apoi în comitetul de direcție al Băncii Urbane.

La începutul verii 1944, Ilie Lazăr îl vizitează la Hațeg, unde era refugiat, venind din partea lui Maniu, pentru a-l pune la curent și a-l asocia la pregătirile de ieșire din război.

Grav bolnav la ieșirea din închisoare, moare în 1961.

Emil Marinescu (București)

GEOGRAFIA NĂDEJDII – POETUL ȘI DIPLOMATUL ȘTEFAN NENIȚESCU

Nu demult, am ascultat o neobișnuită conferință a unui matematician, profesor la unul din colegiile din Cambridge și membru al Academiei Regale Engleze; insolitul subiectului ținea de aplicațiile metodelor statistice în istoria medievală – era de fapt vorba de a reconstitui evoluția de-a lungul secolelor a unui domeniu seniorial din Comitatul Oxford. În ciuda informațiilor conținute de registrele parohiale, uneori pline de detalii extrem de utile privind actele de dotă, în ciuda donațiilor regale consemnate cu minuție, donații care treceau pământurile din mâna unui susținător al Rozei albe în stăpânirea unui fidel al celei însângerate, în ciuda bogăției arhivelor, datele erau incomplete. Pergamentelor li se adăugau fotografiile aeriene recente care, luate în timpul iernii, puneau în evidență benzile înguste dreptunghiulare cu conturul accentuat de stratul fin de zăpadă. Pământul lucrat de proprietarii și arendașii succesivi își păstra istoria înscrisă în urmele brazdelor și ale cutumelor medievale, venind din negura vremilor, de la acea Domesday Book – cartea judecătii din urmă, ce cuprinde recensământul tuturor domeniilor, al întregii Anglii, poruncit de Wilhelm Cuceritorul.

Matematica era ingredientul necesar ca să acoperi aici și colo goluri de câteva decenii, permițând restituirea *in integrum* a istoriei câmpiei engleze din jurul

Oxfordului. Surzând, conferențiarul m-a asigurat că același lucru s-ar putea face pentru majoritatea pământurilor Angliei. Bucuria și întristarea m-au cuprins în eglă măsură: bucuria de a vedea că strădania omului, efortul solitar și umil al plugarului poate fi descoperit și onorat de erudiția savantă a medievalilor și de metodele cele mai performante ale teoriei statistice a recunoașterii formelor. Tristețea mi-a fost legată de întrebarea firească: s-ar putea face oare și la noi așa ceva? Am putea găsi în pământul nostru, scormonit cu atâta furie de tractoarele colectivismului, acea continuitate așezată care dă trăinicia și temeiul unei țări?

Suntem reuniți în aceste zile, spre a încerca să refacem, nu geografia fizică a României, ci spațiul ei spiritual, istoria, atât de recentă și atât de îndepărtată, ale cărei file au fost smulse și arse, pierzându-se odată cu ele nume și vieți, deznădejdi și speranțe – eroismul cotidian al celulelor. Suntem chemați să restituim memoria celor care, așa cum admirabil spune Canonul roman al Liturghiei, „*ne-au precedat cu semnul credinței și dorm somnul păcii*”. Pentru ei, și în același timp pentru noi, suntem datori de a face această restituire în adevărul care singur poate libera.

Am deci privilegiul, pentru care mulțumesc organizatorilor, de a vă evoca pe scurt persoana și opera lui Ștefan Nenițescu.

Născut la 7 octombrie 1897, într-o familie în care cultivarea literelor se împlătea cu interesul pentru politica activă a vremii – tatăl lui, poetul Ioan Nenițescu, era prefect de Tulcea, iar un unchi, fruntaș al Partidului

Conservator. Viitorul diplomat și estetician urmează clasele liceale în București la „Gheorghe Lazăr” și la Berlin la Liceul francez – întemeiat de Frederic cel Mare, cu profesori aparținând familiilor protestante stabilite în Prusia în urma revocării Edictului din Nantes. Urmează apoi facultatea de Filosofie la Roma, la „Sapienza”, unde este marcat de cursurile lui Ernesto Buonaiutti și de cele ale lui Giovanni Gentile. Contactele cu Benedetto Croce și danezul Joergensen i-au orientat primele cercetări estetice și filosofice spre lumea Umbriei, dominată de marii mistici medievali Francisc de Assisi și Caterina de Sienna. Anii petrecuți în Italia completează în mod fericit formația primită la Berlin, ajungând să înțeleagă în adâncime dilema sufletului german, așa cum o va descrie mai târziu Hans Urs von Balthasar, în „Apokalypse der Deutschen Seele”. Întâlnirea la Roma cu pictorul Sabin Popp îl marchează profund, prietenia lor rămâne încă un domeniu neexplorat pentru istoricii și criticii de artă și literatură. Urmează apoi teza de doctorat „Istoria artei ca filosofie a istoriei” și primele volume publicate de poezie, dintre care menționez „Ode italice”. Colaborarea la „Idea europeană”, o importantă revistă care avea drept program deschiderea României spre cultura europeană, se concretizează într-un lung șir de articole de critică de artă.

Înțelegând încă de la sfârșitul anilor '20 pericolul ce-l reprezenta pentru noi apropierea germano-rusă, intră în serviciile diplomatice românești și asistă în calitate de consilier al Legației de la Haga la „procesul optanților”. Olanda, și în primul rând pictorii ei, îi influențează două volume de poezie încă nepublicate. La

Haga îl întâlnește pe Nicolae Titulescu, de care îl va lega o profundă prietenie. Nelipsită însă de o judecată lucidă, această legătură s-a bazat pe un pact nescris, întotdeauna respectat de Ștefan Nenițescu: acela de a-i spune ministrului său de externe ce crede despre el și mai ales ce erori face. Era un mod de a servi țara, neservindu-se pe sine. Alături de Mihai Arion, a fost singurul care a demisionat din minister atunci când Carol al II-lea l-a îndepărtat pe Titulescu. Anii ce urmează sunt ani de studiu, de cursuri predate la Universitatea din București, unde era conferențiar definitiv, și mai ales sunt ani de lucru intens la câteva volume de poezie și filosofie, astăzi pierdute.

Cu câteva luni înainte de intrarea României în război, la sugestia lui Iuliu Maniu, pleacă în Anglia spre a se asocia grupului de români din capitala britanică ce reprezentau opoziția din țară față de politica de alianță cu Axa. La Londra colaborează cu diplomați cehi, polonezi și francezi, încercând o sensibilizare a Ministerului de Externe englez față de pericolul sovietic, pregătește o serie de emisiuni pentru BBC destinate României și, alături de activitatea politico-diplomatică, se pătrunde de poezia metafizică engleză, devenind un fin cunoscător al ei. Nu încetează să scrie poezie românească, care în parte a putut scăpa vigilenței Securității comuniste. Prietenia cu Sir Stafford Cripps, lider laburist și fost ambasador al Angliei la Moscova, îi permite să afle conținutul acordului secret prin care Churchill ne ceda în procentaje Moscovei. În ciuda ofertelor engleze și franceze de a rămâne, se întoarce în țară în 1946 pentru a preveni asupra conținutului

acordului anglo-rus și mai ales pentru a împărtăși soarta țării. Înainte de plecarea din Anglia scrie un ciclu de poeme ce prevestesc viitorul țării. Tonalitatea lor amintește de Milton și mai ales de Dante:

„ADIO SOARE, GLORIE, ONOARE!

*Deasupra scundeii poți atâta scrie;
Și poate-o lume dincolo să fie
De ce nu-ncântă și de ce nu doare?
Adio soare, glorie, onoare -
În literă nădejdea întârzie,
Ca neîncrederea la fel să fie
Răsfrântului amurg ce-i tot mai mare
Adio soare, glorie, onoare,
Închise sub zăpadă, păpădie,
Mai drag, ce este ca să nu mai fie,
Fără de-nvieri, căci jertfa moare,
Mereu, în fiecare clipă vie -
Adio soare, glorie, onoare.*

*Adio soare, glorie, onoare -
Am scris-o eu? A scris-o lumea? Scrie.
A cui e poarta și a cui să fie
În dosul porții casa-ncăpătoare?
De-ar fi ca-n basme, ar fi mut portarul,*

*Și multe ar avea să povestească
De-ar mai putea... De-ar fi! Ceva să crească
Se-ndură din pământul ars de jarul
Unor popasuri haiducești uitate?
Nu-i înăuntru stingerea din toate
Și peste care chiar lumina doare,
Ca răstignită cucuvea ce este
Asemeni întunericului peste
Adio soare, glorie, onoare?"*

În țară, își folosește ultimii ani de libertate pentru a structura o încercare de înlăturare a guvernului Groza, în lunile în care noul președinte al Statelor Unite, Truman, convins de reaua voință a Moscovei, pune politica externă americană pe alt făgaș. Arestat în 1949 în urma unui denunț, împreună cu cei 27 de membri ai grupului său, dintre care amintesc pe Radu Cioculescu, pe Nicolae Iuca, pe Nicolae Mavrocordat, pe Maria Goleșcu și pe Magdalena Cancicov, este condamnat pe viață și din fericire va supraviețui închisorilor din care va fi eliberat în aprilie 1964.

Perioada închisorii a fost, ca pentru mulți alții, o experiență capitală. Ceea ce remarcău toți cei ce-l cunoscuseră înainte, era o modificare în adâncime. Intelctualul exclusivist, de o ironie mușcătoare, lăsase loc omului de rugăciune. Cei care au avut bucuria de a-l întâlni, i-au putut resimți disponibilitatea uitătoare de sine, într-o nobilă simplitate. Discreția, care-i caracteriza

întreaga persoană, amintea rezerva diplomatului, dar mai ales de acea „discretio” - recomandată călugărilor benedictini de Regula lor, benedictini cunoscuți și îndrăgiți în anii italieni ai studenției. Suferința se transformase în înțelepciune, diplomatul interesat de politică nu mai era interesat decât de rugăciune, fără însă a ieși din veac, căci nimic nu-i era mai odios ca pietismul înveșmântând compromisul și lașitatea.

Au urmat 15 ani de muncă intensă, până la moartea survenită la 3 octombrie 1979. Poezia concepută și șlefuită în închisoare s-a așternut peste câteva sute de pagini; două volume de teologie, numeroase eseuri de artă și un ultim volum de poeme religioase au adunat experiența unei vieți într-o mărturisire de credință. Cunoscător deopotrivă al patristicii și al misticii apusene, era frământat de pasiunea unității celor două Biserici surori, moștenitoare ale unei tradiții comune timp de o mie de ani. Opera manuscrisă cuprinde o mare varietate de teme: de la analiza timpului la misterul stărilor-limită ale spiritului omenesc în confruntarea mereu reînnoită la Vadul labocului, de la problemele dreptului natural la justificarea tiranicidului, așa cum a trăit-o Dietrich Boenhoffer, pentru care avea o deosebită admirație, de la drama personală a lui Nietzsche la analiza experienței lui Edith Stein, carmelita, elevă a lui Husserl, gazată la Auschwitz și ridicată de Ioan Paul al II-lea la cinstea altarelor. Nimic din ceea ce privea condiția umană la acest sfârșit de secol nu-i era străin, și mai cu seamă l-au interesat întrebările ce urmau să se ivească atunci când elitele occidentale se vor fi trezit din iluzia marxistă. Vedea în marxism un angelism inversat, o căutare a

solidarității umane în afara unicului centru posibil de unitate: Întruparea.

Un număr de sonete sunt închinare pustiirilor cărora le cad însă în cele din urmă victime pustiitorii înșiși:

*„Attila, cine? Unde-a fost Ninive?
auguste hoituri să le are boii
de-ngrășăminte forturile Troii...
consecutive crivini costilive
dorm gloriile lor nemilostive
când numai glorii!”*

Numai suferința închisorilor, asumată și recunoscută ca jertfă, va putea reda pământului nostru, pervertit de nemiloasa trecere, cumițenia lui primordială.

Recunoscându-și înălțimile, spațiul românesc își va recupera istoria. Îmi permit să vă citez un fragment din introducerea la tratatul de mistică comparată al lui Ștefan Nenițescu:

„Umblați cât mai aveți lumină, ca să nu vă cuprindă întunericul. Nu știe cel care umblă în întuneric unde merge. Mântuitorul pe cruce S-a suit, ca lumina, aceeași pe care ucenicii o văzuseră pe Tabor, să fie văzută de cât mai departe. Pe înălțimi se vede lumina cea mai tânără și tot pe înălțimi cea de amurgire. Prima și ultima este a

înălțimilor. Vestitoare o răsfârge creasta munților și tot creasta munților mai îndelung o păstrează, întocmai cum sfinții ne sunt păstrători de nădejde, ai nădejzii mărturisite, ca să nu ne apuce, pe noi ceștilați, bezna de smoală, când noaptea se revarsă neagră peste văi. A văilor este întunecarea cea dintâi, întâiele raze pe țancuri se văd.”

Geografiei spațiului nostru, sfârtecat de minciuni și impostură, pentru a i se restitui memoria, savantele metode ale matematicii aplicate în istorie nu-i sunt de nici un folos. Dumneavoastră, aici, prin mărturia suferințelor, ne-ați dezvăluit însă, nu o istorie erudită, ci viitorul - viitorul purtat în rugăciune pe înălțimile nădejzii.

Victor Clonaru (București)

FEMEIA ÎN REZISTENȚA ANTICOMUNISTĂ

August 1944. A început întunericul. Armata împărăției fără Dumnezeu s-a revărsat peste țară.

Inamicul a pătruns în cetate. Ne impune viața de turmă. Instituțiile vieții noastre românești sunt supuse descompunerii. O luptă dramatică începe. Un întreg popor se ridică la luptă. Rezistența are caracter național. Din munți până la mare, inamicul și agentura internațională comuniste se izbesc de cea mai îndârjită rezistență.

În această luptă femeia română a adus cea mai sublimă jertfă. Suflul ei sensibil nu putea sta deoparte atunci când părinții, bărbații și copiii săi luptau în munți, erau chinuți în anchete, torturați și uciși în închisori.

Chipul oribil al tiraniei s-a arătat în represiunea sălbatică exercitată asupra femeilor noastre. La Canal, Jilava, Mislea, Dumbrăveni, Oradea, Miercurea Ciuc, dar și, mai ales, în deportările în Taiga, Siberia, de la Cercul Polar s-a văzut măsura crimei organizate împotriva unui întreg popor. Să zdrobească orice rezistență, fie ea și pasivă.

Femeile au fost obligate să divorțeze atunci când bărbații lor erau închiși, ca să nu fie alungate din serviciu, ca să-și poată întreține familia. Au fost servitoare, îngrijitoare, măturătoare de stradă. Au stat ore întregi la cozi în fața magazinelor ca să facă cumpărături pentru alții, înjosite, dar nesimțindu-se umilite. Și-au purtat

calvarul cu demnitatea neștirbită, demne de matroanele romane.

În luptă, s-au alăturat, de la legendara Elisabeta Rizea din munții Făgărașului, la Alice Voinescu, care avu curajul să omagieze pe cei uciși la Jilava de slugile Moscovei; de la neobosita Monica Lovinescu, care a reușit să realizeze un nou curent de opinie în intelectualitatea occidentală, și Doina Cornea, exemplu de abnegație desăvârșită în lupta anticomunistă, la d-na doctor Vega Munteanu, sora lui Pamfil Șeicaru, ca să citez numai câteva personalități de elită dintre miile de luptătoare din rezistența activă alungate, arestate și condamnate de slugile infernului. O dramă și mai îngrozitoare au trăit acele femei ajunse în Taiga, Siberia, la Cercul Polar. Înfometate, supuse la munci faraonice, ele au suportat chinurile cu mândrie, cu credință în invincibilitate sufletului lor.

Dar și în rezistența pasivă, femeia română a dat tăriei și înțelepciunii necesare, acelea care te duc la victorie. Acolo, în taina căminului, în fața icoanei, a împreunat mâinile micuților la ruga către Domnul, pentru mântuirea neamului nostru. Căminul a fost sanctuarul în care s-a păstrat comoara sufletului românesc. Rezistența activă și pasivă a milioanei de femei demonstrează noblețea sufletului lor.

Suferința și sacrificiul au fost legea lumii noastre. Femeia română, din acest punct de vedere, a dat cel mai impresionant exemplu. Datoria de a lupta contra comunizării țării nu a fost suficientă.

Pentru a învinge, a fost nevoie și de acest sentiment profund care este dragostea. Dragostea de tot ce este

românesc. Cine a iubit mai puternic? Cine iubește încă? Cine va iubi întotdeauna glia strămoșească, instituțiile noastre vitale, credința, valorile umane? Cine altcineva? Natura lucrurilor îmi dă răspunsul. Femeia română!

Așadar, eu mă voi adresa vouă, femeilor patriei mele, pentru inițierea luptei de redresare și grandoare a României. Voi sunteți elementele active, forța eminamente iubitoare și răbdătoare, care știe să se dăruiască pentru triumful patriei. Cine mai mult decât voi este mai interesat ca statul nostru să fie reșezat pe bazele lui tradiționale? Cine mai mult decât voi poartă povara nenorocirilor publice?

Bărbatul, în cumplita luptă, și-a dat viața. Voi ați dat pe fiii voștri, pe bărbații voștri. Cine plătește tributul sângelui? Mama, Soția.

Cine a murit aici la Sighet?

Fiii și bărbații voștri.

Cine, mai mult ca voi, are dreptul, are datoria de a se transfigura de acest interes suprem care este destinul patriei noastre?

Sensibilitatea inimii voastre, mila și oroarea de sânge, dragostea nemărginită față de familiile noastre, față de patria voastră, v-au aruncat în luptă. Ați luptat alături de fiii și bărbații voștri, ale căror oase au fost semănate pe câmpurile Europei și în împărăția celor fără Dumnezeu.

Vindecarea totală a rănilor provocate de această orânduire sinistră este sigură prin sacrificiul și suferința voastră. Voi, care ați fost umilite, care ați fost supuse la un proces al degradării de altfel fără izbândă, voi care în

viața chinuită de zi cu zi ați păstrat în căminele voastre candela aprinsă a valorilor patriei noastre, vorbiți!

Vorbiți și spuneți copiilor, copiilor voștri, ce ați suferit, la ce umilințe ați fost supuse: la încercarea oribilă de a vă schimba sensul firesc al existenței. Prin voi și cu voi se va însănătoși viața noastră și se vor păstra valorile eterne ale societății noastre.

Patria a fost binecuvântată de Dumnezeu prin darul său – femeia română!

Constandina Brezu (București)

ALICE VOINESCU, LA CAPĂT DE DRUM – FILE DINTR-UN JURNAL EPISTOLAR

În toamna anului 1952, după doi ani de detenție în închisorile Jilava și Ghencea, Alice Voinescu este debarcată în gara din Târgu Frumos, spre a fi escortată într-un sat din partea locului, unde i se fixase domiciliul obligatoriu. Capul de acuzare pentru care fusese încarcerată, ispășind mai departe pedeapsa, era greu de formulat. Și apoi, ce importanță avea, când totul era posibil, în numele cărei cauze? De aceea, oricât s-a străduit mintea ei strălucită să-nțeleagă ce se petrece, n-avea cum să formuleze vreun delict pe care nu l-a comis.

S-ar putea crede că accidentul biografic la care ne referim o plasează pe Alice Voinescu dincolo de operă; operă în cuprinderea săvârșirii ei de către profesorul-estetician, la catedră, și de către eseist; cheia de boltă a acestui demers de neseplat fiind omul și umanitatea. Or, evenimentul – neașteptat, trăit – a produs, se știe, o cotitură dramatică în existența ei, cei patru ani de privațiune de libertate i-au modificat raporturile cu realitatea, imprimând filosofului o viziune tragică asupra lumii. Scrierile elaborate ulterior au făcut mai evidentă legătura dintre „substanța propriului eu „ și actul cultural înfăptuit, altfel spus, dintre operă și autor. Căci, Alice Voinescu s-a remarcat¹, a avut vocația de a se construi

pe sine ca personaj. Și dacă e adevărat că își crease o tipologie, oferind siguranța unui drum rațional bazat pe înțelegerea umanului, avem, în parte, explicația tipului ei de rezistență, pentru a fi putut străbate intervalul între aici și dincolo, fără să se fi rătăcit. Aliajul – fericit – care s-a regăsit în structura ființei sale, între o cultură europeană asimilată și respectul absolut al valorilor morale a fost motivul supliciului îndurat și, deopotrivă, sursa tămăduirii salvatoare.

Despre închisorile ilustrei învățate s-a știut câte ceva în lumea intelectuală. Dar scrierile consacrate ei în posteritate au ocolit, prudent, subiectul; nici nu se putea altfel. Iar în 1985, când ar fi trebuit să fie celebrat centenarul nașterii Alicei Voinescu, n-a avut loc vreoaică manifestare care să fi reținut, măcar pentru o clipă, interesul public. De aceea, odată dobândită libertatea memoriei culturale, se cuvine a fi identificată parte obscură a programului unei ideologii barbare perfect puse la punct, menite să izoleze, să decimeze, să distrugă și să anihileze o întreagă categorie de minți luminate, ce ar fi reprezentat un virtual obstacol în calea unui sistem clădit pe abolirea celor mai elementare principii de umanitate. Alice Voinescu este doar un caz trecut prin toate formele umilinței; documentele autografe, păstrate de credincioșii ei prieteni, dezvăluind astăzi represiunea și urmările ei, petrecute în ultimul deceniu de viață. O corespondență, însumând cca 40 de scrisori², adresate prietenei sale, Florica Rarincescu,

¹ Cf. Nicolae Florescu, *De la eseu la monolog dramatic*, „manuscriptum”, nr.2, an VI, 1975.

² Lotul de scrisori se află în patrimoniul Muzeului Literaturii Române, inv. 27.371.

înfățișează experiența izolării – forțate – la Costești, în intervalul nov. 1952 – dec. 1953. Cum a demarat surghiunul – ultima parte a pedepsei ce trebuia executată –, va consemna în *Jurnalul* ei autoarea, la numai câteva luni de la ridicarea restricției de a se întoarce acasă; adică în ziua de 12 iulie 1954: „Era în dimineața de 1 nov. (1952) când pe la ora 6 dimineața coboram din tren la Târgu Frumos în tovărășia a tei colegi bătrâni și ei, dar curajoși. Un milițian tânăr, înalt și politicos ne întovărășea. Haina lui de ploaie nouă, albastră ca marea sub cer senin distona de hainele noastre uzate, ieșite, mizere. Pășea alături de noi tinerește pe când noi urcam dealul cam obosit și poate copleșiți de noutatea aventurii care ne aștepta”¹.

Dictate de nevoia imperioasă de comunicare, mărturiile epistolare vor alcătui, așadar, sub toate aspectele, cronica segmentului de timp petrecut în izolare impusă. De bună seamă că Alice Voinescu vorbește aici, în primul rând, despre sine, dar o face cu rară discreție. Iar când furtuna din sufletul ei nu poate fi reprimată, se admonestează cu asprime.

Abundă, în schimb, impresii din perimetrul restrâns al realității în care are permisiunea să se miște; o pendulare de la persoana întâi către ceilalți în mijlocul cărora s-a trezit, într-o logică a alternanțelor ce lărgeste continuu, de la o scrisoare la alta, fluxul narativ al trăirilor. Ea ține, de altfel, din capul locului să-i

liniștească pe cei de acasă că a fost bine primită, având proba unei ospitalități neașteptate, de îndată ce sosește. Căci, bolnavă fiind (o criză cardiacă puternică o ține la pat, fără nici un ajutor medical), gazdele se dovedesc a fi oameni foarte buni, chiar dacă n-au cum s-o ajute. „Doar o minune mă va face să suport o iarnă aici”, scrie în 19 noiembrie. Va cunoaște cu timpul și momente de bucurie, dar sentimentul – dur – al exilului nu se va atenua. Alice Voinescu știa, însă, și învățase din experiența recentă, că trebuie să accepți ceea ce îți este dat să trăiești; și face, o dată, o trimitere la cursul despre Dionisos²: „Elinii numeau partea ce-ți revine din viață soartă”. De unde se vede că nu i-a lipsit curajul să înfrunte nici umilința fizică, nici ruptura de preocupările ei de o viață. Răpirea acestui din urmă drept, de a nu-și împlini până la capăt vocația profesională, va fi mai greu de suportat decât multe altele. Drept care, va încerca un simulacru de remediu: să lucreze, fie și cu aproximație. Și dacă atinge punctul în care nevoia de a se apleca din nou asupra studiilor ei preferate devine imperioasă, faptul se datorează, reiese din mărturisirile ei, și celor care au primit-o omenește și i-au făcut, pe cât a fost cu putință, un trai suportabil; exemple de – elevată – umanitate fiind împărtășită în modul cel mai direct-sincer. Timofte îi aduce un pomuleț din livadă pentru foc, și tot el îi culege o batistă de struguri pentru a-i îndulci duminica. Mihai îi plătește un car de crăci, ca să nu rămână fără bani de cheltuială. Un

¹ Alice Voinescu, *Scrisori către Fiul și Fiica mea*, elaborate în intervalul 1950-1957, parte integrantă a *Jurnalului* (1929-1961). *Însemnări de la Costești*, fragment publicat de Maria Ana Murnu în „România Literară”, nr. 35, 28 august 1991, cu precizarea că textul se află în curs de publicare la Editura „Dacia” din Cluj.

² Se referă la cursurile ținute de ea la Catedra de Estetică și Istorie a Teatrului de la Conservatorul din București.

medic „foarte gentil”, care i-a luat tensiunea, se oferă să-i dea un certificat, spre a se putea interna la spitalul lui; până una alta, o dă în grija unui doctor tânăr, care vine săptămânal s-o vadă, și-i recomandă liniște. În fine, glasul domnului Gheorghiuță – factorul, este glasul cel mai scump ei la Costești, pentru că așteaptă scrisori, valorând mai mult decât orice pachet de bunătăți. Cât despre figura – omniprezentă – a Coanei Profira, ea se înscrie, puternic, în secvența autobiografică a exilului; și-i va fi amintit, poate, perfecta ospitalitate de la Pontigny, datorată, în primul rând, doamnei Paul Desjardins, cea care în timpul ședințelor plenare tricota într-un colț, făcând ca discuțiile de înalt nivel intelectual să se desfășoare fără urmă de pedanterie¹. Eseul postum *Ce i-ar lipsi Europei dacă n-am fi noi?* Face, tematic vorbind, un racord pătrunzător între experiența trăită la Costești și miracolul de *umanism și umanitate* întâlnit de ea în climatul care stăpânea decadelor de la Pontigny.

Crăciunul petrecut de Alice Voinescu în mijlocul familiei care o primise a fost manifestarea de cea mai firească omenie, din partea acestor oameni, notează ea, cu educație tradițională, trăind după pravili nescrise. Spectacolul obiceiurilor vechi de sărbători, urăturile copiilor cu buhaiul, sunt pentru ea scene absolut emoționante. Istorisește în scrisoarea din 1 ianuarie 1953, cum au fost treziți toți ai casei la 11 noaptea de sosirea colindătorilor: „Nu vă pot spune ce sentiment unic m-a străfulgerat când din pat, pe la fereastra luminată de

lună (...) am văzut capetele la fereastră și am auzit „Sculați, sculați boieri mari”, și-am aflat că voi purta chitie (sic) de mătase cu nestemate mari în frunte și altele după datina nealterată de adausuri moderne”. În atmosfera de reculegere a datinilor creștine încolțește speranța într-o posibilă schimbare – gând nebunesc, recunoaște – că cei cu domiciliul fix vor fi grațiați. Se țese printre rânduri, ca un epitaf, nădejdea: „Poate c acest început prielnic e un început bun de renaștere a omenirii spre cuminenie”. Îi va fi fost, așadar, cu atât mai favorabil momentul ca proiectele ei să prindă contur și să se așeze la masa de scris; chiar dacă nu era deloc sigură că i se va și publica, cere, prin urmare, să-i fie trimise la Costești textul lui Sofocle, grecesc și tradus în franceză, și dicționarul elin-german, așezat după furtună undeva, lângă Brockhaus. Face, între timp, lecturi la întâmplare: *O pânză-n depărtare* de Kataev, descoperită pe o oală cu lapte; și remarcă „foarte fină și caldă psihologia copilului”; un studiu despre Caragiale de Silviu Iosifescu; și citește „cu sfințenie” *Scânțeia*. Nu poate împrumuta cărți de la biblioteca școlii, apropierea de corpul didactic fiind – aproape – interzisă. La începutul lunii septembrie își informează prietena că a avansat în studiul despre Antigona, fără a omite să adauge că deși lucrează o face cu lipsa de grație de odinioară.

Alice Voinescu a avut, însă, nostalgia catedrei, absența preocupării ei de o viață fiind simțită ca o mare frustrare. De aceea a fost pentru ea o adevărată bucurie,

¹ Cf. André Berge, *Reminiscences – Souvenirs de ma première vie*, Cap. Pontigny, Edit. Émile-Paul, Paris, 1975.

compensatorie, când, acolo, la Costești, și-a încropit o grupă de auditori, „micii mei studenți”, recrutați dintre școlari. „Copii palizi, nemâncați, îmbrăcați în zdrențe”, îi scrie Florică Rarincescu. Despre ce le vorbește? De bună seamă, despre antici. Totul a început când, înaintea unui extemporal, elevii au venit s-o consulte asupra lui Homer. Dar, spune profesoara, „când a vrut să afle despre cei trei mari tragici greci pe care i-au numit foarte corect, era să cad de pe bancă. Iar când au cerut să le povestesc pe *Oedip al lui Sofocle* - atunci am crezut că visez. Închipuiți-vă scenă - pe prispă, eu pe o bancă instabilă, ei pe marginea prispei, cu fața atentă la mine și cu ochii strălucitori, cu caietul pe genunchi și creionul când pe limbă, când pe hârtie... Am uitat unde sunt - în mine s-a deșteptat dascălul și am trăit ceasuri de altădată.” A scris, ac urmare, în ziua aceea o introducere la *Antigona*. Regăsirea a ceea ce a crezut că a dispărut definitiv din existența ei, aici în singurătatea - mult râvnită după colectivizarea pe care i-a oferit-o pușcăria - restabilește legătura esențială cu universul ei, atingând clipa împăcării cu sine. În scrisoarea din 63 septembrie 1953, strecoară un asemenea gând, de consolare copleșită de liniștea seculară a împrejurimilor: „Aseară se întunecase, dar cerul era luminat de un jeratic ce mocnea de după dealuri. Eu mă plimbam printre crucile vechi și căutam departe spre orizont, întrebătoare, ce va fi soarta viitorului. Vă luasem pe toți, dragii mei, și păzeam vitejește peste trecut, peste pietrele seculare - spre viitor. Era noapte când m-am întors spre livadă”.

E de la sine înțeles că scurta noastră expunere n-a putut înfățișa toate faptele memorabile cuprinse în corespondența exilului. Dar ceea ce nu trebuie omis este că ele s-au petrecut pe fondul unui zbucium sufletesc întreținut de chinuitoarea întrebare: cărui fapt s-a datorat opresiunea la care a fost supusă? De ce? Judecând în context a ajuns la concluzia că anii din urmă „i-au deschis ochii cu sila”, că n-a mers pe drumul pe care trebuia. Acolo, în spațiul suspendat, parcă, într-un univers ireal, a reflectat adânc asupra mersului lumii, sprijinindu-se în cârjele înțelepților cugetători Descartes și Pascal. Pe Montaigne l-a interogat, stăruitor, pentru a dezlega raporturile individuale cu istoria, sau cu capcanele ei; și scrie: „Dumitale îți pot mărturisi că deseori chinul meu nu e deloc din pricina greutăților prin care am trecut - căci toate au fost suportabile, la urma urmelor! Chinul meu e mai ales sufletesc: despărțirea de ai mei și sentimentul lipsei de libertate. Voi, pe care v-a ferit Dumnezeu și să vă ferească până la ultima suflare! - nu vă închipuiți ce este pentru un om liber simțământul de a nu mai fi liber. Cât voi trăi, n-aș mai închide nici o pasăre în colivie” (Scrisoarea din 23 nov. 1952).

Alice Voinescu s-a întâlnit, în reculegerea ei, spune undeva, și cu Providența, și a trebuit s-o recunoască. Și a-nțeles că trebuie să fii capabil de Dumnezeu, ca să-l meriți, ca să-l simți, să-l trăiești. Care e drumul către El, iată marea întrebare. În ce o privește, recunoaște că a păcătuit împotriva vieții ei, și s-a judecat cu asprime, pentru că în loc s-o trăiască, a gândit-o, a irosit-o în principii și probleme.

Repetatele încercări întreprinse de unele personalități și de un Comitet de sprijin, anume alcătuit, spre a i se reda libertatea, n-au dus la rezultate încurajatoare și s-a resemnat la gândul că, cel puțin astfel, rămâne cu fața curată. Înseamnă, cumva, că era omul care nu mai aștepta nimic de la viață? Nici vorbă; doar că justiția trebuia căutată altundeva, poate acolo se vor împlini toate după alte legi: „Am hotărât că odată voi întineri iar, voi stimula iar! Poate voi ține clasă pe pajiștile Raiului, cu îngeri inteligenți și care se vor bucura că ei îl cunosc de mult, de la 1616, în persoană, pe Shakespeare”.

Alicja Wancerz–Gluza și Piotr Jakubovski

(Varșovia)

O CRONOLOGIE A KARTEI POLONEZE

- fragment din comunicare -

Centrul *Karta* a fost înființat în anii '80 la Varșovia, în condițiile celei mai periculoase ilegalități, și poate așa se explică dezvoltarea sa foarte complexă: astăzi, el contează - împreună cu ramificațiile din Polonia și ținând cont de relațiile sale internaționale - drept cel mai important laborator de studiu al experienței totalitare. Structurile sale au înglobat, an de an, noi nuclee și programe de cercetare.

În 1982, după proclamarea Legii marțiale, apărea revista „Karta”, o singură filă de hârtie, difuzată în mii de exemplare, în cutiile poștale ale tot atâtor locuințe. În anii de până la 1989 revista a reușit să devină un adevărat almanah și să mai apară în încă șapte ediții, tot în condiții de conspirativitate.

Începând din 1987, redactorii *Kartei* s-au concentrat asupra colectării de date privind istoria provinciilor răsăritene ale celei de a 2-a republici poloneze, interesându-se de soarta etnicilor polonezi în timpul ocupației sovietice, ca și de mișcarea de rezistență din teritoriile poloneze, după război. Colecțiile lor de mărturii - înregistrate sonor sau scris - au alcătuit ceea ce azi se numește Arhiva Răsăriteană. De la început,

bănuindu-se amploarea operațiunii (era vorba de cercetarea unei represiuni în masă) rezultatele au fost adunate într-un program de calculator. După înregistrare, elementele mărturiei erau concentrate într-o fișă, cuprinzând atât datele persoanei intervievate, cât și datele furnizate asupra altor persoane. Prin computerizare, aceste date au ajuns să alcătuiască o hartă individuală a mișcărilor represive dintre anii 1939 și 1989. O hartă umană cuprinzând 170.000 biograme, adică traiectorii de viață, de-a lungul deportărilor, lagărelor, închisorilor, pogromurilor. Apelul la aceste biograme facilitează obținerea de date despre persoane dispărute între timp. Prin relațiile obținute de la foștii colegi de detenție au fost identificate nenumărate astfel de destine, sfârșite în gropi comune, pe front sau în peregrinările deportării. După 1990, KARTA a devenit o autoritate științifică în societatea civilă poloneză. La serviciile ei fac apel fie rudele victimelor, în mod direct, fie Crucea Roșie sau Procuratura poloneză, spre li se furniza datele de care nu dispun. Datele cuprinse în memoria computerului *Kartei* sunt inestimabile – fie că este vorba de cei 20.000 de ofițeri polonezi uciși la Katyn, fie de sutele de mii de civili deportați în Siberia Kazahstan. Succesele cercetărilor au fost uneori spectaculoase, reușindu-se descoperirea unor persoane aflate în viață, pe care familiile le credeau pierdute pentru totdeauna.

Alte priorități ale programelor *Kartei* au fost: 1. întocmirea listelor de combatanți din Rezistență; 2. cercetarea instaurării puterii comuniste; 3. a organizării

Securității poloneze; 4. a construirii opoziției anticomuniste.

Acestor programe le-au fost adăugate treptat dimensiuni noi.

În 1991, *Karta* a obținut accesul la arhivele Republicii Populare Polone – un departament special ocupându-se de așa numitele Arhive Vestice, referitoare la provinciile postbelice ale Poloniei, la soarta deportaților de origine poloneză și germană din aceste provincii.

În noiembrie 1992 a fost inaugurată „Agenția de informații istorice”, ocupându-se cu punerea la dispoziția publicului a datelor obținute prin cercetare, fie în urma unor cereri personale, fie prin editarea unui Buletin Informativ.

În ianuarie 1993 a fost conexată *Kartei* o asociație de tip *Memorial*, pentru o mai bună colaborare cu organizațiile similare din țările răsăritene.

Primul program comun de cercetare se numește „Europa de Esst – o experiență împărtășită”. Este asistat financiar de „National Endowment for Democracy” din Statele Unite și de fundația poloneză „Bathory” și se referă la aspectele comune ale istoriei secolului XX în Polonia, Rusia și Ucraina. Printre organizațiile colaboratoare se numără și *Memorialul rus*, fondat în 1987, sub auspiciile unor intelectuali democrați, între care Andrei Saharov. Se urmărește investigarea unor importante arhive sovietice: arhivele de stat ale revoluției din octombrie, ale Ramatei Roșii, ale K.G.B.-ului, ale Partidului Communist, ale Kominternului – iar prin această investigare va fi facilitată completarea cercetărilor.

În vara aceluiași an, 1993, a fost deschis un nou centru KARTA la Riazan, în Rusia, acesta având ca principale obiective: 1. reconstituirea cimitirelor unor cetățeni polonezi, germani, lituanieni, italieni, cehi și români; 2. cercetarea arhivelor; 3. colectarea de mărturii scrise și fotografice; 4. indexarea victimelor represiunii; 5. organizarea de expediții de cercetare pe locurile deportărilor.

Marius Oprea (București)

DOCUMENTE EDIFICATOARE

1. Vă este cunoscut că A.F.D.P.R. a denunțat la Parchetul General în septembrie 1991 fosta Securitate. Între acuzați Alexandru Drăghici era o figură de prin rang. La trei zile după ce A.F.D.P.R. a depus la Parchetul General denunțul, Drăghici părăsea România. Ajuns în Ungaria, avea să moară în 1993. Am căutat să-mi explic de ce autoritățile române au privit cu o atât de mare ușurință această situație și întâmplător am găsit o stenogramă a plenarei din 22-25 aprilie 1968, celebra plenară a reabilitărilor. Aceste texte sunt ținute în continuare în arhivele armatei și îndosariatela „strict secret”. Este inadmisibil ca arhivele comunismului, arhivele pe care se poate scrie istoria acestor ani, să fie ținute în continuare în regim de strict secret de actuala putere. Iată totuși care sunt motivațiile acestui gest. Citez din stenogramă. Este stenograma discuțiilor din plenară, care au urmat debarcării lui Drăghici din toate funcțiile, deci după ce Drăghici a fost scos din Comitetul Central.

„N. Ceaușescu - Având în vedere că C.C. s-a descomplectat, propunem ca să alegem ca membru plin sau să trecem din cadrul membrilor supleanți ca membru al C.C. pe tov. Iliescu Ion. Îl cunoașteți, tovarăși?”

Toți tovarășii - Da.

N.C. - E vreo obiecție, tovarăși?”

Toți tov. – Nu.

N.C. – Să nu spună cineva că a votat numai pentru că s-a făcut propunerea. Atunci cine e pentru, tovarăși? Mulțumesc. E cineva împotriva? Se abține cineva? Nu s-a abținut nimeni”.

Deci Ion Iliescu a ajuns membru în Comitetul Central în locul lui Drăghici. Iată o explicație.

2. „Trenul morții”, despre care s-a vorbit aici, a fost organizat după ce între Nicolski și Coloman Ambrus, cel de la Timișoara, a avut loc o ședință la sediul M.A.I., era o ședință trimestrială de bilanț. La acea ședință, Nicolski vădit nemulțumit de faptul că cei din lot nu fuseseră condamnați la moarte, ci doar la pedepse ci închisoarea pe diferite termene, deși Nicolski îi considera pe toți deopotrivă bandiți, i-a zis: „Colomane, ia-i tu și rezolvă situația!” – vă citez exact din stenogramă. Or, Coloman a rezolvat situația așa cum știa el. Au fost ceruți de la penitenciarul unde erau deținuți, pentru completarea anchetei. Dumneavoastră, foștii deținuți politici, știți ce înseamnă asta. Pe parcurs, deci în cursul călătoriilor, cei de la Gherla au fost transportați cu dube spre Timișoara și au fost împușcați undeva pe parcurs. Cei care au fost luați din arestul miliției din Constanța, unde se aflau în momentul acela, au fost împușcați undeva înainte de intrarea în Timișoara. Unul dintre cei transportați în trenul morții a murit în cursul transportului. Erau 16 oameni în acel vagon-penitenciar. Pentru ei s-au eliberat câte două certificate de deces. Unul la sosirea trenului, care a fost trimis familiei, și al doilea în '56, făcând parte

din acele documente pe care dumneavoastră le aveți. Ce s-a întâmplat în '56, de unde și până unde această dorință a Securității de a-și legaliza crimele? Există o scrisoare a biroului secretariat al M.A.I., o hârtie de uz intern, prin care șeful biroului secretariat îi spunea lui Drăghici: „Tov. Ministru, suntem asaltați cu o mulțime de scrisori de la familiile care știu că membrii lor sunt deținuți, nu știu unde sunt deținuți, nu știu ce s-a întâmplat cu ei, nu au nici un semn”. Drăghici a scris pe acest document: „Rog verificați”. Și ce s-a întâmplat? Datorită acelei „completări de anchetă” ordonată de Nicolski, acești oameni apăreau în registrele penitenciare în continuare, pentru că ei erau în mod birocratic-comunist în continuare deținuți, dar în realitate nu mai existau, și atunci s-a pus problema clarificării acestei situații din punct de vedere pur birocratic, și atât.

Emil Constantinescu (București)

O CATEDRALĂ A SUFERINTELOR POPORULUI ROMÂN

Acest simpozion nu seamănă cu nici una din conferințele naționale sau internaționale la care am participat. A fost într-adevăr o conferință științifică prin seriozitatea studiilor, prin sobrietatea datelor și uneori chiar prin concizia prezentărilor, dar a fost mai ales o cutremurătoare mărturie colectivă, care a transformat această sală, pentru două zile, într-o catedrală a suferințelor poporului român. A fost, așa cum apare din tematica lui, un memorial istorico-politic. A fost *istoric* pentru că a evocat trecutul ultimei jumătăți de secol, care a început pentru România cu un război sovieto-român și a continuat cu un război româno-român, al cărui obiect a fost anihilarea conștiinței naționale și individuale. A fost *politic* pentru că a pus și pune problema schimbării consecințelor acestui îndelungat asalt asupra conștiințelor.

Obligație vitală *pentru prezent* și *pentru viitor*. Trecutul, oricât de dureros ar fi, poate fi depășit. Ca să poată fi depășit, el trebuie însă să fie asumat. Ca să poată fi asumat, el trebuie să fie înțeles. Și ca să poată fi înțeles, el trebuie să fie cunoscut.

Acestea sunt treptele pe care cei prezenți aici – și mulți alții, în ultimii patru ani – le-am parcurs.

Și trebuie să ne mai punem acum câteva întrebări: Ce se va întâmpla după ce această conferință va lua sfârșit? Ce va însemna ea pentru România, pentru Europa,

pentru o lume marcată de conflicte tragice? Cât timp România va mai fi dominată de aroganța, cinismul, corupția, minciuna și hoția celor care sunt acum la putere? Cât timp România va mai fi dominată de confuzia, izolarea, neînțelegerea, disperarea celor care acum sunt dominați? Cât timp România va mai fi dominată de orgoliile, interesele, ambițiile personale ale celor care ar trebui să se unească acum pentru renașterea economică, politică, socială, dar mai ales morală?

Cei care au suferit și cei care și-au asumat acest trecut – de la primii arestați și schingiuiți până la doctorul Orban care, ciuruit de gloanțe, a zăcut în spitalul din Timișoara în 17 decembrie 1989 – au tot dreptul să se izoleze de o societate coruptă și confuză, disprețuind-o, pentru că ei și-au făcut datoria. Dar cred că singura șansă în fața acestei aroganțe a unei puteri care dispune practic de tot – de forța administrativă, de forța militară, de forța financiară – este ca să se impulsioneze un nou fel de politică, în care politicianismul trebuie înlocuit cu o politică misionară. Și mai cred că, dacă vom reuși să facem acest fel de politică, vom reuși. Și poate atunci, așa cum spunea una din organizatoarele acestei conferințe, vom găsi împreună forma superioară a libertății: *solidaritatea*.

Moțiunea adoptată la simpozion

Participanții la Simpozionul de la Sighet, foști deținuți politici, urmași ai lor, istorici, sociologi, oameni de cultură, cercetători ai fenomenului totalitar, din România și din alte țări, întruniți între 10 și 12 iunie 1994 pentru a-și reaminti și a analiza un trecut din care nu se poate ieși pentru că nu-i sunt dezvăluite adevărurile și înțelesurile, ne adresăm tuturor celor ce doresc și speră depășirea momentului de confuzie și criză prin care trece țara noastră și – într-o măsură mai mare sau mai mică – întregul Est al Europei, pentru a le spune că, atâta timp cât adevărul nu va fi despărțit de minciună, libertatea nu va putea fi decât sinonimul haosului și corupției, atâta timp cât vinovățiile nu vor fi asumate și victimele nu vor fi recunoscute, reconcilierea rămâne o iluzie sau o ipocrizie.

Cei ce-și uită trecutul sunt condamnați să-l repete, cei ce-și ascund trecutul sunt vinovați de repetarea lui.

Din acest loc de suferință și supliciu al valorilor democratice și creștine declarăm solemn că vom continua să luptăm pentru recuperarea și impunerea tuturor adevărilor vieții și istoriei noastre, pentru a face posibile nu numai dreptatea, ci și viitorul.

Iar până când justiția nu va reuși să fie o formă de memorie, nu vom renunța să facem din memorie o formă de justiție.

Participanții la cea de a doua ediție a Simpozionului internațional de la Sighetu Marmației fac un apel către toate instituțiile statului român, cât și către cele ale Republicii Moldova, către organismele internaționale de

apărare a drepturilor omului, și nu în ultimul rând către conștiința celor pentru care forma supremă a libertății este solidaritatea, să facă toate demersurile posibile și necesare pentru eliberarea ultimului deținut politic român, Ilie Ilașcu, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, și a colegilor lui de suferință.